

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

SUYÛTÎ'NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Doktora Tezi

Recep ASLAN

ANKARA-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

SUYÛTÎ'NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Doktora Tezi

Recep ASLAN

Tez Danışmanı:

Prof.Dr.Kamil ÇAKIN

ANKARA-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

SUYÛTÎ'NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Kamil ÇAKIN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof.Dr. İsmail Hakkı ÜNAL

.....

Prof.Dr. Kâmil ÇAKIN

.....

Prof.Dr. Nahide BOZKURT

.....

Prof.Dr. Mehmet Emin ÖZAFŞAR

.....

Yrd.Doç.Dr. Veli ATMACA

.....

Tez Sınavı Tarihi: 22/03/2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	V
ÖNSÖZ.....	VI

GİRİŞ

1. a. Araştırmanın Amacı.....	1
b. Araştırmanın Önemi.....	1
c. Yöntem.....	2
2. SUYÛTÎ'NİN YAŞADIĞI HİCRÎ DOKUZUNCU ASRA GENEL BİR BAKIŞ.....	4
a. Siyasi Durum.....	4
b. Sosyal Durum.....	10
1. Birinci Tabaka(Sultanlar ve Emirler Tabakası).....	10
2. İkinci Tabaka(Alimler ve Fakihler Tabakası).....	10
3. Üçüncü Tabaka(Tüccar Tabakası).....	11
4. Dördüncü Tabaka(Çiftçiler, Çeşitli Esnaf, Sanatkar, Tüketiciler, İşi Olmayanlar).....	12
c. İlmî Durum.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

SUYÛTÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

1. HAYATI.....	16
a. İsmi ve Nesebi.....	16
b. Doğumu,Ailesi ve Soyu.....	17
c. Öğrenim Hayatı.....	19
d. Vefâtı	22
2. SEYÂHATLERİ	23
a. Hicaz Yolculuğu.....	24
b. Mısır Yolculuğu.....	25

3. HOCALARI.....	26
4. TALEBELERİ.....	33
5. BULUNDUĞU GÖREVLER.....	38
a. Müderrislik Görevi	38
b. Müftülük Görevi	40
c. Baybarsiye Hankâhı Şeyhliği.....	40
d. Diğer Görevler	42
6. ESERLERİ	42
a. Eserlerinin Sayısı.....	42
b. Suyûtî'nin Eserlerinin Çok Olmasının Sebepleri	45
c. Suyûtî'nin Bazı Eserlerinin Tanıtımı.....	47
1. Kur'ân İlimleri	47
2. Hadis İlimleri	48
3. Fıkıh	48
4. Arap Dili ve Edebiyatı	49
5. Tarih	50
6. Çeşitli Alanlarda Yazmış Olduğu Eserlerden Örnekler.....	51
7. SUYÛTÎ VE ESERLERİ HAKKINDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

SUYÛTÎ'NİN HADİS ANLAYIŞI

1. SUYÛTÎ'NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ.....	57
a. Suyûtî Döneminde Hadis İlmi.....	57
b. Suyûtî'nin Hadis İlmine Merakı.....	59
c. Suyûtî'nin Hadis İlminde Şeyhleri.....	61

d. Suyûtî'nin Hadis İlimlerine Dâir Telif Etmiş Olduğu Eserler.....	62
1. Hadis Metinleriyle İlgili Olan Bazı Eserleri.....	65
2. Hadis Usûlü ve Ricâl Edebiyatı ile İlgili Bazı Eserleri.....	70
3. Hadis İlimleriyle İlgili Diğer Bazı Eserleri.....	72
2. SUYÛTÎ'NİN HADİS USÛLÜNDEKİ YERİ.....	74
Suyûtî'nin Tedribu'r-Râvî Adlı Eserindeki Metodolojisi.....	77
3. SUYÛTÎ'NİN HADİS TENKİDÇİLİĞİ.....	80
a. Suyûtî'nin İbnu'l-Cevzî'ye İtirazları.....	80
b. Suyûtî'nin Metinle İlgili Değerlendirmeleri.....	87
c. Genel Bir Değerlendirme.....	89
d. Rivayet Kritiği Açısından Bazı Risâleleriyle Mukayeseler.....	92
1. el-Kavlu'l-Eşbeh fî Hadisi “Men Arefe Nefseh Fekad Arefe Rebbih” Adlı Risâlesi	92
2. ‘Azabu'l-Menâhil fî Hadisi “Men Kâle Enâ Âlimün Fehuve Câhilün” Adlı Risâlesi.....	93
3. ed-Dürretü't-Tâciye ale'l-Esileti'n-Nâciye Adlı Risâlesi.....	95
4. el-Mesâbîh fî Selâti't-Terâvîh Adlı Risâlesi ve Bazı Rivâyet Değerlendirmeleri.....	98
5. el-Evc fî Haberi Üc Adlı Risâlesi.....	103
6. Ref'u'savt bi Zebhi'l-Mevt Adlı Risâlesi.....	105
7. el-Urfu'l-Verdi fî Ahbâri'l-Mehdi Adlı Risâlesi.....	107
4. SUYÛTÎ'NİN “EL-HASÂİSU'L-KÜBRÂ” ADLI ESERİ ÇERÇEVESİNDE HADİSLERİ DEĞERLENDİRME USÛLÜ.....	109
a. “el-Hasâisu'l-Kubrâ” Eseri Hakkında Genel Bilgi.....	109

b. Suyûtî'nin Sened Yönünden Rivâyet Değerlendirmeleri	113
c. Suyûtî'nin Zayıf ve Uydurma Olan Rivâyetleri Savunması ile İlgili Bazı Örneklerin Değerlendirilmesi.....	116
d. Genel Bir Değerlendirme	124
5. SUYÛTÎ'NİN “ED-DURRU’L-MENSÛR” ADLI TEFSİRİNDEN HAREKETLE HADİS KULLANIMI	125
a. “ed-Durru’l-Mensûr” Tefsiri Hakkında Genel Bilgi.....	125
b. “ed-Durru’l-Mensûr”da Hadis Kullanımı.....	126
c. “ed-Durru’l-Mensûr”da Sened ve Metin Tenkidi.....	128
6. SUYÛTÎ'NİN SÛNNETE YAKLAŞIMI.....	131
a. Sünnetin Kur’ân Karşısında Konumu.....	133
b. Sünnetin Kısımları	136
c. Sünnetin Önemi.....	137
d. Mutasavvıfların Sünnet Hakkındaki Görüşü.....	141
7. SUYÛTÎ'YE YÖNELTİLEN TENKİTLER.....	142
a. Suyûtî'ye Yöneltilen Tenkitlerin Sebepleri ve Tarihi Arka planı.....	143
b. Sehâvî'nin Eleştirileri.....	149
c. İbn Kerakî'nin Eleştirileri.....	154
8. SUYÛTÎ'NİN MÜÇTEHİDLİK VE MÜCEDDİDLİK İDDİASI.....	157
SONUÇ	164
BİBLİYOGRAFYA	168
ÖZET.....	182
ABSTRACT.....	184

KISALTMALAR

a.g.e.	:adı geçen eser
a.g.m.	:adı geçen makale
A.Ü.İ.F.Yay.	:Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
A.Ü.S.B.E.	:Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
b.	:bin, ibn
bkz.	:bakınız
c.	:cild
çev.	:çeviren, çevirenler
D.E.Ü.Yay.	:Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
D.İ.B.	:Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	:hicrî
Haz.	:Hazırlayan
M.Ü.İFAV	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
M. Ü.İ. F.Yay.	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
M.Ü.S.B.E.	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Muk.	:Mukaddime
Nşr.	: Neşr eden
Ö.	: Ölüm tarihi
s.	:sayfa
s.a.v.	:sallallahü Aleyhi ve Selem
sy.	:sayı
T.D.V. Y.	:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
thk.	:Tahkik eden
t.y.	:Basım tarihi yok
vb.	:ve benzeri
vd.	:ve devamı
Yay.	:Yayınları
y.y.	:yayın yeri yok
Y.Y.Ü.S.B.E.	:Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖNSÖZ

İslâm kültür tarihi içerisinde, hadis âlimlerinin katkısı büyüktür. Hadis literatürü incelendiğinde sayılamayacak kadar çok muhaddisin ve eserin var olduğu görülür. Muhaddislerden bazıları çeşitli vasıfları ile diğerlerine göre, daha meşhur olmuş; biyografileri ve eserleri, kaynaklarda daha geniş olarak ele alınmış, lehte ve aleyhte çok şeyler söylenmiştir.

Bu âlimlerden birisi de, İslâm âleminde hemen herkesin tanıdığı, İslâmî ilimlerin hemen her dalında eserleri olan Suyûtî'dir. Müellif, başta hadisçiliği olmak üzere, tefsirciliğiyle de öne çıkmıştır. Hayatını ilme adayan bu zatın eserleri, günümüzde İslâmî ilimlerle uğraşanların başvurdukları temel kaynaklar arasında yer almıştır.

Böyle geniş bir literatürü bize bırakan bu âlimin hadis ilmindeki yerini tespit etmek, özgünlüğünü araştırmak, dolayısıyla bir bütün olarak hadis anlayışını ortaya koymak tezimizin temel amacını teşkil etmektedir.

Hadis alanında yüzlerce eseri olan Suyûtî'nin, bütün eserlerine ulaşmak ve bunları değerlendirmek tezimizin maksadını aştığı için, belli sayıdaki eserleriyle çalışmamızı sınırlı kıldık. Örneğin Suyûtî'nin şerhçiliği, hadislerin cem'i vb. konulara girmedik. Çalışmamızda Suyûtî'nin hadis ilmindeki yerine, usûlcülüğüne, rivâyet kritiği açısından bazı risâlelerinin mukayesesini yapmak suretiyle birtakım sonuçlara varmaya çalıştık. Çünkü Suyûtî'nin bu risâlelerinde, uydurma ve mesnedsiz çok nakiller yer almaktadır. Böyle rivâyetlerinin kullanılmasının neden kaynaklandığını tespit etmeye çalıştık. Ayrıca Suyûtî'nin sünneti muhafaza etme konusundaki hassasiyetinden dolayı, onun sünnete yaklaşımını da değerlendirdik.

Araştırmamızın giriş kısmında çalışmamızın amaç, önem ve yöntemine değindikten sonra Suyûtî'nin yaşadığı asra kısaca göz atarak siyasî, sosyal ve ilmî durumunu incelemeye çalıştık.

Birinci bölümde Suyûtî'nin hayatı, seyâhatleri, hocaları, talebeleri, yaptığı vazifeler ve eserlerini anahatlarıyla zikrettik.

İkinci bölümde ise Suyûtî'nin hadis anlayışını ortaya koymaya çalıştık. Suyûtî'nin hadis ilmindeki yeri, usûlcülüğü, hadis tenkidçiliği, Suyûtî'nin “*el-Hasâisu'l-Kübrâ*” adlı eseri çerçevesinde hadisleri değerlendirmesi, “*ed-Durru'l-Mensûr*” adlı tefsirinden hareketle hadis ve sünnet anlayışını değerlendirmeye çalıştık. Ayrıca Suyûtî'nin muasırlarıyla yaptığı tartışmaları ve kendisinin müctehidlik ve müceddidlik iddialarını da değerlendirdik.

Tezimin danışmanlığını üstlenme lütfunda bulunan, çalışmam boyunca maddî ve manevî desteğini esirgemeyen ve özgür bir çalışma ortamı hazırlayan değerli hocam Prof. Dr. Kamil Çakın'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Tez konumu seçtiğim tarihten bugüne kadar her aşamasında, kıymetli vakitlerini ayırarak, isabetli yönlendirmede bulunan, tez izleme komitesi üyeleri; Prof. Dr. Nahide Bozkurt ve Doç. Dr. Mehmet Emin Özafşar hocalarıma çok teşekkür ederim.

Doktora ders dönemimde derslerine katılabildiğim için kendimi şanslı kabul ettiğim Prof. Dr. Mehmet Said Hatiboğlu'na; doktora dönemim boyunca değerli görüş ve uyarıları ile yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal ve Prof. Dr. M. Hayri Kırbaçoğlu'na ve emeği geçen diğer hocalarıma çok teşekkür ederim.

Recep ASLAN

Ankara, 2007

GİRİŞ

1. a. Araştırmanın Amacı

Muhaddis Suyûtî, lehinde ve aleyhinde en çok konuşulan âlimlerden birisidir. İslâmî ilimlerinin birçok dalıyla ilgilenmiş olan Suyûtî'nin hadis ilmindeki yerini tespit etmek, özgünlüğünün nereden kaynaklandığını araştırmak, dolayısıyla bir bütün olarak hadis anlayışını ortaya koymak araştırmanın temel amacını teşkil etmektedir.

b. Araştırmanın Önemi

Suyûtî'nin hadisçiliğini ortaya koyarken takip ettiği kriterlerin neler olduğunu, eserlerinde hadisleri seçerken seçici olup olmadığını inceleyeceğiz. Suyûtî'nin özellikle *Tedribu'r-Râvî*, *el-Leâliu'l-Mesnûa* v.b. eserlerde koymuş olduğu usûl prensipleri vardır. Diğer taraftan *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, *el-Câmiu's-Sağîr*, *el-Hasâisu'l-Kubrâ* gibi eserlerde ve bazı risâlelerinde ise bu prensiblerle çelişen uydurma, mesnedsiz birtakım rivâyetler mevcuttur. Suyûtî'nin bu çelişkilerinin nereden kaynaklandığını tespit etmeğe çalışacağız. Bunu yaparken de usûl, rivâyet, uydurma hadis açısından birtakım tasnifler yapacağız.

Ayrıca müellifin hadisçiliğini sağlıklı olarak ortaya koyabilmek için, yaşadığı çağın siyasî, sosyal, kültürel yapısının değerlendirmesini yapacağız. Müellifin hayatını, ilmî kişiliğini de ele alacağız. Bu tür çalışmaların yapılması, muhaddisler ve eserleri hakkında daha sağlıklı ve kapsamlı bilgiye sahip olunmasına önemli ölçüde katkı sağlayacağı bir gerçektir. Bunun da Hadis ilmine katkı sağlayacağını umuyoruz.

c.Yöntem

Bu çalışmada izlenecek yöntem aşağıda belirtilen noktalar dikkate alınarak geliştirilmiştir:

1. Kavramsal Çerçeve: Tezimiz, şahıs çalışması olduğu için müellifin yaşadığı asrın sosyal ve siyasi yapısını ve bu yapı içerisinde müellifin konumunu belirlemeye çalışacağız. Ayrıca Suyûtî'nin hadis ilimlerinde kullandığı kavramları, kendisinden önceki usûlcülerin bir tekrarı olup olmadığını, yeni birtakım ıstılahlarla hadis ilmine katkısının olup olmadığını inceleyeceğiz. Müellifin çeşitli eserleri arasında mukayeseler yaparak ve ilmî tutarlılık bakımından konuyu irdeleyeceğiz.

2.Varsayımlar: Suyûtî'nin kendi eserlerinde çelişkiler olduğu, sahih hadis tanımıyla çelişen çeşitli rivayetleri eserlerinde naklettiği bilinen hususlardandır. Bu anlamda Suyûtî kendisinden önceki muhaddislerin rivayetlerinin büyük çoğunluğunu sorgulamadan nakleden, derleyen bir hadisçidir.

Rivâyetlerin sıhhatini belirlemede isnâd merkezli değerlendirmeler yapmıştır. Ama bazen de *el-Leâliu'l-Mesnûa* gibi eserlerinde metin tenkidi yaptığı da olmuştur.

Bu ve buna benzer varsayımlar ortaya konulurken örneklem metodu uygulanacaktır. Birtakım rivâyetlerden hareketle analizler ve mukayeseler yapılacaktır.

3.Kapsam ve Sınırlılıklar: Suyûtî yüzlerce eseri olan bir âlim olduğu için bütün eserlerini incelemeyeceğiz. Bu nedenle müellifin bazı eserleriyle sınırlı kalacağız. Suyûtî'nin *Tedribu'r-Râvî*, *el-Leâliu'l-Mesnûa* gibi eserleri ile *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, *el-Hasâisu'l-Kubrâ*, *el-Câmiu's-Sağîr* ve bazı risâleleri tezimizin temel kaynaklarını teşkil edecektir. Bu eserler ve risâleler çerçevesinde Suyûtî'nin hadisçiliğini tespit etmeye çalışacağız.

4. Veri Toplama Tekniği: Müellifin hayatı ve dönemin sosyal yapısı için ricâl, tabâkat ve tarih kaynaklarının ilgili bölümlerine başvurulacaktır.

Müellifin hadisçiliği için kendisinin eserleri ve kendisiyle ilgili eserlerin verdiği bilgilerin, rivâyetlerin, mantıksal bir kritikten geçirilerek, belli bir anlama bütünlüğü içinde ilişkilendirilmesine ve yorumlamasına çalışılacaktır.

Anlama ve yorumlama yöntemi de uygulanacaktır. Bütüncül bir bakış açısıyla ilgili rivâyetler değerlendirilecek ve nihai bir sonuca ulaşılacaktır.

2. SUYÛTÎ'NİN YAŞADIĞI HİCRÎ DOKUZUNCU ASRA GENEL BİR BAKIŞ

Suyûtî, İslâm kültür tarihinde hicri 9. asra damgasını vurmuş önemli bir şahsiyettir. Özellikle Hadis, Tefsir, Arap Dili ve Edebiyatı ilimlerinde büyük katkıları olan önemli bir âlimdir. Suyûtî'yi tanımadan ve O'nun hadis ilmine katkılarını ortaya koymadan önce, bu zatın yaşadığı asra kısaca göz atarak, siyasî, sosyal ve ilmî durumu incelememiz gerekir. Çünkü bir insanın içinde yaşadığı devirdeki siyasî durumun, bulunduğu toplumsal, ekonomik, ilmî yapının ve düşünce seviyesinin, o kimsenin yetişmesi, ilmî, fikrî ve kültürel kişiliğinin oluşmasında çok önemli tesirleri vardır.

a. Siyasi Durum

Celâleddin Suyûtî, hayatının tamamını Burciye Memlukları devleti (Çerkez) döneminde sürdürmüştür¹. Bu asır acı ve ıstırapların damgasını vurduğu, istikrarsızlığın alıp yürüdüğü ve zulmün şuyu' bulduğu bir zaman dilimidir. Araştırmacılar, bu dönemi şöyle nitelendirmiştir: “Gerileme ve çökme asrı olan bu dönem, Osmanlı devletinin Şam ve Mısır’a girmesiyle son bulmuştur”².

Suyûtî'nin yaşadığı dönemin sultanları şunlardır:

1. Zahir Çakmak Alâî (h. 842 ile 857 tarihleri arasında hüküm sürmüştür.)

¹ Tarihçiler Memluklar dönemini özelliklerinden dolayı iki ayrı döneme ayırmışlardır:

1.Türk Memluklar Devleti: Bunlar Hicri 648–784 yılları arasında hükmetmişlerdir. Nil nehri çevresinde oturmuşlardır. On dört padişah hüküm sürmüştür.

2.Burciye Memluklar Devleti: Bunlar da Türk Memluklar Devleti'nin yok olmasından sonra hükmetmişlerdir. Hicri 784–923 yılları arasında hâkimiyetleri devam etmiştir. On üç sultan tahta gelmiştir. Bkz. Bedî' es-Seyyid Lehhâm, el-İmam el-Hafız Celâleddin Suyûtî ve Cuhûduhu fi'l-Hadis ve Ulûmih, Dâru Kuteybe, Dimaşk, 1994, s. 21.

² Lehhâm, s. 27.

2. Mansur Osman b. Çakmak (h. 857 tarihinde, kırk üç günlük sultan iken istifa etmiştir.)

3. Eşref İnal Alâî (h. 857–865)

4. el-Müeyyed Ahmed b. İnal (h. 865. Bu sultan dört ay üç gün hüküm sürmüştür ve bu görevi bırakmıştır.)

5. Zahir Hoşkadem en-Nâsırî (h. 865–872)

6. Zahir Yollubayı (h.872. Saltanatı iki ay devam etmiştir.)

7. Zahir Temrubağa (h. 872. Bu şahıs da iki ay hüküm sürmüştür.)

8. Eşref Kayıtbay (h. 873–901)

9. Nasır Muhammed b. Kayıtbay (h. 901–904)

10. Zahir Kansuh b. Kansuh (h.904–905)

11. Eşref Canbolat (h. 905–906)

12. Adil Tomanbay (h. 906’da üç ay hüküm sürmüştür.)

13. Eşref Kansuh Ğavri (h. 906–922) ³ .

Suyûtî’nin yaşadığı dönemin halifeleri şunlardır:

1-el-Müstekfî billâh (Süleyman b. Mütevekkil) (h. 845–854).

2-el-Kaim bî emrillâh (Hamza b. Mütevekkil) (h. 854–859).

3-el-Müstencid billâh (Yusuf b. Mütevekkil) (h. 859–884).

4-el-Mütevekkil alallâh (Abdulaziz b. Yakub b. Mütevekkil) (h. 884–903).

5-el-Müstemsik billâh (Yakub b. Abdulaziz Mütevekkil) (h. 903–915) ⁴ .

³ İyad Halid Tabba’, Celâleddin Suyûtî: Ma’lemetü’l-Ulumi’l-İslâmiyye, Dâru’l-Kalem, Dımaşk, 1996, s. 15-17; Lehham, s. 28-29.

⁴ Suyûtî, Celâluddin Ebu’l-Fadl b.Ebi Bekr (ö.h.911), Tarihu’l-Hulefâ, Dâru’s-Sekâfe, t.y., s. 545-550; Lehham, s. 32; Tabba’, s. 18-19.

Suyûtî, kendi döneminde sultanların yanlış uygulamalarını eleştirmiş, onlardan uzak durmaya çalışmıştır. Kendisi, geçimliklerini ümeraya bağlamayan selef âlimlerinin tarzını örnek almıştır. Bu konuyla ilgili risâleler yazmıştır⁵.

Suyûtî, döneminin sultanlarıyla mücadelesini şöyle ifade eder:

“Kısa süre sonra meşihatın kurucusu vefat etmişti ve buranın teftiş ve idare vazifesi sultanın eline geçti ve o da yardımcılarında birine “Türbenin şeyhini buraya çağırın” demiş. Ben de onu ziyarete gittim. O da bana “Artık her ayın ilk günü, dört mezhebin başkadılarıyla birlikte sen de buraya (Saraya) geleceksin.” dedi. Ben bu istek üzerine sessiz kaldım ve daha sonra da bu isteği yerine getirmedi. Bunun üzerine, türbenin başına, Berkuk’un en büyük oğlu Ali’yi getirdi. Sonra sultan attan düştü ve bacağı kırıldı, bu 891 (1436)’de oldu. Ben de ona hasta ziyaretine gittim. O ara Şeyh Celâleddin Bekrî’nin vefatı sebebiyle, Baybarsiyye hânkahının meşihati boşalmıştı. Sultan bu ziyaret sonrasında aynı senenin Rebiülahir ayında beni bu makamın şeyhliğine atadı. Bu olaydan sonra ben onu bir daha ziyaret etmedim; ama o bana adamlarını göndererek her ayın ilk günü saraya davet etmeye devam etti. Ben de onun elçisine, selefin sünnetine devam edeceğimi, yani, sultanları hayatta birkaç defadan fazla görmemeye özen göstereceğimi söyledim. Sultan 899 yılının Muharrem ayında, onu türbedeki diğer sûfîlerle ziyaret etmem için emir çıkarttı. Bunun üzerine ben de maiyetimle saraya gittim. O gün teylesanı (bir tür sarık) âdetim olduğu üzere bağlamıştım. Sultan bana sarığı bu şekilde bağladığım için Malikî olup olmadığını sordu. O dört mezhep içinde sadece Malikîlerin teylesan sardığını

⁵ Örnek için bkz. Suyûtî, *Mâ Revâhu’l-Esâtîn fî Ademi’l-Meciî ila’s-Selâtîn*, thk. Ebu Ali Tâhâ Busrih, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1992.

zannediyordu. Bu yanlış yeni peyda oldu. Daha Subkî'nin devrine kadar teylesan, sadece Şafî kadıların ayrıcalığıydı, hatta o *Tabakât-ı Kübrâ'sında* ve diğer eserlerinde de bu meseleden bahseder. Sultana "Teylesan sünnettir ve her mezhepte sarılması teşvik edilir." dedim. O da bana "Senin yaptığın kibirden başka bir şey değildir." dedi. Ben de "Allah beni o günahattan korusun. Ben sadece Resulullah(s.a.v.)'ın sünnetini tatbik ediyorum." dedim. Ziyaretin geri kalanı sakın geçti ve sultan bize ne zamandır ödemediği paralarımızı ödedi. Biz sonra evlerimize döndük. Mecliste konuşulanları duyan İbrahim el-Kerakî, Sultan'a, "Teylesan sarmak sünnet değildir; eğer o gün orada olsaydım, Suyûtî'ye teylesanın Yahudilerin âdeti olduğunu söyledim." demiş. Ben de o sözü duyunca yanımdakilere "Kerakî kâfirdir ve şu an karşımda olsa ona sen kâfirsın derim." dedim. Bu olay üzerine *el-Ahâdisü'l-Hisân fî Fazl'l Teylesân* isimli risalemi yazdım.

Beş ay sonra, Sultan, sûfîlerin parasını verebilmem için lazım, olan parayı vermek üzere beni saraya çağırdı. Ben de içimden "Hayatımın sonunda bir de geçimim için sultana muhtaç olmam kalmıştı; o da oldu. Hâlbuki ben selefimin sünneti üzere hareket istiyordum; ancak maalesef bunu beceremeyeceğim." diyerek veryansın ediyordum. Cemaziyülâhır'da Sultan'ın adamları beni yine saraya davet etti. Ben de onlara "Gelmem Sünnet-i Seniyye'ye aykırı ve ben de sünnete ve selefime muhalefet etmemek için bu davete icabet etmeyeceğim." dedim. Sultan, bu olay üzerine, benimki hariç herkesin maaşını ödedi. Daha sonra talebem olan, muttaki, cömert ve kâmil bir insan olan imam Şeyh Abdürrezzak el-Hanefî aracılığı ile beni yine saraya davet etti ve ben gene kabul etmedim. Diğer başka insanları da gönderdi; ancak ben onun davetine icabet

etmeyeceğimi o elçilere bildirdim. Bu olaydan bir ay sonra sarayın bulunduğu kalenin içindeki bir dükkânda yangın çıktı. Kimse bu yangının sebebini öğrenemedi. Bu belki de ona Allah'ın (c.c) gönderdiği bir cezaydı. Velhasıl, 900/1495'de davetini yineledi; ben kabul etmedim. Bütün bu süre zarfında tabî ki benim maaşım ödenmedi. Ramazan ayında Allah (c.c.), ona neredeyse öleceği bir boğaz hastalığını ceza olarak gönderdi. Herkes onun öleceğinden bahsetmeye başladı; ama o iyileşti. Sultan bütün bu felaketlerin neden başına geldiğini kavramamaya devam ediyordu.

901/1496 senesinin başında, beni tekrar davet etti ve ben yine daveti geri çevirdim. Bu arada İbrahim el-Kerakî, Sultan'la aramın daha da kötüye gitmesi için elinden geleni yapıyordu. Ancak o, kabrinde bunların hepsinin azabını çekecektir. “Savaş ateşini ne zaman körükleseler, Allah onu söndürür”⁶. Sultan'a, emirlerine uyulmasının farz olduğunu, bu emirlere uymayanın dine isyan etmiş olacağını söyleyerek kışkırtıyordu. Sefer ayının yirmisinde, Sultan'dan gelen bir elçi, büyük tehditler savurarak gelmem için beni ikna etmeye çalıştı. Ben de o elçiden şu söylediklerimi, Sultan'a iletmesini istedim: “Sultan'ın tahtta olduğu otuz yıllık süre içerisinde, aramızda hiçbir uyuşmazlık olmadı; ben hep onun için dua ettim ve ondan hiçbir ihsan beklemedim. Eğer o benim sünnet'e ittiba etmeme sesini çıkartmazsa ne güzel, yok eğer buna sinirlenecekse, ben Resulullah'a (s.a.v.) beni koruması için dua ederim.

Rebiyyülevvel'in ilk günü kadınların mutat ziyareti sırasında sultan, onlardan benim aleyhime, bu yaptıklarımın dolayısı ile fetva istedi. Onların hiçbiri bu yaptığının sünnet'e uygun olduğunu ikrar etmedi. Ben de bunun üzerine

⁶ 5-Maide - 64.

şeyhlik vazifemden istifa ettim ve bu olaylar üzerine *Mâ Revâhû'l-Esâtîn fî Ademi'l-Mecû ila's-Selâtîn* isimli eserimi yazdım. Bunu duyunca Sultan çok üzüldü. Recep ayına kadar bir girişimde bulunmadı; bir elçi vasıtasıyla beni yine yanına çağırdı ve ben gene bu isteği reddettim. Daha sonra aramızın iyi olduğunu öğrendiği en büyük emir Timrâz ile konuşmuş. O da bana, imamını ve güvendiği birini yolladı. Ben onlara yazdığım, sultanları çok ziyaret etmenin dinen yasaklandığını bildiren hadisleri derlediğim *er-Risaletü's-Sultaniyye* isimli eserimi sundum. Bu risaleyi daha önceden yazdığım bir eserden ihtisar ettim. Timrâz ve imamı, Sultan'a gitmişler ve ona burada yazılı olan hadisleri okumuşlar. Sultan o zaman, "Suyûtî beni değneğiyle dövse haklıdır", demiş.

Ama bu durum el-Kerakî'yi huzursuz etti ve o gene Sultan'ın aklını karıştırdı ve onu kışkırttı. Zilkade ayının mutat ziyaretinde, Sultan kadılarla gene benimle ilgili meseleyi konuşmuş. Meselenin gene eski haline döndüğünü bana Şafiî Başkadı bildirdi ve gene Timrâz vasıtasıyla sultanı yatıştırmamı tavsiye etti. Ben de ona "Ben yalnızca Allah(c.c.)'tan yardım alırım ve Resulullah'ın(s.a.v.) sünnetine uyarım. Resulullah'a salâvât getirdim ve ondan yardım istedim. Sultan iki gün sonra hastalandı. Ay boyunca durumu kötüleşti ve aynı ay Pazar günü (7 Ağustos 1496) öldü"⁷.

Görülüyor ki Suyûtî kendi döneminin sultanlarına karşı mesafeli davranmış ve kendinden önceki selef âlimlerinin hayat tarzını örnek alarak ilmî kişiliğini korumaya çalışmıştır.

⁷ Sartain, Elisabeth, Celâleddîn Suyûtî, çev. Hasan Nureddin, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 61-63. Ayrıca bkz. Şa'rânî, Abdulvehhâb b. Ahmed, et-Tabakâtu's-Suğrâ, thk. Abdulkadir Ahmed Atâ, Mektebetü'l- Kâhire, Mısır, 1990, s. 31-34.

b. Sosyal Durum

Modern ve eski tarihçi ve araştırmacılar, bu dönemin sosyal durumu konusunda ortak bir noktada birleşiyorlar ki o da şudur: “Bu asırdaki iktisadî ve toplumsal hayat çok kötü ve çöküşte idi”⁸.

Suyûtî döneminde toplumsal yapı, dört tabakadan oluşmakta idi:

1. Birinci Tabaka (Sultanlar ve Emirler Tabakası)

Birinci tabakayı krallık ailesi oluşturuyordu. İleri ve seçkin bir tabaka olmaları nedeniyle hayat şartları iyi durumdaydı. Bunlar, iktidar nimetinden faydalanyor, her istediklerini elde edebiliyorlardı. İstedikleri bakanlığı ya da idarî bir makamı ele geçirebilirlerdi. Aralarında böldükleri ziraat arazisi, devletin yegâne kaynağı idi. Sultan ve diğer büyük idareciler, arazinin en iyisini ve en verimlisini almışlardı. İkinci derecede verimli araziye sultanın diğer idarecileri almışlar, üçüncü dereceden verimli arazileri de askerî ahali, Araplar ve Türkmenler kendi aralarında paylaşmışlardı⁹.

2. İkinci Tabaka (Âlimler ve Fakihler Tabakası)

Bu tabaka, fakihler, âlimler, müderrisler, muhasipler, edipler ve kâtiplerden oluşmaktaydı. Devletin idari işlerinin büyük bir kısmı bu zümre tarafından yürütülmüştür. Özellikle hukuk, tedrisat, fetva, hitabet, yazışmalar, bunların elindedir. Geçimleri devletin bütçesinden karşılanmıştır¹⁰.

Bazen bu kitledeki bazı âlimlerle dönemin sultanları arasında tartışmalar da olmuştur. İbn Hacer (ö.h. 852), Eminü'd-dîn el-Aksarâî (ö.h. 880) ve Suyûtî bu

⁸ Lehham, s. 37.

⁹ Suyûtî, Esbâb-u Vurûdi'l Hadis, thk. Yahya İsmail Ahmed, çev.Necati Tetik, Abdulmecid Okçu, İhtar Yayıncılık, Erzurum, 1996, s. 38-39. (Nakleden, Said Aşur, el-Asru'l-Memlûkî fi Mısır ve's-Şam, s. 308-311.) Ayrıca geniş bilgi için bkz. Lehham, s. 37-41; Tabba', s. 23-24.

¹⁰ Suyûtî, Esbâb, s. 39; Ayrıca geniş bilgi için bkz. Lehham, s. 42-43; Tabba', s. 24.

âlimlerden bazılarıdır. İbn Hacer çeşitli sebeplerden dolayı sultanla arasındaki sürtüşmeden dolayı birkaç kez kadılık görevinden alınmıştır¹¹. Türk asıllı ve Hanefî mezhebine mensub olan Eminü'd-dîn el-Aksarâî, Sultan Kayıtbay (ö.h. 901)'ın vakıf mallarına el uzatmasından dolayı, kâdılarını toplayıp onlardan fetvâ alarak ciddi anlamda padişaha tepki göstermiştir¹². Suyûtî de ömrünün sonlarına doğru bütün görevlerinden istifa ederek uzlete çekilmiş; padişah ve emirlere karşı mesafeli davranmıştır. Bu mesele ile ilgili bir risâle de yazmıştır: *Mâ Revâhu'l-Esâtîn fî Ademi'l-Mecû ila's-Selâtin*¹³.

Devlet yönetiminin yanlış icraatlarını eleştirip bedel ödeyenler olduğu gibi, padişah ve emirlerle arasını iyi tutan âlimlerde olmuştur. İbn Kerakî (ö.h. 922), dönemin sultanlarıyla iyi geçinen bir zattı. Sultan Kayıtbay (ö.h. 901) Mısır'da emirken lütfunu kazanmış ve sultan olunca onu sarayda vazifelendirip görevler vermiştir. Sultan Kayıtbay ile Suyûtî arasındaki anlaşmazlıkların zuhurunda önemli bir rol oynamıştır¹⁴.

3. Üçüncü Tabaka (Tüccar Tabakası)

Bu sınıfta bulunan tüccarlar, sultan ve emirler ile aynı konumdaydılar. Çünkü zor zamanlarda sultanlara yardım ediyorlardı. Mal ve servet sahibi idiler. Doğu ve Batı arasında ticaret yapan kurumlar meydana getirmişlerdi.

Buna rağmen tüccar sınıfı da sultan ve emirlerin baskı ve zulmünden tamamen kurtulabilmiş değildi. Ağır vergiler getirilmesi, ticaret ve servetlerini baltalıyordu¹⁵.

¹¹ Suyûtî, Esbâb, s. 39.

¹² Tabba', s. 24.

¹³ Şa'rânî, s. 33; Lehham, s. 42-43.

¹⁴ Şa'rânî, s. 32-34.

¹⁵ Suyûtî, Esbâb, s. 40.

4. Dördüncü Tabaka (Çiftçiler, Çeşitli Esnaf, Sanatkar, Tüketiciler ve İş Olmayanlar)

Bu tabaka çiftçilerden, çeşitli esnaf, sanatkâr, tüketiciler ve iş olmayanlardan ibarettir.

Bu tabakadakiler daha önce zikrettiğimiz âlim ve tüccarlar tabakasına nazaran darlık ve zorluk içinde hayatlarını sürdürmüşlerdir. İdareciler tarafından ihmal edilmiş ve hakarete maruz kalmışlardır. Zaten İbn-i Haldun (ö.808) 'a göre, “fellâh” kelimesi de bunu ifade ediyor. Yani zayıf, mağlup, zelil ve işinde perişan olmuş kişi, anlamında, tahkir için kullanılırdı¹⁶.

Hâsılatlarının ve erzaklarının bol olduğu dönemlerde ağır vergiler altında ezilen çiftçiler, çiftçiliği terk ederek soygunculuk ve yağmacılık yapmak zorunda kalıyorlardı¹⁷.

Suyûtî'nin yaşadığı bu asrın genel manzarası budur: Bir ara Nil Nehri'nin sularının azalması, ziraatın ve hayvancılığın yok olmasına neden olmuş, geçim darlığı yanı sıra veba ortaya çıkmıştır¹⁸.

Müellifin yaşadığı dönemin sosyal yapısındaki bu dörtlü tabaka, kast sistemine benzer bir toplumsal tabakalaşma değildir. Daha farklı sosyal gruplar da mevcuttur. Her ne kadar dönemin sosyal yapısını böyle bir dörtlü sınıfa ayırsak dahi, o dönemin toplum katmanlarını bu şekilde birbirlerinden kesin hatlarla ayırmak mümkün değildir.

¹⁶ İbn Haldûn, Abdurrahman bin Muhammed, Mukaddime, çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Kültür Armağanı, Ankara, 2004, c. 2, s. 540.

¹⁷ Suyûtî, Esbâb, s. 41.

¹⁸ Suyûtî, Esbâb, s. 41.

c. İlmî Durum

Bazı araştırmacılara göre, Suyûtî'nin yaşadığı bu asır, siyasî açıdan fesad ve sıkıntı asrı, sosyal açıdan parçalanma ve yok olma asrı şeklinde nitelendirilmesine karşılık, ilmî açıdan tam aksine bir ilerleme ve toparlanma asrı olmuştur.

8. yüzyılın ilmî bakımdan toparlanma ve gelişme asrı olarak nitelendirilmesinin sebepleri olarak şunlar gösterilmektedir:

1-Moğol istilasından dolayı Doğu'dan, İspanyol zulmünden dolayı da Batı'dan ulemanın Mısır'a, Şam'a ve Kuzey Afrika ülkelerine hicret etmiş olmaları. Çünkü buralarda Moğol ve İspanyol tehlikesi bulunmamaktadır.

2-Memluklar devrinden önce inşa edilen medrese, mescid ve mekteplerde okutulan ilmin yaygın hale gelmesi ve Memluklar asrında da meliklerin emriyle yayılması.

O dönemde fiilen ilmî katkıda bulunan medreselerden birkaçı şunlardır:

- a) el-Medresetü's-Sâlihiyye
- b) el-Medresetü'n-Nâsırıyye
- c) el-Medresetü'l-Kumciyye
- d) el-Medresetü'l-Şerefiyye
- e) el-Medresetü'l-Mahmûdiyye¹⁹.

Bu medreselerin kütüphaneleri de vardır. Suyûtî, Mahmudiyye kütüphanesinden faydalanmıştır²⁰. Suyûtî, bu kütüphane ile ilgili bir risâle de yazmıştır: **“Bezlü'l-**

¹⁹ Suyûtî, Esbâb, s. 42. Geniş bilgi için bkz. Mekrem, Abdül'al Sâlim, Celâluddîn es- Suyûtî ve Eseruhu fi'd-Dirâseti'l-Lügaviyye, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1989, s. 67-71.

²⁰ Tabba', s. 21.

Mechud fî Hizâneti Mahmûd'. İbn Hacer (ö.h.852), Mahmudiyye kütüphanesinde dört bin cild eserin varlığından söz etmiştir²¹.

3-İlim adamları için kurulan hayır vakıflarının çoğalması.

Bu asrın insanları -ister sultan, emir, saray ehlinden ister ulema, tüccar, zengin olsun- Allah rızası için ilmin yayılıp gelişmesinde ve bu konuda vakıflar kurulmasında yarışmışlardır²².

4-Haçlıların ve Tatar Moğollarının yok ettiği ansiklopedik çaptaki İslam eserlerinin aynısını yazmak için, İslam müelliflerinin büyük gayretleri²³.

5-Âlimler arasında var olan ilmî rekâbet. Bu rekâbet, telif ve eserlere kadar yansımıştır. Suyûtî ve Sehâvî (ö.h.902) arasındaki ilmî münakaşalar bunun en bariz örneğidir²⁴.

Özetle bu asırda, ansiklopedik ve derleme türü eserler daha çok yazılmıştır. Mısır ilmî hareketin merkezi olmuştur. Memluklar, ilmî faaliyetlere önem vermiştir. Âlimler arasında ilmî tartışmalar olmuştur. Bu da o dönemin kültürel gelişmesine önemli katkı sağlamıştır.

²¹Şeyh, Abdüsettâr, İbn Hacer el-Askalânî: el-Hâfız Emirü'l-Mü'minin fî'l-Hadis, Dâru'l-Kalem, Dimaşk, 1992, s.280; Lehham, s. 53.

²² Suyûtî, Esbâb, s. 42.

²³ Suyûtî, Esbâb, s. 43; Lehham, s. 51.

²⁴ Lehham, s. 54.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUYÛTÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

1. HAYATI

Suyûtî'nin yaşadığı asrın siyasi, sosyal ve ilmî durumundan kısaca söz ettikten sonra, hayatını ayrıntılara inmeden özetle inceleyeceğiz. Suyûtî, “*Hüsni'l-Muhadara*”, “*et-Tahaddüs bi Nimetillah*” gibi eserlerinde kendi hayat hikâyesini zikretmiştir¹. Kendi eserleri yanında, diğer biyografilerden de faydalanarak müellifimizin tanıtımını yapacağız.

a. İsmi ve Nesebi

Celâluddin Suyûtî'nin ismi, Abdurrahman b. Kemâl Ebî Bekr b. Muhammed b. Sabikü'd-Din İbnü'l-Fahr Osman b.Nâzırü'd-Din el-Humam el-Hudayrî el-Esyûtî'dir².

Adı Abdurrahman b.Kemâl olup lakabı Celâluddin, künyesi ise, Ebü'l-Fadl'dır.

Künyesinin yakın aile dostlarından hocası el-Kinânî (ö.h.876) tarafından takıldığı

¹ Suyûtî, *Hüsni'l-Muhadara fi Ahbâri Mısır ve'l-Kâhire*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, c.1, s. 288-294; Suyûtî, *et-Tahaddüs bi Nimetillah*, thk. Elisabeth Sartain, Cambridge University, Cambridge, 1975, s. 1-234. Ayrıca Suyûtî'nin hayatı hakkında bilgi veren eserlerin bazıları şunlardır: Suyûtî, *Buğyetü'l-Vu'ât fi Tabâkâti'l-Lugaviyyin ve'n-Nuhât*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1964, Mukaddime, s. 10-15; Sehâvî, *Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahman*, ed-Dav'ül-Lâmi li Ehli'l-Karn et-Tâsi', Dâru'l-Mektebetü'l-Hayat, Beyrut, t.y., c. 4, s. 65-71; İbnu'l-İmâd, *Ebü'l-Felah Abdulhay, Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbâri Men Zeheb*, thk. Abdulkadir Arnavud, Mahmud Arnavud, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk, 1993, c. 10, s. 74-79; Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mucemü'l-müellifin*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, t.y., c.5, s. 128-131; eş-Şevkânî, Muhammed b.Ali, *el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini min Be'di'l-Karni's-Sâbi'*, Dâru'l-Marife, Beyrut, t.y., c.1., s. 328-335; Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm Kâmûs Terâcim li Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ mine'l-Arab ve'l-Musta'rabîn ve'l-Müsteşrikîn*, Beyrut, t.y., c. 3, s. 71-73; Ziyâde, Muhammed Mustafâ, *el-Müerihûn fi Mısır fi'l-Karni'l-Hâmisi Aşar el-Milâdi*, Matbaatu Lecneti't-Te'lif, Kahire, 1954. Karahan, Abdülkadir, “Suyûtî” maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1970, c. 11, s. 258-263; Geoffroy, E., *al-Suyûtî, The Encyclopaedia of Islam*, Leiden, 1997,c.9, s. 913-916.

Ayrıca Suyûtî üzerine yazılmış müstakil eserler de vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Şek'a, Mustafa, Celâleddin es- Suyûtî, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1981; Sartain, Elisabeth, Celâleddin Suyûtî Hayatı ve Eserleri, çev. Hasan Nureddin, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2002; Tabba', İyad Halid, Celâleddin Suyûtî: Ma'lemetü'l-Ulûmi'l-İslâmiyye, Darü'l-Kalem, Dimaşk, 1996; Lehham, Bedi' es-Seyyid, el-İmâm el-Hâfız Celâleddin Suyûtî ve Cuhûduhu fi'l-Hadis ve Ulûmih, Dâru Kuteybe, Dimaşk, 1994; Karni, Abdülhafız Fergulî, el-Hâfız Celâleddin es-Suyûtî İmâmü'l-Müctehidin ve'l- Müceddidîn fi Asrihi, el-Hey'etü'l Mısıriyyet-il-Amme, Mısır, 1990.

² Suyûtî, *Hüsni'l-Muhadara*, c.1, s. 288; Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 5;Suyûtî, *Buğyetü'l-Vu'at*, c.1, Mukaddime, s. 10; İbnu'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, c.10, s.74; Karahan, Abdülkadir, “Suyûtî” maddesi, *İslâm Ans.*, c.11, s. 258.

bilinmektedir³. el-Hudayrî nisbesi ise, mensub olduğu ailenin doğudan gelerek önce Bağdat'ın doğu kesiminde bulunan Hudayriyye semtine yerleşmiş olmasının hatırasıdır. Kendisi bunu şöyle anlatır: “Bizim Hudayrî nisbemiz, Bağdat'ta bir semt olan Hudayriyye'de oturmamızdan kaynaklanmaktadır. Güvenilirliğine inandığım biri bana, “Baba tarafından büyük dedemin Arap olmadığını ve doğudan gelmiş olabileceğini söylerken duydum.” diye haber verdi. Bu da gösteriyor ki bu nisbe, yer nisbesidir”⁴.

Suyûtî'nin Esyût'a nisbesi, babasının Esyût'ta doğmuş ve Kahire'ye gelmeden önce burada kadılık görevinde bulunmuş olması nedeniyledir⁵.

b. Doğumu, Ailesi ve Soyu

Suyûtî, 1 Recep 849/1445 tarihinde Kahire'de dünyaya gelmiştir. Bütün kaynaklar bu konuda fikir birliği içindedir⁶. Doğumu ile ilgili ilginç bir olay nakledilmektedir: “Babası ilim ehliendir. İlmî çalışması esnasında bir esere bakma ihtiyacı hâsıl olur. Hanımından kütüphanesinde bulunan bir kitabı getirmesini ister. Hanımı o sırada hamiledir. Kitaplar arasında iken doğum gerçekleşir ve Suyûtî dünyaya gelir. Bu olaydan dolayı, Suyûtî “İbnu'l-Kütüb=Kitapların Çocuğu” lakabını almıştır⁷.

³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 235; İbnu'l-İmâd, c.10, s. 75; Karahan, c. 11, s. 258.

⁴ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 6; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, s. 288.

⁵ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 16; Karahan, c. 11, s. 258.

⁶ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 32; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, s. 288; Suyûtî, Buğyetü'l-Vu'ât, c.1, Mukaddime, s. 10; Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c.4, s. 65; İbnu'l- İmâd, c.10, s. 74; Şevkânî, el-Bedru't-Tâli', c.1., s. 328; Kehhâle, Ömer Rızâ, Mucemü'l-Müellifin, c.5, s. 128; Zirikli, Hayreddin, el-A'lâm, c.3, s. 71; Karahan, c.11, s. 258.

⁷ Sartam, Elisabeth, Celâleddin Suyûtî Hayatı ve Eserleri, s. 14; Suyûtî, Tevilu'l Ehadisi'l- Mûhime li't-Teşbih, thk. el-Besyûnî Mustafa İbrahim el-Kûmî, Dâru Şuruk, Cidde, 1.Baskı, 1979, Muh. Mukaddime, s. 26; Çakın, Kamil, Teşbih ve Tescim Karşısında Bir Hadisçi: Celâleddin es-Suyûtî, Dinî Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2001, c.4, s. 10, 7-8; Geoffroy, E. , al- Suyûtî, The Encyclopaedia of Islam, c.9, s. 913.

Suyûtî'nin babası, Kemâlüddin Ebû Bekr ailede kendisini ilme adanmışlardandır. Müellifimiz, babasının doğum tarihini kesin olarak bilmese de hal tercümesinde dönem olarak yüzyılın başlarına doğru olduğunu (9./15.y.y.) bildirir⁸. Bu zat, Asyût'ta doğmuş, orada kadılık yapmış, daha sonra Kahire'ye yerleşmiştir. İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö.h.852) de aralarında bulunduğu birçok âlimden ders almıştır. O, senelerce ilim öğrenmiş, uzun süre hocalık yapmış ve fetvâlar vermiştir⁹.

Fıkıh, nahiv, sarf, meânî, beyân, ferâiz, matematik, mantık v.b. ilimlerde söz sahibi olan Kemâlüddin Ebû Bekr, 855/1451 yılı safer ayında vefât etmiştir¹⁰. Babası vefât ettiği zaman, Suyûtî altı yaşında yetim kalmıştır¹¹.

Suyûtî'nin annesi hakkında pek fazla bilgimiz yoktur. Suyûtî'nin vefâtından sonra, annesi yaşamına devam etmişse de Suyûtî'nin hal tercemesinde hiç bahsi geçmez¹². es-Sehâvî (ö.h.902), Suyûtî'nin annesinin bir Türk cariyesi olduğunu söyler¹³. Buna göre Suyûtî'nin hem anne hem baba tarafından Türk olduğu söylenebilir.

Suyûtî'nin hayatını anlatan eserlerde eşi hakkında da bir bilgiye rastlanılmaz. O, diğer yakınları, kız ve erkek kardeşleriyle çocuklarının birçoğu için veba, zatûl cenb (göğüs zarı iltihabı) veya doğum sırasında şehit oldu diyerek bahseder¹⁴. Ahmed Teymûr, Esyût'ta kendilerinin Suyûtî'nin soyundan geldiğini iddia eden el-Celâlî nisbesini taşıyan insanlar olduğunu belirtir. Ancak âlimlerin, Suyûtî'nin haleflerinin olmadığına dair söylediklerini göz önüne alarak bunların, Esyût'taki

⁸ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 7; Suyûtî, Nazmü'l-İkyan fî A'yani'l-E'yan, thk. Filip Hatti, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, t.y., s. 95; Sartain, s. 12.

⁹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 8-9; Suyûtî, Nazmü'l-İkyan, s. 95; Karahan, c.11, s. 258.

¹⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 10; Suyûtî, Nazmü'l-İkyan, s. 95; Geoffroy, c.9, s. 913; Karahan, c.11, s. 258.

¹¹ Şek'a, Celaleddin es- Suyûtî, s. 8; Karahan, c. 11, s. 258; Ziyâde, Muhammed Mustafâ, el-Muerrihûn fî Mısır fi'l-Karni'l-Hâmis Aşar el-Mîlâdî, s. 57.

¹² Sartain, s. 13.

¹³ Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c. 4, s. 65; Sartain, s. 13; Karahan, c. 11, s. 258; Ziyâde, s.57.

¹⁴ Suyûtî, et- Tahaddüs, s. 10; Sartain, s. 14.

Celâleddîn Suyûtî Camii'nde görevli kişilerin soyu olabileceğini iddia eder¹⁵. Bu iddia makuldur; zira yaşasalar dahi, Suyûtî'nin soyundan insanların Esyût'a geri dönme ihtimali zayıftır¹⁶.

Suyûtî, baba tarafından kendi atalarının Acem veya Doğulu olduğunu belirtmektedir¹⁷. Fakat onun nesebi üzerinde fazla tartışmak istemeyenler en azından kültürel anlamda Arap olduğunu ifade etmektedirler¹⁸. Suyûtî'nin annesinin Türk olduğu kaynaklarda geçmektedir¹⁹.

c. Öğrenim Hayatı

Henüz altı yaşında iken yetim kalan Suyûtî, aile dostları tarafından himâye edilmiş, onların ihtimâm ve gayretleri ile tahsilini yapmıştır. Suyûtî'nin ilmî bir çevrede büyümüş olması, babasının âlim olması onun erken yaşlarda tahsil hayatına başlamasına vesile olmuştur.

Suyûtî, babasını kaybettiği zaman, Kur'an-ı Kerim'den Tahrîm sûresine kadar ezberlemişti²⁰. Suyûtî, sekiz yaşına basmadan Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmişti. Daha sonra İbn Dakîk el-İyd (ö.h.702)'in *Umdetü'l-Ahkâm*'ını, Nevevî(ö.h.676)'nin *Minhâcü't-Tâlibîn*'ini, İbn Mâlik(ö.h.672)'in *Elfiye*'sini, Beydâvî (ö.h.685)'nin *Minhâcu'l-Vusûl*'ünü ezberledi. Suyûtî, ilk üç eser hakkında el-Bulkînî (ö.h.868), Şerefüddîn el-Münâvî (ö.h.871), İzzüddîn el-Kinânî (ö.h.876), Eminüddîn el-Aksarâî

¹⁵ Teymur, Ahmed, Kabrî'l-İmâm es-Suyûtî ve't-Tahkîkî'l-Mevzi'ihî, Mecelletu'z-Zehrâ, Kahire, 1346, c. 4, s. 531.

¹⁶ Sartain, s. 14.

¹⁷ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, 288; Suyûtî, Buğyetü'l-Vuât, c.1, Mukaddime, s. 10.

¹⁸ Suyûtî, Te'vil, Muh.Mukaddimesi, s. 27; Çakın, Kamil, a.g.m., s. 8.

¹⁹ Sehâvî, c.4, s. 65; Sartain, s. 13; Karahan, c.11, s. 258; Suyûtî, Tahzirü'l-Eykaz min Ekâzibi'l Vu'az, Haz. Ali Toksarı, Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi, Kayseri,1993, s. 37.

²⁰ İbnu'l- İmâd, c. 10, s. 75.

(ö.h.880) ve dönemin diğer âlimleri tarafından Sefer ayı 864/1459 tarihinde imtihan edildi ve onlardan icâzet aldı²¹.

Çeşitli hocalardan fıkıh ve nahv derslerini aldı. Dönemin ferâiz âlimi Şihâbüddîn eş-Şermesâhî (ö.h.855)’den Ferâiz (Miras hukuku) dersi aldı²². Aynı dönemde, Şeyhûniyye Camii İmamı Şemsüddîn Muhammed b.Musa es-Seyrâmî el-Hanefî (ö.h.891)’den nahiv ve hadis dersleri aldı; hocasıyla sonlardaki bazı bâblar hariç Müslim (ö.h.261)’in *Sahih*’iyle Kadı İyâz (ö.h.544)’ın *eş-Şifâ bi Ta’rifî Hukûki’l-Mustafâ*’sını ve daha önce ezberlemiş olduğu İbn Mâlik’in *Elfiye*’sini okudu. 866/1461’de el-Hanefî, Suyûtî’ye İbn Mâlik’in *Elfiye*’sini ve nahiv ile ilgili eserleri bitirdiklerine ve Suyûtî’nin bu kitapları okutabileceğine dair icazet verdi²³.

865/1461’de Suyûtî, el-Bulkînî’den el-Bulkînî’nin babası (Sirâceddîn Ömer el-Bulkînî)’na ait olan *et-Tedrîb fi’l-Fıkh*’ının bir kısmı, Kazvinî’nin *el-Hâvî es-Sağîr*’inin, Nevevî’nin *Minhâcü’t-Tâlibîn*’inin, eş-Şirâzî’nin *et-Tenbih*’inin, yine Nevevî’nin *Ravzâtu’t-Tâlibîn*’iyle Zerkeşî’nin *et-Tekmile*’sinin okutulduğu Şafiî fıkıhı derslerine katıldı. 866/1462’de el-Bulkînî, Suyûtî’nin yukarıda zikredilen eserleri okuduğuna ve fetva verebileceğine dair icazet verdi²⁴. Suyûtî, aynı yılda ilk eseri olan “*Şerhu’l-Besmele ve’l-İstiâze*”’yi telif etti. Bu ifade bize, Suyûtî’nin henüz on yedi yaşında iken kitap yazmaya başladığını gösterir. Bu ilk eserini, hocası el-Bulkînî’ye takdim ederek O’ndan bir takriz yazmasını istedi. O da esere bir takriz yazdı. Bu tarihten itibaren de hocası el-Bulkînî vefat edinceye kadar O’ndan fıkıh dersi aldı. Hocasının ölümü üzerine oğlundan ders almaya başladı²⁵.

²¹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 236; Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1, s. 288; Sehâvî, c.4, s. 65; İbnu’l- İmâd, c. 10, s. 75.

²² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 236; Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1, s. 288.

²³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 237; İbnu’l- İmâd, c. 10, s. 75.

²⁴ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 238-239; Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1, s. 289; İbnu’l- İmâd, c. 10, s. 75.

²⁵ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 238-239; Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1, s. 289; Karahan, c. 11, s. 258-259.

Döneminin önde gelen birçok ilim adamına talebelik yapan Suyûtî, Şerefüddîn el-Münâvî (ö.h.871)'den fıkıh ve tefsir ile alakalı bazı kitapları okumuştur²⁶. Takiyyüddîn eş-Şiblî (ö.h.872)'den dört yıl süre ile Hadis ve Arapça başta olmak üzere çeşitli alanlarda ilim almıştır. Bu sürede hocası Takiyyüddîn eş-Şiblî, Suyûtî'nin yazdığı “*Şerhu Elfiyeti İbn Mâlik*”, “*Cem’u’l-Cevâmi*” gibi eserlerine takriz yazması yanında diğer bazı çalışmalarına da yardımcı olmuştur²⁷.

Suyûtî'nin başka bir hocası da ilmi ve takvası ile övdüğü Seyfeddîn Muhammed b.Kutluboğa el- Hanefî (ö.h.881)'dir. Zemahşerî'nin *Keşşâf* ı başta olmak üzere bir çok eseri O'ndan okumuştur²⁸. Suyûtî, Türk hocalarından olan Muhyiddîn el-Kafiyecî (ö.h.879)'den on dört yıl boyunca tefsir, hadis, usûl, arapça, meânî gibi dersler okumuş ve bu alanlarda hocası kendisine icâzet vermiştir²⁹.

Müellifimiz, devrinin bu önemli âlimlerinden başka hocalardan da ders aldığını bildirmiştir. Meselâ Takiyyüddîn Ebûbekir Şâzî el-Haskafî (ö.h.881)'den kısa süreli ders almıştır. Hoca'nın talebelerinin nahoş davranışlarından dolayı, derslerine devam etmemiştir³⁰.

Suyûtî, kendi döneminin ders halkalarından şu şekilde bahsetmiştir: “Cumartesi, pazartesi ve perşembe günleri sabahtan öğleye kadar el-Bulkînî'nin derslerine katılır, öğleden ikindiye kadar da eş-Şumunnî (ö.h.872)'nin derslerine devam ederdim. Pazar ve salı günlerinde, sabahları Şeyh Seyfeddîn, öğleden sonra da Şeyh Muhyiddîn el-Kafiyecî'nin derslerine hazır bulunurdum”³¹.

²⁶ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, s. 289; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 242; İbnu'l- İmâd, c. 10, s. 75.

²⁷ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c. 1, s. 289; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 245-246.

²⁸ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 242-243; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c. 1, s. 289.

²⁹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 243-244; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c. 1, s. 289.

³⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 245.

³¹ Suyûtî, et-Tahaddüs , s. 240-241.

Yukarıda Suyûtî'nin tahsil hayatını özet olarak vermeye çalıştık. Kendisi çocuk yaşta ilmî bir çevrede büyümüş, yaşamı boyunca dönemin birçok âliminden istifade etmiştir. Özellikle Şeyhûniyye Camii hocalarından ders almıştır. Demek ki tahsil hayatının birçoğu bu medresede geçmiştir. Suyûtî, hocalarının gözetiminde pek çok kitabı hatmetmiştir. Ama bu kitapların büyük bir kısmını tamamen okumamıştır. Bu muhtemelen, ya okuduğu eserin uzun olmasından ya da âlimlerin kitapların bazı kısımlarını okutmasıyla alakalıdır. Bir başka sebep de Suyûtî'nin ders alma şekliyle alakalıdır. Çünkü bazen dinlemek istediği bir âlimin dersine bir süre devam ettikten sonra dersi bıraktığı olmuştur. Bunu kendi hayat hikâyesini anlattığı eserlerinden anlıyoruz³².

d. Vefâtı

Suyûtî, Baybarsiyye'den uzaklaştırıldıktan ve Şeyhûniyye'deki hadis hocalığı vazifesinden istifa ettikten sonra Kahire'de Nil Nehri kıyısındaki Ravza adasındaki evine çekilmiştir³³. Suyûtî'nin talebelerinden Abdulkâdir b. Muhammed eş-Şâzelî (ö.h.935) bu konuda şunları yazmıştır:

“Şeyhimiz kırk yaşını da aştıktan sonra kendini tamamen ibadete verdi. Hayatını Allah'a adadı ve dünyadan, insanlardan uzak durmaya başladı. Dünyevî vazifelerden de çekildi. Eserlerini gözden geçirmeye başladı, hocalık yapmayı ve fetva vermeyi de bıraktı. Bu meseleyle ilgili “*et-Tenfîs bi'l-İ'tizâr 'an Terk i'l-İftâ ve't-Tedris*” isimli eserini telif etti. Vefâtına kadar da er-Ravza'dan hiç ayrıldı”³⁴.

³² Örnek için bkz. Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 237-246; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c. 1, s. 289-290.

³³ İbnu'l-İmâd, c. 10, s. 78; Suyûtî, Buğyetü'l-Vuât, c.1, Mukaddime, s. 13; Geoffroy, c.9, s. 914; Karahan, c. 11, s. 259.

³⁴ Şa'rânî, et-Tabakâtu's-Suğrâ, s.31. Benzer bilgi için bkz. İbnu'l- İmâd, c. 10, s. 77.

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, Suyûtî, insanlardan ve dünya nimetlerinden uzak kalarak, kendisini ibadete vermiştir. O insanlarla ilişkisini kesmiş, fetvâ vermeyi ve ders okutmayı bırakarak eser yazmaya koyulmuştur³⁵.

Sol kolunda beliren şişkinliğin etkisiyle Suyûtî, hastalanmıştır. Bir hafta er-Ravza'daki evinde hasta yatağında yattıktan sonra 19 Cemaziyülevvel 911 (18 Ekim 1505) Cuma günü seher vaktinde vefât etmiştir. Hicrî takvime göre altmış bir yıl, on ay ve on sekiz gün süren hayatı son bulmuştur. Babü'l-Kerâfe'nin dışında bulunan Kûsûn avlusuna defnedilmiştir³⁶.

Suyûtî'nin annesi, Kerâfe'de daha önce eşi olmayan bir türbe inşa ettirmiştir³⁷. Böylece Suyûtî'nin türbesi, uzun yıllar insanların ziyaretgâhı olmuştur. Ahmed Teymur'un bildirdiğine göre Eşyût'taki Celâleddin Suyûtî Camii'nde Şaban ayının her yirmi sekizinci günü, Suyûtî için mevlid okunur³⁸.

2. SEYÂHATLERİ

İlmî yolculuklar, ilim adamları için önemli bir öğrenim sürecidir. Çünkü gittikleri bölgelerde, o bölgenin siyasî, fizikî, tarihî, kültürel, ekonomik yapısından haberdar olmuşlar, o yörenin âlimleriyle tanışma, fikir alış verişinde bulunma imkânlarına kavuşmuşlardır. Zaten bu yolculuklar, İslamî ilim geleneğinde vardır: “er-Rihle fî Talebi'l-Hadis” başlığı altında başta ashâb ve tabi'ûn nesli olmak üzere âlimlerimizin birçok ilmî yolculuk örnekleri anlatılmaktadır³⁹.

³⁵ İbnu'l- İmâd, c. 10, s. 77; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takribi'n-Nevevî, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Medine, 1959, Mukaddime.

³⁶ İbnu'l- İmâd, c. 10, s. 78-79; Suyûtî, Buğyetü'l-Vuât, c. 1, Mukaddime, s. 15; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif Mukaddime, s. ٤ ; Teymur, c. 4, s. 514; Kehhâle, c. 5, s. 128; Ziyâde, s. 68.

³⁷ Teymur, c. 4, s. 515.

³⁸ Teymur, c. 4, s. 530. Ayrıca bkz. Şa'rânî, s. 36.

³⁹ Geniş bilgi için bkz. Koçyiğit, Talat, Hadis Tarihi, Ankara, A.Ü.İ.F.Yay., 1988, 2. Baskı, s. 97-103; Yardım, Ali, Hadis I, D.E.Ü.Yay., İzmir, 1984, s. 137-149.

Suyûtî çok sayıda seyahat yapmamışsa da yaptığı yolculuklar verimli geçmiştir. Gittiği bölgenin ilim çevresiyle tanışmış, dersler almış, kendi eserlerini onlara tanıtmaya çalışmıştır. Suyûtî'nin yolculuklarını kendi eserlerinden öğreniyoruz⁴⁰.

İki seyâhatından söz edebiliriz:

a. Hicaz Yolculuğu

b. Mısır Yolculuğu

a. Hicaz Yolculuğu

Hicrî 869'un Rebiülahir ayında Hac farızasını yerine getirmek için Hicaz'a gitti ve Cemaziyülahir ayının ortalarında Mekke'ye vardı. Orada, Mâlikî kadı ve nahiv âlimi olan Muhyiddîn Abdulkadir b. Abdulmutî (ö.h. 880) ve hadis âlimi, aynı zamanda babasının öğrencisi olan Necmeddîn Ömer b. Muhammed b. Fahd (ö.h. 885) ve diğer pek çok âlimle tanıştı. Bu iki âlim ve diğer başka âlimlerden ders alma fırsatı bulmuş ve bazı eserlerini de onlara göstermişti⁴¹.

Ayrıca babasının öğrencisi, ancak daha sonra bir tartışma yüzünden aralarının açılacağı, Mekke'nin Şafîî kadısı Burhaneddîn İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Zuheyre (ö.h. 891) ile de buluşmuştur⁴². Bu iki âlim arasındaki küskünlük, yirmi sene sürmüştür. Suyûtî h. 888'de İbn Zuheyre'ye dostane bir mektup yazarak bu husumete son vermiş oldu⁴³.

⁴⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 79 vd. ; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c. 1, s. 290.

⁴¹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 79-80.

⁴² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 80.

⁴³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 80-82.

Suyûtî, bu seyâhatını şu şekilde değerlendirir: “Hadis ilminde İbn Hacer el-Askalânî mertebesine ulaşmak, fıkıh ilminde Sirâceddîn Ömer el-Bulkînî’nin seviyesine ulaşmak amacıyla zemzem suyunu içtim ve hac yaptım”⁴⁴.

Seyâhatı ile alakalı olarak Suyûtî, “*en-Nahletü’z-Zekiyye fi’r-Rihleti’l-Mekkiyye*” adında bir eser yazmıştır. Ayrıca “*en-Nühfetü’l-Miskiyye ve Tühfetü’l-Mekkiyye*” adında bir eser daha yazmıştır. Bu eser küçük hacimli olup nahiv, meânî, bedî‘, arûz ve tarih konularını içermektedir. Bu risâleyi bir günde yazmıştır. Bir de İbn Mâlik’in *Elfiye*’sini manzum olarak ihtisâr etmiştir⁴⁵.

b. Mısır Yolculuğu

Suyûtî, h.870’te Hicaz’a yaptığı seyâhati tamamlayıp Mısır’a döndükten sonra aynı yıl Mısır’ın Dimyat, İskenderiye gibi şehirlerini ziyaret etmiştir. Bu şehirlerin ve bu şehirlere mücavir beldelerin âlimleriyle görüşmüştür. Bu yolculuğu sırasında “*Uşâriyât*”⁴⁶’ı naklettiğini⁴⁷ ve bazı şiirlerinin okunduğunu, ayrıca bu sırada çok sayıda görüşlerinin ve kitaplarının, başkaları tarafından yazıldığını söylemiştir⁴⁸.

Bu yolculuğunda, Suyûtî, Samanûd müderrisi ve müftüsü olan Muhammed b. Ahmed es-Samanûdî (ö.h. 891), Dimyat müderrisi ve fıkıhçısı Ahmed b. Ahmed el-Cüdayyidî (ö.h. 888), Muhammed b. Muhammed el-Menzilî, Muhammed b. Ali el-Atâî gibi birçok âlim ile görüşmüş, onlardan dersler almıştır⁴⁹.

⁴⁴ Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c. 1, s. 290.

⁴⁵ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 79; Tabba’, s. 42.

⁴⁶ Uşârî, son râvîsi ile Resûlullah (s.a.v.) arasında on râvî bulunan hadis demektir. Aydınî, Abdullah, Hadis İstılahları Sözlüğü, Timaş Yay., İstanbul, 1987, s. 158.

⁴⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 83; Kettânî, Muhammed b. Cafer, Hadis Literatürü, çev. Yusuf Özbek, İz Yay., İstanbul, 1994, s. 192.

⁴⁸ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 83; Ziyâde, s. 59.

⁴⁹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 83-86.

Seyâhatı ile alakalı olarak Suyûtî, “*el-İğtibât fi’r-Rihleti ile’l-İskenderiyye ve Dımyât*” adlı eserini te’lif etmiştir⁵⁰.

3. HOCALARI

Tahsil hayatı ve yolculuklarından da anlaşıldığı gibi Suyûtî, yaşadığı asrın ilmî çevresinden istifade etmiş, birçok âlimden ders almıştır. Suyûtî, “*Hüsnü’l-Muhadara*” adlı eserinde 150 hocadan ders aldığını ifade etmiştir⁵¹. “*Tahaddüs bi Nimetillah*” adlı eserinde de 600 hocadan ders aldığını söylemiştir⁵². “*el-Muncem fi’l Mu’cem*” adlı eserinde de 195 şeyhinin hayat hikâyesini vermiştir⁵³.

Suyûtî’nin talebesi Davudî (ö.h.935) de Suyûtî’ye icâzet veren veya Suyûtî’nin kırâat ya da semâ yoluyla kendilerinden ilim aldığı hocalarının 51 dolayında olduğunu söylemiştir⁵⁴.

Suyûtî bizzat kendisi, şeyhleri ile ilgili üç eser te’lif etmiştir:

1-*Hâmbu’l- Leyl ve Cârifu’s-Seyl*: Bu eserin diğer adı “*el -Mu’cemü’l-Kebîr*”dir⁵⁵. Bu eser kayıptır⁵⁶.

2-*el-Müntekâ*: Bu eserin diğer adı “*el-Mu’cemü’s-Sağîr*”dir⁵⁷. Bu eser de kayıptır⁵⁸.

⁵⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 83.

⁵¹ Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1., s. 290.

⁵² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 43.

⁵³ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, el-Muncem fi’l Mu’cem:Mu’cemu Şuyuhi’s-Suyûtî, thk. İbrahim Bacis Abdülmecid, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1995.

⁵⁴ İbnu’l- İmâd, c. 10, s. 76.

⁵⁵ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 127; Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1., s. 290; Kettânî, s. 286.

⁵⁶ Lehham, s. 212.

⁵⁷ Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1., s. 294; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 127.

⁵⁸ Lehham, s. 213.

3-el-Muncem fi'l Mu'cem: Suyûtî, bu eserinde 195 hocasının biyografisini alfabetik olarak vermiştir. Bu eserinde meşhur şeyhlerini zikretmiştir. Ya bu hocalarından hadis işitmiştir ya da icâzet almıştır⁵⁹.

Suyûtî'nin şeyhlerini tanıtırken takip ettiği metod şudur: Tanıttığı kişinin ismi, nesebi, nisbe'si, lakabı, hocaları, talebeleri, eserleri, doğum ve ölüm tarihlerini zikreder, şiirlerinden de örnekler verir.

Suyûtî'nin tüm hocalarını tanıtacak durumda değiliz. Ancak biz burada müellifin meşhur hocalarından bazılarını araştırmamızın sınırlarını zorlamayacak şekilde tanıtmaya çalışacağız.

a. Alemüddîn el-Bulkînî (ö.868/1464):

Asıl adı, Salih b. Ömer b. Reslân el-Kinânî el-Bulkînî eş-Şafiî'dir. el-Bulkînî, 791/1388'de doğmuştur⁶⁰. İlmî bir çevrede büyümüş olan el-Bulkînî'nin babası şeyhulislâm, kardeşi de Mısır kadısı idi. O kardeşinin vefâtından sonra Haşşâbiye şeyhliğine getirilmiş, h.826'da en yüksek kâdılık makamına terfi etmiştir⁶¹. Şerefiyye medresesinde müderrislik yapmış, Berkûkıyye medresesinde tefsir, Kâyıtbây medresesinde de hadis dersi vermiştir⁶².

Çok sayıda eseri bulunan el-Bulkînî, asrında Şafiî mezhebinin bayraktarlığını yapmış; fıkıh ilminde kendini kabul ettirmiştir. Suyûtî, kendisinden fıkıh okumuş, ders verme konusunda icâzet almıştır⁶³.

el-Bulkînî, 868/1464 tarihinde Receb ayında vefât etmiştir⁶⁴.

⁵⁹ Suyûtî, el-Muncem, s. 45.

⁶⁰ Suyûtî, el-Muncem , s. 126; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 372; Suyûtî, et-Tahaddüs , s. 52.

⁶¹ Suyûtî, el-Muncem, 126; Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1.,s. 372.

⁶² Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1.,s. 372.

⁶³ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 372; Suyûtî, el-Muncem, s. 127.

⁶⁴ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara,c.1., s. 372; Suyûtî ,et-Tahaddüs, s. 52; Suyûtî, el-Muncem, s. 127.

b. Şerefüddîn el-Münâvî (ö.871/1467):

Adı Kâdî'l-kudât Şerefüddîn Ebu Zekeriya Yahya b.Muhammed el-Münâvî'dir. Câmiu's-Sağîr şârihi Abdurraûf el-Münâvî'nin dedesi olan Şerefüddîn el-Münâvî, 798/1395'te doğmuştur. 871/1467 tarihinde vefât etmiştir⁶⁵.

el-Münâvî, Şafiî fikhı okutmuş, Mısır kadılığı görevini yapmıştır⁶⁶. Suyûtî, el-Münâvî'den Nevevî'nin *Minhac*'ı, Beyzavî'nin tefsiri başta olmak üzere birçok eser okumuştur⁶⁷.

c. Takyuddîn eş-Şumunnî (ö.872/1467):

Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed eş-Şumunnî el-İskenderî el-Hanefî, 801/1398 tarihinde İskenderiye'de doğmuştur⁶⁸.

eş-Şumunnî de ilmî bir çevrede büyümüş, babası Kemalüddîn eş-Şumunnî, kendi asrında Malikî fakihlerinin önde gelenlerindendir. Dedesi de fakîh ve müfessirdir. Kendisi de tefsir, fıkıh, hadis, kelim, nahiv gibi ilimlerde söz sahibidir⁶⁹.

Suyûtî de kendisinden hadis, Arapça, meânî v.b. ilimlerde ders almıştır; çeşitli kitaplar okumuştur. Suyûtî, 868/1463 tarihinden itibaren hocasının vefâtına kadar (872/1467), dört yıl boyunca ders almıştır⁷⁰. Şumunnî, Suyûtî'nin iki eserine (*Cem'ül-Cevâmi*, *Şerhu Elfiyetilİbn Mâlik*) takriz yazmıştır⁷¹.

Şumunnî, 872/1467 yılında, Zilhicce ayında vefât etmiştir⁷².

⁶⁵ Suyûtî, Hüsni'l-Muhadara, c.1., s. 372; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 69; Suyûtî, el-Muncem, s. 237-238.

⁶⁶ Suyûtî, Hüsni'l-Muhadara, c.1., s. 372.

⁶⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 242.

⁶⁸ Suyûtî, Hüsni'l-Muhadara, c.1., s.394; Suyûtî, el-Muncem, s. 83; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 46.

⁶⁹ Mustafa Şek'a, s.18.

⁷⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 246-247.

⁷¹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 139-140; Suyûtî, el-Muncem, s. 87.

⁷² Suyûtî, Hüsni'l-Muhadara, c.1., s. 394; Suyûtî, el-Muncem, s. 87; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 46, 247; Kettânî, s. 219.

Şumunnî, Hanefî mezhebine mensup, Suyûtî ise Şafiî mezhebine bağlıdır. Farklı mezheblere bağlı olmasına rağmen, uzun bir süre ilim alışverişinde bulunmuşlar. Bu iki âlim mezheb taassubu yaşamamıştır.

d.Muhyiddîn el-Kâfiyecî(ö.879/1474):

Adı Muhyiddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Süleyman b. Sa'd b. Mesûd el-Hanefî el-Bergamî er-Rûmî'dır.O, 788/1386'da doğmuştur⁷³.

Suyûtî, kendisinden on dört yıl boyunca ders almış, tefsir, hadis, sarf, nahiv, belağat v.b. ilimler okumuş, kendisinden icâzet almıştır⁷⁴. el-Kâfiyecî, sadece naklî ilimlerde değil kelâm, cedel, mantık, felsefe gibi aklî ilimlerde de söz sahibidir. Pek çok eser telif etmiştir⁷⁵. Birçok ilmî yolculuk yapmış, Şeyhûniye şeyhliği gibi bazı ilmî mevkilere de getirilmiştir⁷⁶.

el-Kâfiyecî, 879/1474 tarihinde, Cemâdiyulûlâ ayında vefât etmiştir⁷⁷.

e. İbn Kutluboğa (ö. 881/1476):

Adı Seyfüddîn Muhammed b. Muhammed b. Ömer b. Kutluboğa el-Kahirî el-Hanefî'dir. İbn Kutluboğa, 800/1397 yılı başlarında doğdu. Birçok hocadan ders aldı ve fıkıh, usûl ve nahiv gibi ilimlerde döneminin en iyi hocalarından oldu⁷⁸.

Suyûtî ondan Zemahşerî'nin *Keşşâf*'nı, İbn Hişâm'ın İbn Mâlik'in *Elfiye*'sine

⁷³ Suyûtî, el-Muncem, s. 183; Şek'a, s. 21.

⁷⁴ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 243-244.

⁷⁵ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 450; Şek'a, s. 20; Suyûtî, Te'vil, Muh.Mukaddime, s. 45-46.

⁷⁶ Şek'a, s. 20; Suyûtî, Te'vil, Muh. Mukaddime, s. 44-45.

⁷⁷ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 450; Suyûtî, el-Muncem, s. 184.

⁷⁸ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 396.

yazdığı *et-Tevzih*'ini, İbn Kutluboğa'nın kendi şerhini, İbn Hişâm'ın *Şerhu's-Şuzûr*'unu v.b. eserleri okudu⁷⁹.

Çeşitli medreselerde dersler veren İbn Kutluboğa, Suyûtî'nin en son vefât eden hocalarındandır⁸⁰.

İbn Kutluboğa, 881/1476 yılında Zilkâde ayında vefât etmiştir⁸¹.

f. Şemsüddîn es-Sîrâmî (ö. 891/1486):

Adı Şemsüddîn Muhammed b.Musa b.Mahmud es-Sîrâmî el-Hanefî'dir. Yaklaşık 800/1397 yılında doğmuştur⁸². Kendisi, Şeyhûniye Camii imamlığı yapmış, âlim, müttaki bir zattır. Suyûtî, kendisinden birçok eser okumuş ve icâzet almıştır⁸³.

Şemsüddîn es-Sîrâmî, 891/1486 tarihinde vefât etmiştir⁸⁴.

g. Celâlüddîn el-Mahallî (ö.864/1460):

Celâlüddîn Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Mahallî eş-Şafîî, 789/1387 yılında Kahire'de doğmuş fıkıh, kelâm, usûl, nahiv, mantık vb. ilimlerle meşgul olmuştur. Çok üstün bir zekâ ve anlayışa sahiptir. Onun muasırları, “Zekâsı elması deler” sözünü onun için söylemişlerdir. Kendisi de : “Benim zihnim hata kabul etmez” demiştir⁸⁵.

Kendisine kadılık görevi teklif edilmiş, o bunu reddetmiştir. O bunun yerine, Müeyyidiyye, Berkûkıyye gibi medreselerde ders vermeyi tercih etmiştir⁸⁶.

⁷⁹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 42; Suyûtî, el-Muncem, s. 207.

⁸⁰ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 396.

⁸¹ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 396; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 243; Suyûtî, el-Muncem, s. 207 .

⁸² Suyûtî, el-Muncem, s. 221.

⁸³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 237-238; İbnu'l- İmâd, c. 10, s. 75. Ayrıca bkz. Tez metni, s. 20.

⁸⁴ Suyûtî, el-Muncem, s. 221.

⁸⁵ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 371; Şek'a, s. 15.

⁸⁶ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 371; Şek'a, s. 15.

Kendisi birçok eser yazmıştır. Meşhur Celâleyn tefsirini yazmaya başlamış, ama bitirememiştir. Suyûtî, daha sonra bu tefsiri bitirdiğini söylemiştir⁸⁷.

Celâlüddîn el-Mahallî, 864/1460 tarihinde vefât etmiştir⁸⁸.

h. eş-Şarmesâhî (ö. 865/1461):

Fıkıh, ferâiz, aritmetik ve cebir âlimi olan Ahmed b. Ali b. Ebî Bekr eş-Şarmesâhî, Suyûtî'ye ferâiz dersleri vermiştir⁸⁹. Suyûtî kendisinden ferâiz kitabı olan “*Mecmu’u'l-Kelât*” adlı eserin şerhini okumuştur. Fakat eserin okunması tamamlanmadan hocası eş-Şarmesâhî, 865/1461 tarihinde vefât etmiştir⁹⁰.

i. el-Kinânî (ö. 876/1471):

Kâdî'l-Kudât İzzüddîn Ebu'l-Berekât Ahmed b. İbrahim b. Nasrullâh el-Kinânî el-Hanbelî, 800/1397 yılında Zilkâde ayında Kahire'de doğmuştur. el-Kinânî, birçok âlimden ders almış, çok sayıda eser bırakmıştır⁹¹.

Suyûtî, el-Kinânî'den İbn Sübkî'nin *Cem'ül-Cevâmi*'inden bir bölüm, İbn Hâcib'in *Nazmu Muhtasar*'inden bir bölüm okumuştur⁹².

el-Kinânî, 876/1471 yılında Cemâdiyulûlâ ayında vefât etmiştir⁹³.

j. İzzüddîn el-Mîkâtî (876/1471):

Ebu'l-Fadl İzzüddîn Abdulaziz b. Muhammed el-Akbâî el-Mîkâtî, 811/1408 yılında Safer ayında doğmuştur. Kendi döneminde mîkât ilminde (tarih, zaman,

⁸⁷ Suyûtî, Hüsni'l-Muhadara, c.1., s. 371; Şek'a, s. 15; Ş.Sami, Kâmûsu'l-A'lâm, İstanbul, 1311, c.4., s. 2801.

⁸⁸ Suyûtî, el-Muncem, s. 177; Suyûtî, Hüsni'l-Muhadara, c.1., s. 371.

⁸⁹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 236-237; Suyûtî, el-Muncem, s. 57; İbnu'l- İmâd, c. 10, s. 75; Karahan, c.11, s. 258.

⁹⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 237; Suyûtî, el-Muncem, 57. Ayrıca bkz. Sehâvî, c.4, s. 66.

⁹¹ Suyûtî, el-Muncem, s. 46-47; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 44, 244.

⁹² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 244-245.

⁹³ Suyûtî, el-Muncem, s. 47; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 44.

mevsim vb. konular) üstâd idi. Suyûtî, kendisinden “*Mükenterât*” ve “*Müceyyeb*”^{*} adlı eserleri okumuştur. 876/1471 Zilkade ayında vefât etmiştir⁹⁴.

k. Eminü’l-dîn el-Aksarâî (ö.880/1475):

Yahya b. Muhammed b.İbrahim b. Ahmed el-Aksarâî el-Hanefî, 795/1392 tarihinde doğmuştur. 880/1475 yılında, Muharrem ayında vefât etmiştir⁹⁵. Suyûtî, ezberlediği bazı eserleri kendisine arz etmiş, o da ona icâzet vermiştir⁹⁶.

Şimdiye kadar biyografilerini verdiğimiz hocalar, Mısır’daki meşhur hocalarıdır. Seyahatleri esnasında ders aldığı iki hocasından da kısaca söz edeceğiz.

l. Abdulkadir el-Ubâdî (ö. 880/1475):

Kâdî’l-Kudât Muhyiddîn Abdulkadir b. Ebi’l-Kâsım b. Ahmed el-Ensârî el-Ubâdî el-Mâlikî, 814/1411 yılında Mekke’de doğmuştur⁹⁷. Takva sahibi olan el-Ubâdî, Mekke’de Mâlikî kadılığı yapmıştır⁹⁸. Kendisi, Suyûtî’ye icâzet vermiştir. Ayrıca, Suyûtî’nin *Elfiye Şerhi*’ne bir takriz yazmıştır⁹⁹.

Şeyh, 880/1475 yılının Şaban ayında vefât etmiştir¹⁰⁰.

* Bu eserler, astronomi bilimi ile ilgili kitaplardır. Geniş bilgi için bkz. Kuddusî, Süleyman Murad b. Ömer b. Ahmed, Terceme-i Kuddusî li’l- Mükenterât, y.y., t.y.

⁹⁴ Suyûtî, el-Muncem, s. 145. Ayrıca bkz. İbnu’l- İmâd, c. 10, s. 75.

⁹⁵ Suyûtî, el-Muncem, s. 238; Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1., s. 396.

⁹⁶ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 236.

⁹⁷ Suyûtî, el-Muncem, s. 146; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 55.

⁹⁸ Suyûtî, el-Muncem, s. 147.

⁹⁹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 79-80, 139.

¹⁰⁰ Suyûtî, el-Muncem, s. 147.

m. Necmüddîn b. Fahd el-Mekkî (ö. 885/1480):

Ebu'l-Kasım Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Fahd el-Hâşimî el-Mekkî, 812/1409 yılında doğmuştur¹⁰¹. İbn Fahd, Suyûtî'nin babasına talebelik yapmıştır. Suyûtî aynı zamanda İbn Fahd'ı dost olarak tanıtmıştır. Suyûtî, kendisinden icâzet almıştır. Hatta bazı eserlerini ihtisâr etmiştir¹⁰².

İbn Fahd, 885/1480 tarihinde vefât etmiştir¹⁰³.

Suyûtî'nin ilim aldığı hocaları erkeklerden ibaret değildir. Suyûtî kadın hocalarından da söz eder. Bunlardan sadece meşhur olan birkaçının ismini zikretmekle yetineceğiz. Kanaatimizce bayan hocalarıyla uzun süreli ilmî faaliyeti olmamıştır:

n. Ümmü Hânî binti Nuriddîn el-Havrânî (ö. 871/1466)¹⁰⁴

o. Ümmü Hânî binti Ebr'l-Kasım b. Ahmed (ö. 879/1474)¹⁰⁵

ö. Ümmü Hânî binti Takıyddîn b. Fahd (ö. 885/1481)¹⁰⁶

p. Hatice binti Ali b. Ömer el-Ensârî (ö. 873/1469)¹⁰⁷

4. TALEBELERİ

Çocuk yaşta kendini ilme veren, değişik hocalardan birçok eser okuyan, eser ortaya koyan Suyûtî'nin çok sayıda talebesi vardır. Bununla beraber müellifin erken sayılan bir dönemde uzlete çekilmiş olması ve kitap telifiyle meşgul olması sebebiyle hocalarına nisbeten talebe sayısı pek fazla değildir. İyad Halid Tabba', Suyûtî

¹⁰¹ Suyûtî, el-Muncem, s. 159; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 57-58.

¹⁰² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 80; Suyûtî, el-Muncem, 161.

¹⁰³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 58; Suyûtî, el-Muncem, s. 162.

¹⁰⁴ Suyûtî, el-Muncem, s. 101; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 48.

¹⁰⁵ Suyûtî, el-Muncem, s. 104; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 49.

¹⁰⁶ Suyûtî, el-Muncem, s. 105; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 49.

¹⁰⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 50; Suyûtî, el-Muncem, s. 118.

üzerinde yaptığı çalışmada 48 talebesinin biyografisini özet olarak vermiştir¹⁰⁸. Biz sadece Suyûtî'nin önemli gördüğümüz birkaç talebesinden kısaca söz etmekle yetineceğiz.

a. Bedrüddîn Hasan b. Ali el-Kaymarî (ö. 885/1480)¹⁰⁹:

Kendisi fıkıh, nahiv başta olmak üzere, matematik, cebir, ferâiz vb. ilimlerde mahir idi. Suyûtî'nin yanında on yıl öğrencilik yapmıştır. İbn Akil'in *Şerhu'l-elfiye*'si, Nevevî'nin *Minhâc*'ı başta olmak üzere Suyûtî'den birçok eser okumuştur¹¹⁰.

b. Siracüddîn Ömer b. Kâsım el-Ensârî el-Mısırî eş-Şafî (ö. 938/1531)¹¹¹:

Kırâat ilminde üstattır. Suyûtî'nin yanında yirmi yıl öğrencilik yapmıştır. Suyûtî'nin birçok eserini yazmış ve yazdıklarını O'na kırâat etmiştir¹¹².

c. Ahmed b. Tâni Beg el-Elyâsî:

Bu zât hadis ilmiyle iştigal etmiştir. Fahrüddîn ed-Dimî, Sehâvî gibi âlimlerin derslerine devam etmiştir. Sehâvî'nin derslerini bıraktıktan sonra Suyûtî'nin derslerine devam etmiş imlâ meclisine katılmıştır. Suyûtî onu şöyle övmüştür: “O sâlih, faziletli, usta bir muhaddistir”¹¹³.

¹⁰⁸ Geniş bilgi için bkz. Tabba', s. 409-424.

¹⁰⁹ Sartam, c.1., s. 174; Tabba', s. 413.

¹¹⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 88; Tabba', s. 413.

¹¹¹ Tabba', s. 413.

¹¹² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 88.

¹¹³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 89; Tabba', s. 411.

d. Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf eş-Şâmî ed-Dımaşkî es-Sâlihî (ö. 942/1535)¹¹⁴:

Kahire yakınlarında Mısır'ın Berkûkiyye adında bir yerleşim yerine yerleşmiştir¹¹⁵. *es-Sîretu's-Şâmiy-ye* adlı eserin müellifidir¹¹⁶. Suyûtî'nin talebelerinden olup *Sîre*'sinde hocasından pek çok nakillerde bulunmuştur.

Müellifin başka eserleri de vardır: *Ukûdu'l-Cumân fî Menâkıbı Ebî Hanîfeti'n-Nu'mân, el-Fevâidü'l-Mecmû'a fî Beyâni'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a, el-İthâf bi Mâ Tubia' fîhi'l-Beydâvî Sâhibu'l-Keşşâf*¹¹⁷.

e. Abdulkadir b. Muhammed eş-Şâzelî el-Mısırî (ö. 935/1529)¹¹⁸

Şafîî olan Abdulkadir b. Muhammed eş-Şâzelî, Suyûtî'ye uzun bir zaman talebelik yapmış, ondan ilim almıştır. “*Behçetü'l-Âbidîn bi Tercümeti Hâfızı'l-Asr Celâleddîn*” adlı kitabın yazarıdır. Kendisi, bu eserinde Suyûtî'nin tarihçe-i hayatını yazmıştır¹¹⁹.

f. Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Ahmed ed-Dâvudî (ö. 945/1538)¹²⁰:

Dönemindeki hadisçilerin şeyhi olan ed-Dâvudî, Suyûtî'nin en meşhur talebelerindendir. Suyûtî'nin tercüme-i halini konu alan hacimli bir kitap kaleme almıştır. Suyûtî'nin bazı eserlerinin ed-Dâvudî'nin el yazması olduğu belirtilmiştir. Ayrıca

¹¹⁴ Kettânî, s. 327; Tabba', s. 423.

¹¹⁵ Kettânî, s. 327.

¹¹⁶ Bu eser, Sîre-i Nebiyye konusunda müteahhirûnun kitaplarının en güzeli ve genişidir. Eserini 300'den fazla kaynaktan hazırlamıştır. Bkz. Kettânî, s. 408.

¹¹⁷ Kettânî, s. 408-409.

¹¹⁸ Tabba', s. 415; Karnî, Abdülhafız Ferğûlî, el-Hâfız Celâleddîn es-Suyûtî İmâmü'l-Müctehidin ve'l- Müceddidîn fî Asrihi, s. 47.

¹¹⁹ Tabba', s. 415; Karnî, s. 47.

¹²⁰ Kettânî, s. 297; Suyûtî, Te'vil, Mukaddime, s. 57; Karnî, s. 47; Tabba', s. 420-421.

Tabakâtü'l-Müfessirîn, es-Sübkî'nin *Tabakâtü's-Şâfiyye*'ye yazdığı *zeyl* v.b. eserleri vardır¹²¹.

ed-Dâvudî'nin en önemli eseri *Tabakâtü'l-Müfessirîn*'dir. Kaynakların belirttiğine göre hocası Suyûtî, aşıptan itibaren bütün müfessirlerin biyografilerini içine alacak bir kitap yazmaya başlamış, fakat tamamlayamamıştır. 136 müfessirin hayatını ihtiva eden bu çalışmayı ed-Dâvudî temize çekmiş, daha sonra da hocasının sonuçlandıramadığı işi kendisi ele alarak bu eserini telif etmiştir¹²².

g. Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed b. Tûlûn ed-Dımaşkî es-Sâlihî el-Hanefî (ö. 953/1546)¹²³ :

İbn Tûlûn hadis, fıkıh, nahiv, tarih, biyografi vb. ilimlerde otorite idi. Ömrünü ders, fetvâ vermek ve eser yazmakla geçirdi. Türk ailesine mensup idi. Suyûtî'den icâzet aldı ve Suyûtî'nin bazı eserlerini yazdı.

İslâm tarihinin en velûd âlimlerinden biri olan İbn Tûlûn bu yönüyle hocalarından Suyûtî'ye benzer; dinî ilimlerden tıp ve astronomiye kadar öğrenim gördüğü pek çok ilim dalında eser vermiştir¹²⁴.

¹²¹ Suyûtî, Te'vil, Mukaddime, s. 57-58; Temel, Ali Rıza, "Dâvudî, Muhammed b. Alî", DİA, c.9., s. 51. Ayrıca bkz. el-Karnî, s. 47; Tabba', s. 420-421.

¹²² Temel, s. 51.

¹²³ Suyûtî, Te'vil, Mukaddime, s. 65, Kavas, Ahmet, "İbn Tolun", DİA, c.20., s. 415-416.; Karnî, s. 47; Tabba', s. 421.

¹²⁴ Kavas, s. 415.

h. Muhammed b. Ahmed b. İyâs el-Mısırî el-Hanefî (ö. 930/1523)¹²⁵

Suyûtî'nin talebelerinden olan İbn İyâs, *Bedâiu'z-Zuhûr fî Vekâi'd-Duhûr*, *Ukûdu'l-Cumân fî Vekâi'z-Zamân* gibi tarih içerikli eserler yazmıştır. Meşhur Memlûk dönemi tarihçisidir¹²⁶.

İbn İyâs, dinî ilimlerin yanı sıra tarih ve coğrafya gibi ilimleri dönemin tanınmış hocalarından okudu. İbn İyâs, bu hocalardan Suyûtî'yi özellikle zikreder¹²⁷.

ı. Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Sa'd el-Ermeyûnî eş-Şafî (ö.958/1551)¹²⁸:

Suyûtî'nin talebelerinden olan müellife ait *el-Erba'ûn* kitapları (Kırk hadisler) pek çoktur. Bunlardan birkaçını isimlerini vermekle yetinelim: *Erba'ûn Hadîsen fî Sûreti'l-İhlâs*, *Erba'ûn Hadîsen fî Fadâ'ili Âyeti'l-Kursî* vb.¹²⁹.

j. Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahman b. Alî el-Alkamî (ö. 961/1553)¹³⁰:

Suyûtî'nin talebelerinden olan el-Alkamî iftâ ve tedris için Suyûtî'den icâzet aldı. Câmîü'l-Ezher hocalığını yaptı. Suyûtî'nin *Câmiu's-Sağîr* adlı eserine şerh yazdı¹³¹.

¹²⁵ Tabba', s. 418; Suyûtî, Te'vil, Mukaddime, s. 60.

¹²⁶ Razûk, Muhammed, "İbn İyâs", DİA, c.20., s. 97, Suyûtî, Te'vil, Mukaddime, s. 58-60; Tabba', s. 418.

¹²⁷ Razûk, s. 97.

¹²⁸ Kettânî, s. 198,335; Tabba', s. 424.

¹²⁹ Kettânî, s. 198.

¹³⁰ Tabba', s. 419.

¹³¹ Tabba', s. 419; Karnî, s. 47.

5. BULUNDUĞU GÖREVLER

Suyûtî yaşamı boyunca pek çok görev almıştır. Hayat hikayesini incelediğimizde yapmış olduğu görevleri şu şekilde tasnif edebiliriz.

a. Müderrislik Görevi

Suyûtî erken yaşlarda hocası Şemsüddîn es-Sîrâmî (ö.h. 891) 'den Arapça dersi vermek için icâzet almıştır¹³². Ayrıca hocası el-Bulkînî (ö.h. 868)'den de ders verme konusunda icâzet almıştır¹³³.

Suyûtî Şeyhûniye Camiî'nde fıkıh; Tûlûnî Camiî'nde hadis derslerini vermiştir¹³⁴.

Suyûtî, hal tercümesinde hocalığa geçişini şu şekilde anlatıyor: “Şeyhimiz şeyhülislâm (el-Bulkînî) bana icâzet verdiğinde kendisinden dersi bizzat vermek üzere izin istedim ve ilk derse adet olduğu üzere kendisinin de teşrif etmesini rica ettim. Beni kırmadı ve bana gelebileceği günün tarihini verdi. Fetih sûresinin ilk ayetleriyle ilgili meselelere dair o dönemdeki ilmî yeterliliğim nispetinde bir metin telif ettim. İmam Şafî (ö.h.204)'nin(r.a.) *Risâle*sinin mukaddimesini, teberruken okumak üzere metne dâhil ettim. Yakınlarıma dersime şeyhülislâmın teşrif edeceğini bildirdim...867 senesinin Zilkâde ayının dokuzuncu gününde (26 Temmuz 1463), Şeyhülislâm Alemüddîn el-Bulkînî oğlu, üvey oğlu, kadı vekilleri ile birlikte pek çok âlim ve talebe ve hatta hasetçilerim ve düşmanlarım camiye doldurdu. Şeyhülislâm tahiyetü'l-mescid namazını kıldırırken onun hemen arkasındaki safta bulundum. Şeyhülislâm'ın önüne oturdum, sarığı gözlerinin önüne geliyordu. Hoca nerede diye sordu. Biri “burada” diye cevap verdi. Yanına çağırıp beni sağına oturttu. Üveyoğlu

¹³² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 237.

¹³³ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1., s. 372.

¹³⁴ Sehâvî, ed-Dâv'ül-Lâmi, c.4, s. 65; Ziyâde, s. 59.

kadı Salahaddîn ise solunda oturuyordu. Burada Kur'ân var mı diye sordu ve başka biri hayır dedi. Tebâreke, İhlâs, Muavazeteyn ve Fatiha surelerini okuduktan sonra dua etti. Ondan sonra izninizle, dedim; başlayın, dedi. İmam Şafiî'nin (r.a.) *Risâlesinin* mukaddimesiyle başladım. Memnun oldu ve beğendi. Sonra Fetih sûresinin ilk ayetlerini okudum, onu da beğendi. Daha sonra derse başladım”¹³⁵.

Tûlûnî Camii'nde hadis nakletmeye H. 872/M.1467 tarihinde başlamıştır¹³⁶. Suyûtî Tûlûnî Camii'nde başka dersler de vermiştir. H. 879'da Nevevî (ö.h. 676)'nin *Minhâcü't-Tâlibîn*'ini okutmuştur¹³⁷.

Suyûtî 877/1472'de Şeyhûniye medresesine hadis müderrisi olarak atanmıştır. Yirmi sekiz yaşındayken bu medreseye atanan Suyûtî, ilk dersini Şeyhûniye şeyhi el-Kâfiyecî(ö.h.879)'nin ve medresenin diğer hocalarının da bulunduğu bir topluluk önünde vermiştir¹³⁸.

Suyûtî'nin müderrislik hayatı uzun sürmemiştir. Suyûtî kırk yaşına geldiği zaman bu görevini bırakmıştır. Öğrencisi eş-Şâzelî (ö.h.935) bu konuda şunları söyler: “Şeyhimiz kırk yaşını da aştıktan sonra kendini tamamen ibadete verdi. Hayatını Allah'a adadı ve dünyadan ve insanlardan uzak durmaya başladı. Maaş aldığı vazifelerden de çekildi. Eserlerini gözden geçirmeye başladı, hocalık yapmayı ve fetva vermeyi de bıraktı. Bu meseleyle ilgili “*et-Tenfîs bi'l-İ'tizâr 'an Terki'l-İftâ ve't-Tedris*” isimli eserini telif etti. Vefâtına kadar da er-Ravza'dan hiç ayrılmadı”¹³⁹.

¹³⁵ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 239-240; Sartain, s. 27-28.

¹³⁶ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 88-89.

¹³⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 166.

¹³⁸ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 90-92.

¹³⁹ İbnu'l- İmâd, c.10, s. 76; Sartain, s. 59. Bkz. Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, thk. Abdülehhâb Abdüllatif Mukaddime, s. ٤; Hamude, Tahir Süleyman, Celaleddin es-Suyuti: Asruhu ve Hayatuhu ve Asaruhu ve Cuhuduhu fi'd-Dersi Lugavî, el-Mektebü'lil-İslamiyye, Beyrut, 1989, s. 104-105.

b. Müftülük Görevi

Suyûtî'nin görevlerinden biri de fetva vermek idi. Sehâvî (ö.h.902) bu durumu şu şekilde dile getirmiştir: “Suyûtî'ye bir fetvâ sorulduğunda onu araştırmak, onunla ilgili yazmaktan onur duyardı”¹⁴⁰. Bu fetvâlarla ilgili büyük hacimli bir eser yazmıştır: *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*. Suyûtî'nin fetvâları zaman zaman dönemin âlimleri tarafından tartışma konusu olmuştur. Bu münakaşalardan neşet eden meseleleri içeren risâleler yazmıştır. *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*'sı bu konularda yazdığı fetvâları içerir. Eser farklı konuları içeren 78 risâleden ibarettir¹⁴¹.

Suyûtî 871/1466 tarihinde (yirmi iki yaşında iken), Şafî mezhebine göre fetvâ vermiştir. Fetvâ verme işini, müderrislik görevinde olduğu gibi, kırk yaşından sonra bırakmıştır¹⁴².

Fetvâ verme işi ile ilgili olarak Suyûtî şunları söylemiştir: “871 yılında fetvâlarla meşgul oldum. Fetvâlarla ilgili yazdıklarımın miktarını Allah'tan başka kimse bilemez. Bazı konularda muasırlarımla muhalif kaldım. Teliflerimde doğru olan beyanlara bağlı kaldım. Her mesele ile ilgili bir eser telif ettim; 51'den fazla esere ulaştı. Şu an fetvâlarımın toplamı üç cilttir”¹⁴³.

c. Baybarsiye Hankâhı Şeyhliği

Halife el-Mütevekkil Alellah (h.ö.903) ile Suyûtî'nin arası çok iyi idi. Bu yüzden olacak ki bu kıymetli âlim, 891/1486 yılında o dönemde Mısır'da çok önemli bir

¹⁴⁰ Sehâvî, c.4, s. 69.

¹⁴¹ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988.

¹⁴² Tabba', s. 427; Ziyâde, s. 60. Bkz. Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, Mukaddime, s. ٤. Ayrıca bkz. Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 89-90.

¹⁴³ Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 89-90. Muhtemelen, iki ciltlik kısmı, “*el-Hâvî li'l-Fetâvâ*” adlı eserde saklıdır.

görev kabul edilen Baybarsiye şeyhliğine tayin edildi¹⁴⁴. Bu Hankâh şeyhliğinin imkânları çok genişti. Suyûtî uzun süre kaldığı bu görevin geniş imkânlarından çok iyi yararlandı. Maddî yönden çok rahat bir hayat yaşadığı gibi, eserlerinin önemli bir bölümünü bu görevde iken kaleme aldı. Ancak bu görevi yürütürken başından zaman zaman bazı tatsız olaylar da geçti¹⁴⁵. Halife ile arasının çok iyi olmasından dolayı Sultan, Suyûtî'yi Baybarsiye şeyhliği görevinden alamamış, bu yüzden Suyûtî anılan görevini H.903/M1497 yılına kadar yaklaşık 12 yıl sürdürmüştür.

Suyûtî bu tarihte bazı Sûfîlerin tarikatlarının icaplarını yerine getirmedikleri gerekçesi ile Baybarsiye şeyhliğinden aldıkları yardımı kesmeye karar verince, Suyûtî'nin aleyhinde büyük bir kampanya başlattılar. Sûfîler yardımın haksız yere kesildiğini ileri sürerek Suyûtî'nin muhakeme edilmesini istediler. Bu tarihlerde Suyûtî'nin kadılarla da arası çok iyi değildi. Çünkü Suyûtî bu olaydan az önce Halife'ye başvurarak kendisinin Mısır, Şam ve diğer komşu İslâm ülkelerinde bulunan kadıların üzerinde bir göreve getirilmesini istemiş ve bu yüzden Mısır'daki kadılarla arası açılmıştı¹⁴⁶. Kendisine bu şekilde kızgın olan kadılar tarafından muhakeme edilen Suyûtî, mahkeme kararı ile uzun süre yürüttüğü Baybarsiye şeyhliği görevinden azledildi¹⁴⁷.

Suyûtî'nin Baybarsiye Şeyhliği görevi ilmî olmaktan ziyade idarî işlerle ilgilidir.

¹⁴⁴ Karahan, c.11, s. 259; Tabba', s. 431; Ziyâde, s. 60; Suyûtî, Tahzirü'l-Eykaz min Ekâzibi'l Vu'az, Haz. Ali Toksarı, s. 40; Suyûtî, Tahzirü'l-Havas min Ekâzibi'l-Kussas, thk. Muhammed b.Lütfi Sabbağ, 2.Baskı, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut, 1984, Mukaddime, s. 48.

¹⁴⁵ Geniş bilgi için bkz. Tez metni, s. 6-9.

¹⁴⁶ Karahan, c.11, s. 259; Suyûtî, Tahzirü'l-Eykaz, Haz. Ali Toksarı, s. 40-41.

¹⁴⁷ Karahan, c.11, s. 259; Ziyâde, s. 67-68; Suyûtî, Tahzirü'l-Eykaz, s. 41. Ayrıca bkz. Suyûtî, Te'vil, Mukaddime, s. 74-75.

d. Diğer Görevler

Bu görevlerden bir tanesi de Suriye Emiri Berkûk en-Nâsirî'nin türbesinde şeyhlik makamıdır¹⁴⁸. Suyûtî'nin buradaki görevi de idarîdir.

Suyûtî'nin bir başka görevi de başkadılık görevidir. İbn İyâs (ö.h. 930)'a göre, dönemin halifelerinden el-Mütevekkil Alallah Suyûtî'yi başkadı tayin etmiştir. Fakat onun bu başkadılık görevi H.902'de başlamıştır. Görev alanı Mısır başta olmak üzere, doğu batı birçok İslâm beldesini kapsamıştır. Suyûtî'nin bu görevi diğer kadılar tarafından hoş karşılanmamıştır¹⁴⁹.

6. ESERLERİ

17 yaşında eser vermeye başlayan Suyûtî hayatı boyunca çeşitli alanlarda çok sayıda kitap telif etmiştir. Yaşadığı çağda İslâm âlimleri arasında en çok kitap yazan bu âlimin ne kadar eseri olduğu hakkında âlimler arasında fikir birliği mevcut değildir.

a. Eserlerinin Sayısı

Suyûtî, “*Hüsnü'l-Muhadara*” isimli kitabında tasnif işine H.866 senesinde başladığını ve o zamana kadar 300 eser telif ettiğini zikretmiştir. Suyûtî bu kitapta yedi alanda eser yazdığını belirtmiştir: Kur'ân ilimleri, hadis ilimleri, fıkıh, muhtelif meseleler, Arap dili ve edebiyatı, usûl, beyân ve tasavvuf, tarih ve adâb¹⁵⁰.

Daha sonra telif ettiği “*et-Tahaddüs bi Nimetillah*” isimli eserinde de hacimli veya muhtasar olmak üzere 433 kitabın adını zikretmiştir¹⁵¹. Suyûtî bu eserinde önem sırasına göre kitaplarını taksim etmiştir:

¹⁴⁸ Hamude, s. 105; Suyûtî, Te'vil, Mukaddime, s. 73; Suyûtî, Tahzirü'l-Havas, Mukaddime, s. 48.

¹⁴⁹ Tabba', s. 430-431. Ayrıca bkz. Suyûtî, Tahzirü'l-Havas, Mukaddime, s. 49.

¹⁵⁰ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, s. 289-294.

¹⁵¹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 105-136.

1. Eşi benzeri olmayan eserler (18 aded).
2. Önemli ancak eşsiz olmayan, bir cilt boyutunda tamamlanmış veya neredeyse tamamlanmak üzere olan eserler (50 aded).
3. Daha küçük ebattaki önemli eserler: İki ile on varak arası uzunluktaki eserler (60 aded).
4. Fetvâlar hariç tek varak tutan eserler (102 aded).
5. Uzunluğu bir varak olan fetvâlar (80 aded).
6. Talebeliği sırasında yazdığı ve vasat bulduğu eserler (40 aded).
7. O konuyla alakasını kestiği için bitiremediği eserler (83 aded)¹⁵².

Suyûtî'nin talebelerinden İbn İyâs (ö.h.930), hocasının eserlerinin sayısının 600 adedi bulduğunu söylemiştir¹⁵³. Yine öğrencilerden Dâvudî (ö.h.945), eserlerinin adedinin 500'e ulaştığını ifade etmiştir¹⁵⁴. Onun eserleriyle ilgili olarak Brockelmann'ın verdiği sayı ise, 441'dir¹⁵⁵. Müsteşrik Flügel'in verdiği kitap listesi ise, 561 tanedir¹⁵⁶.

Ayrıca Suyûtî'nin eserlerini bir araya toplayan eserler de yazılmıştır. Bunlardan iki tanesini zikretmeden geçemeyeceğiz. Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl'ın, "*Mektebetü'l-Celâl es-Suyûtî*" adlı eserinde, Suyûtî'nin ne kadar eseri varsa hepsini bir araya getirmiş, 725 eserin ismini zikretmiştir¹⁵⁷.

Yine Ahmed Haznedar ve Muhammed İbrahim eş-Şeybânî tarafından Suyûtî'nin el yazması eserlerini listeleyen bir eser çalışması yapılmıştır: "*Delilu Mahtûtâtî's-*

¹⁵² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 105-136.

¹⁵³ Suyûtî, Buğyetü'l-Vuât, c.1, Mukaddime, s. 14; Suyûtî, Tahzirü'l-Havas, Mukaddime, s. 49; Şeref, Muhammed Celâl, Celâluddîn es-Suyûtî :Menhecuhu ve Âraûhü'l-Kelâmiyye, Dâru'n- Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, t.y., s. 18; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, Mukaddime, s. 1.

¹⁵⁴ Kehhâle, c.5, s. 128; Suyûtî, Buğyetü'l-Vuât, c.1, Mukaddime, s. 14; Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, Mukaddime, s. 1.

¹⁵⁵ Şek'a, s. 143; Karnî, s. 80; Karahan, c.11, s. 260.

¹⁵⁶ Suyûtî, Tahzirü'l-Havas, Mukaddime, s. 49; Şek'a, s. 143; Karnî, s. 80.

¹⁵⁷ İkbâl, Ahmed eş-Şerkâvî, Mektebetü'l-Celâl es-Suyûtî, Dâru'l-Mağrib, Rabat, 1977, s. 39.

Suyûtî ve Emâkinu Vucûdihâ”. Bu eser, Suyûtî’nin 981 eserinin ismini, nerede bulunabileceğini, matbu ise nerede basımı yapıldığını, el yazmalarının çeşitli dünya kütüphanelerindeki yerlerini belirtmiştir¹⁵⁸. Bu konuda yazılmış başka eserler de vardır¹⁵⁹.

Sonuç olarak Suyûtî’nin eserlerinin takriben 500 ile 600 arasında değiştiğini, hatta henüz gün ışığına çıkmamış el yazması eserler de dikkate alındığında, bu sayının daha da artacağını söyleyebiliriz. Eser sayısı hakkında verilen rakamların muhtelif oluşu, bazı münferit eserlerin cem’ edilerek bir kitap olarak sayılma ihtimalinden de kaynaklandığını sanıyoruz.

Suyûtî’nin hayatına bu kadar eseri sığdırıp sığdıramayacağı noktası daima münakaşa konusu olmuştur. Kendisinden pek hoşlanmayan dönemin âlimlerinden Sehâvî(ö.h. 902), Suyûtî’nin daha önceki âlimler tarafından yazılan Mahmudiye ve diğer kütüphanelerde bulunan ve o sırada haklarında kimsenin bilgisi olmadığı kitapları elde ederek bunlarda biraz değişiklikler; birtakım takdim ve tehirler vb. yaptıktan sonra kendisine mal ettiğini iddia etmiştir¹⁶⁰. Suyûtî, Sehâvî’nin kendisine yönelttiği bu tenkidi reddederek, daha önceki âlimlerin fikirlerinden yararlanmakla birlikte bütün eserlerini kendisinin telif ettiğini söylemiştir¹⁶¹.

Suyûtî ile Sehâvî arasındaki tartışmanın altında daha başka sebeplerin bulunduğu âlimler tarafından ifade edilmiştir. Bu mevzu, “Suyûtî’ye Yöneltilen Tenkitler” başlığı altında tekrar değerlendirilecektir.

¹⁵⁸ Bkz. Haznedar, Ahmed, eş-Şeybânî, Muhammed İbrahim, Delilu Mahtûtâtî’s-Suyûtî ve Emâkinu Vucûdihâ, Mektebetu İbn Teymiye, Kuveyt, 1983.

¹⁵⁹ Örnek için bkz. Selâme, Nasır b. Suud b. Abdullah, Mu’cemu Müellefâtî’s- Suyûtî el-Mahtûtâ, Mektebetü’l-Fehd el-Vataniyye, Riyad, 1996. Bu eser, Suyûtî’nin 555 eserinin ismini, matbu olup olmadığını, S. Arabistan kütüphanelerinde var olan nüshaların yerlerini belirtmiştir.

¹⁶⁰ Sehâvî, ed-Dav’ül-Lâmi, c.4, s. 66; Ziyâde, s. 60-61.

¹⁶¹ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, Şerhu Makâmâtî Celâleddîn es-Suyûtî, thk. Semîr Mahmud ed-Derûbî, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1989,c.2., s. 949-952.

b. Suyûtî'nin Eserlerinin Çok Olmasının Sebepleri

Suyûtî'nin ömrü kitapların arasında geçmiştir. Kitapların arasında doğmuş, onlarla hayatını devam ettirmiş ve eserlerinin arasında hayata veda etmiştir. Onun için O'na “İbnu'l-Kütüb=Kitapların Çocuğu” lakabı verilmiştir¹⁶². Bu temel sebep yanında, aşağıdaki sebepleri sıralayabiliriz:

1. İlim hayatında erken yaşta telif işine başlaması:

Suyûtî 865/1460 yılında, henüz on yedi yaşında iken eser yazmaya başlamıştır. İlk yazdığı kitaplar, “*Şerhu'l-İstiâze ve'l-Besmele*”, “*Şerhu'l-Havkele ve'l-Hî'ale*” isimli eserlerdir. Bu ilk eserlerini, hocası el-Bulkînî (ö.h.868)'ye takdim ederek ondan bir takriz yazmasını istemiş, o da bu eserlere bir takriz yazmıştır¹⁶³.

2. Kitap yazmada hızlı olması:

Öğrencisi olan Dâvudî, hocasının bir günde üç küçük hacimli eser yazabileceğini söylemiştir¹⁶⁴. Talebesi ed-Dâvudî (ö. 945) de bu konuda şunları söylemiştir: “Allah rahmet eylesin, Şeyh bir günde kendi güzel el yazısıyla üç kürrase (kitapçık) hazırlayabiliyordu”¹⁶⁵. Sehâvî'nin yorumuna göre, “O, çabuk yazıyordu”¹⁶⁶.

3. Kırk yaşından sonra, ders ve fetvâ verme işini bırakması, insanlardan uzak durması, kendini eserlerine vermesi:

Talebesi eş-Şâzelî, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “Şeyhimiz kırk yaşını da aştıktan sonra kendini tamamen ibadete verdi. Hayatını Allah'a adadı ve dünyadan

¹⁶² Bkz. Tez metni, s. 17.

¹⁶³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 239; Bkz. Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, s. 289. Şek'a, s. 143; Suyûtî, Tahzîrü'l-Havas, Mukaddime, s. 50.

¹⁶⁴ İbnu'l- İmâd, c.10, s. 76; Hamude, s. 166; Suyûtî, el-Bâhir fi Hükmi'n-Nebiyyi (s.a.v.) bi'l-Bâtın ve'z-Zâhir, thk. M. Hayri Kırbasoğlu, Dâru's-Selâm, Kahire, 1987, Mukaddime, s. 9.

¹⁶⁵ Şa'rânî, s. 27.

¹⁶⁶ Sehâvî, c.4, s. 69.

ve insanlardan uzak durmaya başladı... Eserlerini gözden geçirmeye başladı, hocalık yapmayı ve fetva vermeyi de bıraktı”¹⁶⁷.

4. Suyûtî’nin muhalif olduğu kişilerle ihtilaflı konularda risâleler telif etmiş olması: Suyûtî muasırlarıyla tartıştığı konularda kendi iddialarını dellilendirmek için birçok risâle yazmıştır. *el-Hâvî li’l-Fetâvâ*’sı bu tartışmalarla doludur. Bunlar dışında da birkaç örnek vermemiz gerekirse, “*el-Kâvî fî Târîhi Sehâvî*”de Sehâvî’ye cevap vermiş; “*Devrânü’l-Felekî ala İbni’l-Kerâkî*”de de ibnü’l-Kerâkî’ye cevap vermiştir¹⁶⁸.

5. Suyûtî’nin bazı eserleri, mutekaddimûn ulemâsının eserlerinin telhisi olmuştur¹⁶⁹. Suyûtî, bazen büyük bir eser yazmış, sonra bu eserden de farklı bölümleri de kitaplaştırmıştır. Örneğin, Kur’an ilimlerinin çeşitleri olan *Esbâb’ün-Nüzûl*, *Mübhemâtü’l-Kur’ân* gibi eserleri müellifin meşhur olan tefsir usûlü “*el-İtkân fî Ulûmi’l-Kur’ân*” ın içinde de mevcuttur¹⁷⁰.

6. Suyûtî’nin eserlerinin çoğu küçük risâlelerden belli konulardaki fetvâlardan ibaret olan, birkaç sahifeyi geçmeyen eserlerdir¹⁷¹. Bazen tek sayfalık; yirmi beyiti geçmeyen risâleler yazmıştır. “*Katfu’s-Semer fî Mevâfakâti Ömer*” yirmi beyitlik bir eserdir¹⁷².

¹⁶⁷ Şa’rânî, s. 31; İbnu’l- İmâd, c.10, s. 76. Bkz. Suyûtî, Tedribu’r-Râvî, Mukaddime, s. ٤; Suyûtî, el-Bâhir, Mukaddime, s. 9.

¹⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, Şerhu Makâmâtî Celâleddîn es-Suyûtî.

¹⁶⁹ Suyûtî, Tedribu’r-Râvî, Mukaddime, s. ٤.

¹⁷⁰ Şürbacî, Muhammed Yûsuf, el-İmâm es-Suyûtî ve Cuhûduhu fî Ulûmi’l- Kur’ân, Dâru’l-Mektebî, Dimaşk, 2001, s. 188.

¹⁷¹ Suyûtî, Tedribu’r-Râvî, Mukaddime; Ziyâde, s. 63.

¹⁷² Suyûtî, el-Hâvî li’l-Fetâvâ, c.1., s. 277-278.

c. Suyûtî'nin Bazı Eserlerinin Tanıtımı

Suyûtî'nin bütün eserlerini tanıtmak araştırmamızın sınırlarını zorlamaktadır. Bu sebeple bazı önemli eserlerini ilgili ilim dallarına göre kısaca tanıtmakla yetineceğiz:

1. Kur'ân İlimleri

a. el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân:

Müellifin tefsir ve Kur'an ilimleri alanında yazmış olduğu en meşhur, en kapsamlı eseridir. Zerkeşî'nin(ö.794) “*Kitâb el-Bürhân fî ulûmi'l-Kur'ân*” adlı kitabından faydalanılarak genişletilmiş şeklidir¹⁷³. Bu eser ile ilgili Muhammed Yûsuf Şürbacî tarafından “*el-İmâm es-Suyûtî ve Cuhûduhu fî Ulûmi'l- Kur'ân*” ismi ile Tunus Zeytûniye Üniversitesinde doktora yapılmıştır¹⁷⁴. Ayrıca bu kitap, Türkçeye de çevirilmiştir¹⁷⁵.

b. ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsiri bi'l-Me'sûr:

Suyûtî'nin günümüze ulaşmamış olan “*Tercümânü'l- Kur'ân*” adlı eserindeki rivâyetlerin isnâdları hazf edilerek kaynakları muhafaza edilmek suretiyle kaleme alınmış bir muhtasarıdır¹⁷⁶. 8 cilt olarak basılmıştır¹⁷⁷.

c. Tefsirü'l-Celâleyn:

Suyûtî'nin en meşhur eserlerindendir. Hocası Celâlüddîn el-Mahallî (ö.h.864) tarafından başlanılmış, vefâtından dolayı bitirilememiştir. Suyûtî, daha 22 yaşında iken bu tefsiri bitirmiştir. Buna iki Celâl manasında Celâleyn Tefsiri denilmiştir¹⁷⁸.

¹⁷³ Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Kahraman Yay., İst., 1978, c.1., s. 6-8; Karahan, c. 11, s. 261.

¹⁷⁴ Geniş bilgi için bkz. Şürbacî, Muhammed Yûsuf, el-İmâm es-Suyûtî ve Cuhûduhu fî Ulûmi'l-Kur'ân.

¹⁷⁵ Bkz. Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, çev. Sakıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1987.

¹⁷⁶ Bkz. Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr fî Tefsiri bi'l-Me'sûr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1983.

¹⁷⁷ Bkz. Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr.

¹⁷⁸ Karahan, c.11, s. 261; Ş.Sami, c.4., s. 176.

d. Müfhemâtü'l-Akrân fî Mübhemâti'l- Kur'ân:

Kur'ân'da var olan müphem noktalar üzerinde durulmuştur. Matbu bir eserdir¹⁷⁹.

e. Mü'terekü'l- Akrân fî İ'câzi'l- Kur'ân:

Bu eser üç cilt halinde basılmıştır¹⁸⁰.

f. Lübabü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl:

Suyûtî el-Vâhidî (ö.h. 468)'nin aynı konudaki eserine dayanmakta olup, ayetlerin nüzûl sebeplerine dair var olan bilgileri vermekte, el-Vâhidî'nin eserini genişletmek suretiyle eserini tamamlamaktadır¹⁸¹.

2. Hadis İlimleri

Suyûtî'nin hadis ve ilimleri konusundaki eserlerinin tanıtımı, araştırmamızın üçüncü bölümünde ilgili kısımlarda değinilecektir.

3.Fıkıh

a. el-Eşbâh ve'n-Nezâir fî Kevâidi ve Furû'i Fıkhî's-Şâfiyye:

Müellif bu eserinde Şâfi mezhebinin fıkhının kaide ve furuatını toplamıştır¹⁸².

b. el-Hâvî li'l-Fetâvâ:

Çeşitli konularda yazdığı fetvâları içerir. Eser farklı konuları içeren 78 risâleden ibarettir¹⁸³.

¹⁷⁹ Mekrem, Abdül'âl Salim, Celâleddin es-Suyûtî ve Eseruhu fî'd-Dirâseti'l-Lügaviyye, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1989, s. 197.

¹⁸⁰ Bkz. Suyûtî, Mü'terekü'l- Akrân fî İ'câzi'l- Kur'ân, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1988.

¹⁸¹ Suyûtî, Lübabü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, t.y., s. 5-6.

¹⁸² Lehham, s. 186.

¹⁸³ Bkz. Suyûtî, el-Hâvî li'l-Fetâvâ.

c. Edebü'l-Fityâ:

Suyûtî bu küçük risâlede fetvâ vermenin adabı, bilinmeyen konularda fetvâ verilmemesi, müftî'nin zahire göre hüküm vermesi vb. konulardaki rivayetleri derlemiştir¹⁸⁴.

4. Arap Dili ve Edebiyatı

a. el-Müzhir fî Ulûmi'l-Lügâ ve Envâ'ihâ:

Suyûtî'nin dil bilgisi ile ilgili bütün çalışma ve meseleleri içine alan çok faydalı ve malûmat bakımından çok zengin bir ansiklopedisidir. Bu eserde Suyûtî, hadis ilminin metodolojisini uygulamıştır. İki ciltten oluşan kitap, elli konuyu içermektedir. Başlıklarda hadis ıstılâhlarını görüyoruz. Örneğin, sahih, mütevâtir, mürsel, münkati', mevzu', zayıf, münker, müdrec gibi hadis ıstılâhlarını başlıklarda kullanmıştır¹⁸⁵.

Muhammed Ahmed Câdü'lmevlâ, Alî Bicâvî, Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim tarafından tahkikli olarak basılmıştır¹⁸⁶.

b. el-Eşbâh ve'n-Nezâir fî'n-Nahv:

Dil bilgisinin çeşitli meselelerinin fıkıh münakaşaları usûlünde kaleme alınmış olduğu bir kitaptır. Kitap yedi sanatı içeren yedi bölümden oluşmaktadır. Meselâ, birinci bölüme "el-Mesâidü'l-İliyye fî Kevâidi'n-Nahviyye" ismi verilmiştir: Kendisinden cüz'i ve fer'i hükümlerin çıkarıldığı, kâideler ve usûl sanatını tanıtan

¹⁸⁴ Bkz. Suyûtî, Edebü'l-Fityâ, thk. Muhammed Abdulfettah Süleyman Amâvî, Muhammed Ahmed Revaşide, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1985.

¹⁸⁵ Geniş bilgi için bkz. Şek'a, s. 167 vd.; Hamude, s. 223 vd.

¹⁸⁶ Bkz. Suyûtî, el-Müzhir fî Ulûmi'l-Lügâ ve Envaiha, thk. Muhammed Ahmed Câdü'l-Mevlâ, Alî Bicâvî, Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabîyye, Kahire, t.y.

ve alfabetik olarak tertip edilen bu kitapta Suyûtî'nin en fazla üzerinde durduğu kısımdır¹⁸⁷.

Bu eser de tahkikli olarak basılmıştır.

c. el-İktirâh fî Usûli'n-Nahv:

Tanıtılan ilk iki eser gibi kapsamlı olmasa da bu eser, Suyûtî'nin dil ve nahiv açısından önemli bir kitabıdır. Suyûtî'nin fıkıh usûlünü dil bilgisine tatbik ettiği bir eserdir. Eser, mukaddime ve yedi kitaptan oluşmuştur¹⁸⁸.

5. Tarih

a. Târihu'l-Hulefâ:

Genel halifeler tarihi olup çeşitli yerlerde basılmıştır. Tek cilttir. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid tarafından tahkiki yapılmıştır¹⁸⁹.

b. Hüsnü'l-Muhadara fî Ahbârı Mısır ve'l-Kâhire:

Bu eser Mısır tarihi için önemli bir kitaptır. Sadece Mısır'ın siyasî tarihini anlatmakla kalmayıp Mısır'a gelen sahabe, Mısır'da yaşayan müctehid imâmlar, muhaddisler, çeşitli mezheplerin fıkıhçıları, tarihçiler, şâirler, filologlar, hekimler vb. çeşitli ilim ve sanat adamlarından söz etmiştir. Eser, birçok defa basılmıştır. İki cilttir¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Şek'a, s. 236-240.

¹⁸⁸ Şek'a, s. 221 vd.

¹⁸⁹ Bkz. Suyûtî, Târihu'l-Hulefâ, Dâru's-Sekâfe, t.y.

¹⁹⁰ Bkz. Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara.

6. Çeşitli Alanlarda Yazmış Olduğu Eserlerden Örnekler

a. Tabakatü'l-Huffâz:

Müellif bu eserinde Zehebî (ö.h. 748) 'nin *Tezkiretü'l-Huffâz* adlı eserini özetlemiştir. Ali Muhammed Ömer tarafından tahkiki yapılmıştır¹⁹¹.

Zehebî'nin *Tezkiretü'l-Huffâz* adlı eseri, akranları arasından 1176 bilgin, huffâz olarak biyografileri verilmiştir. Zehebî'nin çalışmasının gösterdiğine göre bunlar, 21 râvî tabakası boyunca yaklaşık 40.000 ünlü şahsiyet arasından seçilmiştir. Bu eseri telhis eden Suyûtî'ye göre ise, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) kendi devrine kadar olan 24 tabaka içerisinde huffâz olarak geniş halk takdiri kazanmış bilgin sayısı, 1188'dir¹⁹².

b. el-Bâhir fî Hükmi'n-Nebî(s.a.v.) bi'l-Bâtın ve'z-Zâhir:

Bu eser Peygamberimizin mucizelerinden, üstünlüklerinden bahsetmiştir. Peygamberimizin hem zâhir, hem de bâtın hüküm verebileceğini vurgulamıştır. Bu risâlenin Prof.Dr. M.Hayri Kırbaçoğlu tarafından tahkiki yapılmıştır. Abdulfettah Ebu Gudde'nin incelemesi ve takdimi ile basılmıştır¹⁹³.

¹⁹¹ Bkz. Suyûtî, Tabakatü'l-Huffâz, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetu Vehbe, Kahire, 1972.

¹⁹² Şentürk, Recep, Toplumsal Hafıza (Hadis Rivayet Ağı, 610-1505), çev. Mehmet Fatih Serenli, Gelenek Yay., İst., 2004, s.22.

¹⁹³ Bkz. Suyûtî, el-Bâhir fî Hükmi'n-Nebîyi(s.a.v.) bi'l-Bâtın ve'z-Zâhir, thk. M. Hayri Kırbaçoğlu, Daru's-Selâm, Kahire, 1987.

7. SUYÛTÎ VE ESERLERİ HAKKINDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Ülkemizde bugüne kadar, *Suyûtî ve Eserleri* üzerinde doktora düzeyinde herhangi bir ilmî çalışma yapılmamıştır. Ancak master düzeyinde yapılmış birkaç çalışma vardır. Hadis alanında Suyûtî'nin bir eserini esas almak suretiyle yapılmış iki yüksek lisans tezi vardır. Ayrıca Arap Dili ve Belagatı alanında ve Tefsir alanında yapılmış iki master tezine de ulaştık.

1. Kavaklıoğlu, Mahmud, *Suyûtî'nin "el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmâî'n-Nebeviyye" Adlı Eseri*: Bu tez çalışması, Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan danışmanlığında M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak, 1989 yılında yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışmada yazar, Suyûtî'nin "*el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmâî'n-Nebeviyye*" isimli risâlesini gün ışığına çıkarmış ve tanıtımını yapmıştır¹⁹⁴.

2. Karayılan, Mevlüt, *Suyûtî'nin Leâli'deki Kaynakları ve Tenkid Metodu*: Bu çalışma da Prof. Dr. Mehmet S. Hatipoğlu danışmanlığında A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak, 1994 yılında yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışma, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde *Leâli*'nin kaynakları, ikinci bölümde ise Suyûtî'nin *Leâli*'deki tenkit metoduna değinmiştir¹⁹⁵.

3. Ergüven, Şahabettin, *Celâleddîn es-Suyûtî ve Galatü'l-Avam'ı*: Bu tez, Doç. Dr. İsmail Durmuş danışmanlığında M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak, 1998 yılında Arap Dili ve Belagatı alanında yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışmada yazar, Suyûtî'nin dil hatalarını konu alan *Galatü'l-Avam* adlı eserini gün ışığına çıkarılarak bilim dünyasının istifadesine sunmuştur¹⁹⁶.

¹⁹⁴ Geniş bilgi için bkz. Kavaklıoğlu, Mahmud, *Suyûtî'nin "el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmâî'n-Nebeviyye" Adlı Eseri*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İst., 1989.

¹⁹⁵ Geniş bilgi için bkz. Karayılan, Mevlüt, *Suyûtî'nin Leâli'deki Kaynakları Ve Tenkid Metodu*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 1994.

¹⁹⁶ Geniş bilgi için bkz. Ergüven, Şahabettin, *Celâleddîn es-Suyûtî ve Galatü'l-Avam'ı*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İst., 1998.

4. Akdemir, Caner, *Suyûtî'nin “Mukadderâtu'l-Kur'ân” Adlı Eserinin Edisyon*

Kritiği: Bu çalışma Yard. Doç. Dr. Abdulkaki Güneş danışmanlığında Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak, 2000 yılında Tefsir alanında yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışmada yazar, Suyûtî'nin Tefsir Usûlüyle alakalı olan “*Mukadderâtu'l-Kur'ân*” adlı yazma eserini gün ışığına çıkararak tahkikini yapmıştır¹⁹⁷.

Bu çalışmalar dışında Suyûtî'nin biyografisi üzerine İngiliz müsteşrik Elisabeth Sartain, Cambridge Üniversitesi'nde 1975 yılında “*Celâleddîn Suyûtî*” adlı eserini yazmıştır. Sartain, bu biyografik çalışmasında Suyûtî'nin *et-Tahaddüs bi Nimetillah* adlı eserinin tahkiki yapmak suretiyle hem bu eseri bilim dünyasına kazandırmış hem de bu eseri esas alarak Suyûtî'nin biyografisini yazmıştır¹⁹⁸. Bu eser Hasan Nureddin tarafından “*Celâleddîn Suyûtî Hayatı ve Eserleri*” adıyla Türkçeye çevrilmiş ve Gelenek Yayıncılık tarafından 2002 tarihinde yayımlanmıştır¹⁹⁹.

İslâm âleminde Suyûtî ile ilgili yapılmış birçok çalışma vardır. Ulaşabildiğimiz bazı çalışmaların ismini zikretmekle yetineceğiz.

1. Lehham, Bedi' es-Seyyid, *el-İmam el-Hafız Celâleddîn Suyûtî ve Cuhûduhu fî'l-Hadis ve Ulûmih*, Dâru Kuteybe, Dimaşk, 1994.

2. Şürbacî, Muhammed Yûsuf, *el-İmâm es-Suyûtî ve Cuhûduhu fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Mektebî, Dimaşk, 2001.

3. Hamude, Tahir Süleyman, *Celâleddîn es- Suyûtî: Asruhu ve Hayâtuhu ve Âsâruhu ve Cuhûduhu fî'd-Dirâseti'l-Lugavi*, el-Mektebü'lil-İslamiyye, Beyrut, 1989.

¹⁹⁷ Geniş bilgi için bkz. Akdemir, Caner, Suyûtî'nin “Mukadderâtu'l-Kur'ân” Adlı Eserinin Edisyon Kritiği, Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi, Y.Y.Ü.S.B.E., Van, 2000.

¹⁹⁸ Geniş bilgi için bkz. Sartain, Celâleddîn Suyûtî, Cambridge, Cambridge University, 1975.

¹⁹⁹ Geniş bilgi için bkz. Sartain, Celâleddîn Suyûtî Hayatı ve Eserleri, çev. Hasan Nureddin, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2002.

4. Karnî, Abdülhafız Fergulî, *el-Hâfız Celâleddin es-Suyûtî İmâmü'l-Müctehidin ve'l- Müceddidîn fî Asrihi*, el-Hey'etü'l Mısriyyetil-Amme, Mısır, 1990.
5. Mekrem, Abdül'âl Salim, *Celâleddin es-Suyûtî ve Eseruhu fî'd-Dirâseti'l-Lügaviyye*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1989.
6. Tabba', İyad Halid, *Celâleddin Suyûtî: Ma'lemetü'l-Ulûmi'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 1996.
7. Şek'a, Mustafa, *Celâleddin es- Suyûtî*, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1981.
8. Şeref, Muhammed Celâl, *Celâleddin es-Suyûtî: Menhecuhu ve Âraûhü'l-Kelâmiyye*, Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, t.y.
9. İkbâl, Ahmed eş-Şerkâvî, *Mektebetü'l-Celâl es-Suyûtî*, Dâru'l-Mağrib, Rabat, 1977.
10. Haznedar, Ahmed, eş-Şeybânî, Muhammed İbrahim, *Delilu Mahtûtâtî's-Suyûtî ve Emâkinu Vücûdihâ*, Mektebetü İbn Teymiye, Kuveyt, 1983.
11. Selâme, Nasır b. Suud b. Abdullah, *Mu'cemu Müellefâtî's-Suyûtî el-Mahtûtâ*, Mektebetü'l-Fehd el-Vataniyye, Riyad, 1996.

Ayrıca bu çalışmalar dışında 1993 yılının Nisan ayında Kahire'de Suyûtî'nin ölümünün üzerinde beş asır geçmesi münasebetiyle Ezher Üniversitesi tarafından “*el-İmam Celâleddin Suyûtî: Fakîhen ve Lügaviyyen ve Muhaddisen ve Muctehiden*” adında bir sempozyum tertip edilmiştir. Suyûtî'yi çeşitli ilmî yönleriyle değerlendiren tebliğler sunulmuştur. Bu tebliğler, Dr. Muhammed Tevfik Ebû Alî ve Salih Kaşmar tarafından bir araya getirilip basılmıştır²⁰⁰.

²⁰⁰ Tebliğ metinleri için bkz. Ebû Alî, Muhammed Tevfik, Kaşmar, Sâlih, el-İmâm Celâleddin Suyûtî: Fakîhen ve Lügaviyyen ve Muhaddisen ve Muctehiden, Dâru't-Takrîb, Beyrut, 2001.

İKİNCİ BÖLÜM

SUYÛTÎ'NİN HADİS ANLAYIŞI

1. SUYÛTÎ'NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

a. Suyûtî Döneminde Hadis İlmî

Birinci bölümde ele alındığı gibi, Suyûtî'nin yaşadığı dönem, ilmî açıdan toparlanma ve gelişme dönemi olmuş; bu dönemde çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Memlukların ilmî faaliyetlere verdikleri destek nedeniyle çok sayıda âlim yetişmiştir.

Bu gelişmeler paralelinde, hadis ilimlerinde de ciddi anlamda çalışmalar yapılmıştır. Hadis talipleri çoğalmış, hadis imlâ meclisleri kurulmuştur.

Dönemin âlimlerinden Sehâvî (ö.h.902), bu durumu şu şekilde tasvir etmektedir:

“Hadis meclisleri vardı ve mamur idi. Devam edenler, bu işe meraklıydılar”²⁵.

Bu dönemde hadis ilimlerine ilgi, iki boyutlu idi:

Birinci boyut hadislerin rivâyeti ile ilgili kısımdır. Mısır ve Şâm âlimleri hadis rivâyetlerinin zengin kaynakları olan büyük müsnedleri birleştirmiştir. Bu durumu, Şah Veliyullah Dehlevî (ö.h. 1176) şöyle açıklamıştır:

“ Bu dönemde Hadis senedlerinde bir inkıta söz konusu idi. Ancak Mısırlılar, buna özen göstermişlerdir: Zeynüddîn Zekeriyâ el-Ensârî, Şemsüddîn Sehâvî, Celâleddin Suyûtî gibi bu tabaka, Mısır'da hadis senedlerine önem verenlerin sonuncularıdır...”²⁶

İkinci boyut Dirâyetu'l-hadis ilmi ile ilgili kısımdır. Bu alanda istenilen düzeyde çalışmalar olmamıştır. Ama yine de bilinen hadis ilimlerinin bütün alanlarıyla ilgili eserler telif edilmiştir. Değişik alanlarda yazılmış birkaç eseri örnek verebiliriz:

²⁵ Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c.8, s.13.

²⁶ ed-Dehlevî, Şâh Veliyullah, İttihâfu'n-Nebi fî mâ Yahtâcu İleyhi'l-Muhaddisun ve'l-Fakîh'den naklen, Lehham, Bedî' es-Seyyid, el-İmâm el-Hafız Celâleddin Suyûtî ve Cuhûduhu fî'l-Hadis ve Ulûmih, s. 200.

1. Cem‘(Derleme) Niteliğindeki Hadis Eserleri:

İbn Kesîr (ö.h. 744)’in *Câmiu’l-Mesânid ve’s-Sünen*’i: İbn Kesîr bu kitabta Kutub-i Sitte, Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya‘lâ’nın *Müsned*’lerini, Taberânî’nin *Mu‘cemu’l-Kebîr*’ini bir araya getirmiştir²⁷.

İbn Hacer el-Askalânî (ö.h. 852)’nin *Atrâfu’l-Kütübi’l-Aşere*’si (*İthâfu’l-Meherre bi-Atrâfi’l-Aşere*’si): İbn Hacer bu eserinde şu on kitabın etrafını yapmıştır: *Muvatta’*, *Müsned-ü’s-Şâfi’î*, *Müsned-ü Ahmed*, *Müsnedü’l-Dârimî*, *Sahîh-u İbn Huzeyme*, *Müntekâ İbni’l-Cârûd*, *Sahîh-u İbn Hibbân*, *Müstedrekü’l-Hâkim*, *Müstahrec-u Ebî Avâne alâ Müslim*, *Şerhu Me‘ânî’l-Âsâr*, *Sünenü’l-Dârekutnî*. Görüldüğü gibi 11 kitap zikredilmiştir. Fazla olan İbn Huzeyme’nin *Sahîh*’i olup ondan elimizde kalan ancak dörtte biridir²⁸.

2. Şerhler:

İbn Hacer’in *Fethu’l-Bârî*’si ve el-Aynî (ö.h. 855)’nin *Umdetü’l-Kârî*’si bu dönemde yazılmış en meşhur şerhlerdir. Bu eserler günümüzde de değerini korumaktadır.

3. Ricâl ilmi ile ilgili olarak da kapsamlı eserler yazılmıştır. Yine İbn Hacer’in *el-İsâbe*, *Tehzibu’t-Tehzib* vb. eserler bu dönemin ürünleridir.

Bunların dışında, halk dilinde meşhur olmuş hadisleri toplayan Sehâvî’nin *el-Mekâsıdu’l-Hasene*’si, Suyûtî’nin talebelerinden olan Şa’rânî (ö.h.973)’nin *el-Bedrü’l-Münîr*’i bu alanda yazılmış meşhur eserlerdir. Ayrıca Zevâid kitaplarından olan İbn Hacer’in *el-Metâlibu’l-Âliye*’si, el-Heysemî(ö.h. 807)’nin *Mecmeu’z-Zevâid*’i bu alanda yazılmış ciddi kitaplardır²⁹. Bu dönemde hadis fetvâlarına dair kitaplarda yazılmıştır. İbn Hacer’in *Fetâvâ*’sı, Sehâvî’nin *el-Ecvibetü’l-Mardiyye*

²⁷ Kettânî, Muhammed b. Cafer, Hadis Literatürü, s. 378.

²⁸ Kettânî, s. 371.

²⁹ Bkz. Çakan, İsmail L., Hadis Edebiyatı, M.Ü.İFAV Yayınları, İstanbul, 1989, s. 118-120.

ammâ Suiltu anhu mine'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye adlı eseri bu alanda yazılmış eserlerdir³⁰.

Suyûtî, yukarıda kısmen değindiğimiz hadis literatüründen faydalanmıştır. Suyûtî İbn Hacer'in hal tercümesinde bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Her ne kadar İbn Hacer'in meclisine yetişememiş; semâ yoluyla ilim almamışsam da O'nun eserlerinden faydalandım, çokça istifade ettim”³¹.

Suyûtî döneminde, Mısır'da hıfz ve rivâyeti ile meşhur olmuş birkaç muhaddisi zikretmekte fayda vardır. Kâsım b. Abdillâh b. Kutlûboğâ el-Hanefî (ö.h. 879), Şemsüddîn es-Sehâvî (ö.h. 902), el-Hâfız ed-Dimî (ö.h. 908), el-Kastallânî (ö.h. 923), Zeynüddîn Zekerîya b. Muhammed el-Ensârî es-Süneykî (ö.h. 926). Bu âlimler, hicrî 9. asrın sonu ile 10. asrın başlarında Mısır'da hadis ilimlerinde meşhur olmuş kişilerdir³².

b. Suyûtî'nin Hadis İlmine Merakı

Suyûtî tefsir, hadis, fıkıh, nahiv, meânî, beyân ve bedî' olmak üzere yedi ilimde uzman olduğunu söylemiş ve kendi kanaatine göre fıkıh hariç, bu ilimlerde kendisinin ulaştığı noktaya hocalarından hiçbirinin ulaşamadığını ifade etmiştir³³. Demek ki hadis ilmi, Suyûtî'nin mahir olduğu ve kalem oynattığı bir ilim dalıdır.

Ancak Suyûtî'nin ilk uğraştığı ilim dalları, Arapça ve fıkıh'tır. Bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Nahiv alanında uzmanlaştım ve o ilimle ilgili pek çok kitap okudum ve onlara birçok şerhler düştüm. Çağdaş âlimlerin pek çoğu ve onların selefleri,

³⁰ Kettânî, s. 397.

³¹ Suyûtî, Zeylû Tezkiretü'l-Huffâz li Zehebî, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1955, s. 381-382.

³² Bu âlimlerin biyografileri için bkz. Halife, Reşâd, Medresetu'l-Hadis fi Mısır, Kahire, 1983, s.58 - 64.

³³ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, s. 290; Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c.4, s. 67; Şevkânî, el-Bedru't-Tâli', c.1., s. 330; Suyûtî, Buğyetü'l-Vuât, c.1, Mukaddime, s. 12.

benim vakıf olduğum bu kitaplara vakıf olamadılar... Sonra aynı merakı fıkıh alanında gösterdim. Bu iki ilim en değer verdiklerimdir. Bunları belağat ve ıstılâhü'l-hadis ilimleri takip eder...”³⁴

O dönemde hadis tedrisi medresenin içerisiyle sınırlı kalmamasıyla diğer ilimlerden ayrılıyordu. Suyûtî pek çok hadis derlemesi okuduysa da bunu yeterli görmedi ve kendisi de hadis toplamaya girişti. Bu çaba, hadisleri ezberlemeyi, hatta rıhleyi gerektiriyordu. O dönemde en çok uygulanan usûl, hocanın naklettiğini öğrencinin ezberlediği semâ' usûlüydü. Hadisi yalnızca bir hadis derlemesinde okumuş olmak yeterli görülüyordu ve sözlü aktarım, hadisi daha sonra nakletmeye icâzet aldıktan sonra da muteber kabul edilen tek yöntemdi. Hadis ilminde rivâyet, hadislerin sözlü olarak naklini, dirâyet ise hadislerin sıhhati ve nakleden muhaddislerin adâletini araştırmayı öngörür³⁵. Suyûtî, rivâyet ile dirâyet karşısındaki tutumunu şöyle dile getirmektedir:

“Pek çok nedenden ötürü semâ' usûlüyle hadis toplamaya özenmedim; çünkü dirâyetü'l-hadis ilmi üzerinde çalışıyordum. Bu alanın en önemli âlimlerinden ders almıştım; bu alanda ders veriyordum ve bu alanda eser telif ediyordum. Bu yaptıklarım, kanaatimce hadis rivâyetinden daha önemliydi. Başka bir sebep de, semâ' yoluyla hadis nakleden şeyhleri avamdan insanlar, ayak takımı, kadın ve yaşlı adamlar olarak görmem ve bir âlim olarak onlardan hadis almaya tenezzül etmememdi... Yine de semâ' usûlünü tamamen terk etmedim”³⁶.

³⁴ Suyûtî, et-Tahaddüs bi Nimetillah, s. 138; Sartain, Elisabeth, Celâleddîn Suyûtî Hayatı ve Eserleri, s. 20.

³⁵ Sartain, s. 18.

³⁶ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 247-248.

Suyûtî, semâ‘ yoluyla derlediği hadislerin bir kısmını hal tercümesinde zikretmiştir³⁷.

Suyûtî mantık ilmiyle uğraşmaktan vazgeçip hadis ilmiyle uğraşmanın Allah’ın kendisine bahsettiği bir nimet olduğunu söylemiştir:

“Tahsil hayatımın başlangıcında, mantık ilminden bir şeyler okudum. Sonra Allah, bu ilme karşı kalbime bir isteksizlik ilkâ etti. Sonra İbnü’s-Salâh (ö.h. 643)’ın bu ilmin haram olduğu fetvâsını işittim. Bunun üzerine mantık ilmiyle ilgilenmekten vazgeçtim. Allah (c.c.), buna karşılık olarak ilimlerin en şerefli olan hadis ilminde âlim olmayı nasip etti”³⁸.

Suyûtî güçlü bir hafızaya sahip olduğu için hadis rivâyetlerinin çoğunu ezberlemiştir. Kendisinin 200 bin hadis ezberlediğini söylemiştir. Eğer daha fazla hadis olsaydı, onları da ezberleyebileceğini ifade etmiştir³⁹.

c. Suyûtî’nin Hadis İlminde Şeyhleri

Suyûtî, kendisinden semâ‘ ve icâzet yoluyla hadis aldığı şeyhlerin sayısını, *el-Muncem fi’l Mu’cem* adlı eserinde 195 kişi olarak belirtmiş ve onların hayat hikayelerini vermiştir. Suyûtî, bu eserinde semâ‘ veya icâzet yoluyla hadis aldığı şeyhlerini dört tabakaya ayırmıştır. Her şeyhin biyografisinin yanına hangi tabakadan olduğuna dair bir remiz koymuştur. Çok az rivâyeti olduğu dördüncü tabakaya da remiz koyma gereği duymamıştır⁴⁰.

Bu dört tabakayı şu şekilde tasnif etmiştir:

Birinci Tabaka: Fahr b.Buhârî, Şeref Dimyâtî, Süleyman b.Hamza gibi şeyhlerden yaptığı rivâyetler.

³⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 71-78.

³⁸ Suyûtî, Hüsnü’l-Muhadara, c.1, s. 290. Bkz. Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 241-242.

³⁹ İbnü’l-İmâd, Ebu’l-Felah Abdulhay, Şezerâtü’z-Zeheb, c.10, s. 76.

⁴⁰ Suyûtî, el-Muncem fi’l Mu’cem, s. 45; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 43.

İkinci Tabaka: Sirâc el-Bulkînî, Hâfız Ebu'l-Fadl el-İrâkî gibi şeyhlerden yaptığı rivâyetlerdir. Uluvvu's-sened açısından birinci tabakadan daha zayıftır.

Üçüncü Tabaka: Şeref b. Kuveyk, Cemâl el-Hanbelî vb. hocalardan aldığı rivâyetlerdir. Uluvvu's-sened açısından ikinci tabakadan daha düşüktür.

Dördüncü Tabaka: Ebû Zur'a b. Irâkî, İbn Cezerî gibi kişilerden rivâyet edilenlerdir. Suyûtî, bu zatlardan rivâyette bulunmadığı gibi te'lif, tahriç, imlâda da bulunmamıştır⁴¹.

Suyûtî, “*et-Tahaddüs bi Nimetillah*” adlı eserinde farklı tabakalardan olup kendilerinden rivâyet aldığı 130 şeyhinden söz etmiştir. Bu şeyhlerden aldığı rivâyetler, âlî isnâd⁴²'la olan rivâyetlerdir⁴³.

Ayrıca Suyûtî'ye vâki olan uşârî hadisler de vardır. Bu hadisler, çok nadir olup sayıları da üçtür. Şöyle ki, o bunları rihleti sırasında Dimyât dolaylarında bulabilmiştir⁴⁴.

Suyûtî'nin “Hocaları” başlığı altında kısmen de olsa o'nun şeyhlerinden bazılarını zikrettik⁴⁵.

d. Suyûtî'nin Hadis İlimlerine Dâir Telif Etmiş Olduğu Eserler

Suyûtî, hadis ilimlerinin hemen her dalında eser vermiştir. Suyûtî'nin en meşhur talebelerinden olan ed-Dâvudî (ö.h. 945), hadis alanında Suyûtî'nin 229 eserinin

⁴¹ Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 43; Bkz. Suyûtî, *el-Muncem*, s. 45.

⁴² Hz.Peygamber'e kadar ismi zikredilen râvî sayısı ne kadar az ise hadisi nakleden kişinin Hz. Peygamber'e yakınlığı o nisbette fazla sayılır. Bu çeşit isnada “Âlî isnâd” denir. Meşhur hadisçiler daima isnâdî âlî olan kimselerden hadis almayı tercih etmişlerdir. Bkz. Irâkî, *et-Takyid ve'l-Îzâh li-mâ Utlika ve Uğlika min Mukaddimeti İbni's-Salâh*, Müessesetu'l-Kütübi's-Sakâfiyye, Beyrut, 1991, s. 240-241.

⁴³ Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 70.

⁴⁴ Kettânî, s. 192. Ayrıca bu hadisler için bkz. Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 71-74; Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, thk. A. Ömer Haşim, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1999, c.147 vd.

⁴⁵ Bkz. Tez metni, s. 26-33.

ismini vermiştir⁴⁶. Bedi' es-Seyyid Lehham, bu alanda yazmış olduğu eserinde, Suyûtî'nin 304 eserinin ismini zikretmiştir⁴⁷. Bu eserlerin bir kısmı müstakil eserlerdir. Bir kısmı da küçük hacimli eserlerdir. Tüm bu eserleri tanıtmak yerine bizce önemli olan bazı eserleri tanıtmakla yetineceğiz.

Suyûtî'nin hadis alanında yazdığı eserlerden bazıları şunlardır:

1. Cem'(Derleme) Niteliğindeki Hadis Eserleri: *Cem'u'l-Cevâmi'*, *el-Câmiu's-Sağîr*.

2. Hadis şerhleri: *et-Tevşih ale'l-Câmii's-Sahih li'l-Buhârî*, *ed-Dîbâc alâ Sahîhi Müslim b.Haccac*, *Kûtu'l-Muğtezî alâ Câmiü't-Tirmizî*, *Zehru'r-Rubâ ale'l-Müctebâ li'n-Nesâî*, *Mirkâtu's-Suûd ilâ Süneni Ebî Dâvud*, *Misbâhu'z-Zücâce alâ Sünen-i İbn Mâce*, *Tenvîru'l-Havâlik Şerhu Muvatta-i Mâlik*, *Ukûdu'z-Zeberced alâ Müsnedi'l İmâm Ahmed*.

3. Belli bir hadis çalışması veya o hadisin şerhi: *A'zabü'l-Menâhil fî men Kâle Enâ Âlimün fe Huve Câhilün*, *et-Tesbih li Selâti't-Tesbih*, *Cüz' fî Turuki men Hafıza alâ Ümmetî Erba'ine Hadîsen*, *Müntehâ'l-Âmâl fî Şerhi Hadîsi İnneme'l-A'mâl*.

4. Seçme ve tecrîd yoluyla hazırlanan hadis kitapları: *Mücerredü'l-Muvattâ*, *el-Müntekâ mine'l-Müstedrek ala's-Sahîheyn li'l-Hâkim*, *el-Müntekâ min Müsnedi ibni Ebî Şeybe*, *el-Müntekâ min Müsnedi Ebî Ya'lâ*, *el-Müntekâ min Mu'cem et-Tabarânî*, *el-Müntekâ min Süneni Said b. Mansûr*⁴⁸.

5. Belirli kitapların tertibi: *İs'âfu't-Tullâb biTtertibi's-Şihâb*.

⁴⁶ Bu eserlerin isimlerinin listesi için bkz. el-Bukâî, Muhammed Hayri, Mahtûtatı Tercümeti'l-Allâme es- Suyûtî li Ebî Abdillâh Şemsüddîn Muhammed ed-Dâvudî, el-Arabiyye, Ocak, 2001, sy. 13,s. 380-394.

⁴⁷ Bkz. Lehham, s. 239-264.

⁴⁸ İyad Halid Tabba', Celâluddin Suyûtî: Ma'lemetü'l-Ulumi'l-İslâmiyye, s. 149-150.

6. Zevâid kitapları: *Buğyetu'r-Râ'id fî'z-Zeyl alâ Mecma'iz-Zevâ'id, Zevâ'id Şu'abî'l-Îmân li'l-Beyhakî, Zevâ'idu Nevâdiri'l-Usûl li'l-Hakîmi't-Tirmizî.*

7. Hadis cüz'leri: Belli konulardaki hadisleri içerir. *Ehâdisu's-Şitâ, el-Haberu'd-Dâll alâ Vucûdi'l-Kutb ve'l-Evtâd ve'n-Nücebâ' ve'l-Ebdâl, Cüz' fî Esmâi'l-Müdelisîn vb.*

8. Tahrîc kitapları: Bazı musannıfların akâid, tefsîr, hadis, usûl-i fikh, tasavvuf ve luğat ilmine dair kitaplarında geçen hadislerin ilk kaynaklardan tahrîcini konu edinmiştir⁴⁹. *Menâhilu's-Safâ fî Tahrîci Ehâdisi's- Şifâ, Neşru'l-Abîr fî Tahrîci Ehâdisi's-Şerhi'l-Kebîr, Tahrîcu Ehâdisi'l-Kifâye, Tahrîcu Ehâdisi Şerhi'l-Mevâkıf, Tahrîcu Ehâdisi Şerhi Akâidi't-Taftazânî vb*⁵⁰.

9. Hadis usûlüne dair eserler: *Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takribi'n-Nevâvî, Elfiyetü'l-Hadis (Nazmu'd-Dürer fî İlmi'l-Eser), el-Bahrü'l-lezî Zehar fî Şerhi Elfiyeti'l-Eser.*

10. Halk dilinde meşhur olmuş hadislerle ilgili kitaplar: *ed-Dürerü'l-Müntesire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire.*

11. Mütevâtir hadisleri toplayan kitaplar: *el-Fevâidü'l-Mütekâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire.* Daha sonra Suyûtî, bu eserini "*el-Ezhârü'l-Mütenâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire*" adıyla ihtisâr etmiştir⁵¹. Ayrıca *Katfu'l-Ezhâri'l-Mütenâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire* adlı başka bir eseri daha vardır.

12. Mevzû'at kitapları: *el-Leâlî'l-Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a, en-Nüketü'l-Bedî'ât ale'l-Mevzû'at.* İmâm, daha sonra bu eserini *et-Teakkubât ale'l-Mevzû'at* adıyla ihtisâr etmiştir⁵².

⁴⁹ Kettânî, s. 388; Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 224.

⁵⁰ Kettânî, s. 388-394.

⁵¹ Kettânî, s. 399.

⁵² Kettânî, s. 325-326.

13. Tabakât, cerh ve ta'dil kitapları: *Tabakâtu'l-Huffâz, el-Muncem fi'l Mu'cem: Mu'cemu Şuyuhi's-Suyûtî, İs'afü'l-Mubatta bi Ricâli'l –Muvattâ, Cüz' fi Esmâi'l-Müdellesîn, Tezkiretü'l-Mü'tesî bi men Haddese ve Nesiye.*

14. Esbâbu vurûdi'l-hadis ile ilgili eseri: *el-Lum'a fi Esbâbi'l-Hadis*. Eserin Türkçeye çevirisi yapılmıştır. İhtar yayıncılık tarafından Erzurum'da 1996'da baskısı yapılmıştır.

15. Garibu'l-hadis ile ilgili eseri: *et-Tezyûl ve't-Teznib alâ Nihâyeti'l-Garîb*. Suyûtî, İbnü'l-Esîr (ö.h.606)'in *en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadis* adlı eserini telhîs etmiştir⁵³.

16. Müdrec ile ilgili eseri: *el-Müdrîc ile'l-Müdrîc*.

17. Müselsel hadis kitapları: *el-Müselselâtü'l-Kübrâ, Ciyâdü'l-Müselselâtî*⁵⁴

18. Uşâriyât ile ilgili eserleri: *Uşâriyâtü'l-Buhârî, el-Feydu'l-Cârî fi Turuki'l-Hadîsi'l-Uşârî, Cüz'ü's-Selâm min Seyyidi'l-Enâm, en-Nâdiriyât mine'l-Uşâriyât.*

Şimdi de hadis ile ilgili eserlerinden bazılarını kısaca tanıtmaya çalışacağız.

1.Hadis Metinleriyle İlgili Olan Bazı Eserleri

a. Cem'u'l-Cevâmi':

Suyûtî kitabın isminden de anlaşıldığı gibi, görüp elde edebildiği hadislerin hepsini bir araya getirmeye gayret etmiş, yüz bin hadisi toplamış ve eserini tamamlayamadan vefât etmiştir⁵⁵. *Cem'u'l-Cevâmi'*, tamamlanması mümkün olabilseydi elimizdeki ana hadis kaynaklarını bir araya getiren yegâne hadis koleksiyonu olacaktı⁵⁶.

⁵³ Kettânî, s. 333.

⁵⁴ Kettânî, s. 124.

⁵⁵ Subhî Sâlih, Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları, çev. M.Yaşar Kandemir, DİB Yayınları, Ankara, 1988, s. 93; Kettânî, s. 386.

⁵⁶ Uğur, Mücteba, Hadis İlimleri Edebiyatı, T.D.V.Y., Ankara, 1996, s. 120.

Suyûtî eserinde hadisleri, kavî ve fiilî veya hem fiilî hem kavî hadisler olmak üzere iki ana gruba ayırmış, kavî hadisleri alfabetik olarak, diğerlerini de sahabe isimlerinin alfabetik sırası içinde vermiştir. Her hadisin akabinde o hadisi tahrîc eden imâmın ve hadisi ihrâc olunan sahâbînin isimleri verilmiştir⁵⁷.

Suyûtî, bu eserinde “bütün hadisler”i toplamayı amaçladığını belirtmekte ise de el-Münâvî (ö.h.1031) bu sözün, “onun görebildiği bütün hadisler” anlamında kabul edilmesi gerektiğini, yoksa “hadis olarak ne var ne yok hepsini toplamak” anlamında olamayacağını açıklamaktadır⁵⁸.

Daha sonra Ali b. Husamuddîn el-Muttakî (ö.h. 975), Suyûtî’nin *Cem’u’l-Cevâmi’* ve *el-Cami’u’s-Sağîr*’ini alel-ebvâb sisteme aktarmak ve kitab isimlerini alfabetik sıra içine koymak suretiyle *Kenzu’l-Ummâl* adlı eseri meydana getirmiştir⁵⁹.

b. el-Câmi’u’s-Sağîr

Cem’u’l-Cevâmi’ adlı eserin telhisidir ve 10031 hadis ihtivâ etmektedir. Kısa ve özlü hadislere tahsis edilen *el-Câmi’u’s-Sağîr*, Osmanlı ulemâsının büyük rağbetine mazhar olmuştur.

Hadisler ilk kelimelerine göre alfabetik olarak sıralandığı için senedler tamamen hazfedilmiştir. Her hadis metninden sonra, hadisin bulunduğu kaynaklar ve sıhhat durumu birer remiz ile gösterilmiştir⁶⁰.

⁵⁷ Kettânî, s. 386; Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 116.

⁵⁸ Katib Çelebi, Mustafa b. Abdullah Hacı Halife, Keşfu’z-Zunun an Esâmi’l-Kutub ve’l-Funûn, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1971, c.1., s. 97; Çakan, Hadis Edebiyatı, s.116.

⁵⁹ Katib Çelebi, c.1., s. 597-598; Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 116; Uğur, s. 120. Bkz. Kettânî, s. 386; Halife, s. 245-254; Tahhan, Mahmud Ahmed, es-Suyûtî Muhaddisen, el-İmâm Celâleddîn Suyûtî Fakîhen ve Lüğaviyen ve Muhaddisen ve Müctehiden, Dâru’t-Takrîb, Beyrut, 2001, s. 317-320.

⁶⁰ Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 128-130; Tahhan, 320.

Bu eser birçok kez basılmıştır. Yazılmış olan şerhler içinde Abdurraûf el-Münâvî (ö.h. 1030)'nin *Feyzu'l-Kadîr*'i meşhurdur⁶¹.

Suyûtî bu eserin girişinde “Bu eseri, hadis uydurucuları ile yalancılardan rivayet ettikleri (uydurma) hadislerden uzak tuttum”⁶² demesine rağmen, şarih el-Münâvî'nin de zaman zaman işaret ettiği birçok uydurma hadisi bu eserde zikretmiştir⁶³.

c. Ziyâdetu'l-Câmi'i's-Sağîr

Câmi'u's-Sağîr'e yazılan zeyldir. Bu ilâve de neredeyse asıl kitabın hacmine yakın büyüklüktedir⁶⁴. Yusuf b. İsmâîl en-Nebhânî tarafından *Câmi'u's-Sağîr*'e ilâve edilmiş ve bu yeni esere “*el-Fethu'l-Kebîr fî Dammi'z-Ziyâde ile'l- Câmi'i's-Sağîr*” adı verilmiştir. Alfabetik olarak oluşturulmuş olan bu eser, Yusuf en-Nebhânî tarafından basılmıştır⁶⁵.

d. et-Tevşih ale'l-Câmi's-Sahih li'l-Buhârî

Suyûtî'nin Buhârî üzerine yaptığı bir talik çalışmasıdır. Önemli bazı açıklamaların, irab, ğarib kelime izahları ve rivâyet ihtilafları gibi farklı bilgilerin de yer aldığı bir eserdir⁶⁶. Bu şerh, Rıdvan Câmi' Rıdvan tarafından tahkik edilmiştir. 9 cilt olarak basılmıştır⁶⁷. Suyûtî'nin Buhârî şerhine bir de ihtisâr yapılmıştır⁶⁸.

⁶¹ Başka şerhleri için bkz. Katib Çelebi, c.1., s. 560-561; Kettânî, s. 385; Uğur, s. 121-123.

⁶² Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, c.1., s. 5.

⁶³ Kırbaçoğlu, M. Hayri, İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1999, s. 332.

⁶⁴ Kettânî, s. 385.

⁶⁵ Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 131; Uğur, s. 122; Tahhan, s. 321.

⁶⁶ ed-Dehlevî, Abdülaziz, Bustânu'l-Muhaddisîn, çev. A. O. Koçkuzu, T.D.V.Y., Ankara, 1997, s. 216; Sandıkçı, Kemal, Sahîh-i Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar, T.D.V.Y., Ankara, 1991, s. 59.

⁶⁷ Bkz. Suyûtî, et-Tevşih ale'l-Câmi's-Sahih li'l-Buhârî, thk. Rıdvan Câmi' Rıdvan, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1998.

⁶⁸ Sandıkçı, s. 59.

e. ed-Dîbâc alâ Sahîhi Müslim b.Haccac

Suyûtî'nin Müslim üzerine yaptığı bir şerh çalışmasıdır. Matbudur⁶⁹.

f. Tenvîru'l-Havâlik Şerhu Muvattâ-i Mâlik

Suyûtî'nin Muvattâ üzerine yazdığı şerhtir. Onun “ta’likun latif” olarak takdim ettiği bu eser, İmâm Mâlik (ö.h. 179) ve Muvattâ ile ilgili bilgileri ihtiva eden bir mukaddime ile başlamıştır.

Müellif bu eserinde daha çok önceki Malikî ulemânın görüşlerini zikretmek suretiyle hadisleri açıklamaktadır⁷⁰. Eser, *İs’âfu'l-Mubattâ bi-Ricâli'l- Muvattâ* isimli eseriyle birlikte basılmıştır. Bu risâle, Muvattâ ricâli ile ilgilidir.

g. Kûtu'l-Muğtezî alâ Câmiî't-Tirmizî

Sunenu't-Tirmizî üzerine yazılmış bir şerhtir.1299 da Kuvanpur'da basılmıştır.Başka baskıları da vardır⁷¹.

h. Zehru'r-Rubâ ale'l-Müctebâ li'n-Nesâî

Sunenu'n-Nesâî üzerine yazılmış bir şerhtir. Birçok baskısı yapılmıştır⁷².

ı. Mirkâtu's-Suûd ilâ Sünen-i Ebî Dâvud

Yine Suyûtî tarafından Ebû Dâvud'un *Sünen*'ine yazılmış bir şerhtir⁷³.

i. Misbâhu'z-Zücâce alâ Sünen-i İbn Mâce

Suyûtî'nin *Sünen-i İbn Mâce*'ye yazdığı şerhtir. Bu eser, *Sünen-i İbn Mâce*'nin 1282 Delhi baskısının hamışinde basılmıştır⁷⁴.

j. Ukûdu'z-Zeberced alâ Müsnedi'l İmâm Ahmed

Ahmed b.Hanbel (ö.h.241)'in *Müsned*'ine yazılmış bir şerhtir. Bu eserin en bariz

⁶⁹ Kettânî, s. 403; Uğur, s. 265.

⁷⁰ Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 167.

⁷¹ Kettânî, s. 404; Uğur, s. 284.

⁷² Bkz. Kettânî, s. 404; Uğur, s. 287; Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 88.

⁷³ Bkz. Kettânî, s. 403; Uğur, s. 281.

⁷⁴ Kettânî, s. 404; Uğur, s. 288.

özelliği, bazı hadislerin gramer yönünden değerlendirilmiş olmasıdır⁷⁵. Bu eser, Ahmed Abdülfettâh Temâm ve Semir Hüseyin Halebî tarafından tahkiki yapılmıştır⁷⁶.

k. el-Ezhârü'l-Mütenâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire

Suyûtî *el-Fevâidü'l-Mütekâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire* adlı eserini ihtisâr ederek bu eserini oluşturmuştur. Müellifinin 100 hadis ihtivâ ettiğini söylemesine karşılık eserdeki hadisler 112 tanedir⁷⁷. Suyûtî, bu eserini hadislerin senedlerini hazfetmek suretiyle “*Katfu'l-Ezhâri'l-Mütenâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire*” adıyla özetlemiştir. Bu eser, Halil Muhyiddîn el-Meys tarafından tahkiki yapılmıştır⁷⁸.

Suyûtî bu eserin mukaddimesinde on sahâbînin rivâyet ettiği hadisi mütevâtir kabul ettiğini söylemiş ve bu eserinde de meşhur hadis imâmların kabul ettiği hadisleri naklettiğini beyan etmiştir. Ale'l-ebvâb tertibi ile kitabı yazmıştır⁷⁹.

l. ed-Dürerü'l-Müntesire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire

ez-Zerkeşî(ö.h.794)'nin *et-Tezkire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire* isimli eserini kısaltıp hayli şeyler ekleyerek meydana getirmiştir⁸⁰. Muhammed Abdulkâdir Atâ tarafından tahkiki yapılmıştır⁸¹.

⁷⁵ Sıddîkî, Muhammed Zübeyr, Hadis Edebiyatı Tarihi, çev. Yusuf Ziya Kavakçı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1966, s. 88; Uğur, s. 162; s. 203.

⁷⁶ Bkz. Suyuti, Ukûdu'z-Zeberced alâ Müsnedi'l İmâm Ahmed, thk. Ahmed Abdülfettâh Temâm, Semir Hüseyin Halebî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1987.

⁷⁷ Kettânî, s. 399. Bkz. Uğur, s. 217.

⁷⁸ Bkz. Suyuti, Katfü'l-Ezhâri'l-Mütenâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire, thk. Halil Muhyiddin el-Meys, el-Mektebetü'l İslâmiyye, Beyrut, 1985/1405.

⁷⁹ Suyuti, Katfü'l-Ezhâri'l-Mütenâsire fî'l-Ahbâri'l-Mütevâtire, s.21.

⁸⁰ Kettânî, s. 395; Uğur, s. 173.

⁸¹ Bkz. Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.

m. Menâhîlu's-Safâ fî Tahrîci Ehâdîsi's- Şifâ

Suyûtî, Kâdî İyâd(ö.h.544)'ın *es-Şifâ* kitabının hadislerini bu eserinde tahrîc etmiştir⁸². Semîr Kâdî tarafından tahkiki yapılmıştır⁸³.

Şimdiye kadar zikrettiğimiz eserler, Suyûtî'nin cem', şerh, talik, tahrir nitelikli eserleri idi. Bu eserlerden başka birçok çalışma daha vardır. Ancak biz burada örneklem metodunu kullanarak genel anlamda hadis eserleri tanıtmakla yetindik.

2. Hadis Usûlü ve Ricâl Edebiyatı ile İlgili Bazı Eserleri

a. Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takribî'n-Nevevî

Suyûtî'nin, İbnu's-Salah(ö.h.643)'ın meşhur "*Ulûmu'l-Hadis*"inin Nevevî (ö.h. 676) tarafından yapılmış ihtisârı olan "*Takribü'n-Nevevî*" üzerine yazdığı bu şerh, müstakil bir hadis usûlü eseriymiş gibi itibar görmüştür. Bir anlamda kendisinden önceki bütün usûl eserlerine yazılmış toplu bir şerh mahiyetindeki bu eser, Abdülvehhab Abdüllatif'in tahkiki ile ilk kez Kahire'de 1379/1959'da basılmıştır⁸⁴.

Suyûtî, "fevâid" dediği hadis ilmi ile ilgili tarifler, hadisçiler, usûl kitapları ve yazarları ve hadis ilmine ait neviler ile ilgili bilgilerden oluşan mukaddime'den sonra şerhe başlamıştır⁸⁵.

Suyûtî bu eserin son kısmına da hadis ilimlerinin nevilerini 65'ten 93'e çıkararak değerlendirmelerini ilave etmiştir. Müellif, bu eserinde zengin bir literatür kullanmıştır. Kendi değerlendirmelerini "kultu" diyerek belirtmiştir.

⁸² Kettânî, s. 218; s. 390.

⁸³ Suyûtî, Menâhîlu's-Safâ fî Tahrîci Ehâdîsi Şifâ, thk. Semîr Kâdî, Dâru'l-Cinân, Beyrut, 1988/1408.

⁸⁴ Çakan, İsmail L., Hadis Usûlü, M. Ü.İ. F.Yay., İstanbul, 1989, s. 19; Kettânî, s. 431.

⁸⁵ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, thk. A. Ömer Haşim, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1999, s. 19-24.

Tecrîd-i Sarîh Mukaddimesinin, büyük ölçüde kaynağı durumundaki *Tedrib*, Türk bilim adamlarının da, dolaylı olarak en önemli müracaat kaynakları arasında sayılır⁸⁶.

b. Elfiyetü'l-Hadis (Nazmu'd-Dürer fî İlmi'l-Eser)

Suyûtî'nin hadis usûlü alanındaki bu eseri, nazım şeklinde yazılmıştır. Ahmed Muhammed Şakir basımı 1352'de Mısır'da basılmıştır⁸⁷. Bu manzum eser üzerine birçok şerh yazılmıştır⁸⁸. Müellifin kendisi de şerh yazmıştır: *el-Bahrü'l-lezî Zehar fî Şerhi Elfiyeti'l-Eser*. Bu eser, Ebû Enes Enis b. Ahmed b. Tahir el-Endunusî tarafından tahkiki yapılmıştır⁸⁹.

c. Tabakâtu'l-Huffâz

Suyûtî bu eserinde, Zehebî(ö.h. 748)'nin “*Tezkiretü'l-Huffâz*” adlı eserini ihtisâr etmiştir. Bu kitabı özetlerken pek çok ilavelerde de bulunmuştur⁹⁰. Kendi dönemine kadar olan hadis hâfızlarını tanıtmıştır⁹¹. Müellif, daha sonra bu esere zeyl yazmıştır.

d. İs'afü'l-Mubatta bi Ricâli'l-Muvattâ

Bu eser, Suyûtî'nin *Muvattâ* şerhi olan *Tenvîru'l-Havâlik*'in sonundadır. Küçük hacimli bir eser olan bu kitap, alfabetik olarak *Muvattâ* ricâlini kısaca tanıtmaktadır. Erkek ve kadın râvîleri ayrı ayrı bâblarda, künyeleriyle bilinenleri ve mübhem isimleri de yine alfabetik olarak her iki kısım için ayrı ayrı vermektedir⁹².

⁸⁶ Ahmed Naim, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi* (Mukaddime), D.İ.B. Yay., Ankara, 1991, c.1., s. 495.

⁸⁷ Uğur, s. 142; Kettânî, s. 432.

⁸⁸ Diğer şerh isimleri için bkz. Kettânî, s. 432; Uğur, s. 142.

⁸⁹ Bkz. Suyûtî, *el-Bahrü'l-lezî Zehar fî Şerhi Elfiyeti'l-Eser*, thk. Ebû Enes Enis b. Ahmed b. Tahir el-Endunusî, *Mektebetü'l-Gurebai'l-Eseriye*, Medine, 1999.

⁹⁰ Kettânî, s. 293; Uğur, s. 306; Tahhan, s. 323.

⁹¹ Bkz. Suyûtî, *Tabakâtu'l-Huffâz*, thk. Ali Muhammed Ömer, *Mektebetu Vehbe*, Kahire, 1973.

⁹² Bkz. Suyûtî, *İsâ'fu'l-Mubatta bi Ricâli'l-Muvattâ*, *Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut, t.y., (*Tenvîrü'l-Havâlik* ile beraber basılmıştır.); Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s. 243.

3. Hadis İlimleriyle İlgili Diğer Bazı Eserleri

a. el-Leâli'l- Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l- Mevdû'a

Bu eser İbn Cevzî(h.ö.597)'nin *Kitâbu'l- Mevzu'ât* adlı eserini tenkid maksadıyla yazılmış bir kitaptır.

Suyûtî, önsözünde h. 870 tarihinde bir mevzu'at kitabı yazmaya başladığını, beş sene sonra tamamlamaya muvaffak olduğunu ve fakat h. 905 yılında yeni bir mevzu'at kitabı yazmak gereği duyduğunu ifade ederek, ilk yazdığına *el-Mevdû'atu's-Suğrâ* diye isimlendirdiğini; *el-Mevdû'atu'l-Kubrâ* ise *el-Leâli'l- Masnû'a*'nın adıyla meşhur olduğunu söyler⁹³.

Müellif, hadis ve râvîlerle ilgili İbn Cevzî'nin değerlendirmelerini ve naklettiği görüşleri, hadisleri muteakiben özetle takdim ettikten sonra,"kultu" ifadesiyle kendi tenkidlerine başlar ve "Vallahu a'lem" ifadesiyle bitirir⁹⁴.

b. Zeylu'l- Leâli'l- Masnû'a

Bu kitapta mevzu'at alanında yazılmış bir eserdir. *Zeylu'l- Leâli* adı - Yaşar Kandemir'in dediği gibi⁹⁵- her ne kadar, onun tenkid bakımından *Leâli*'nin bir devamı olduğu zannını uyandırmakta ise de, eserin muhtevası böyle olmadığını göstermektedir. Nitekim Suyûtî eserin mukaddimesinde bunu şu sözlerle ifade etmektedir: "İbn Cevzî'nin *Kitâbu'l- Mevzu'ât*'ını ihtisâr, hadislerini tashih ve gerektiği şekilde tenkidini yapıp bitirdikten sonra, onun temas etmediği bir miktar mevzû hadisi bu zeylde topladım ve İbn Cevzî'nin tertibine uygun bir şekilde sıraladım"⁹⁶

⁹³Suyûtî, *el-Leâli'l-Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1996, c.1, s. 9-10; Kandemir, M. Yaşar, *Mevzû Hadîsler*, D.İ.B.Yay., Ankara, 1991, s. 152-153; Uğur, s. 177.

⁹⁴ Örnek için bkz. Suyûtî, *el-Leâli'l-Masnû'a*.

⁹⁵ Kandemir, s. 154.

⁹⁶ Suyûtî, *Zeylu'l- Leâli*'den naklen, Kandemir, s. 154.

c. en-Nüketü'l-Bedî'ât ale'l-Mevzû'ât

Bu kitap, İbn Cevzî'nin mevzû dediği üç yüze yakın hadisi savunmak amacıyla kaleme alınmıştır. Bu rivayetleri savunmak için deliller getirmiştir⁹⁷. Daha sonra Suyûtî, bu kitabı da “*et-Teakkubât ale'l-Mevzû'ât*” adıyla ihtisâr etmiştir.

d. Tahzîru'l-Havâss min Ekâzîbi'l-Kussâs

Suyûtî bu kitabını İbn Cevzî'nin “*el-Kussâs ve'l-Müzekkirîn*”i ile el-İrâkî'nin “*el-Bâ'is ale'l-Halâs min Havâdisi'l-Kussâs*” ından hazırlamıştır⁹⁸. Dr.Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ tarafından tahkiki yapılmıştır. Kıssacıların uydurduklarını içeren bir eserdir. Suyûtî kitabın girişinde kıssacılardan birinin bir mecliste asılsız bir rivâyeti nakletmesi üzerine bu eseri kaleme aldığını söylemiştir⁹⁹.

e. Esbâbu Vurûdi'l-Hadis

Suyûtî bu kitabında çeşitli konulardaki hadisleri almış ve her hadisten sonra, hadisin sebab-i vurûdunu zikretmiştir. Bu eserin tahkiki Yahya İsmail Ahmed tarafından yapılmıştır. Türkçeye de tercüme edilmiştir¹⁰⁰.

f. Miftahu'l-Cenne fi'l-İhticâc bi's-Sünne

Müellif, sünneti savunmak amacıyla bu eseri yazmıştır. Bir râfizî sünnetin delil olamayacağını, rivâyet edilen hadislerle amel edilemeyeceğini, sadece Kur'ân'ın delil olacağını iddia etmesi üzerine bu eseri kaleme almıştır. Suyûtî, sünneti savunurken, İmâm Şâfiî (ö.h. 204) ve İmâm Beyhakî (ö.h. 458)'nin sünnet

⁹⁷Suyûtî, en-Nüketü'l-Bedî'ât ale'l Mevzuât, thk. Amir Ahmed Haydar, Darü'l-Cinan, y.y., 1991/1411, s. 29-30.

⁹⁸Kettânî, s. 328.

⁹⁹Suyûtî, Tahzîrü'l-Havas min Ekâzibi'l-Kussas, s. 73-74.

¹⁰⁰Bkz. Suyûtî, Esbâb-u Vurûdi'l Hadis, thk. Yahya İsmail Ahmed, çev. Necati Tetik, Abdulmecid Okçu, İhtar Yayıncılık, Erzurum, 1996.

konusundaki görüşlerini esas almıştır. Muhammed Abdulkadir Atâ tarafından tahkik yapılmıştır. Enbiya Yıldırım tarafından Türkçeye kazandırılmıştır¹⁰¹.

g. el-Emru bi'l-İttibâ ‘ ve’n-Nehy ani'l-İbtidâ ‘

Suyûtî'nin bu eseri de sünnete uymanın gerekliliği ve bidatlerden kaçınmanın lüzumu üzerine yazılmıştır. Bazı ibadetlere karışmış bidatlerden örnekler verilmiştir. Mustafâ Abdulkadir Atâ tarafından tahkiki yapılmıştır¹⁰².

h. et-Tezyîl ve't Teznîb alâ Nihâyeti'l Garîb

Müellif, İbnu'l-Esîr el-Cezerî(ö.h.606)'nin “*en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis*” adlı eserini telhis etmiştir ve birtakım ilavelerde de bulunmuştur. Bu kitap, hadislerde geçen kimi garîb lafızları açıklayan bir eserdir¹⁰³. Abdullah Muhammed Cubûrî tarafından tahkiki yapılmıştır.

2. SUYÛTÎ'NİN HADİS USÛLÜNDEKİ YERİ

Suyûtî'nin hadis usûlüne katkılarını ortaya koymak için, kendisine ait olan “*Tedribu'r-Râvî*” adlı eserini esas alacağız. Bu eserde ortaya koymuş olduğu kriterler özgün müdür? Suyûtî, usûl konusunda getirdiği kriterlere kendisi uymuş mudur? Suyûtî'nin diğer eserleriyle mukayese yapıldığı zaman çelişkili durumlar söz konusu mudur? “*el-Hâvî li'l-Fetâvâ*” adlı eserin içinde seçilmiş bazı risâleleri başta olmak üzere bazı kitaplarıyla mukayese yapılmak suretiyle birtakım bu ve benzeri soruların cevabını tarayacağız.

¹⁰¹Bkz. Suyûtî, Miftahu'l-Cenne fi'l-İhticâc bi's-Sünne, thk. Mahmud b. İmâm b.Mansûr, Mektebetu's-Sahâbe, Cidde, 1992. Suyûtî, Sünnetin İslâmdaki Yeri, çev. Enbiya Yıldırım, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2000.

¹⁰²Bkz. Suyûtî, el-Emru bi'l-İttibâ‘ ve’n-Nehy ani'l-İbtidâ‘, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1408/1988.

¹⁰³ Suyûtî, et-Tezyîl ve't Teznîb alâ Nihâyeti'l Garîb, thk. Abdullah Muhammed Cubûrî, Dâru'r-Rufâî, Riyad, 1983/1403, s. 33.

Suyûtî'nin *Tedribu'r-Râvî* adlı eseri, yukarıda da kısmen değinildiği gibi¹⁰⁴ Nevevî (ö.h.676) tarafından yazılmış olan "*Takrîbü'n-Nevevî*"nin şerhidir. Bu kitap da İbnu's-Salâh (ö.h.643)'ın hadis usûlü açısından meşhur olan "*Ulûmu'l-Hadis*" adlı eserinin ihtisârıdır.

Zaten İbnu's-Salâh'tan sonraki usûl müellifleri çalışmalarını çoğunlukla "*Ulûmu'l-Hadis*" isimli esere dayandırmışlardır. Kimi onu ihtisâr etmiş, kimi nazma çekmiş, kimileri de bir çeşit tekmile anlamında nüket isimli eserler yazmışlardır¹⁰⁵.

İbnu's-Salâh'ın *Ulûmu'l-Hadis*'ini bin beyitte nazma çekmiş olan Suyûtî¹⁰⁶, aynı eserin Nevevî tarafından yapılmış ihtisârına şerh yazmak yolunu niçin seçtiğini şöyle özetlemektedir:

“Şeyhu'l-İslâm Ebû Zekerîya en-Nevevî'nin *et-Takrîb ve't-Teysîr*'inin faydası büyük, değeri yüksek, fevâidi yaygın, öğrenciler için maddeleri bol bir kitap olduğunu; fakat bunca vasıflarına rağmen, te'lifinden bu yana, kimsenin ona şerh yazmamış olduğunu gördüm. Herhalde bu hizmet, Allah Teâlâ'nın kulları içinden dilediği birine sakladığı lutfudur, zaten O'nun dilemediğinin var olması da mümkün değildir, dedim. Böylece *Takrîb*'e manalarını yeterince açıklayan, lafızlarını doğru olarak tespit eden, aslı "*Ulûmu'l-Hadis*" ile arasındaki -fazlalık veya noksanlık kabilinden- görülen farklılıkları ihmal etmeyen, i'tirazları dikkate alan, gerekiyorsa müdâfaa eden ve ona başka yerde toplu halde bulunmayan birtakım bahisleri ve faideleri ekleyen, daha önce kimsenin ortaya koymadığı bir şerh yazmak hususunda içimde kuvvetli bir azim peydah oldu. Neticede de Allah'a dayanarak ve ondan yardım dileyerek bu işe giriştim. Bunu hususî olarak *Takrîb*'e, umumî olarak da

¹⁰⁴ Bkz. Tez metni, s. 70-71.

¹⁰⁵ Geniş bilgi için bkz. Kettânî, s. 430-444; Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 184-190; Uğur, s. 136-147.

¹⁰⁶ Bkz. Suyûtî, Elfiyetü'l-Hadis, Matbaatü'l-İstikame, Beyrut, 1352.

İbnu's-Salâh muhtasarlari ve bu bilim dalına ait öteki kitaplara yazılmış bir (genel) şerh olmak üzere kaleme aldım...”¹⁰⁷

Bu nakilden de anlaşıldığı gibi, Suyûtî, mevcut hadis geleneğinde var olan usûl geleneğini sürdürmüştür.

Suyûtî, bu kitabın yazılış amacını zikrettikten sonra “fevâid” adıyla hadis usûlü açısından önemli olan bazı bilgiler vermiştir: Birinci fâide de hadis ilminin tanımı dolayısıyla hadis usûlü açısından önemli olan hadis, sened, metin kavramlarını açıklamıştır. İkinci fâide de hâfız, muhaddis, müsniid kavramları hakkında bilgi vermiş, hâfız, muhaddis olmanın şartlarını zikretmiş, hadis ezberleyen hâfızlardan örnekler vermiştir. Üçüncü fâide de ilk hadis usûlü eseri olan er-Râmehurmuzî(ö.h.360)'nın¹⁰⁸ “*Muhaddisu'l-Fâsil beyne'r-Râvî ve'l-Vâî*” isimli eseri başta olmak üzere hadis usûlü ile ilgili literatürü tanıtmıştır. Dördüncü fâide de hadis ilimlerinin taksiminden söz etmiştir¹⁰⁹.

Suyûtî'nin bu eseri, 93 neviden meydana gelmiştir. Suyûtî, İbnu's-Salâh'ın “*Ulûmu'l-Hadis*”i ve Nevevî'nin “*et-Takrîb ve't-Teysîr*”inde var olan 65 nevi zikrettikten sonra kendisinin ilave ettiği diğer bölümlerinin(66-75 arası nevi'ler) ilgili kısımlarda geçtiğini belirterek herhangi bir açıklama yapmamıştır¹¹⁰. 76, 77, 89, 90. nevi'ler, Ömer b. Reslân el-Bulkînî(ö.h.805)'nın “*Mehâsinu'l-Istîlâh*”¹¹¹ adlı eserinden derlenmiştir. 79 ile 86 arası nevi'ler de İbn Hacer(ö.h.852)'in “*Nuhbetu'l-Fiker*” adlı eserinden özetlenmiştir. 93. nevi de Zehebî(ö.h.748)'nin “*Tabakatu'l-*

¹⁰⁷ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, c.1., s. 20-21; Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 188.

¹⁰⁸ Kettânî, s. 314; Uğur, s. 134.

¹⁰⁹ Bkz. Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, c.1., s. 21-34.

¹¹⁰ Bkz. Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, c.2., s. 336.

¹¹¹ Kettânî, s. 430; Uğur, s. 139.

Huffaz” isimli eserinden özetlenmiştir. Diğer nevi'ler de Suyûtî kendisi ilave etmiştir¹¹².

Suyûtî'nin Tedribu'r-Râvî Adlı Eserindeki Metodolojisi

Suyûtî, kendisinden önce var olan hadis usûlü bilgilerini yerine göre genişletmiş, soyut olan bazı bilgilere örnekler vermiştir. Bazen usûl âlimlerinin kendi aralarındaki ihtilaflarına da yer vermiştir. Bazı nevi'lerde قُلْتُ (kultu) diyerek kendi görüşünü belirtmiştir. Verilen usûl bilgileri hadisin isnâd boyutunu tanıtmaya yöneliktir. Metin tenkidine yönelik fazla bilgi verilmemiştir. Kendisinden önce var olan usûl bilgilerine ilave bir bilgi mevcut değildir.

Suyûtî'nin bu eserdeki özgün bir yönü, hadis ıstılahları veya hadis ilimleri açıklanırken konuyla ilgili literatürü zikretmesi, ilgili eserleri müellifleriyle birlikte vermesidir. Müellifin bu eserdeki diğer özgün bir yönü de nadiren de olsa İbn Cevzî gibi âlimleri tenkit etmesidir. Örneğin Suyûtî'nin iddiasına göre İbn Cevzî (h.ö.597)'nin “*Kitabu'l-Mevzû'ât*” adlı eserinde mevzû olmayan sözler de vardır. Müellif bununla ilgili örnekler vermiştir¹¹³.

Suyûtî'nin bu eserdeki usûlunu kavramak için konuyu örneklerle somutlaştırmak gerekir. Suyûtî yirminci nevide sened ve metni ilgilendiren müşterek terimlerden birisi olan mudreci¹¹⁴ şerh etmiştir. Müellif bu bölümde mudrec'in tanımını yaptıktan sonra, buna örnekler vermiştir. Ayrıca mudrecin çeşitlerini zikredip misâller getirmiştir. Suyûtî metinde idrâcî açıklarken, Nevevî(ö.h. 676)'nin, dolayısı ile

¹¹² Bkz. Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî* , c.2., s. 336-356.

¹¹³ Bkz. Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî* , c.1., s. 234-238.

¹¹⁴ Müdrec terimi için bkz. İbnu's-Salah, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman, *Ulûmu'l-Hadîs, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut, 1978, s. 45-47; Nevevî, Muhyiddin Yahya b. Şeref, *et-Takrib ve't-Teyisîr li Ehâdisi'l-Beşîr ve'n-Nezîr, Dâru'l-Cinân*, Beyrut, 1986, s. 38; Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî* , c.1., s. 226-231.

İbnu's-Salah(ö.h. 643)'ın bu kısmı eksik ifade ettiklerini söylemiş, metinde idrâcın metnin başında, ortasında ve sonunda olabileceğini ifade etmiş ve bu konuda el-Hatib Bağdadî(ö.h. 463) gibi âlimlerden istifade ettiğini söylemiştir. Bu mudrec çeşitlerinin her birine örnekler vermiştir. Ayrıca konunun sonunda mudrecin hükmünü ve ilgili iki eseri zikretmiştir: Bunlardan ilki, el-Hatib Bağdadî'nin, “*el-Faslu li'l-Vasli'l-Mudrec fi'n-Nakli*” adlı eseridir. Daha sonra İbn Hacer bu eseri özetlemiş ve birtakım ilaveler yaparak “*Takrîbü'l-Menhec bi Tertîbi'l-Mudrec*”i yazmıştır¹¹⁵.

Ayrıca diğer bazı nevi'lerde kendisinin konuyla ilgili eseri varsa onu da ilave etmiştir. Örneğin mütevatir hadisi anlatırken kendi eserini belirtmiştir. Kendisi şöyle der: “Bu konuda daha önce benzeri yazılmamış bir eser telif ettim: Fıkhî bâblara göre tertip edilmiş olan “*el-Ezhârü'l –Mütenâsire fi'l Ahbari'l-Mütevâtire*”. Bu eserde bütün hadisleri senedleriyle birlikte naklettim. Daha sonra bu eseri telhis ettim ve “*Katfî'l –Ezhâr*” ismini verdim...”¹¹⁶

Suyûtî, bazen hadis usûlü âlimlerinin farklı görüşlerinden de söz etmiştir. Bu da gösteriyor ki o döneme kadar var olan hadis usûlü müktesebâtını kendi dönemine taşımıştır. Şafîî (ö.h. 204), Hakim Neysâburî (ö.h. 405), Beyhakî (ö.h. 458), el-Hatib Bağdadî (ö.h. 463), Kâdî İyâz (ö.h. 544), İbnu'l-Cevzî (ö.h. 597), İbnu's-Salah (ö.h.643), Nevevî (ö.h. 676), İbn Dakîk'l-Iyd (ö.h. 702), İbn Teymiyye (ö.h. 728), Zehebî (ö.h. 748), İbn Kesir (ö.h. 774), Zerkeşî (ö.h. 794), Ömer b. Reslân el-Bulkînî (ö.h. 805), el-İrâkî (ö.h. 806), İbn Hacer (ö.h. 852) ve diğer birçok âlimden istifade etmiştir.

¹¹⁵ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî , c.1., s. 226-231.

¹¹⁶ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî , c.2., s. 161.

Ayrıca Suyûtî ihtilaflı konularda kendi kanaatini belirtmiştir. Örneğin Buhârî (ö.h. 256) ve Müslim (ö.h. 261)'in rivâyet ettiği veya onlardan birisinin rivâyet ettiği hadislerin sıhhatinin kat'i olduğuna hükmetmiştir. Bu rivâyetlerin kat'i ilim(kesin bilgi) ifade ettiğini söylemiştir. Bu konuda İbnu's-Salah, İbn Kesir, İbn Hacer gibi âlimlerin kanaatini paylaşırken, kitabını şerh ettiği Nevevî'ye ise muhalefet etmiştir. Çünkü Nevevî'ye göre muhakkik ve çoğunluk ulema, “Buhârî ve Müslim hadislerinin zann-ı galip ifade edebileceklerini” söylemişlerdir. Suyûtî; İbnu's-Salah, İbn Kesir ve İbn Hacer'in görüşünü zikrettikten sonra, قُلْتُ (kultu) diyerek kendi görüşünü : “İşte tercih edilen görüş budur. Başkasının görüşüne inanmam” şeklinde belirtmiştir¹¹⁷.

Yine Suyûtî, hadis alma usûllerinden icâzeti ihtiva etmeyen mükâtebe şeklinin münâvelenin bir çok çeşidinden daha kuvvetli olduğunu söylemiştir. Bu konuda da Buhârî ve Müslim'in “*es-Sahih*” adlı eserlerindeki uygulamalarını örnek vermiştir¹¹⁸.

Burada Suyûtî'nin eserinde takip ettiği usûl ile ilgili örnekleri çoğaltabiliriz. Ama kanaatimizce maksadının anlaşılması açısından bu örnekler yeterlidir. Yukarıdaki bilgi ve örneklerden de anlaşıldığı gibi Şafiî usûl geleneğiyle başlayan, İbnu's-Salah'ın eseriyle bir başvuru kaynağı olan hadis usûlu, Suyûtî'nin birtakım ilaveleriyle genişletilmiştir. Eserinde geleneksel Şafiî usûl ulemasının metodunu takip etmiş, isnâd merkezli değerlendirmeler yapmıştır. Metin tenkidine yönelik ciddi değerlendirmeler mevcut değildir. Kendi dönemine kadar var olan hadis usûlu literatürünü iyi kullanmıştır. Hatta mutezilî âlimlerden bile istifade etmiştir¹¹⁹.

¹¹⁷ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, c.1., s. 104-106.

¹¹⁸ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, c.2., s. 54.

¹¹⁹ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, c.1., s. 52.

3. SUYÛTÎ'NİN HADİS TENKİDÇİLİĞİ

Hadis tenkidi, sahîh hadisleri zayıf veya uydurma olanlardan ayırmak için hadislerin isnâdı, râvîleri ve metinleri üzerinde titizlikle durulmasıdır. Buna göre öncelikler; isnâdın sağlamlığını ve isnâdında yer alan râvîlerin güvenilir olup olmadıklarını belirlemek ve hadis metinlerinin de peygambere aidiyetinde tereddüde mahal bırakmayacak şekilde tedkikini yapmaktır. Hadisler sened ve metin olarak iki kısımdan oluştuğu için, rivâyetler üzerinde yapılacak bir tenkid çalışması da sened ve metin tenkidi olarak iki kısımda ele alınır¹²⁰.

Hadislerin sıhhatinin tespitinde iki hususa her zaman dikkat etmek gerekir. Bunlar hadislerin vazgeçilmez iki unsuru olan “sened ve metin”dir. Sened bizi hadis metnine ulaştıran bir araç olduğu için bu aşamada yapılan incelemeye şekli tenkid de denilebilir. Isnâd tenkidinin bir hadisin sıhhatini tespit etmede yetersiz kaldığı durumlarda metin kısmı incelenerek bazı ölçütler perspektifinde sahilik tespiti yapılır.

Bu ölçütler, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, nebevî sünnet, tarih, akıl, bilimsel veriler, metinde görülen çelişki ve tutarsızlıklardır¹²¹.

Biz de bu açıdan Suyûtî'nin hadisin sened ve metin yönünden katkılarına değineceğiz.

a. Suyûtî'nin İbnu'l-Cevzî'ye İtirazları

Suyûtî'nin sened yönünden rivâyetleri tenkid etme yöntemini ortaya koyarken “*el-Leâlî'l- Masnû'a fî'l-Ehâdîsi'l- Mevdû'a*” adlı eserini esas alacağız.

¹²⁰Sibâî, Mustafa, es-Sünnetu ve Mekânetuhâ fî't-Teşri'i'l-İslâmî, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1985, 4. Baskı, s. 269-271; Karacabey, Salih, Hadis Tenkidi, Sır Yayıncılık, İst., 2001, s. 16.

¹²¹Sibâî, s. 271-272. Ayrıca bkz. el-Ğumârî, Muhammed b. es-Sıddîk, el-Muğîr 'ala'l-Ehâdîsi'l-Mavdû'ati fî'l-Câmi's-Sağîr, Beyrut, 1982, s. 136-138; Karacabey, s. 233-254.

Suyûtî, *Leâli*'nin te'lif sebebini anlatırken İbnu'l-Cevzî (ö.h.597)'nin *Mevzû'ât*'ına aldığı haberlerin hepsinin mevzû olmadığını, bunların içinde zayıf rivâyetlerin hatta sahih ve hasen rivâyetlerin de bulunduğunu söylemiştir¹²².

Müellifin bu eserini incelediğimizde şekil itibariyle şunu görürüz: Suyûtî, İbnu'l-Cevzî'nin "*Kitâbu'l-Mevzû'ât*"ındaki haberleri senediyle beraber naklettikten sonra, İbnu'l-Cevzî'nin hadis hakkındaki görüşlerini özetle nakletmekte ve "قلت" (kultu) ifadesiyle kendi görüş ve eleştirilerine başlamakta, "والله اعلم" (vallahu a'lem) ifadesi ile bitirmektedir.

Suyûtî'nin genel olarak tenkid için ortaya koyduğu bilgiler, İbnu'l-Cevzî'nin "*Kitâbu'l-Mevzû'ât*" adlı eserindeki mevcut bilgilerden başka, hadis ve râvîlerle ilgili çeşitli görüşlerin nakli ve kendi anlayışına göre şahid olarak gösterdiği rivâyetler ve bunların tariklerinden ibarettir¹²³.

Bu bakımından Suyûtî'nin tenkidlerini ağırlıklı olarak, hadis ve râvî ile ilgili naklettiği görüşler ve kendisinin serdettiği ettiği bilgiler çerçevesinde değerlendireceğiz.

Suyûtî İbnu'l-Cevzî'nin "*Kitâbu'l-Mevzû'ât*"taki bütün rivâyetlerinin mevzû olma- dığını iddia etmiştir. Kendi iddiasını ispatlamak için, hadisin başka kaynaklarda tahrir edilmiş olması, rivâyetin başka tariklerden gelmiş olması, şâhitlerin ve mutâbillerinin olması gibi deliller getirmiştir.

Şimdi konu ile ilgili örnekler vererek konuyu somutlaştıralım.

1. "Kim iki yüz kez ihlâs sûresi okursa -kendisi üzerinde var olan borç dışında- Allah kendisine bin beş yüz iyilik yazar." Rivâyet zincirinde var olan Hâtim b.

¹²² Suyûtî, *Leâli*, c.1, s. 9.

¹²³ Karayılan, Mevlüt, Suyûtî'nin *Leâli*'deki Kaynakları Ve Tenkid Metodu, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 1994, s. 91.

Meymûn'un "Lâ yuhteccu bih" denilerek mevzû kabul edilmiştir¹²⁴. Ama Suyûtî, "قلت" (kultu) diyerek bu rivâyetin Tirmizî'nin de eserinde tahrir ettiğini¹²⁵ söyleyerek ve bunun başka tariklerini zikrederek mevzû olmadığını ispatlamaya çalışmıştır¹²⁶.

2. "Kur'an taşıyıcıları, cennet ehlinin arifleridir"¹²⁷. İbnu'l-Cevzî, bu rivâyet için "metrûk" demiştir¹²⁸. Suyûtî, bu rivâyeti Ebû Dâvud (ö.h. 275), Tirmizî, Nesâî gibi muhaddislerin naklettiğini ayrıca Zehebî'nin *Mizânu'l-İ'tidâl* adlı eserinde de naklettiğini İbn Ma'in ve Ebû Hâtim gibi muhaddislerin bu rivâyeti sağlam kabul ettiklerini ifade etmiştir¹²⁹. Dolayısı ile Suyûtî, bu hadisin metninin sahih olduğunu söylemiştir¹³⁰.

Bu örnekte de görüldüğü gibi Suyûtî, İbnu'l-Cevzî'nin metruk olduğunu iddia ettiği bu rivâyeti başka kaynaklardan tahrir edip sahih olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Dikkat edilirse bu rivâyetin geçtiği kaynağı belirtmiş, çoğunlukla senedi ve hadisin metnini vermemiştir.

3. "Her ümmetin Mecûsisi vardır. Bu ümmetin mecûsisi de kaderi inkâr edenlerdir..." anlamındaki hadisin eleştirisinde, bu rivâyetin başka tariklerinin de

olduğunu söyleyip Ebû Dâvud¹³¹ ve İbn Mâce (ö.h.275)'nin¹³² de tahrir ettikleri tarikleri zikretmiştir¹³³.

¹²⁴ İbnu'l-Cevzî, Ebu'l- Ferec Abdurrahman b. Ali, Kitâbu'l-Mevzûât, thk. Nureddîn b. Şükrî b. Ali Boyacılar, Mektebetü Edvâu's-Selef, y.y., 1997, c.3, s. 18-19.

¹²⁵ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, es-Sünen, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1356/1937, Fedâilu'l-Kur'an, 11.

¹²⁶ Suyûtî, Leâli, c.1., s. 217-218.

¹²⁷ Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, es-Sünen, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, Dımaşk, 1349, Fedâilu'l-Kur'an, 33 (c.2.. s. 470).

¹²⁸ İbnu'l-Cevzî, c.1., s. 413-414.

¹²⁹ Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, Mizânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabîyye, Kahire, 1963, c.3., s. 340.

¹³⁰ Suyûtî, Leâli, c.1., s. 223.

¹³¹ Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as, es-Sünen, M. M. Abdulhamid neşri, t.y., Kitâbu's-Sünne, 17, no: 4691, (c.2., s. 222).

4. “Kim bir malın tekeline ele geçirip kırk gece depo edip saklarsa o kimse Allah'tan uzaktır...” manasındaki hadiste Suyûtî, hadisın râvîsi Esbâğ b.Zeyd'e Ahmed b.Hanbel'in Müsned'inde¹³⁴ Yezid b.Harun mutabi' olmuştur ve senediyle birlikte hadisi naklettiğini söylemiştir¹³⁵. Ama İbnu'l-Cevzî, bu ve benzerî bütün rivâyetlerin sahih olmadığını söylemiştir.¹³⁶

Bu ve buna benzer örneklerde Suyûtî, İbnu'l-Cevzî'yi eleştirirken, ferd olduğu iddia edilen râvîlerin mutabi'lerini getirerek rivâyetleri uydurma olmaktan kurtarmıştır. Ama Suyûtî, benzer bir rivâyeti *el-Câmiu's-Sağîr*'de zikretmiş ve bu hadisın zayıf olduğunu belirtmiştir¹³⁷. Bu da Suyûtî'nin iki eseri arasında görülen bir tutarsızlık ve çelişkidir.

5. İbnu'l-Cevzî'nin rivâyetlerini "münker" ve "metrûk" olarak nitelediği Yusuf İbn Yunus için¹³⁸ Suyûtî, İbn Mâce ve Buhârî'nin bu râvîden hadis rivâyet ettiklerini söylemiştir¹³⁹. Yine İbnu'l-Cevzî'nin "metrûk", "leyse bi-şey' " gibi ifadelerle cerh ettiği Süleyman b. Erkâm için¹⁴⁰ Suyûtî, Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî'nin bu râvîden hadis naklettiğini söylemiştir¹⁴¹.

Suyûtî, İbnu'l-Cevzî'nin itham ettiği kimi râvîleri, bu töhmetten kurtarmak için bu râvîlerin kütüb-i sitte musannıflarının râvîleri olduğunu söylemekle üzerlerindeki töhmeti kaldırmaya ve rivâyeti uydurma olmaktan kurtarmaya çalışmıştır.

¹³²İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, es-Sünen, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabîyye, 1952, Mukaddime, 10, no: 92, (c. 1., s. 35).

¹³³ Suyûtî, Leâî, c.1., s. 236-237. Aliyyu'l-Kârî de konu ile ilgili rivâyetleri zikretmiş ve Suyûtî'nin aksine mevzû olduğunu söylemiştir. Bkz. Aliyyu'l-Kârî, el-Esrâru'l-Merfû'a fî'l-Ahbârî'l-Mevdûa, thk. Muhammed Sabbâğ, Dâru'l-Emâne, Beyrut, 1971, s. 213.

¹³⁴ Ahmed b.Hanbel, Müsned, y.y., 1314, c. 2., s. 33.

¹³⁵ Suyûtî, Leâî, c.2., s. 124.

¹³⁶ İbnu'l-Cevzî, c.3., s. 14-18. Ayrıca bkz. Aliyyu'l-Kârî, Mevzûât-i Aliyyu'l-Kârî Tercemesi, çev. Ahmed Serdaroğlu, Ankara, 1966, s. 111; el-Esrâru'l-Merfû'a, s. 330.

¹³⁷ Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, s.508.

¹³⁸ İbnu'l-Cevzî, c.2., s. 509.

¹³⁹ Suyûtî, Leâî, c.1., s. 425.

¹⁴⁰ İbnu'l-Cevzî, c.2., s. 503; c.3., s. 220, 292, 393.

¹⁴¹ Suyûtî, Leâî, c.1., s. 18.

6. “Şu üç şeye bakmak görme duygusunu artırır: Yeşile, akan suya ve güzel yüze bakmak.” Bu rivâyet hakkında İbnu'l-Cevzî batıl demiştir. Hadisin râvîlerinden Vehb b.Vehb’in kezzâb olduğunu söylemiştir. Böylece İbnu'l-Cevzî bu hadisi batıl, uydurma kabul etmiştir¹⁴². İbn Kayyim el-Cevziyye (ö.h. 751) de İbnu'l-Cevzî’yi destekler mahiyette değerlendirme yapmış; bu ve buna benzer rivâyetlerin zındıklar tarafından uydurulmuş olduğunu; içinde güzel yüz, güzel yüzlüye övgü vb. ifadeler bulunan bütün hadislerin Hz. Peygambere yapılan bir iftira olduğunu söylemiştir¹⁴³. Aliyyu’l-Kârî, İbn Kayyim’den daha esnek davranarak bu hadisin mevzû değil, zayıf olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁴.

Suyûtî, bu hadisin başka tarikleri de olduğunu söyleyerek bu rivâyeti savunmuştur. Başka tarikler zikredilirken hadis münekkidlerinin bazı râvîler hakkındaki değerlendirmelerine de değinmiştir. Suyûtî tariklerle yetinmeyip Peygamberimizin yeşile bakmaktan hoşlandığı ile ilgili tahriç edilmiş hadisleri de zikredip “Bu şahitler de hadisin aslı olduğunu ortaya koymaktadır.” demiştir.

Suyûtî, değerlendirmelerine şöyle devam etmiştir: “Ukaylî (ö.h.323), İbn Hıbbân (ö.h.354), Hâkim (ö.h. 405) ve diğer hadisçiler bu rivâyete senedinde yalancılıkla itham edilmiş bir râvîden dolayı batıl hükmünü vermişler. Hâlbuki aynı metin başka bir tarikle maruf olmuştur. İbnu'l-Cevzî bundan gafil olduğu için hadis metnine kesin mevzû hükmünü verip *Kitâbu'l-Mevzû‘ât*’ında zikretmiştir ki bu davranışı doğru değildir. Muhaddisler İbnu'l-Cevzî’yi bu durumdan dolayı tenkid etmişlerdir. İbnu'l-Cevzî’nin bu hadisi mevzû saymasından dolayı onu ayıplayanların sonuncusu İbn Hacer’dir. Çoğu zaman hadis âlimlerinin, bu hadis bu senedle batıl

¹⁴²İbnu'l-Cevzî, c.1., s. 253-254.

¹⁴³İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr, el-Menâru’l-Munîf fi’s-Sahîh ve’d-Daîf, çev. Muzaffer Can, Cantaş Yayınları, İst., 1992, s. 63-64.

¹⁴⁴Aliyyu’l-Kârî, el-Esrâru’l-Merfû‘a, s. 435-436. Ayrıca bkz. el-Hût, Muhammed Derviş, Esne’l-Metâlib fi Ehâdisi Muhtelifeti’l-Merâtib, Daru’l-Kitabi’l-Arabî, Beyrut, 1983, s. 119.

dediklerini görürüz. Yine başka bir isnâdla batıl olmadığını söylediklerine şahid oluruz”¹⁴⁵.

İbnu'l-Cevzî dışındaki âlimler, bir râvîden dolayı bir hadise mevzu demişlerse, bu o isnâdın sağlam olmadığını göstermek içindir. Aynı metin bir başka isnâdla sahih olarak nakledilmiş olabilir. Nasıl ki bir hadise sahihtir demek, aslında onun isnâdı sahihtir demekse, bir hadise mevzûdur demek de o isnâdla uydurmadır anlamına gelmektedir. Suyûtî'nin dikkat çekmek istediği ve uyguladığı budur. İbnu'l-Cevzî'yi bu nedenle eleştirmektedir.

7. “Horasan’dan siyah bayraklılar uğradığı zaman, ona geliniz. Çünkü onların arasında Allah’ın halifesi mehdi de vardır.” İbnu'l-Cevzî, bu hadis için “La asla leh” demiştir. Yani hadisin bilinen bir senedinin olmadığını söylemiştir. Rivâyet zincirinde bulunan râvîlerin birbirlerinden hadis dinlemediğini söylemiştir¹⁴⁶.

Suyûtî, değerlendirmeyi İbn Hacer’e bırakır ve *el-Kavlu'l-Müsedded*’den nakilde bulunur. İbn Hacer, İbnu'l-Cevzî’nin hata ettiğini, bu rivâyeti Ahmed b.Hanbel’in *Müsned*’de tahrîç ettiğini¹⁴⁷ ifade etmiştir¹⁴⁸. Suyûtî, daha sonra Hâkim’in *Müstedrek*’te bu hadisi tahrîç ettiğini söyleyip aynı manada bu hadisi *Müstedrek*’ten nakletmiştir¹⁴⁹. Bu sened zincirinde bulunan Amr b. Kays’ın sika olduğu ve Müslim ile dört *Sünen*’in râvîsi olduğunu da vurgulamıştır. Ebû Şeyh’in *Fiten*’de tahrîç ettiği aynı manadaki iki rivâyeti ile İbn Asâkir’in şahid rivâyetleri naklederek değerlendirmelerini bitirir¹⁵⁰.

¹⁴⁵Suyûtî, Leâli, c.1., s. 105-108.

¹⁴⁶İbnu'l-Cevzî, c.2., s. 287-288. Ayrıca bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 138-139.

¹⁴⁷Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5., s. 277.

¹⁴⁸İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Kinânî el-Askalânî, el-Kavlu'l-Musedded fi'z-Zebbi 'ani'l-Müsned, Haydarâbâd, 1319, s. 45-46.

¹⁴⁹Hâkim, Ebû Abdullah en-Neysâbü'rî, el-Mustedrek alâ's-Sahîhayn, Beyrut, t.y., c.4., s. 464.

¹⁵⁰Suyûtî, Leâli, c.1., s. 399-400.

Bu rivâyette de Suyûtî, kendisi hiçbir kanaat belirtmemekte sadece rivâyet ve eleştiri konusu edilen râvî hakkındaki bilgileri nakletmektedir. Hâlbuki bu, siyasi gayelerle uydurulmuş bir hadistir¹⁵¹. Dikkat edilirse Suyûtî hadis ve râvîlerle ilgili bilgileri nakletmiş, rivâyet hakkında açıkça bir şey söylememiştir.

M.Ali Durmuş “*Mehdî Hadislerinin Tedkiki*” adlı tezinde bu ve buna benzer rivâyetleri şu şekilde değerlendirmiştir: “Suyûtî’nin sayfalarca yer ayırdığı ‘siyah bayraklılar’ ve ‘Horasan’a ilişkin övücü mahiyetteki rivâyetler’ çok açık bir biçimde Abbasî, özellikle Ebû Müslim propagandası için özenle imal edilmişlerdir. Örneğin bu hadislerin birinde Hz. Peygamber tarafından, amcası Abbas’a hitaben Abbasî halifeleri es-Seffah, el-Mansur ve el-Mehdî’nin adları övülerek anılmaktadır. Hz. Peygamberin kendisinden sonra kurulacak saltanat sahiplerini bilmesi, teker teker onların adlarını anması ve Hz. Cebrâil’le birlikte onları övmesi nasıl düşünülebilir?”

¹⁵².

8. “...Allah kendini yaratmayı murad edince bir at yarattı ve onu koşturup terletti. Sonra kendi nefsinin bu atın terinden yarattı.” hadisi için İbnu'l-Cevzî uydurma demiştir. Ona göre bu hadis, Muhammed b. Şuca’ tarafından uydurulmuştur. İbnu'l-Cevzî bu rivâyet için hiçbir Müslümanın böyle bir şey söylemeyeceğini belirtmiş¹⁵³, Suyûtî de İbnu'l-Cevzî’nin bu görüşünü destekler mahiyette “Akıllı kimse de uydurmaz.” demiştir¹⁵⁴.

Bu rivâyette Suyûtî, hadisin uydurma olduğu konusunda İbnu'l-Cevzî’yi desteklemiştir. Ancak râvî Muhammed b. Şuca’ hakkındaki diğer münekkidlerin değerlendirmelerini nakletmeyi ihmal etmemiştir. Suyûtî burada hadisi ve râvîyi

¹⁵¹ Kandemir, s. 41.

¹⁵² Durmuş, M.Ali, *Mehdî Hadislerinin Tedkiki*, Yayımlanmamış Y.Lisans Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 2000, s.145.

¹⁵³ İbnu'l-Cevzî, c.1., s. 149.

¹⁵⁴ Suyûtî, *Leâli*, c.1., s. 11.

kurtarma düşüncesinde olmayıp diğer örneklerde de olduğu gibi hadis ve râvî ile ilgili bulduğu malûmatı nakletmiştir. Zaten burada naklettiği görüşler de râvînin yalancılığını ifade etmektedir¹⁵⁵.

b. Suyûtî'nin Metinle İlgili Değerlendirmeleri

Suyûtî'nin rivâyetlere metin yönünden katkılarını ortaya koyarken yine “*el-Leâli'l-Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a*” adlı eserini esas alacağız. Suyûtî, Leâli’de metin tenkidinden ziyade isnâda yönelik değerlendirmeler yapmıştır. Nadiren de olsa hadis metnine yönelik müsbet veya menfî değerlendirmeler de bulunduğu görülmektedir.

Şimdi konu ile ilgili örnekler vererek konuyu değerlendirmeye çalışalım.

1. “Şüphesiz Allah’ın bir şeye nazil olması demek, ona inmeden ona yönelmesi demektir.” Suyûtî, bu rivâyetle ilgili Zehebî (ö.h.748)’nin *Mizânu'l-İtidâl* adlı eserindeki şu kısa değerlendirmeyi aktarmakla yetinmiştir¹⁵⁶: İsnâdı müzlim, yani çoğu mechûl râvîlerden meydana gelen bir senedle rivâyet edilmiş; metni ise muhtalak yani uydurulmuştur¹⁵⁷. İbnu'l-Cevzî de bu rivâyet için “mevzû”, “lâ asla leh” ifadelerini kullanarak uydurma kabul etmiştir¹⁵⁸.

2. “Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Zındıkların dışında bu fırkaların hepsi cennete girecektir.” Suyûtî bu rivâyetin hem senedinde hem de metninde ızdırâb olduğunu söylemiştir. Sened ve metin itibariyle birbirine muhalif rivâyetler bulunduğunu, bunların birbirine tercih imkanı olmadığını söylemiştir¹⁵⁹. Daha sonra

¹⁵⁵Geniş bilgi için bkz. Karayılan, s. 122-124.

¹⁵⁶Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, c. 1., s. 298.

¹⁵⁷Suyûtî, *Leâli*, c.1.,s. 31.Benzer bir değerlendirme için bkz. Suyûtî, *Leâli*, c.1. s. 258.

¹⁵⁸İbnu'l-Cevzî, c.1., s. 178. Ayrıca bkz. İbn Arrâk, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Tenzîhu's-Şerîati'l-Merfû'a ani'l-Ahbâri's-Şenâti'l-Mevdû'a*, thk. Abdulvehhâb Abdullatif, Muhammed Sıddîk, Mektebetu Kahire, Mısır, t.y., c.1., s. 173-174.

¹⁵⁹Suyûtî, *Leâli*, c.1., s. 227-228.

Suyûtî mahfûz¹⁶⁰ olan metni nakletmiştir. Mahfûz yani daha sağlam olan bu rivâyetin de mablûbu'l-metn olduğunu söylemiştir¹⁶¹. Yani hadisin metninde takdim ve te'hirler olmuştur. İbnu'l-Cevzî de bu rivâyetlerin sahîh olmadığını ve bu hadislerin asılsız olduğunu belirtmiştir¹⁶².

3. "...İsmi Ahmed ve Muhammed olan kimseyi cehenneme sokmayacağım..." İbnu'l-Cevzî bu rivâyetin mevzû olduğunu söylemiştir. Rivâyet zincirinde bulunan Sadaka b. Musâ adlı râvî ile ihticac edilmediğini; zira rivâyetlerin yerlerini değiştirdiğini söylemiştir¹⁶³.

Suyûtî, Zehebî'nin, hadisin Ahmed b. Abdillâh isimli râvîsi için kezzâb dediğini¹⁶⁴; İbn Hacer'in de Sadaka b. Musâ mechuldur, Ahmed b. Abdillâh Sadaka'dan münker hadisler rivâyet etmiştir dediğini¹⁶⁵ naklettikten sonra, Ebû'l-Mehâsin Abdurrezzak b. Muhammed et-Tabesî (ö.h. 443)'nin "*Erbe'ûn*" adlı eserinde tahrir ettiğini ve bu rivâyetin mu'dal olduğunu söylemiştir¹⁶⁶.

Burada Suyûtî'nin metin ve râvîyle ilgili görüşleri naklettiği ve takdim ettiği bu bilgilere bağlı olarak hadisin mevzû olduğu kanaatini imâ ettiği görülmektedir¹⁶⁷.

Cehennemden kurtuluşun, isimlerle ve lakaplarla olmayıp ancak salih amelle olduğunu¹⁶⁸ Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen bir kimsenin, Hz. Peygamberin

¹⁶⁰Mahfûz, Şâz olan hadisin mukabili olarak tercih edilen hadise denir. Koçyiğit, Talat, Hadis Terimleri Sözlüğü, Rehber Yayıncılık, Ankara, 1992, s. 251; Aydın, Abdullah, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 91.

¹⁶¹Suyûtî, Leâli, c.1., s. 228.

¹⁶²İbnu'l-Cevzî, c.1., s. 438-440. Ayrıca bkz. İbn Arrâk, c.1., s. 310; Aliyyu'l-Kârî, el-Esrâru'l-Merfû'a, s. 161-162; Mevzûât, s. 55.

¹⁶³İbnu'l-Cevzî, c.1., s. 241. Ayrıca bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 62.

¹⁶⁴Zehebî, Mizânu'l-İtidâl, c.2., s. 313.

¹⁶⁵İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Kinânî el-Askalânî, Lisânu'l-Mîzân, Haydarâbâd, 1330, c.3., s. 187.

¹⁶⁶Suyûtî, Leâli, c.1., s. 97.

¹⁶⁷Karayılan, s. 112-113.

¹⁶⁸Ebû Gudde, Abdulfettah, Mevzû Hadisler, çev. Enbiya Yıldırım, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 141-142.

güzel isimlerini almasının kendine Allah indinde bir imtiyaz sağlamayacağını Suyûtî'nin bilmemesi mümkün değildir.

O halde mevzû olduğunda şüphe olmayan bu haber karşısında Suyûtî'nin, sadece görüşleri nakletmekle yetinmeyip açıkça mevzû olduğunu söyleyerek İbn Cevzî'yi teyid etmesi beklenirdi¹⁶⁹.

Ebû Gudde, mevzû hadisi tanımanın kaideleri ve emârelerini açıklarken bu hadisi, hadisin sahih sünnetin getirdiği hükme aykırılık ihtiva etmesi kaidesine örnek olarak vermiştir¹⁷⁰.

Suyûtî de *Tedribu'r-Râvî* adlı eserinde mütevatir sünnete zıt olan rivâyetin mevzû olduğunu söylerken¹⁷¹ bu haber karşısında İbn Cevzî'yi desteklemesi beklenirken birtakım rivâyetlerle İbn Cevzî'ye muhalif görünmesi Suyûtî'nin iki eseri arasında görülen bir çelişkidir. *Tedribu'r-Râvî*'de uydurma hadisleri tanıma yollarını sıralarken klasik hadis usûlü kitaplarında var olan kriterleri bu eserinde zikretmiş¹⁷², ama *Leâli*'de bu örnekte de görüldüğü gibi bu kriterlere tam uymamıştır.

c. Genel Bir Değerlendirme

Suyûtî, *Leâli*'de rivâyetleri değerlendirirken isnâd merkezli değerlendirmeler yapmış, metin tenkidine yönelik kayda değer tenkidlerde bulunmamıştır. Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere, Hz. Peygamberin sünneti, akıl, tarihî veriler ve metinde görülen çelişki ve tutarsızlıklar gibi hadis âlimlerince genel kabul gören metin tenkidi kriterlerini çoğunlukla uygulamamıştır.

¹⁶⁹Karayılan, s. 113.

¹⁷⁰Ebû Gudde, s. 141-142.

¹⁷¹Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, c.1., s. 233.

¹⁷²Bkz. Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, c.1., s. 233-236.

Sened tenkidinde de kendi değerlendirmeleri azdır. Daha çok kendi dönemine kadar var olan bilgileri bize aktarmıştır. Bu anlamda da seçici davranmamıştır. Kendisi sened zincirindeki râvîleri değerlendirirken de titiz davranmamıştır.

Çağdaş âlimlerden Abdulfettah Ebû Gudde, Suyûtî'nin râvîleri değerlendirmede gevşek olduğunu vurgulamıştır. Bu durumu şu örnekle değerlendirmiştir: “ ‘Bir süre tefekkür etmek altmış yıllık (nafile) ibadetten daha hayırlıdır.’ Suyûtî bunu rivâyet etmiştir. el-Münâvî (ö.h. 1030), *Feyzu'l-Kadîr*'de mevzûluğuna işaret etmiştir. İmam İbnu'l-Cevzî'nin el-*Mevzû'ât* adlı kitabında belirttiği gibi, hadis mevzûdur¹⁷³.

Suyûtî, *el-Leâli'l- Masnû'a*'da bu rivâyeti destekleyen (şâhid) bir rivâyet daha olduğunu iddia etmiştir. Burada ya bilerek gafil davranmış ya da gerçekten gaflete düşmüştür. Çünkü zikrettiği aynı manadaki hadisin senedinde iki başka yalancı vardır. Birincisi Saîd bin Meysere el-Bekrî el-Basrî'dir. Yahya el-Kattân(...) ‘yalancıdır’, el-Buhârî de ‘hadisleri reddedilmiştir’ demiştir. Yani ondan rivâyet helal olmaz. İbn Hibbân da onunla ilgili olarak ‘mevzû hadisler rivâyet eder’ demiştir. İkincisi Alî bin İbrahim el-Kazvînî'dir. Hafız İbn Hacer'in *Lisânu'l-Mîzân*'da terceme-i halinde belirttiği gibi, hadis uydurduğu söylenmiştir. Aynı şekilde senedde bazı mechûl kimseler de vardır.

Suyûtî'nin bu hadisi ‘destekler (şâhiddir)’ diye takviye olarak zikrettiği hadiste bu musibetler var. Peki, bu hadis şâhid olarak kabul edilebilir mi? Mevzû hadisi başka mevzû bir hadisle destekleyerek son derece gevşek davranan Hâfız Suyûtî'yi Allah bağışlasın”¹⁷⁴.

Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi, Suyûtî hadis senedlerini değerlendirmede mütesâhil davranmıştır. Yine Ebû Gudde, Suyûtî hakkında şöyle demiştir: “O şu ana

¹⁷³ İbnu'l-Cevzî, c.3., s. 386.

¹⁷⁴ Ebû Gudde, s. 53-54.

kadar zikrettiğimiz büyük imamlar içinde, kitap ve risâlelerinde zayıf, çürük, uydurma ve benzeri rivâyetleri zikretme bakımından en gevşegidir.”demektedir¹⁷⁵.

Yine Suyûtî, *el-Câmi‘u’Sağîr* adlı eserine asla uydurma hadis almadığını iddia etmesine;¹⁷⁶ ama buna mukabil bolca zayıf hadislere yer verdiğinin söylenmesine rağmen,¹⁷⁷ Allame Ahmed b.es-Sıddîk el-Ğumârî, *el-Muğîr ‘alâ’l-Ahâdisi’l-Mevdû‘ati fi’l- Câmi’s’Sağîr* adlı eserinde, *el-Câmi‘u’Sağîr*’de dört yüz elli altı uydurma hadis tespit etmiştir¹⁷⁸. Ebû Gudde daha da ileri giderek Suyûtî’nin birçok hadisin uydurma olduğunu kestiremediğini, bunun sebebinin de onun aşırı gevşekliği olduğunu, çaresiz kalıp zorunluluk hissetmedikçe nerede ise hiçbir hadis hakkında ‘uydurma’ hükmünü vermediğini, üstelik eserlerinde uydurma hadislere yer vermekle kalmayıp onları delil olarak kullanmaktan da sakınmadığını, kesin bir dille ifade etmektedir¹⁷⁹.

el-Ğumârî, kitabının mukaddimesinde *el-Câmi‘u’Sağîr*’de var olan uydurma hadisleri zikretmeden önce değerlendirmeler yapmıştır. Suyûtî’nin, uydurma hadise yer vermediğini iddia ettiği *el-Câmi‘u’Sağîr*’de aslında hayli uzun olan ve uydurma olduğuna bizzat metnin kendisi şahadet eden bazı hadislerin, dikkat çekmeyecek olan kısmını, mesela baş kısmını zikredip kalan kısmını hazfettiğini, bu suretle, âdetâ onun uydurma olduğunu gizlemek istediğini, şayet hadisin tamamını zikretse hiç

¹⁷⁵el-Leknevî, Muhammed Abdulhay, el-Ecvibetu’l-Fâdile li Es’ileti’l-‘Aşrati’l-Kâmile, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Dâru’s-Selâm, Kahire, 1997, 4. Baskı, s.126; Kırbaçoğlu, Alternatif Hadis Metodolojisi, Kitâbiyât, Ankara,2002, s. 121.

¹⁷⁶Suyûtî, el-Câmiu’s-Sağîr, c.1., s. 5; Muhammed Hasan Deyfullah , Feyzu’l-Kadir Şerhu’l-Câmii ‘s-Sağîr, el-Mektebetü’l-Halebî, Kahire, 1964, c.1., s. 3.

¹⁷⁷Leknevî, s. 126; Kırbaçoğlu, Alternatif Hadis Metodolojisi, s. 121.

¹⁷⁸Leknevî, s. 130; Kırbaçoğlu, s. 121. Ayrıca bkz. el- Ğumârî, el-Muğîr ‘ala’l-Ehâdisi’l-Mavdû‘ati fi’l-Câmi’s-Sağîr.

¹⁷⁹Leknevî, s. 126-127; Kırbaçoğlu, s. 121.

kimsenin onun uydurma olduğundan şüphe etmeyeceğini söylemiştir. Bu konuda “Ey Câbir! Allah’ın ilk yarattığı şey, Peygamberin nurudur” örneğini vermiştir¹⁸⁰.

Sonuç olarak Suyûtî, metinden çok isnâd üzerinde durmuştur. Her ne kadar *Tedrib*’de birtakım kriterler koymuşsa da *el-Câmi‘u’Sağîr* başta olmak üzere, diğer risâlelerinde birçok uydurma ve zayıf rivâyet nakletmiştir. Metin tenkidine önem vermemiş olması, uydurma ve zayıf rivâyetlerin Suyûtî’nin eserlerinde görülmesinin sebeplerinden birisidir.

d. Rivâyet Kritiği Açısından Bazı Risâleleriyle Mukayeseler

Bu kısımda müellifin “*el-Hâvî li’l-Fetâvâ*” adlı eserindeki bazı risâleleri esas alacağız. Değerlendireceğimiz bu risâleler, küçük hacimli eserlerdir. Bu eser, Suyûtî’nin başta fıkıh olmak üzere tefsir, hadis, akaid, tasavvuf, nahiv vb. birçok konuyu içeren, takriben 78 risâleden ibaret olan iki ciltlik bir eserdir. Bu eserde bazı rivâyetlerin sened ve metin açısından değerlendirmeleri yapılmıştır. Daha önce *el-Leâli’l- Masnû‘a*’da yapmış olduğu değerlendirmelerle benzerlik arz edip etmediğini inceleyeceğiz. Yine bu kısımda da örnekler vererek konuyu somutlaştırmaya çalışacağız.

1. el-Kavlü’l-Eşbeh fî Hadisi “Men Arefe Nefseh Fekad Arefe Rebbeh”

Adlı Risâlesi:

Suyûtî, bu risâlede bu rivâyetin halk arasında meşhur olan bir söz olduğunu söylemiştir. Bu hadisin sahih olmadığını, büyüklerin sözü olduğunu belirtmiştir. Suyûtî, bu sözü iki şekilde ele almıştır:

¹⁸⁰ el- Ğumârî, s.6-7. Kırbaçoğlu, s.122-123. Ayrıca bkz. Kırbaçoğlu, İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi, s. 132.

a. Sıhhat yönünden: Bu sözün sahih olmadığını, Nevevî (ö.676)'nin bu söz için “Leyse bi sâbitin” dediğini, İbn Teymiye (ö.728)'nin de mevzû saydığını söylemiştir. Zerkeşî (ö.h.794) de “*el-Ehâdisu'l-Müştehire*” adlı eserinde, İbn Sem'ânî'nin söylediğine göre bu sözün Yahya b. Muâz er-Râzî'nin kelâmı olduğunu belirtmiştir¹⁸¹.

b. Anlam yönünden: Suyûtî, beden-ruh ilişkisi açısından yaklaşarak bu sözün anlamlı olduğunu söylemiştir. Bu konuda Nevevî başta olmak üzere Tâcüddîn b. Atâullah, Ebû Tâlib el-Mekkî gibi kişilerin yükledikleri manayı nakletmiştir¹⁸². Nevevî, bu kelâma şöyle mana vermiştir: Kişinin kendi nefsinin acizliğini, fakirliğini anlayıp Allah'a kul olması, Allah'ın yüce sıfatlara sahip olduğu, mutlak kemal, kuvvet, rubûbiyet sahibi olduğunun bilincinde olması demektir. Diğer âlimler de bu kelâmı beden-ruh ilişkisi çerçevesinde, tasavvufî boyutu da ilave ederek değerlendirmişlerdir¹⁸³.

2. ‘Azabu'l-Menâhil fî Hadisi “Men Kâle Enâ Âlimün Fehuve Câhilün”

Adlı Risâlesi:

Suyûtî, bu sözün tâbîinden olan Yahya b. Ebî Kesîr'in kelâmı olarak maktu' hadis kategorisinde bilindiğini ifade etmiştir. Ancak tâbi-î sağır'den olan Yahya b. Ebî Kesîr'den dolayı Suyûtî bu rivâyeti zayıf kabul etmiştir. Çünkü bu zât, sadece Enes b. Mâlik'i görmüş, hiçbir sahâbe ile karşılaşmamış, muttasıl bir isnâdla rivâyeti bilinmemektedir. Dolayısıyla bu zâtı etbâu't-tâbîinden saymak gerekir. Bazı râvîler her ne kadar bir rivâyeti cezm sığasıyla merfu hadis olarak bu zâta nispet etseler de

¹⁸¹Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh, et-Tezkire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986, s. 129. Ayrıca bkz. Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs ammâ İštehera mine'l-Ehâdisi alâ Elsineti'n-Nâs, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988, c.2., s. 262; Aliyyu'l-Kârî, el-Esrâru'l-Merfû'a, s.351-352; el-Hût, s. 299.

¹⁸²Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 238-239.

¹⁸³Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2., s. 239-241. Ayrıca bkz. Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire, s. 228.

sened zincirinde bulunan Leys b. Ebî Selîm'in zayıf bir râvî olduğu konusunda hadis ulemâsı ittifak etmiştir. Örneğin Ahmed b. Hanbel bu rivâyet için muztaribu'l-hadis demiştir. İbn Ma'in (ö.h. 233), Ali b. Medînî (ö.h.234), Nesâî (ö.h.303) gibi hadis münekkidleri Leys b. Ebî Selîm'in zayıf bir râvî olduğunu söylemişlerdir¹⁸⁴.

Suyûtî, cezm siğasıyla merfu hadis olarak Yahya b.Ebî Kesîr'e nisbet edilen rivâyette geçen râvîlerden Leys b. Ebî Selîm için yapılan değerlendirmeleri naklettikten sonra sened tenkidi açısından önemli olan şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sonuç olarak bu râvî hafıza bozukluğuna uğraması sebebiyle muhtelittir. Bu sebeple rivâyetleri birbirine karıştırdığı için, mecrûh sayılmıştır. Râvî, bu hadisi naklederken hafıza bozukluğuna uğradıktan önce mi sonra mı rivâyet ettiği kesin olmadığından dolayı bu rivâyet merdûttur”¹⁸⁵.

Bu değerlendirmeden sonra Leys b. Ebî Selîm yalancılıkla itham edilmediği halde neye göre onun naklettiği rivâyet kabul edilmemiştir, şeklinde bir soru Suyûtî'ye yöneltilmiştir. Suyûtî de hadis usûlü açısından önemli olan mevzû hadisin çeşitleri, hadis uydurma sebepleri, mevzû hadise örnekler vererek konuyu açıklamıştır.

İki çeşit mevzû hadis olduğunu söylemiş, bunlardan birincisi bilerek hadis uyduranlardır ki bunlar yalancılardır. İkinci kısımda, herhangi bir kasıt olmaksızın hadis rivâyetinde hata yapanlardır. Genellikle muztaribu'l- hadis, muhtelit, sû'u'l- hıfz olan kimselerdir. Bu şekilde hadis uyduranlar, tabîîn'in sözleri, hakîm ve tabîblerin sözleri veya isrâiliyât kültürünün ürünü olan birtakım sözleri hadis diye nakletmişler, bazen hadisin metnine bir lafız ilave etmişlerdir¹⁸⁶.

¹⁸⁴Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2., s. 7-8.

¹⁸⁵Suyûtî, el-Hâvî, c.2., s. 8.

¹⁸⁶Suyûtî, el-Hâvî, c.2., s. 9. Ayrıca mevzû hadis için bkz. Suyûtî, Tedribu'r-Râvî,c.1., s. 233-246.

Suyûtî, hadis usûlü açısından önemli olan bu bilgileri verdikten sonra, Leys b. Ebî Selîm'in herhangi bir kasıt olmaksızın hadis rivâyetinde yapılan gaflet ve ihtilâttan dolayı rivâyeti kabul edilmemiştir.

Bu risâlede Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*'de var olan klasik hadis usûlü kriterlerine uygun olarak, hadis olarak bilinen bir rivâyeti tenkid süzgecinden geçirmiştir. Tenkidi hadisin isnâdı üzerinde yaparken birtakım hadis usûlü bilgileri de vermiştir. Ama hadisin metnine yönelik herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.

3. ed-Dürretü't-Tâciye ale'l-Esileti'n-Nâciye Adlı Risâlesi:

Bu risâlede Suyûtî, yukarıda değerlendirmesi yapılan iki risâleden farklı yöntem ve şekilde değerlendirmelerde bulunmuştur. Önceki risâlelerde bir tek rivâyeti ele alıp senetteki râvîleri derinlemesine incelemiştir. Ama bu risâlede ise birçok rivâyet bir arada değerlendirilmiştir.

Eserin giriş kısmında risâlenin yazılış amacını şu şekilde zikretmiştir: “ Şam'dan kendisine bir miktar hadis nakledildiğini, bunların sıhhatı konusunda bir şeyler yazılması istenildiğini belirtmiştir¹⁸⁷. Suyûtî de bu hadislerin bir kısmının makbul, diğer bir kısmının da başkalarının sözleri olduğunu fark etmiştir. Bunun için her hadisi teker teker değerlendirmiştir”¹⁸⁸.

Risâle, kırk adet hadisi içermektedir. Suyûtî, her hadis hakkında söz söylememiştir. Yaptığı değerlendirmeler de kısa olmuştur. Diğer risâlelerde olduğu gibi hadisin senediyle ilgili tespitlerde bulunmuştur. Örneğin yahudilerin

¹⁸⁷Bu rivâyetler için Suyûtî'nin “*el-'Acâcetü'z-Zernebiyyetü fî's-Sülâleti Zeynebiyye*” adlı risâlesine bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 31-46. Bu risâle, seyyidlik/şerîflik ve fâzileti, yeşil giyinmenin seyyidlik alameti olması, dünya hayatının kötülüğü, kadınlara hizmet yaptırmak, bazı gıdaların fâzileti, kırmızı gülün fâzileti, dört halife ile ilgili rivâyetler vb. konuları içermektedir.

¹⁸⁸Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 46-47.

lanetlenmesi ile ilgili olan ilk hadiste hadisin geçtiği kaynağı söylemiş ve rivâyetin geçtiği her iki tarîkin zayıf olduğunu belirtmiştir¹⁸⁹. Gurbette ölen kimsenin şehit olacağı ile ilgili ikinci hadiste ise hadisi destekleyen şahidleri zikretmiş ve bu rivâyetin senedinde bulunan Amr b. Hasîn'in metrûk olduğunu söylemiştir¹⁹⁰. İslâm'ın garib olarak başlayacağı ile ilgili üçüncü hadis¹⁹¹ ve komşuluk ilişkileri ile ilgili dördüncü hadiste ise rivâyet zincirinde bir problem olmadığı için senedleri zikretmekle yetinmiştir¹⁹². On dördüncü hadiste hamile kadınlara hurma yedirilmesi ile ilgili rivâyette, senette geçen Süleyman b. Amr'ın kezzâb (yalancı) olduğunu söylemiş ve bu rivâyetin İbnu'l-Cevzî (ö.h. 597) tarafından “*el-Mevzû'ât*” adlı eserinde nakledildiğini ifade etmiştir¹⁹³. Münker-Nekir'in kabir sorgusu ile ilgili on yedinci hadisin senedinde geçen Dâvud b. Sağîr için İbnu'l-Cevzî munkeru'l-hadis tabiriyle mecrûh saymıştır¹⁹⁴.

Ayrıca yirmi dördüncü hadiste harem bölgesindeki sedr ağacının kesilmemesi ile ilgili hadisi değerlendirirken kendisinin konuyla ilgili bir eser yazdığını ifade etmiştir¹⁹⁵. Yeni doğan bir çocuğun isminin Muhammed olmasına sevgi gösterilmesi ile ilgili yirmi altıncı hadiste ise Suyûtî rivâyetin senedi hakkında açıkça kanaatını belirtmiş ve şöyle demiştir: “Bana göre bu hadisin senedi, hasen hadisin şartlarını taşır”¹⁹⁶.

¹⁸⁹Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 47.

¹⁹⁰Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 47. Ayrıca bkz. İbnu'l-Cevzî, c.3., s. 202; Zehebî, Mizânu'l-İtidâl, c. 3., s. 252-253; İbn Arrâk, c.1., s. 93.

¹⁹¹Bkz. Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire, s. 97-98.

¹⁹²Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 47.

¹⁹³Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 49. İbnu'l-Cevzî, c.3., s. 176-177. Ayrıca bkz. Aliyyu'l-Kârî, el-Esrâru'l-Merfû'a, s. 439-440; Zehebî, Mizânu'l-İtidâl, c. 2., s. 216-218; İbn Arrâk, c. 1., s. 65.

¹⁹⁴İbnu'l-Cevzî, c.3., s. 232; Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 50. Ayrıca bkz. Zehebî, Mizânu'l-İtidâl, c. 2., s. 9.

¹⁹⁵Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 51. Bu risâle, küçük hacimli bir eser olup sedr ağacının harem bölgesinde kesilmemesi ile ilgili hadisleri içermektedir. Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 54-57. Ayrıca bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 116-117; el-Hût, s. 222.

¹⁹⁶Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 51.

İstiğfar eden iki melek ile ilgili otuz birinci hadiste, Suyûtî, sened zincirinde bulunan bütün râvîlerin sikâ, güvenilir olduğunu söylemiştir. Ancak râvîlerden Velîd b. Müslim'in tedlîsu't-tesviye¹⁹⁷ yaptığını belirtmiştir¹⁹⁸. Başka bir tarikte de râvîlerden Enes için zayıf biri olduğunu söylemiştir¹⁹⁹. “Ben ilmin şehriyim, Alî de onun kapısıdır” manasındaki otuz dokuzuncu hadis için Suyûtî, Tirmizî (ö.h.279), Taberânî (ö.h.360), Hâkim Neysâbü'rî (ö.h. 405)'nin bu hadisi sahih kabul ettiklerini belirtmiş ve İbn Hacer ve Alâî gibi hadis hâfızlarının da bu hadisi hasen kabul ettiğini söylemiştir²⁰⁰.

Aliyyu'l-Kârî, *Mevzû'ât*'ında bu hadis için şöyle bir değerlendirme yapmıştır: “ ‘Ben ilmin şehriyim, Alî de onun kapısıdır.’ hadisiyle ilgili olarak, Tirmizî bunu nakletmiş ve münker olduğunu söylemiş; İbn Ma'in, Ebû Hâtim ve Yahya b. Sa'id de bu hadis için aslı olmayıp yalan olduğunu söylemişler. İbnu'l-Cevzî de *Mevzû'ât*'ında bu hadisi zikretmiş ve Zehebî, İbn Dakîkî'l-İd (ö.h. 702) gibi hadis münekkidleri de bu rivâyetin aslının olmadığını belirtmişler”. Devamında da Suyûtî'nin yukarıda zikrettiği görüşü yer almıştır²⁰¹.

Bütün bu örneklerde görüldüğü gibi Suyûtî, kendisine sorulan bu hadisler için çok kısa değerlendirmeler yapmıştır. Diğer eserlerinde olduğu gibi daha çok sened tenkidi yapmış metin tenkidine fazla yer vermemiştir. Yaptığı değerlendirmeler de *el-Leâlî'l-Masnû'a*'daki değerlendirmelere ve üslûba uygundur. *el-Le'âlî'l-*

¹⁹⁷Tedlîsu't-tesviye, râvînin seneddeki sikâ râvîler arasında bulunan zayıf râvîyi hafz ederek senedi hep sikâlardan meydana gelmiş gibi rivâyette bulunmasıdır. Aydınî, s. 152. Ayrıca bkz. Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, c.1., s. 187.

¹⁹⁸İbnu'l-Cevzî, c. 1., s. 302.

¹⁹⁹Suyûtî, *el-Hâvî*, c.2,s. 52.

²⁰⁰Suyûtî, *el-Hâvî*, c.2, s. 53. Ayrıca bu rivâyetin değerlendirmesi için bkz. Suyûtî, *Leâlî*, c.1, s. 302 - 308; Suyûtî, *ed-Dürerü'l-Müntesire*, s. 44-45.

²⁰¹Aliyyu'l-Kârî, *Mevzûât*, s. 43-44. Ayrıca farklı değerlendirmeler için bkz. İbnu'l-Cevzî, c. 2., s. 110-118; İbn Arrâk, c. 1., s. 377-378; Aclûnî, c.1., 203-204; İbn Hıbbân, Muhammed b. Ahmed el-Bustî, *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, thk. Hamdî Abdulmecid es-Selefi, Dâru's-Samiî, Riyad, 2000, c.1., s. 139; Zerkeşî, *et-Tezkire*, s. 163-166; el-Hût, s. 93.

Masnû‘a’da olduğu gibi İbnu'l-Cevzî’nin *el-Mevzû‘ât*’ına atıflarda bulunmuştur. Ama bu risâledeki değerlendirmeler kısa ve özlü olmuştur.

4. el-Mesâbîh fî Salâti’t-Terâvîh Adlı Risâlesi ve Bazı Rivâyet Değerlendirmeleri:

Bu risâlede, Suyûtî’ye terâvîh namazı ile ilgili rivâyetler sorulmuş, o da bu rivâyetleri değerlendirmiş, bu rivâyetlerin bir kısmının sahih, bir kısmının da hasen ve zayıf olduğunu söylemiştir.

İbn Abbas’tan rivâyet edilen şu hadis Suyûtî’ye sorulmuştur : “Hz.Peygamber (s.a.v.), ramazan ayında yirmi rekat terâvîh namazı ve vitir namazı kılardı.” Suyûtî de zengin bir ricâl literatürü kullanarak rivâyeti değerlendirmiştir. Suyûtî, bu hadisin zayıf olduğunu, asla delil olamayacağını söyleyerek baştan kanaatını belirtmiştir. Görüşünü belirttikten sonra, kendinden önceki hadis münekkidlerinin rivâyet hakkındaki görüşlerini zikretmiştir. Örneğin Zehebî (ö.h.748)’nin *Mizânu'l-İtidâl*’ında bu hadisin senedinde geçen râvîlerden Hakem b. Uyeyne’nin yalancı olduğunu söylemiş, İbn Main (ö.h. 233): “Leyse bi sikâ”, Ahmed b. Hanbel (ö.h.241) : “za‘ifun”, Buhârî (ö.h. 256) : “Seketû anh”, Nesâî (ö.h. 303): “metrûku’l-hadis” diyerek cerh tabirini kullanmıştır²⁰². Bu hadisin başka tarîkleri hadis âlimlerinden başta Ahmed b. Hanbel, İbn Main, Buhârî, Nesâî, Ebû Hâtim er-Râzî (ö.h.275), Ebû Dâvud (ö.h. 275), Tirmizî (ö.h. 279) olmak üzere birçoğu tarafından zayıf sayılmıştır²⁰³.

Suyûtî, bu hadisin senedine yönelik eleştirileri naklettikten sonra şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

²⁰²Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 347; Zehebî, Mizânu'l-İtidâl, c. 1., s. 577.

²⁰³Rivâyetler hakkındaki değerlendirmeler için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 347-348; İbn Hıbbân, Muhammed b. Ahmed el-Büstî, Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1952, c.3., s. 125; İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, Dâru Sâdır, Beyrut, 1325, c.2., s. 434-435.

“Bütün bu âlimler bu rivâyetin zayıf olduğu konusunda ortak bir görüşe varmışlardır. Bu hadisi delil olarak kullanmak helâl değildir...”²⁰⁴

İkinci bir rivâyet, Buhârî'nin *Sahîh*'inde geçen, Hz.Peygamber(s.a.v.)'in gece namazı hususunda sorulan bir soruya cevaben Hz. Âişe şöyle demiştir:

“Hz. Peygamber ramazan geceleri de dâhil hiçbir gece on bir rek'attan fazla nâfile namaz kılmamıştır”²⁰⁵. Yine Buhârî'nin *Sahîh*'inde geçen bir rivâyette Hz. Ömer terâvîhin cemaatle kılınmasını sağladıktan sonra, “Bu ne güzel bid'at (yenilik)tır” ifadesini kullanmıştır²⁰⁶. Suyûtî, burada bid'atın çeşitlerinden söz etmiştir. Bir kısım yeniliklerin Kur'an, sünnet, eser ve icmâ'a muhalif olması nedeniyle dalâlet olduğunu söylemiştir. Diğer bir kısım bid'atın ise hayırlı bir amaçla yapıldığını, Hz. Ömer'in uygulamasının bu çeşit bid'ata girdiğini ifade etmiştir²⁰⁷.

Bu risâlenin devamında ve *el-Hâvî*'nin başka yerlerinde Suyûtî'ye bazı rivâyetlerin kaynağı ve saihlik derecesi sorulmuş, o da birtakım kısa değerlendirmeler yapmıştır. Bütün bu rivâyetlerin kritiğini burada zikretmek çalışmamızın amacını aşacağından tekrarlardan kaçınarak birkaç örnekle yetineceğiz.

a. Halk dilinde “*beyaz günler*”^{*} olarak meşhur olmuş şöyle bir rivâyet vardır: Hz. Adem, cennetten indiği zaman bütün vücudu simsiyah olmuştu. Allah ona oruç tutmasını emretti. İlk gün oruç tuttuğu zaman, cildinin üçte biri beyaz oldu. İkinci gün kalan üçte biri; üçüncü gün diğer kalanı beyaz oldu.” Bu hadisin aslının olup olmadığı Suyûtî'ye sorulmuş, o da cevap mahiyetinde aşağıdaki yöntemi takip etmiştir.

²⁰⁴Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 348.

²⁰⁵Buhârî, Muhammed b. İsmail, el-Câmiu's-Sahîh (Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi), çev. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987, c.4, s. 1866.

²⁰⁶Buhârî, c.4, s. 1863-1864.

²⁰⁷Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 348 -350.

^{*}“*Beyaz günler*” denmesinin sebebi, geceyi bütünüyle beyaza yani aydınlığa dönüşmesiydi. Bkz. İbnu'l-Cevzî, c. 2., s. 344.

Suyûtî, öncelikle rivâyetin geçtiği kaynakları belirtmiştir. Bu rivâyetin Hatîb Bağdadî (ö.h. 463)'nin *Emâli*'sinde ve İbn Asâkir (ö.h. 571)'in *Târihu Dimaşk*'ında geçmektedir. İbnu'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât*'ında bu hadisin mevzû olduğunu söylemiş ve isnâd zincirinde tanınmayan, mechûl olan bir cemaat olduğunu söylemiştir²⁰⁸.

b. Enes b. Mâlik'ten şöyle bir hadis rivâyet edilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cennette suyu baldan tatlı ve süttten beyaz olan receb adında bir nehir vardır. Kim receb ayında bir gün oruç tutarsa, Allah cennette o nehirden onu sular." Yine Hz.Enes'ten rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim muharrem ayının perşembe, cuma, cumartesi günü oruç tutarsa kendisine yedi yüz senenin ibadeti yazılır." Yine İbn Abbas'tan rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim receb ayında bir gün oruç tutarsa, bir ay oruç tutmuş gibi olur..." Bu rivâyetlerin sahih olup olmadıkları Suyûtî'ye sorulmuş o da değerlendirmede bulunmuştur²⁰⁹.

Suyûtî, bu rivâyetleri mevzû hadis olarak kabul etmemiş, zayıf hadis olduğunu söylemiştir. Amellerin faziletleri konusunda zayıf hadislerle amel etmeyi caiz görmüştür. İbnu'l-Cevzî, receb ayında tutulan oruçlarla ilgili rivâyetlerin sahîh olmadığını, tam aksine mevzû olduğunu beyân etmiştir²¹⁰. Suyûtî, zayıf hadislerle ilgili genel görüşünü belirttikten sonra kendisine sorulan hadisleri değerlendirmiştir. Birinci rivâyetin geçtiği kaynakları belirtmiş, İbn Hacer'in bu rivâyetin senedinde geçen Mansûr b. Zâide el-Esedî'nin adalet ve zabt şartlarını taşımadığını belirttiğini söylemiştir. Zehebî'nin *Mizânu'l-İ'tidâl*'de bu hadisi zayıf saydığını belirtmiştir. İkinci rivâyetin de geçtiği kaynakları vermiş ve İbn Hacer'in bu rivâyetin hasen hadise yakın zayıf hadis olduğunu belirtmiştir. Üçüncü rivâyetin her ne kadar zayıf

²⁰⁸Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 350-351; İbnu'l-Cevzî, c. 2., s. 344; İbn Arrâk, c. 2., s. 54-55.

²⁰⁹Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 352.

²¹⁰İbnu'l-Cevzî, c. 2., s. 576-581. Ayrıca bkz. el-Hût, s. 87.

şâhidleri varsa da hadisin mevzû hadis olmaktan zayıf hadis mertebesine çıkmadığını belirtmiştir²¹¹.

Bu değerlendirmelerden sonra zayıf hadis ile garîb hadis arasındaki farka işaret etmiştir²¹².

c. “ Patlıcan yemenin her derde devâ olacağı” ile ilgili rivâyetin “zemzem suyunu içmenin fazileti”ne dair hadislerden daha sahîh bir rivâyet olup olmadığı Suyûtî’ye sorulmuş, o da bu soruya cevap olarak, bu iki rivâyetin kritiğini yapmıştır.

Suyûtî, böyle bir değerlendirmenin yanlış olduğunu söylemiş ve patlıcan yemekle ilgili hadisin İbnu'l-Cevzî, Zehebî ve diğer hadis münekkidlerine göre ümmetin icma’ı ile mevzû, batıl olduğunu belirtmiştir. ez-Zerkeşî(ö.h. 794)'nin *et-Tezkire fi'l-Ehâdisi'l-Müştehire* isimli eserinde bu rivâyet için sahih olarak bilinen bir senedinin olmadığını söylemiştir²¹³. Zemzem suyu ile ilgili hadis konusunda farklı görüşler olduğunu söylemiş, kimisini sahîh kimisini hasen kimisini de zayıf hadis kabul etmiştir. Ancak uydurma hadis derecesinde zayıf hadis olmadığını vurgulamıştır. Bu rivâyetin geçtiği kaynakları ve hadis âlimlerinin rivâyet hakkındaki değerlendirmelerini zikretmiştir²¹⁴.

d. “Allah’ın ilk yarattığı şey, kalemdir” hadisinin kimler tarafından rivâyet edildiği ve sahîh bir hadis olup olmadığı sorulmuş, Suyûtî de cevap vermiştir.

Suyûtî, bu hadisin sahîh bir rivâyet olduğunu söylemiş ve bu hadisin sahâbeden bir topluluk tarafından nakledildiğini beyân etmiştir. Ahmed b. Hanbel²¹⁵, Ebû

²¹¹Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 352. Ayrıca bkz. İbn Arrâk, c. 2., s. 158-159.

²¹²Bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 352.

²¹³Zerkeşî, et-Tezkire, s. 150-151. Ayrıca bkz. İbnu'l-Cevzî, c. 3., s. 125-126; Aliyyu'l-Kârî, el-Esrâru'l-Merfû'a, s. 144-145; Mevzûât, s. 50; İbn Arrâk, c. 2., s. 237-238; Aclûnî, c.1., s. 278-279; el-Hût, s. 107. Benzer bir değerlendirme için bkz. Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire, s. 96.

²¹⁴Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 353. Ayrıca bkz. Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire, s. 215-216.

²¹⁵Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 5., s. 317.

Dâvud²¹⁶, Tirmizî²¹⁷ bu hadisi Ubâde b.Sâmit'ten rivâyet etmiştir. Tirmizî bu hadis için “hasen sahîh” demiştir. Taberânî (ö.h.360), ***Mu‘cemu’l-Kebîr*** adlı eserinde aynı hadisi İbn Abbas’tan rivâyet etmiş, sikâ râvîlerden rivâyet ettiğini söylemiş, ancak rivâyet zincirinde bulunan Müemil b. İsmâil’i sikâ kabul etmemiştir. Fakat İbn Main ve başka hadisçiler bu râvîyi de sikâ kabul etmiştir. Buhârî ve başka muhaddisler bu râvîyi zayıf saymışlar²¹⁸.

Suyûtî, her ne kadar Tirmizî’nin bu hadis için “hasen sahîh” dediğini söylese de gerçek öyle değildir. Zira Tirmizî bu hadis için “hasenun garîbun” ifadesini kullanmıştır²¹⁹.

Suyûtî, ***Leâli***’de bu rivâyeti değerlendirirken bu hadisin değişik tarîklerini vermiştir. Bu rivâyetlerin bir kısmının zayıf olduğunu söylemiş, “hadisun bâtilun”, “hadisun gayru mahfûz” gibi ifadelerle onu zayıf saymıştır. Bazı rivâyetlerin de sadece senedleri ve geçtiği kaynakları belirtmiştir. Herhangi bir değerlendirme yapmamıştır²²⁰.

Suyûtî’nin başka konulardaki çeşitli hadisleri değerlendirirken çok kısa bilgiler verdiği veya konuya vâkıf olmadığını söylediği hadisleri de vardır. “Kız evlatları seviniz...” manasındaki rivâyet için müellif şöyle demiştir: “Böyle bir hadisi bilmiyorum ve hadis kitaplarında böyle bir hadis hakkında bilgi sahibi olmadım”²²¹. “Ey Allah’ım! Kureyş’i hidayete eriştir. Çünkü Kureyşli bir âlimin ilmi yeryüzünü kuşatacaktır.” hadisi için Ebû Ya‘lâ (ö.h. 307)’nın ***Müsned***’inde naklettiğini ve bu

²¹⁶ Ebû Dâvud, Kitâbu’s-sünne,17, (c.4., s. 311).

²¹⁷ Tirmizî, Kader, 17; Tefsir, 67.

²¹⁸ Diğer rivâyetlerin değerlendirmesi için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 358.

²¹⁹ Tirmizî, Kader, 17.

²²⁰ Bkz. Suyûtî, Leâli, c.1, s. 120-122.

²²¹ Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 358.

rivâyet için senedinin sağlam olduğunu söylemiştir²²². “Ben Allah’tan her korkanın dedesiyim.” rivâyeti için ‘bilmiyorum’ demekle yetinmiştir²²³. “Kim âlimin izni olmadan onun yukarısında oturursa, mushâfın üstüne oturmuş gibi olur” rivâyetinin kaynağı için Suyûtî, kısaca “lâ asla leh” diyerek rivâyetin herhangi bir senedinin olmadığını belirtmiştir²²⁴.

5. el-Evc fî Haberi Âc Adlı Risâlesi:

Bu risâlede, Suyûtî’ye Âc b. Unuk’la ilgili haberler sorulmuş, o da bununla ilgili değerlendirmeleri zengin bir hadis literatürü kullanarak aktarmıştır. Âc b. Unuk’un hangi peygamber zamanında yaşadığı, boyunun kaç arşın olduğu, ne zaman öldüğü vb. konularda birçok sorular Suyûtî’ye sorulmuştur. Çünkü bu zâtla ilgili başta Kurtubî ve Beğavî olmak üzere birçok tefsir kaynaklarında haberler geçmektedir. Biz burada bu haberlerin detaylarına inmeden özetle rivâyetlerin kritiği ile ilgili bilgilere değineceğiz.

Suyûtî, İbn Kayyim el-Cevziyye(ö.h.751)’nın “*el-Menâru’l-Munîf fî’s-Sahîh ve’d-Da’if*” adlı eserindeki değerlendirmelerle konuya girmiştir. İbn Kayyim, Âc b. Unuk hakkındaki şâhid rivâyetlere rağmen ilgili haberlerin uydurma olduğunu söylemiştir. Âc’un boyunun uzunluğu, kendisinin Hz. Nuh’tan sonra yaşamadığı ve Hz.Adem’in boyunun uzunluğu ve bunun Âc’un boyunun uzunluğu ile mukayesesi ile ilgili haberler naklettikten sonra şöyle bir kanaat belirtmiştir: “Zındıklar, peygamberler ve onların yolunu takip edenlerle alay etmek amacıyla ehl-i kitaptan bu tür örnekleri uydurmuşlardır”²²⁵.

²²² Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 359.

²²³ Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 359.

²²⁴ Suyûtî, el-Hâvî, c.1, s. 359.

²²⁵ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 342. Ayrıca bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 76-77.

İbn Kesîr (ö.h. 774) de “*el-Bidâye ve’n-Nihâye*” adlı eserinde Üc b. Unuk’la ilgili haberlerde İbn Kayyım el-Cevziyye’nin görüşleriyle paralel kanaat belirtmiştir. O da Üc b. Unuk’la ilgili rivâyetlerin asılsız olduğunu söylemiş ve bu çeşit rivâyetlerin zındıklar tarafından ehl-i kitab’tan alınarak uydurulduğunu belirtmiştir²²⁶.

İbn Kesîr’in “*el-Bidâye ve’n-Nihâye*” adlı eserinde geçen bilgilerle yukarıda Suyûtî’nin İbn Kesîr’den naklettiği bilgilerin örtüştüğünü gözlemledik. Şöyle ki bu tür rivâyetlerin zayıf, nakil ve akla muhalif olduğunu belirten İbn Kesîr, bu haberlerin Ehl-i kitaptan bize geçtiğini ifade ederek şöyle demiştir:

“Üc b. Unuk’la ilgili bu haberi, Peygamberlerin düşmanı olan bazı zındık ve ahlaksızların uydurmuş olmasından başka bir şeye ihtimal vermiyorum”²²⁷.

Risâlenin devamında Suyûtî, Üc b. Unuk’la ilgili uzun bir rivâyet²²⁸ nakletmiş ve bu haberin değerlendirmesini şöyle yapmıştır: “Bu haber, bâtil ve yalandır. Haberin uydurma olmasının sebebi de Abdulmun‘im b. İdris’tir...”²²⁹ Abdulmun‘im b. İdris ile ilgili olarak İbnu'l-Cevzî şu değerlendirmeyi yapmıştır: Ahmed b. Hanbel : “O Vehb b. Münebbih adına yalan uyduruyor.”, İbn Main : “ O habîs bir yalancıdır.”, Ali b. Medîni, Ebû Dâvud : “Leyse bi sika”, İbn Hıbbân : “Onunla ihticac edilmez”, Dârekutnî : “metruku’l-hadis” olarak zikretmiştir²³⁰.

Bu değerlendirmeden sonra Suyûtî, hadis âlimlerinin haber hakkındaki değerlendirmelerini aktarmış ve geniş bir literatürü kullanmıştır. Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*’ında, bu kıssaların güvenilir olmadığını söylemiş; Ahmed b. Hanbel ise bu

²²⁶ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 342.

²²⁷ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer, el-Bidâye ve’n-nihâye (Büyük İslâm Tarihi), çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İst., 1994, c.1., s. 157-158.

²²⁸ Bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 342-343.

²²⁹ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 343.

²³⁰ İbnu'l-Cevzî, c. 2., s. 36; c. 1., s. 168; İbn Hıbbân, Kitâbu'l-Mecrûhîn, c.2., s. 143; Zehebî, Mizânu'l-İtidâl, c. 2., s. 668.

haberini Vehb b. Münebbih'in uydurması olduğunu belirtmiştir. Buhârî, bu haber için "hadisleri zayıftır" cerh ifadesini kullanmış²³¹; İbn Hıbbân (ö.h.354) ise bu haberi Abdulmun'im b. İdris'in babasından ve başkasından uydurduğunu söylemiştir. İbn Ma'in, bu rivâyetin uydurma olduğunu belirtmiş, Ali b. Medîni (ö.h. 234) ve Nesâî(ö.h.303) "Leyse bi sikâ" ifadesini kullanmıştır²³².

Diğer risâlelerde olduğu gibi bu risâlede de Suyûtî, sened merkezli değerlendirme yapmış, kendi dönemine kadar var olan hadis âlimlerinin görüşlerini aktarmış ve kendisi de geleneksel olan hadis usûlü anlayışını benimsemiş, aynı zamanda da kendi kanaatını ifade etmiştir.

6. Ref'u'Savt bi Zebhi'l-Mevt Adlı Risâlesi:

Suyûtî'ye şöyle bir rivâyet sorulmuştur: "Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme gönderildiği zaman, ölüm güzel bir koç şeklinde getirilir. Cennet ile cehennem arasında durdurulur ve her iki kesime 'Bunu tanıyor musun?' diye sorulur. Her iki kesim (Cennet ile cehennem ehli): 'Evet, o ölümdür.' derler ve koç boğazlanır"²³³. Suyûtî bu risâlede bu ve bundan farklı birkaç rivâyeti değerlendirmiştir.

Suyûtî, bu hadisin müşkil olduğunu söylemiş ve Kâdî Ebû Bekir b. Arabî (ö.h.543)'nin hadis ile ilgili değerlendirmesini nakletmiştir. Ebû Bekir b. Arabî şöyle demiştir: "Bu hadis, sarîh akla muhalif olduğu için problemli bir rivâyettir. Çünkü

²³¹ İbnu'l-Cevzî, c. 1., s. 224.

²³² Diğer değerlendirmeler için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 343.

²³³ Benzer rivâyetler için bkz. Suyûtî, Şerhu's-Sudûr bi Şerhi Hâli'l-Mevtâ ve'l-Kubûr, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1994, s. 44-45.

ölüm, a‘razdır. Cisme dönüşemez. O halde nasıl olur da ölüm boğazlanır?’²³⁴

Böylece bu rivâyetin sıhhati inkar edilmiştir.

Ayrıca bu hadisin sahîh olduğuna kanaat getirenler, hadisin manasını te’vil etmişler ve ruhun boğazlanmasının gerçek anlamda olmadığı, temsilî manada olduğunu söylemişlerdir. Bu şekilde bu hadisi savunmuşlardır²³⁵.

Bu risâlede çok farklı konularda rivâyetler değerlendirilmiştir. Tekrarlardan sakınmak amacıyla diğer rivâyetleri değerlendirmedik. Suyûtî, nadiren de olsa bu risâlede metin tenkidi yapmıştır. Ebû Bekir b. Arabî’nin görüşünü nakletmiş olmakla rivâyeti akla muhalif görmüştür. Kelâm ilmi alanına giren ölümün mahiyeti ile ilgili yorumları aktarmış ve değerlendirmiştir.

Suyûtî, Hz. Peygamberin duasıyla sahâbîlerden Muammer denilen zâtın dört yüz sene yaşayacağı ile ilgili rivâyeti başka bir hadisle çeliştiği için reddetmiştir. Hz. Peygamberin yüz sene sonra bu gün yaşayanlardan hiçbirinin yeryüzünde kalmayacağı hadisine muhalif görmüştür. En son vefât eden sahâbînin Ebu’t-Tufeyl Âmir b.Vasile olduğunu beyân etmiştir²³⁶. Bu konuda muhaddislerin ittifâk ettiğini söylemiştir. Muammer denilen zâtla ilgili bilginin yalan olduğunu ve bu zâtın da yalancı biri olduğunu belirtmiştir. Peygamber (s.a.v.) adına yalan uydurmanın kişiyi cehennemlik yapacağı uyarısını yapmıştır. İlk hadisi, ikinci hadise ters düştüğü için reddetmiştir²³⁷.

²³⁴ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 95-96.

²³⁵ el-Mâzerî (ö.h.536), Nevevî (ö.h. 676), Kurtubî (ö.h. 671) gibi âlimler, bu hadisi te’vil edip hadisin sahîh olduğunu savunmuşlardır. Değerlendirmeleri için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 96.

²³⁶ Suyûtî, Tedribu’r-Râvî, c.2, s. 201. Ayrıca bkz. Subhi Sâlih, Hadîs İlimleri ve Hadîs Istılahları, s. 304; Erul, Bünyamin, Sahabenin Sünnet Anlayışı, T.D.V.Y., Ankara, 2000, s. 280.

²³⁷ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 97-98.

7. el-Urfu'l-Verdi fî Ahbâri'l-Mehdi Adlı Risâlesi:

Suyûtî, bu risâlede Mehdî ile ilgili haberleri Buhârî'nin şeyhlerinden olan Nu'aym b. Hammâd'ın²³⁸ “*Kitâbu'l-Fiten*” adlı eserinden telhis etmiştir. Bu eserde Mehdî'nin kimlerden geleceği, hangi soydan olacağı, Mehdî'ye uymanın gerekliliği, Hz. İsâ peygamberin nüzûlü, Mehdî'nin Hz. İsâ peygambere imâmlık yapması, Mehdî'nin geliş emâreleri, Mehdî'nin geliş tarihi ve yaşı, Sufyan'ın geliş vb. birçok rivâyeti hiçbir sened ve metin tenkidi yapmadan aktarmıştır²³⁹.

Suyûtî, bu risâlede Mehdî'nin geliş tarihi vb. birkaç örnek verdikten sonra birçok konuda çelişkili rakamlar ve bilgiler vermiştir. Örneğin bir haberde, Mehdî'nin h.204 tarihinde geleceği konusunda insanların ittifak ettiğini belirtmiştir²⁴⁰. Bir başka haberde Mehdî'nin geliş tarihini h.200 olarak nakletmiştir²⁴¹. Bir haberde Mehdî ortaya çıktığı zaman yaşının kırk olduğu rivâyetini aktarmış, başka haberde yaşının yirmi olduğu rivâyetini nakletmiştir²⁴². Bir rivâyette Mehdî'nin bir kişi, başka bir rivâyette üç kişiden oluştuğu ile ilgili haberler rivâyet etmiştir²⁴³. Birçok rivâyette Mehdî'nin Hz. Fatıma'nın soyundan olacağı ile ilgili rivâyetler nakletmiş; başka rivâyette de Hz. Abbas'ın soyundan olacağı ile ilgili haberi aktarmıştır²⁴⁴. Bir haberde Mehdî'nin çıkış yerinin Kur'a denilen bir yer olduğu ile ilgili rivâyeti nakletmiş²⁴⁵; bir başka rivâyette ise Mehdî'nin çıkış yerinin Medine olduğu ile ilgili rivâyeti nakletmiştir²⁴⁶. Yine Mehdî'nin hâkimiyet süresinin kimi rivâyette kırk yıl;

²³⁸ Sezgin, Fuad, Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1956, s. 283.

²³⁹ Bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 57-86.

²⁴⁰ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 68.

²⁴¹ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 71.

²⁴² Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 73.

²⁴³ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 78.

²⁴⁴ İlgili rivâyetler için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 58, 59, 66, 74, 78.

²⁴⁵ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 66.

²⁴⁶ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 76.

kimi rivâyette de otuz veya on dört yıl hüküm süreceği ile ilgili rivâyetler aktarmıştır²⁴⁷. Bu çeşit çelişkili bilgileri çoğaltabiliriz.

Suyûtî, bu risâlede, daha önce özetle değerlendirmesini yaptığımız risâlelerden farklı bir üslûp takip etmiştir. Suyûtî, hadis kritiği açısından zayıf olan, aynı zamanda birbiriyle çelişen birçok bilgi nakletmiştir. Kendisinden çok önce olan Mehdî'nin geliş tarihi ile ilgili haberleri bile değerlendirmemiştir. Bu rivâyetleri, sened ve metin açısından kendisinin yazmış olduğu usûl perspektifiyle ciddi değerlendirmeler yapmamıştır. Hâlbuki gerek *Leâli*'de olsun, gerekse değerlendirmesini yaptığımız diğer risâlelerde olsun, Suyûtî, her ne kadar metin tenkidi yapmamışsa da sened tenkidi yapmıştır. Burada zayıf, çürük, sahîh ayrımı olmaksızın haberleri nakletmekle yetinmiştir.

Suyûtî, az da olsa eserin sonunda birkaç rivâyetin değerlendirmesini yapmıştır. Meselâ, peygamberlerden sonra insanların en faziletlisinin Hz. Ebû Bekîr ve Hz. Ömer olduğu ile ilgili rivâyetlerin senedlerinin sahîh olduğunu belirtmiştir²⁴⁸.

Ayrıca risâlenin sonunda “Tenbihât” başlığı altında bazı rivâyetleri değerlendirmiştir. Birinci tenbihte Suyûtî, Ebû Dâvud'un “Kitâbu'l-Mehdî”²⁴⁹ başlığı altında on iki halifeden birisinin Mehdî olacağı inancında olduğunu, ama şimdiye kadar böyle bir durumun gerçekleşmediğini söylemiştir. İkinci tenbihte, Mehdî'nin Abbasîlerden olacağı ile ilgili rivâyet hakkında Dârekutnî, sened zincirinde geçen râvîlerden Muhammed b.Velîd'in tek başına kalmasından dolayı bu rivâyete garîb dediğini nakletmiştir. Üçüncü tenbihte, Mehdî'nin Hz. İsâ olduğu ile ilgili rivâyet²⁵⁰ için de Kurtubî'nin hadisnin senedinin zayıf olduğu düşüncesinde olduğunu

²⁴⁷ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 79.

²⁴⁸ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 77.

²⁴⁹ Mehdî ile ilgili rivâyetler için bkz. Ebû Dâvud, Mehdî, 1, no: 4279,4280, (c.4, s. 150).

²⁵⁰ Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 2., s. 411.

söylemiştir. Ayrıca Suyûtî, Mehdî'nin Hz. Fatıma'nın soyundan olması ile ilgili hadisin bu hadisler içinde en sahîh rivâyet olduğunu söylemiştir²⁵¹. Dördüncü tenbihte ise Suyûtî, Kurtubî'nin naklettiği Mehdî'nin batıdan çıkacağı ile ilgili uzun kıssanın aslının olmadığını söylemiştir²⁵².

4. SUYÛTÎ'NİN “*EL-HASÂİSU'L-KÜBRÂ*” ADLI ESERİ ÇERÇEVESİNDE HADİSLERİ DEĞERLENDİRME USÛLÜ

a. “*el-Hasâisu'l-Kubrâ*” Eseri Hakkında Genel Bilgi

Suyûtî'nin bu eseri, Hz. Peygamberin beşeri özelliklerini anlatan “*Hasâis*” türü bir eserdir. Peygamberimizin zatıyla ilgili atıfları detaylı bir şekilde ele almaktadır. Hz. Peygamberin sesi, görmesi, duyması, terinin misk gibi kokması, saçıyla teberrük edilmesi, gölgesinin olmaması vb. pek çok özellikler Hz. Peygambere izafe edilmiştir²⁵³. Hz. Peygamberi beşer üstü gösteren bu rivâyetlerin bir kısmını sened ve metin tenkidi açısından değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Suyûtî'nin “*Hasâis*”i ile ilgili olarak Sami Şahin'in yaptığı araştırmada, bu eseri Ömer İbn Mulakkın (ö.h.804)'e ait olan “*Gayetu's-Sûl fî Hasâisi'r-Resûl* ” adlı eserden intihalde bulunduğu izlenimini kendinde uyandırdığı iddiasında bulunmuştur:

“Konunun malzemesini oluştururken bazı ilginç durumlarla da karşılaştığımız olmuştur. Bu ilginç durumlardan biri de İbn Mulakkın'ın yazmış olduğu “*Gayetu's-Sûl fî Hasâisi'r-Resûl* ” adlı eseri ile Suyûtî'nin “*el-Hasâisu'l-Kubrâ*” adlı eseri

²⁵¹ Tirmizî, Fiten, 52; İbn Mâce, Fiten, 34, (c.2., s. 1366); Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 1., s. 84.

²⁵² Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 85-86. Ayrıca bu risâleye benzer konuları içeren, herhangi bir rivâyet kritiği yapılmayan dünyanın ömrü, Deccâl'ın çıkışı, Hz. İsâ'nın inişi, Mehdî'nin geliş tarihi vb. konuları içeren başka bir risâlesi için bkz. Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 86-92. Ayrıca bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 131-145; Durmuş, M. Ali, Mehdî Hadislerinin Tedkiki.

²⁵³ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, el-Hasâisu'l-Kubrâ, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, t.y.; Bağcı, H. Musa, Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 1999.

karşılaştırıldığında birçok ibarelerin birbirinin aynı olduğunu görmüş olmamızdır. Suyûtî, kendi kitabında İbn Mulakkın'ın ismini zikrederek zaman zaman nakiller yapmakta, ancak birçok yerde ise İbn Mulakkın'ın adını zikretmemektedir. Suyûtî, bu davranışıyla İbn Mulakkın'ın kitabından intihalde bulunduğu izlenimini uyandırmaktadır²⁵⁴. Yazar konu ile ilgili birkaç örnek de vermiştir²⁵⁵.

Muhammed Nasıruddin Elbani'nin ifadesine göre, delâil ve hasâis türü eserlerin en meşhurunu teşkil eden Suyûtî'nin iki cilt halindeki *“el-Hasâisu'l-Kübrâ”* adlı eseri, Hz. Peygamberin hasaisini ve fazailini içermekte ve bu eserdeki bilgilerin büyük bir kısmını Ebû Nuaym İsbahânî(ö.h. 430) ve İmâm Beyhakî'nin(ö.h. 458) *“Delâilu'n-Nübüvve”*leri oluşturmaktadır. Bu kitaplardaki ve özellikle Suyûtî'nin *el-Hasâis*'indeki hadislerin çoğunluğu zayıf ve mevzudur²⁵⁶. Hatta Suyûtî, eserinin mukaddimesinde “Varid olan her şeyi kitabıma aldım; mevzu ve merdud olan haberlerden de sakındım ve senedi zayıf olan rivâyetler için de şahid rivâyetlerle takviye ettim”²⁵⁷ demesine rağmen kitabını zayıf ve münker hadislerden ziyade mevzu hadislerle doldurmuştur²⁵⁸.

Elbani, daha sonra Suyûtî'nin *“Hasâis”*indeki zayıf ve mevzu olan hadislerden örnekler vermekte ve bunların sıhhatleri konusunda bazı âlimlerin görüşlerinden de faydalanarak kritikler yapmaktadır. Örneğin Elbani, “Hz. Peygamberin annesinin dirilmesi ve peygambere iman etmesiyle” ilgili rivâyetin²⁵⁹ İbnu'l-Cevzî (ö.h.597), İbn Teymiyye (ö.h.728) ve başka muhakkik âlimler tarafından batıl ve uydurma

²⁵⁴ Şahin, Sami, Hz. Peygambere Mahsus Fiiller, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 1991, s. 10.

²⁵⁵ Örnekler için bkz. Şahin, s. 10-12.

²⁵⁶ Elbani, Muhammed Nasıruddin, Bidayetu's-Sûl fi Tafdili'r-Rasul için yazdığı Mukaddime, s.12 (Bağcı, H. Musa, Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü, s. 152'den naklen).

²⁵⁷ Suyûtî, el-Hasâis, c.1.,s. 3.

²⁵⁸ Elbani, Bidayetu's-Sûl için yazdığı Mukaddime, s.12 (Bağcı, s. 152'den naklen).

²⁵⁹ Suyûtî, el-Hasâis, c.2.,s. 40.

olarak kabul edildiğini ifade etmektedir²⁶⁰. Bu rivâyeti Aliyyu'l-Kârî de uydurma kabul etmiş ve bu konuda müstakil bir risâle yazdığını beyan etmiştir²⁶¹. Diğer bir hadis de “Rabbim bana şöyle dedi: İbrahim’e dostluğumu verdim. Musa ile konuştum. Ey Muhammed sana dostluğumu ve muhabbetimi verdim ve seninle perdesiz konuştum.” hadisidir. Elbani, bu hadisin de mevzu olduğunu ve hatta Suyûtî’nin “*el-Leâfî’l- Masnû’a*” adlı eserinde sahih bir hadis olmadığını, Mesleme’nin bu hadisle teferrüd ettiğini ve onun ise metruk bir râvî olduğu ifadesini zikretmektedir²⁶².

Yine Suyûtî’nin söz konusu eserinde zikrettiği bir kudsî hadis de şudur: “Ben yeryüzünde Musa ile konuştum. Semada seninle konuştum... Dünyayı ve ehlini bilinmek için yarattım. Senin kerametini ve makamın benim katımdadır. Sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım.” Elbani, bu rivâyetin Kur’an’daki “İnsanları ve cinleri bana kulluk etsinler diye yarattım”²⁶³ ayetine muhalif olduğu için batıl bir hadis olduğunu, işin enteresan tarafının aynı hadisi, Suyûtî’nin “*el-Leâfî’l- Masnû’a*” adlı eserinde uydurma olmakla hükmettiğini ifade etmektedir²⁶⁴. Bu da gerçekten Suyûtî için bir eksiklik teşkil etmektedir. O bir hadisi bir eserinde uydurma olarak verirken bir başka eserinde alıp rahatça kullanabilmesi onun ilmî titizliğinde ve dikkatinde zaafının olduğunun bir göstergesi olsa gerektir. Söz konusu bu durum Suyûtî’nin tesahülünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir²⁶⁵.

Elbani, konuların satır aralarında sayılamayacak kadar çok mevzu hadisin bulunduğunu ifade eder ve bunlardan bazı örnekler verir:

²⁶⁰ Elbani, Bidayetu’s-Sûl için yazdığı Mukaddime, s.16 (Bağcı, s. 152’den naklen).

²⁶¹ Aliyyu'l-Kârî, el-Esrâru'l-Merfû’a, s. 108.

²⁶² Elbani, Bidayetu’s-Sûl için yazdığı Mukaddime, s.17 (Bağcı, s. 153’den naklen); Suyûtî, Leâfî, c.1., s. 249-250.

²⁶³ 51-Zâriyât - 56.

²⁶⁴ Elbani, Bidayetu’s-Sûl için yazdığı Mukaddime, s.18 (Bağcı, s. 153’den naklen); Suyûtî, Leâfî, c.1., s. 249.

²⁶⁵ Bağcı, s. 153.

Adem'in günahını itiraf etmesi, Hz. Peygamberin isminin arşa yazılması, Hz. Peygamberin karanlıkta görmesi, Hz. Peygambere 40 erkek gücü verilmesi, yerin peygamberden çıkan atıkları yutması²⁶⁶, güneşin Hz. Ali için geri dönmesi gibi²⁶⁷. Elbani, bunlar ve daha bunlara benzer *el-Hasâis*'teki pek çok mevzu hadisleri “*Silsiletu'l- Ehâdisi'd- Daîfe ve'l- Mevzu'a*” adlı eserinde büyük bir kısmını tahrîç ettiğini söylemektedir²⁶⁸.

Suyûtî'nin *el-Hasâis* adlı eserin tezhibini yapan ve münker, mevzû, isrâilî ve zayıf hadislerin dışında sadece sahîh ve hasen hadisleri aldığını ileri süren Abdullah et-Telîdî,²⁶⁹ Suyûtî'nin eserinin yarından çoğunun zayıf, mevzû ve münker olduğunu, onun seleflerine tabi olup onların aldıkları şeyleri aldığını ifade eder. et-Telîdî, kitabının girişinde Suyûtî'nin *el-Hasâis* adlı eserinde uydurma olan rivâyetleri cilt ve sayfa numarasıyla sıralamaktadır. Biz burada bazılarına işaret etmekle yetineceğiz.

“Yaratılıştta peygamberlerin ilki, gönderilişte onların sonuncusuyum.”, “Kureyş Âdem yaratılmadan önce Allah'ın elinde bir nur idi.”, “Hz. Peygamberin doğumu ile ilgili haberler.”, “Kıyamet olduğu zaman, babama, anneme, amcama ve kardeşime şefaât edeceğim.”, “Cibril bana bir kab getirdi ve ondan yedim. Bana bu vesileyle kırk erkek gücü verildi.”, “Hz. Peygamber tuvalete girdiği zaman arkasından girerdim ve hiçbir şey göremezdim.”, “Kur'an'da ismim Muhammed, İncil'de Ahmed ve Tevrat'ta Ahyed'dir.”, “Kelerin Hz. Peygamberle konuşması ve ona imanı”, “Bir gencin ölümünden sonra dirilmesi”, “Hızır'la Hz. Peygamberin

²⁶⁶ Suyûtî, *el-Hasâis*, c.1.,s. 6, 7, 61, 69, 70.

²⁶⁷ Suyûtî, *el-Hasâis*, c.2.,s. 82.

²⁶⁸ Elbani, *Bidayetu's-Sûl* için yazdığı Mukaddime, s.18 (Bağcı, s. 153'den naklen).

²⁶⁹ Telîdî, Abdullah, *Tehzibu'l-Hasâisi'n-Nebeviyeti'l-Kubrâ*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1410, 2. Baskı, s. 24-25.

karşılaşması”, “Hayber’de eşeğin Hz. Peygamberle konuşması”, “Hz. Peygamberin annesinin dirilmesi ve ona iman etmesi” gibi pek çok uydurma hadis saymıştır²⁷⁰.

Abdullah et-Telîdî’nin değerlendirmesine göre bu rivâyetler *el-Hasâis* adlı eserindeki birçok uydurma hadisten bazılarıdır. et-Telîdî, değerlendirmesinin devamında şöyle demiştir: “el-Isfahânî’nin *el-Eğânî*’si, İbn Adiy’inin *ed-Duafâ*’sı, İbn Abdilhakem’in *Futuhu Mısır*’ı, Hâtîb, Hakîm ve İbn Asâkîr’in “*Tarih*”lerine varıncaya kadar geniş hacimli kitaplarda bu tür mevzû ve munker rivâyetlerin olması tabiidir. Sahihayn’ın dışındaki sünenler, müsnedler ve başka kitaplarda mevzû ve munker hadis bulunurken tarih ve ricâl kitaplarında nasıl bulunmasın? Uydurmacılar ve zayıf râvîler, bu çeşit eserleri bunlarla doldurmuşlardır”²⁷¹.

b. Suyûtî’nin Sened Yönünden Rivâyet Değerlendirmeleri

Suyûtî, az da olsa sened yönünden rivâyet değerlendirmeleri yapmıştır. Örneğin İbn-i Asâkir (ö.h. 571), Câbir’den şöyle rivâyet eder: Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cebrâil bana gelip Allah’ın selamını ve şöyle buyurduğunu tebliğ etti: “Habibim! Ben, Yusuf’un güzelliğini kürsî’nin nûrundan verdim. Senin güzelliğini ise, arşımın nûrundan verdim.” Suyûtî, bu rivâyetin sonunda İbn-i Asâkir’in değerlendirmesini ilave etmiştir: “Bu rivâyetin senedinde mechûl bir râvî vardır ve bu hadis münkerdir”²⁷².

Yine Hâkim en-Nîsâbûrî’nin sahih olarak kabul ettiği İbn Abbas’tan nakledilen şöyle bir rivâyet vardır: “Allah (c.c.) İsâ (a.s.)’ya şöyle vahyetmiştir: “... Eğer Muhammed olmasaydı, ne Adem’i yaratırdım, ne cenneti ne de cehennemi...” Bu

²⁷⁰ Telîdî, s. 15-16.

²⁷¹ Telîdî, s. 16-17; Bağcı, s. 154.

²⁷² Suyûtî, el-Hasâis, c.1.,s. 62.

rivâyet için Zehebî (ö.h. 748) : “Bu rivâyetin senedinde Amr b. Evs vardır ve kim olduğu bilinmemektedir.” demiştir²⁷³.

Suyûtî, Hz. Peygamberin doğduğu gecede meydana gelen olağanüstü olaylarla ilgili olan Satfîh denilen kişi ile ilgili rivâyetin sonunu şu şekilde değerlendirmiştir: “İbn-i Asâkir bu rivâyeti naklettikten sonra, bu rivâyetin garîb bir rivâyet olduğunu belirtmiştir. Ben de şöyle diyorum: Abdân denilen kişinin bulunduğu rivâyet için İbn Hacer *el-İsâbe* adlı eserinde bu rivâyet için mürsel olduğunu söylemiştir²⁷⁴.

“Peygamber (s.a.v.)’in beşikte iken gökteki ayla konuşması” ile ilgili mucizesini Suyûtî, şöyle değerlendirmiştir: İmam Beyhakî bu haberi rivâyet etmekle beraber rivâyetin senedi için şöyle demiştir : “Bu rivâyetin râvîsi olan Ahmed b. İbrahim el-Ceylî, bunda teferrüd etmiştir, kendisini bu hususta destekleyen olmamıştır. Onun kim olduğu mechûldur” demiştir. Sâbûnî ise, “Bu hadis hem senedi hem de metni itibâriyle garîbtir. Mucizeler konusunda hoş karşılanabilir.” demiştir²⁷⁵.

Aslında mechûl bir kişi tarafından nakledilen, sened ve metin yönünden garîb olan bir haberin hiçbir konuda hoş karşılanmaması gerekir. Bu ve buna benzer rivâyetler, metin yönünden tenkid süzgecinden geçirilmemişse de isnâd tenkidi perspektifinden değerlendirilmesi gerekirdi. Maalesef Suyûtî, bu konuda herhangi bir yorum yapmamıştır.

“Allah’ın Hz. Peygamberi cahiliye adetlerinden koruması” ile ilgili bâbda, Hz. Peygamberin gittiği düğünde uyuya kalması ile ilgili rivâyet için Suyûtî şöyle bir değerlendirme aktarmıştır: “İbn Hacer, bu rivâyetin râvîlerini sikâ, senedinin hasen ve muttasıl olduğunu bildirmiştir”²⁷⁶. Suyûtî, yiyecek maddelerinin bereketlenmesi

²⁷³Suyûtî, el-Hasâis, c.1.,s. 7.

²⁷⁴Suyûtî, el-Hasâis, c.1.,s. 51.

²⁷⁵Suyûtî, el-Hasâis, c.1.,s. 53.

²⁷⁶Suyûtî, el-Hasâis, c.1.,s. 89.

ile ilgili bir rivâyet için sadece isnâdının sahih olduğunu söylemiştir²⁷⁷. Yine yiyecek maddelerinin bereketlenmesi ile ilgili başka bir rivâyet için Zehebî'nin “Bu haber, sahih bir şekilde rivâyet edilen haberlerin garîb olanlarındandır.” dediğini belirtmiştir²⁷⁸. Yine Suyûtî Hz. Peygambere cennetten yemek gelmesi ile ilgili mucize için İbn Hacer'in değerlendirmesini aktarmıştır: İbn Hacer, *el-İsâbe* adlı eserinde bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir²⁷⁹.

Suyûtî'nin yiyeceklerin bereketlenmesi ile ilgili rivâyet ettiği bu üç hadis de sened açısından değerlendirmiştir. Haberler, metin açısından değerlendirilirse, bu üç rivâyetin Kur'an'ın çizdiği Peygamber imajına, akla, sahih sünnete muhalif olduğu sonucuna rahatlıkla varılabilir. Müellif, zaten mevcut rivâyetlerin çok azını değerlendirmiş, bu değerlendirmelerinde de gevşek davranmıştır. Hatta diğer eserlerinde zayıf ve mevzu kabul ettiği kimi rivâyetler hakkında da herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Bununla ilgili birkaç örnek verirse konu daha iyi anlaşılır.

“Eğer Kur'an bir deri içine konulsa, onu ateş yakmaz” hadisi için Suyûtî *el-Hasâis*'te herhangi bir değerlendirme yapmazken²⁸⁰ *el-Câmi'u's-Sağîr*'de bu hadisi zayıf kabul etmiştir²⁸¹. “Hz. Peygamberin annesinin dirilmesi ve peygambere iman etmesiyle” ilgili rivâyet için *el-Hasâis*'te herhangi bir sened ve metin tenkidi yapmazken²⁸² “*el-Hâvî li'l-Fetâvâ*” adlı eserinde bununla ilgili “*Mesâliku'l-Hunefâ fi Vâlidî'l- Mustefâ*” adlı bir risâle²⁸³ yazmış, uzun değerlendirmelerden sonra şu

²⁷⁷ Suyûtî, *el-Hasâis*, c.2., s. 55.

²⁷⁸ Suyûtî, *el-Hasâis*, c.2., s. 56.

²⁷⁹ Suyûtî, *el-Hasâis*, c.2., s. 56.

²⁸⁰ Suyûtî, *el-Hasâis*, c.1., s. 118.

²⁸¹ Suyûtî, *el-Câmi'u's-Sağîr*, s.457.

²⁸² Suyûtî, *el-Hasâis*, c.2., s. 40.

²⁸³ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, *el-Hâvî*, c.2, s. 202 -233.

kanaate varmıştır: Birçok muhaddislerin ittifakıyla bu hadis, zayıftır. Bu rivâyeti bazıları uydurma kabul etse de doğrusu zayıf kabul edilmesidir²⁸⁴.

Görüldüğü gibi bazı muhaddislerin uydurma kabul ettiği bu rivâyeti Suyûtî, savunmaya, birtakım zayıf rivâyetlerle korumaya çalışmış, *el-Hasâis*’te hiçbir değerlendirme yapmazken *el-Hâvî* adlı eserinde de zayıf kabul etmiştir. Hâlbuki İbn Kesîr gibi âlimler metin boyutunu dikkate almamış olsalar bile, isnâd yönünden bu rivâyet için son derece münker olduğunu ve tanınmayan râvîler tarafından rivâyet edildiğini söylemişlerdir²⁸⁵.

c. Suyûtî’nin Zayıf ve Uydurma Olan Rivâyetleri Savunması ile İlgili Bazı Örneklerin Değerlendirilmesi

Suyûtî’nin Hz. Peygamberi bütün özellikleriyle olağanüstü göstermeye çalıştığı bu rivâyetlerden birkaçını değerlendireceğiz.

1. Suyûtî, Hz. Peygamberin bevl ve gaitasının temiz ve bu hususun onun hasaisinden olduğunu “*Bâbu’l-mu’cizeti fî bevlihi ve gaitihi (s.a.v.)*” bâb başlığıyla vermekte ve konuyla ilgili rivâyetleri serdetmektedir²⁸⁶.

Hz. Âişe’ye dayandırılan rivâyet şöyledir: “ Hz. Peygamber tuvalete girdiği zaman onun arkasından ben girerdim, fakat orada hoş bir kokudan başka bir şey göremezdim. Bundan Hz. Peygambere bahsettim, şöyle buyurdu: “ Ey Aişe! Cesedlerimizin cennet ehlinin ruhları üzerinde neşv u nema bulduğunu ve peygamberlerden çıkan (bevl ve gaita gibi) şeyleri yerin yuttuğunu bilmiyor

²⁸⁴ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 230. Ayrıca bkz. Aclûnî, c.1., s. 59-63.

²⁸⁵ Aclûnî, c.1., s.59-60.

²⁸⁶ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 70-71.

musun?”²⁸⁷. Bu rivâyet açık bir şekilde Hz. Peygamberin bevl ve gaitasının yer tarafından yutulduğu veya içine alındığını ve bunu müteakiben orada hoş bir kokunun meydana geldiğini ifade etmektedir.

Suyûtî, Beyhakî'nin tahriç ettiği bu rivâyeti Huseyin b. Ulvan'ın uydurması olarak kabul ettiğini nakletmektedir. Fakat Suyûtî, Beyhakî'nin bu değerlendirmesinin doğru olmadığını ve söz konusu bu rivâyeti destekleyen pek çok isnâdın bulunduğunu ileri sürmektedir²⁸⁸. Suyûtî, bu isnâdları vermekle adeta söz konusu hadisin bu tarîkinin uydurma olsa da başka tarîklerle bu hadisin sahîh olduğunu ima etmeye çalışmaktadır.

Suyûtî'nin serdettiği bu isnâdlara geçmeden önce Beyhakî'nin isnâdını incelemekte fayda vardır. Rivâyet Hz. Âişe'den gelmektedir. Daha sonra Hişâm b. Urve'nin babası, Hişâm b. Urve, Huseyin b. Ulvan bulunmaktadır. Bu rivâyet Huseyin b. Ulvan tarafından uydurulduğu için bu şahıs hakkında bilgi vermemiz isnâdın mahiyetini ortaya çıkarmaya yeterlidir. Zehebî (ö.h.748) “*Mizânu'l-İ'tidâl*” adlı eserinde bu şahsın pek çok ricâl kritikçisi tarafından cerh edildiği bilgisini vermektedir. Yahya b. Ma'in bu şahıs hakkında “kezzâb” derken, Ebû Hâtim, Nesâî, Dârekutnî tarafından “metruku'l-hadis” olarak zikredilmektedir. İbn Hibbân ise, onun Hişâm b. Urve ve başkası adına hadis uydurduğunu ve bu şahsın hadislerinin ancak taaccüb amacıyla yazılmasının helal olacağını ifade etmiştir. Zehebî, eserinde bu şahsın uydurduğu hadisleri sıralamış ve bunlardan birisinin de yukarıda metnini verdiğimiz Hz. Peygamberin dışkısının yer tarafından yutulduğuna dair hadis

²⁸⁷ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 70. Ayrıca bu rivâyet için bkz. Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin, Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi's-Şerîa, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1405/1985, c. 6., s. 70; İsbahânî, Ebû Nuaym, Delâilu'n-Nübüvve, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1991, c.2., s. 443-444; Kastallânî, Ahmed b. Muhammed, el-Mevâhibu'l-Leduniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye, thk. Salih Ahmed eş-Şâmî, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1991, c.2., s. 315.

²⁸⁸ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 70-71. Ayrıca bkz. Ünal, İsmail Hakkı, Seçmecî ve Eleştirel Yaklaşım veya Hz. Peygamber'i (s.a.v.) Anlamak, İslâmî Araştırmalar, Hadis-Sünnet Özel Sayısı, c.10, sayı: 1, 1997, s. 47.

olduğunu belirtmiştir²⁸⁹. Dolayısıyla bu isnâd ve metin Huseyin b. Ulvan'ın bir uydurması olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu bilgiler, Suyûtî'yi ikna etmemiş olacak ki o bu metin için başka isnâdlar bulma gayretine düşmüştür²⁹⁰.

Suyûtî'nin İbn Sa'd'a dayandırdığı birinci isnâdı, Hz. Âişe, Ummu Sa'd, Muhammed b. Zâzân, Anbese b. Abdirrahman el-Kureşî, İsmail b. Ebân el-Verrâk oluşturmaktadır. İbn Hacer (ö.h. 852) Ummu Sa'd'ın, Zeyd b. Sâbit'in karısı veya kızı olduğunu ve ondan gelen hadislerin zayıf bir senedle geldiğini belirtmektedir²⁹¹. Bunların içerisinde Muhammed b. Zâzân için Tirmizî: "munkeru'l-hadis", Ebû Hâtim: "metruku'l-hadis", "leyse hadisuhu bişey'in", Dârekutnî: "zaifun"²⁹²; Anbese b. Abdirrahman için İbn Ma'in: "la şey'e", Ebû Zur'a: "vâhiyu'l-hadis", Ebû Hâtim: "metruku'l-hadis", "kane yedau'l-hadis", Buhârî: "terakuhu", Ebû Dâvud: "zaifun", "metruk", "kezzâbun", "Mevzu hadislere sahiptir", "Onunla ihticac edilmez"²⁹³ şeklindeki ifadelerle cerhetmişken İsmail b. Ebân el-Ezdî; "sika, saduk" şeklinde ta'dil edilmekle beraber²⁹⁴ Dârekutnî, " Bana göre (hadiste) güçlü biri değildir."²⁹⁵ diyerek cerh etmektedir.

Suyûtî'nin Ebû Nuaym'e dayandırdığı ikinci isnâd Hz. Âişe, Âişe'nin mevlası Leyla, Ebû Abdillâh, el-Medînî, Abdulkarim el-Hazzâz, Şihâb b. Ma'mer el-Avfî, Zekerîyya b. Yahya el-Belhî, Ali b. Ahmed b. Süleyman el-Mısrî, Muhammed b. İbrahim'den oluşmaktadır. Bu isnâdda geçen Ebû Abdillâh el-Medînî, Zehebî tarafından "meçhul"²⁹⁶ olarak tanıtılırken İbn Hacer tarafından "Medineli, tâbi'i ve

²⁸⁹ Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, c.1., s. 542-543.

²⁹⁰ Bağcı, s. 263.

²⁹¹ İbn Hacer, Takrîbu't-Tehzib, thk. Halîl Me'mûn Şihâ, Darü'l-Marife, Beyrut, 1997, c.2., s. 534.

²⁹² İbn Hacer, Tehzib, c.9., s. 165; Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, c. 3., s.546-547.

²⁹³ İbn Hacer, Tehzib, c. 8., s.161.

²⁹⁴ İbn Hacer, Tehzib, c. 1., s. 269-270.

²⁹⁵ Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, c. 1., s. 212.

²⁹⁶ Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, c.4., s. 546.

sika olarak”²⁹⁷ nitelendirilmektedir. Abdulkerim el-Hazzâz, Zehebî tarafından “vahiyyu’l-hadis cidden” ifadesiyle cerhedilmekte²⁹⁸ İbn Hacer tarafından da “mustakimu’l-hadis”²⁹⁹ denilerek ta’dil edilmektedir. Şihâb b. Ma’mer el-Avfî, İbn Hibbân tarafından sika râvîler içerisinde zikredilmiş olup dikkatli ve hadis konusunda hıfzı güzel diye nitelendirilmiştir³⁰⁰. Zekerîyya b. Yahya el-Belhî ise sika ve hafız olarak³⁰¹ belirtilmektedir. Dolayısıyla bu hadisinde isnâd açısından mevcut sahîh hadis kriterleri açısından sahîh olarak kabul edilmesi mümkün görünmemektedir.

Suyûtî’nin Hakîm’in “*el-Müstedrek*”ine dayandırdığı üçüncü isnâd ise, Hz. Âişe, Âişe’nin mevlası Leyla, Minhâl b. Ubeydullah, İbrahim b. Sa’d, Mûsâ b. Abdurrahman el-Mesrûkî, Mahled b. Cafer’den oluşmaktadır. Bu râvîlerden İbrahim b. Sa’d ve Mûsâ b. Abdurrahman hadis münekkidleri tarafından sika ve sadûk olarak kabul edilmekte³⁰², fakat Mahled b. Cafer sika olmakla beraber Ebû Nuaym tarafından Bağdat’tan çıkışından sonra ihtilat ettiği belirtilmektedir³⁰³.

Yine Suyûtî’nin Dârekutnî’nin “*el-Efrâd*” adlı eserine dayandırdığı dördüncü isnâd, Hz. Âişe, Hişâm b. Urve’nin babası, Hişâm b. Urve, Abede b. Süleyman, Muhammed b. Hassân el-Emevî, Muhammed b. Süleyman el-Bâhilî’den oluşmaktadır. Suyûtî, İbn Dîhye’nin *Hasâis*’inde bu senedin sabit olması, senedde geçen Muhammed b. Hassân’ın sika ve sâlih olması, Abede b. Süleyman’ın Buhârî ve Müslim’in ricâlinden olması sebebiyle bu senedin diğer senedlere nazaran daha

²⁹⁷ İbn Hacer, Tehzib, c. 12., s. 151.

²⁹⁸ Zehebî, Mizânu’l-İ’tidâl, c. 2., s. 647.

²⁹⁹ İbn Hacer, Tehzib, c. 6., s. 373.

³⁰⁰ İbn Hacer, Tehzib, c. 4., s. 368-369.

³⁰¹ İbn Hacer, Tehzib, c. 3., s. 335-336.

³⁰² İbrahim b. Sa’d için bkz. Zehebî, Mizânu’l-İ’tidâl, c. 1., s. 33-34; İbn Hacer, Tehzib, c. 1., s. 123.

Mûsâ b. Abdurrahman için bkz. İbn Hacer, Tehzib, c. 10., s. 355.

³⁰³ Zehebî, Mizânu’l-İ’tidâl, c. 4., s. 82.

kuvvetli olduğunu ileri sürmektedir³⁰⁴. Bu isnâdda her ne kadar Abede b. Süleyman³⁰⁵ ve Hişâm b. Urve³⁰⁶ hadis münekkidleri tarafından sika, sebt, sadûk olarak nitelendirilmiş olsa bile Muhammed b. Hassân el-Emevî'nin bu hadisle teferrüd etmesi ve bu râvînin İbnu'l-Cevzî tarafından kezzâb olarak vasıflandırılması³⁰⁷ bu isnâdın sahîhliğine gölge düşürmektedir³⁰⁸.

Son isnâdda Zekvân, Abdulmelik b. Abdillâh b. Velîd, Abdurrahman b. Kays ez-Za'ferânî'den oluşmaktadır. Bu seneddeki Abdurrahman b. Kays hadis münekkidleri tarafından “zayıf”, “metruku'l-hadis”, “kane yedau'l-hadis”, zâhibu'l-hadis”, “la şey'e” gibi ifadelerle cerh edilmiştir³⁰⁹. Ayrıca bu isnâd, Suyûtî tarafından mursal olarak nitelendirilmiştir³¹⁰.

Bütün bu değerlendirmelerden hareketle Hz. Peygamberin bevlinin ve gaitasının yer tarafından yutulduğu ile ilgili rivâyetlerin senedinin sahîh olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü her sened zincirinde cerhe tabi tutulmuş râvîler vardır. Hadis tekniği açısından bir hadisin sahîh olarak kabul edilebilmesi için en azından hadis münekkidlerinin ortaya koyduğu sahîh hadisin kriterlerini taşıması gerekir. Fakat isnâd açısından bu senedlerde söz konusu şartların tahakkuk etmiş olması söz konusu değildir. Bu senedlerin zayıf olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim Suyûtî de bunların sahîh olduklarını ileri sürememiştir. O bu hadisin başka tarîklerini gündeme getirerek söz konusu hadisin metnini desteklemeye çalışmıştır.

İsnâd açısından problemlili olan bu hadisin metin açısından da pek sağlıklı olduğu söylenemez. Zira metinde geçen Hz. Peygamberin bevlinin ve gaitasının yer

³⁰⁴ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 71.

³⁰⁵ İbn Hacer, Tehzib, c.6., s. 459.

³⁰⁶ İbn Hacer, Tehzib, c. 11., s. 51.

³⁰⁷ Zehebî, Mizânu'l-İtidâl, c. 3., s. 512.

³⁰⁸ Bağcı, s. 263.

³⁰⁹ İbn Hacer, Tehzib, c. 6., s.258.

³¹⁰ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 71.

tarafından yutulduğu rivâyeti, Kur'an'ın çizmiş olduğu peygamber imajına ters düştüğü gibi Allah'ın koymuş olduğu tabii kanunlara ve aklın bedihi gerçeklerine de uymayan bir anlayıştır. Hz. Peygamberi beşer üstü göstermeye yönelik, mantıktan uzak, realiteyle çelişen ve peygamberin beşerî yapısına ters düşen bir anlayışı kabul etmek mümkün değildir³¹¹.

Bu hadis metnini münekkid ve müctehid sahâbîlerden olan Hz. Âişe'ye isnâd etmek mümkün değildir. Çünkü Hz. Âişe Kur'an'a ve Hz. Peygamberin siretine davranışlarına ters düşen düşünceleri eleştiren, pek çok sahâbîyi yaptıkları yanlışlardan dolayı uyaran bir kimsedir³¹².

2. Suyûtî, “Hz. Peygamberin sünnetli doğması” ile ilgili rivâyetleri serdetmiştir³¹³. Bu rivâyetler Taberânî (ö.h. 360), Ebû Nuaym (ö.h. 430), İbn Asâkir gibi âlimlerin eserlerinde yer alan rivâyetlerdir. Bu âlimler dördüncü tabakadan sayılan kişilerdir. Bu tabakada yer alan hadislerin en iyisi, sahîh ihtimali bulunan zayıf hadislerdir. En kötüsü ise, mevzû ya da son derece münker olan maklûb hadislerdir. Bu tabakada yer alan hadisler İbnu'l-Cevzî'nin *el-Mevzûât*'ının malzemesini oluşturur³¹⁴. Bu durum, açılımını yapacağımız bu ve buna benzer rivâyetlere mecburi olarak ihtiyatla bakmamızı gerektirmektedir.

Bu rivâyetlerden biri, Enes b. Malik'ten gelmekte olup o, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivâyet etmektedir: “Benim Rabbim katındaki kıymetim, sünnetli

³¹¹ Bağcı, s. 265.

³¹² Hz. Âişe'nin eleştirileri için bkz. ez-Zerkeşî, Bedruddîn, Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler, çev. Bünyamin Erul, Kitâbiyât, Ankara, 2000. Ayrıca bkz. Bağcı, s. 266-268.

³¹³ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 53.

³¹⁴ Dihlevî, Şâh Veliyyullah, Hücetullâhi'l-Bâliğa (İslâm Düşünce Rehberi), çev. Mehmet Erdoğan, İstanbul, 2003, c.1., s. 410-411.

doğmuş olmam ve avretimi hiç kimsenin görmemiş olmasıdır”³¹⁵. Suyûtî, bu rivâyetin isnâdını zikretmemiştir³¹⁶.

Başka bir rivâyet ise İbn Abbas kanalıyla Abdulmuttalib’in oğlu ve Hz. Peygamberin amcası olan Abbas kanalıyla gelmiştir. Hz. Abbas şöyle der: “Allah’ın Rasulü sünnetli ve göbeği kesik olarak doğmuştur. Bu olay dedesi Abdulmuttalib’in hoşuna gitmiş ve bu özelliği nedeniyle ona büyük bir değer vermiş ve şöyle demiştir: “Bu şan ve şeref (yani sünnetli ve göbeği kesik olarak doğması) oğluma has bir özelliktir. Zaten o şan ve şeref sahibi birisidir”³¹⁷.

Bu rivâyetin senedinde Abbas b. Abdulmuttalib, İbn Abbas, İkrime, Hakem b. Ebân, Yunus b. Ata el-Mekkî bulunmaktadır. İkrime, sika ve sebt olarak nitelenirken³¹⁸ Hakem b. Ebân’ı, İbn Ma’in ve Nesâî “sika”; el-İclî, “sika ve sahibi’s-sunne”; Ebû Zur’a da “sâlih” diye nitelendirmiştir³¹⁹. İbn Hıbbân (ö.h. 354) ise *es-Sikât* adlı eserinde Hakem b. Ebân’ı zikretmiş ve orada oğlu İbrahim’den munker rivâyetler tahdis ettiğini ve İbrahim’de de zaaf bulunduğunu ifade etmiştir. İbn Adiy de Hakem b. Ebân’da zaaf olduğunu söylemiştir³²⁰. Söz konusu isnâdda geçen Yunus b. Ata’ el-Mekkî ise İbn Hıbbân tarafından cerh edilmiş ve hakkında şunları söylemiştir: “Yunus b. Ata’ tuhaf şeyler rivâyet eden biridir. Onunla ihticac caiz olmaz”³²¹. Görüldüğü gibi bu rivâyette isnâd açısından sahîh olarak kabul etmek mümkün görünmemektedir.

³¹⁵ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 53; İsbehânî, Delâilu’n-Nübüvve, c.1., s. 154.

³¹⁶ Bu rivâyetin isnâdın değerlendirmesi için bkz. Bağcı, s. 191.

³¹⁷ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 53; İbn Sa’d, Ebû Abdillâh Muhammed, Kitâbu’t-Tabakâtî’l-Kebîr, Kahire, 1358, c.1., s. 84; İsbehânî, Delâilu’n-Nübüvve, c.1., s. 154.

³¹⁸ İbn Hacer, Takribu’t-Tehzib, c.2., s. 35.

³¹⁹ İbn Hacer, Tehzib, c. 2., s. 423; Takribu’t-Tehzib, c.1., s. 188; Zehebî, el-Muğnî fî’l-Duafâ, thk.

Nureddîn İtr, Dâru’l-Maârif, Halep, 1971, c.1., s. 182.

³²⁰ İbn Hacer, Tehzib, c. 2., s. 423; Zehebî, Mizânu’l-İ’tidâl, c. 1., s. 569-570.

³²¹ Zehebî, Mizânu’l-İ’tidâl, c. 4., s. 482; el-Muğnî, c. 2., s. 766.

Zeynuddîn el-İrâkî (ö.h. 806), Kemâl b. Adîm'in Hz. Peygamberin sünnetli olarak doğmasına dair hadisleri zayıf saydıklarını nakletmekte ve bu konuda hiçbir hadis olmadığını belirtmektedir. İbn Kayyîm (ö.h. 751) de Hz. Peygamberin sünnetli olarak doğması, onun peygamberlik özelliklerinden değildir. Zaten insanların bir kısmı sünnetli olarak dünyaya gelirler demiştir³²².

Suyûtî, Hakîm'in *el-Müstedrek* adlı eserinde "Hz. Peygamberin sünnetli doğması" ile ilgili rivâyetlerin tevatür derecesinde olduğunu iddia ettiğini ifade etmiştir³²³. Zehebî, bu iddiayı makul karşılamaz ve şunları söyler: "Bildığım kadarıyla bu hadisler sahîh bile değildir, nasıl mütevâtir olabilir? Muhtemelen bu haberin mütevâtir olmasıyla siyer kaynaklarında meşhûr ve çok olması kastedilmiş olmalıdır. Yoksa hadis imamları nazarında sened açısından mütevâtir olması kastedilmemiştir"³²⁴. Aliyyu'l-Kârî (ö.h.1014) de bu tartışmaya katılarak bazı kimseler nazarında mütevâtir olan bir haber diğer kimseler katında olmayabilir diyerek³²⁵ mütevâtir haberin izafiliğinden bahsetmekte ve bunun doğru olmadığını imaya çalışmaktadır³²⁶.

Hz. Peygamberin sünnetli doğduğuna dair bu rivâyetlerin hadis tekniği açısından mütevâtir olması mümkün değildir. Yukarıda âlimler tarafından nakledilen rivâyetler mütevâtir olması bir yana, isnâd açısından sabit ve sahîh bile değildir. Bütün hadis imamları eserlerinde zikretmedikleri gibi başta Buhârî ve Müslim olmak üzere hiçbir eserde mevcut değildir. Bu durumda bu rivâyetler, nasıl mütevâtir olarak kabul edilebilir? Bağcı'nın ifadesiyle bunun Hz. Peygambere karşı temiz ve saf duygular

³²² Kastallânî, el-Mevâhibu'l-Leduniyye, c.1., s. 134.

³²³ Suyûtî, el-Hasâis, c.1., s. 53.

³²⁴ Aliyyu'l-Kârî, Şerhu's- Şîfâ, İstanbul, 1290, c.1., s. 165; Kastallânî, el-Mevâhibu'l-Leduniyye, c.1., s. 133-134.

³²⁵ Aliyyu'l-Kârî, Şerhu's- Şîfâ, c.1., s. 165.

³²⁶ Bağcı, s. 194.

besleyen bazı dindar Müslümanların kolektif muhayyilesinin bir ürünü olarak Hz. Peygambere verilmek istenen üstünlük anlayışı çerçevesinde yaygınlaşıp meşhur hale gelmiş olması kuvvetle muhtemeldir³²⁷.

d. Genel Bir Değerlendirme

Bütün bu değerlendirmelerden ortaya çıkan gerçek şudur: Hasâis türü olan bu eserde Suyûtî, rivâyetlerin birçoğunu hiç değerlendirmemiş, hatta diğer eserlerinde zayıf kabul ettiği kimi rivâyetler hakkında hiçbir şey söylememiştir. Değerlendirdiği haberler çok az olmakla beraber, kimi rivâyetleri savunmaya çalışmıştır. Bağcı'nın da ifade ettiği gibi Hasâis türü eserlerin ihtiva ettiği hadislerle daima dikkatle ve ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Söz konusu rivâyetlerin bu tür eserlerde yer alışında, hadis usûlü metodolojisi kurallarının değil, büyük oranda duygusal yaklaşımların etkisinin olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu kadar uydurma ve son derece zayıf rivâyetlerin yer alması da bundan kaynaklanmaktadır. Zaten bu eserlerin oluşturulmasının bir amacı da Hz. Peygamberin risâletini rivâyetlere dayanarak olağan dışılıklar ve mucizelerle ispat etmeye çalışmaktır³²⁸.

Benzer birkaç rivâyeti sened ve metin açısından değerlendiren hocamız İsmail Hakkı Ünal, şu değerlendirmeyi yapmıştır: “İşte bu eserler Hz. Peygamber'i yüceltme adına ne yazık ki bazı örneklerini sunduğumuz garib ve bazen yüz kızartıcı nakiller içermektedir. Hz. Peygamber'e saygı, bunları görmezlikten veya tevil ederek savunmakla değil, Kur'an'da örnek insan olarak takdim edilen Allah elçisini ona yakışmayacak düşüklüklerden tenzih etmekle mümkündür”³²⁹.

³²⁷ Bağcı, s. 194.

³²⁸ Bağcı, s. 156-157.

³²⁹ Ünal, s. 47.

5. SUYÛTÎ'NİN “ED-DURRU’L-MENSÛR” ADLI TEFSİRİNDEN HAREKETLE HADİS KULLANIMI

a. “ed-Durru’l-Mensûr” Tefsiri Hakkında Genel Bilgi

Suyûtî'nin “*ed-Durru’l-Mensûr fî't-Tefsîri bi'l-Me’sûr*” adlı tefsiri, rivâyet türü tefsirlerdendir. Bu tefsir çeşidine “me’sûr” veya “menkul” tefsir adı da verilir. Bu çeşit tefsir, Kur’ân’ın Kur’ân ile, Kur’ân’ın Hz. Peygamberin sünnetiyle tefsirini veya sahabenin âyetler hakkında Allah’ın muradını beyân etmeye matûf nakillerini ihtivâ eder. Bu konuda tâbiilerde gelen sözleri ulemânın bazısı rivâyet tefsiri içerisine sokmuş bazısı ise bundan imtina etmişlerdir³³⁰.

Suyûtî'nin bu tefsirinin birçok baskısı yapılmıştır. Bunlardan biri altı cilt olarak Beyrut’ta basılmıştır. Daha sonra 1983 tarihinde 8 cilt olarak basılmıştır³³¹.

Bu eser, Suyûtî'nin günümüze ulaşmamış olan “*Tercümânü’l- Kur’ân*” adlı eserin isnâdları hazf edilerek kaynakları muhafaza edilmek suretiyle kaleme alınmış bir muhtasarıdır³³². Suyûtî, *ed-Durru’l-Mensûr*’un girişinde ifade ettiği gibi bu eserde, “*Tercümânü’l- Kur’ân*”ı ihtisâr etmiş, var olan uzun senedleri hazfetmiş, aynı zamanda rivâyetleri başka muteber olan kitaplarla desteklemiştir³³³.

“*ed-Durru’l-Mensûr*” adlı eserin bir hadis kitabı olduğunu iddia eden çağdaş âlimler olmuştur. Mahmud Ahmed Tahhan, “*es-Suyûtî Muhaddisen*” adlı makalesinde bu eserle ilgili şu değerlendirmede bulunmuştur:

³³⁰ Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Tarihi, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1988, c.2., s. 131.

³³¹ Bkz. Suyûtî, *ed-Durru’l-Mensûr fî't-Tefsîri bi'l-Me’sûr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1983.

³³² Tahhan, 326; Karahan, Abdülkadir, “Suyûtî” maddesi, İslâm Ansiklopedisi, c. 11, s. 261.

³³³ Suyûtî, *ed-Durru’l-Mensûr*, c.1., s. 9.

“ Bu eser, İslam dünyasında benzeri olmayan, özgün bir eserdir. Zira Kur’ân’ın tefsiri ile ilgili olan sahâbe ve tabiînden gelen tüm rivâyetleri ve merfû olan bütün hadisleri içerir. Her ne kadar eserin ismi bir tefsir kitabı olsa da, gerçekte bu eser bir hadis kitabıdır. Malumdur ki bir çok hadis âlimi hadis eserlerinde Tefsîr bölümü diye bir bölüm açmışlardır. Bu kısımda Tefsîr ile ilgili hadisleri nakletmişlerdir. Suyûtî’nin bu tefsiri de bu çeşit bir hadis kitabıdır. Fakat hadisler, sadece Tefsîr ile ilgili olan rivâyetlerdir. Suyûtî bu hadislerin sıhhati veya zayıflığı konusunda herhangi bir değerlendirme yapmamıştır”³³⁴.

b. “ed-Durru’l-Mensûr”da Hadis Kullanımı

Suyûtî, bu eserinde ciddi anlamda rivâyetleri derlemiş, kendisinin ifadesine göre “*Tercümânü’l- Kur’ân*” da var olan uzun senedlerden dolayı eserini telhis etmiştir.

Suyûtî, Sahâbe ve tabiînden rivâyetleri senedleriyle beraber nakletmiş ve bu haberlerin geçtiği kaynakları da belirtmiştir. Başta kütüb-i sitte müellifleri olmak üzere Mâlik’in *Muvattâ*’ı, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’i, Beyhakî’nin *Sünen*’i, Dârimî’nin *Sünen*’i, Hâkim en-Nîsâbü’rî’nin *Müstedrek*’i, İbn Huzeyme’nin *Sahîh*’i, İbn Hibbân’ın *Sahîh*’i, İbn Ebî Şeybe’nin *Musannef*’i, Buhârî’nin *el-Edebü’l-Müfred*’i, Şafiî’nin *Kitâbu’l-Umm*’ü, Dârekutnî’nin *Kitâbu’l-Efrâd*’ı, Taberânî’nin *Mu’cemleri*, el-İsmâîlî (ö.h. 371)’nin *Mu’cem’s-Sahâbe*’si, İbnü’l-Düreyys (ö.h. 294)’in *Fada’ilü’l-Kur’ân*’ı gibi hadis eserlerini kaynak olarak kullanmıştır. Bu hadis kaynakları dışında ayrıca zayıf râvîleri içeren eserlerden kaynak olarak yararlanmıştır. Örneğin, Deylemî(ö.h. 509)’nin *Müsned*’i, İbn Asâkir’in, *Tarih-i Dimâşk*’ı, Ebû Nuaym Isbahânî ve

³³⁴ Tahhan, 325.

Beyhakî'nin *Delâilu'n-Nübüvve*'leri, Ebû Nuaym Isbahânî'nin *Hilyetü'l-Evliyâ*'sı, İbn Ebî'd-Dünyâ (ö.h. 281)'nin *Kitâb-ı Şükr*'ü ve âdâb, ahlâk vb. başka konularla ilgili eserleri, el-Hakîmü't-Tirmizî (ö.h. 295)'nin *Nevâdirü'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Resûl*'ü gibi birçok eser kullanmıştır. Suyûtî, İbn Sa'd (ö.h. 233)'ın *Tabakâtu'l-Kübrâ*'sı, İbn Adî (ö.h. 365)'nin *el-Kâmil fî'd-Du'afâ*'sı, Tirmizî'nin *eş-Şemâil*'i, Ebû Dâvud'un *K.el-Merâsîl*'i, Hattâbî (ö.h.388)'nin *Garîbu'l-Hadîs*'i, Hatîb-i Bağdâdî (ö.h.463)'nin *el-Câmi' li Ahlâki'r-Râvî*'si, Ebû Bekr b. el-Enbârî (ö.h. 328) ile İbn Ebî Dâvud (ö.h. 316)'un *K. el-Masâhif*'i, İbnü's-Sünnî (ö.h. 364)'nin *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle*'si, es-Siczî (ö.h. 444)'nin *İbâne*'si gibi çeşitli konularda zengin bir literatürü kullanmıştır³³⁵.

Suyûtî, birçok tefsirden de istifade etmiştir. İshak b. Râhveyh (ö.h. 238), el-Firyâbî (ö.h. 301), İbn Cerîr et-Taberî (ö.h. 310), İbnü'l-Münzir (ö.h.318), Abdurrahman b. Ebî Hâtim (ö.h.327), Ebû Bekr b. Mürdeveyh (ö.h. 416) , es-Sa'lebî (ö.h. 427), el- Vâhidî (ö.h. 468) vb. birçok müfessirin tefsirinden istifade etmiştir. Bu tefsirlerin özelliği isnâdlı hadis ve âsâr ihtiva eden kitaplar olmasıdır. Yine bu tefsirlerde ciddi anlamda sened ve metin tenkidi yapılmamıştır. Hatta birçok batıl kıssalar ve uydurma hadisler mevcuttur. Örneğin Kettânî el- Vâhidî'nin tefsirini tanıtırken şöyle bir değerlendirme yapmıştır: “Ne el- Vâhidî'nin ne de şeyhi es-Sa'lebî'nin hadisten pek nasipleri yoktur, üstelik es-Sa'lebî'nin *Tefsîr*'inde uydurma hadisler ve batıl kıssalar mevcuttur”³³⁶.

³³⁵ Farklı kaynaklar için bkz. Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr.

³³⁶ Kettânî, s. 112.

c. “ed-Durru’l-Mensûr”da Sened ve Metin Tenkidi

Suyûtî, her ne kadar tefsirinde ciddi anlamda sened ve metin tenkidi yapmamışsa da bazen muhaddislerin isnâd zincirinde var olan, müspet veya menfi değerlendirmeleri aktarmıştır. Müellifin kendisi herhangi bir rivâyet hakkında değerlendirme yapmamıştır. Yani herhangi bir hadisin sahih olması veya zayıf ve mecruh olması konusunda kanaat belirtmemiştir. Fakat konuyla ilgili rivâyetleri bir araya getirmiş, zengin bir literatürü kullanmıştır.

Az da olsa bazı rivâyetler hakkında tenkid yapmıştır. Bazen isnadın içinde hadisin sahih, hasen veya zayıf olduğunu belirtmiş bazen de muhaddislerin konuyla ilgili değerlendirmelerini aktarmıştır. Bunlar ile ilgili örnekler vererek konunun muşahhas boyutunu vermeye çalışalım.

1. İsnâdların sahihliği, hasen oluşu ile ilgili örnekler:

a. Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî’nin sağlam bir senedle (*senedün ceyyidün*)

Abdullah b. Câbir’den rivâyetle tahriç ettikleri hadis...³³⁷

b. İbn Mâce ve Beyhakî’nin hasen bir senedle (*senedün hasenün*) Enes b.

Mâlik’ten rivâyetle tahriç ettikleri hadis...³³⁸

c. Bezzâr’ın sahih bir senedle (*senedün sahihün*) Muhammed b. Nasr’dan

rivâyetle tahriç ettiği hadis...³³⁹

d. Ebû Şeyh, İbn Mende, Ebû Nuaym’ın tahric ettiği, İbn Asâkir’in kavî bir

senedle (*senedün kaviyyün*) Câbir b. Abdullah’tan rivâyetle tahriç ettikleri hadis...³⁴⁰

³³⁷ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s. 14.

³³⁸ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s. 31.

³³⁹ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s. 48.

³⁴⁰ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.4., s. 278.

e. Bezzâr, Taberânî, Ebû Bekr b. Mürdeveyh'in tahriç ettiği, sikâ râvîlerden (*ricâluhu sikât*) Saîd b. Cübeyir'in İbn Abbas'tan naklettiği hadis...³⁴¹

2. İsnâdların zayıf ve uydurma oluşu ile ilgili örnekler: Bununla ilgili de birçok örnek vardır. Benzer örnekler olduğu için birkaç örnekle yetineceğiz.

a. Taberânî, *Mu'cemu'l- Evsat*'ında İbn Abbas'tan zayıf bir senedle (*senedün za'îfun*) tahriç ettiği hadiste...³⁴²

b. ...İbn Adiy, Enes b. Mâlik'ten zayıf bir senedle (*senedün za'îfun*) tahriç ettiği hadiste...³⁴³

c. Beyhakî'nin Ümmü Seleme'den çok zayıf olan bir senedle (*senedün za'îfun cidden*) tahriç ettiği hadiste...³⁴⁴

d. İbn Asâkir'in İbn Abbas'tan uydurma bir senedle (*bi senedin vâhin*) tahriç ettiği hadiste...³⁴⁵

e. Taberânî, Ebû Bekr b. Mürdeveyh, Ebû Nuaym'ın *Hilye* adlı eserinde Ebû Hureyre'den uydurma bir senedle (*senedün vâhin*) tahriç ettiği hadiste...³⁴⁶

f. Tirmizî Hakîm'in *Nevâdiru'l-Usûl* adlı eserinde içinde tanınmayan bir râvînin bulunduğu (*senedün fîhi mechûlün*) Abdullah b. Basar'dan rivâyetle tahriç ettiği hadiste...³⁴⁷

g. İbn Asâkir'in içinde tanınmayan râvîlerin bulunduğu (*senedün fîhi mecâhûlün*) Aîşe'den rivâyetle tahriç ettiği hadiste...³⁴⁸

Suyûtî'nin çok az da olsa kanaatını belirttiği olmuştur. Mesela müellif bir rivâyeti değerlendirirken görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “Bu mursel bir hadistir

³⁴¹ Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c.6., s. 65.

³⁴² Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c.1., s. 15.

³⁴³ Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c.1., s. 276.

³⁴⁴ Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c.1., s. 280.

³⁴⁵ Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c. 2., s. 4.

³⁴⁶ Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c.1., s. 229.

³⁴⁷ Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c.1., s. 279.

³⁴⁸ Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, c.1., s.237.

ve senedi zayıftır.” veya “Bu mu’dal bir hadistir ve senedi zayıftır. Daha önce hiç kimse bu hadisi delil olarak kullanmamıştır.” şeklinde değerlendirmeleri olmuştur³⁴⁹.

Ama bu değerlendirmeler çok azdır.

Suyûtî’nin diğer eserlerinde uydurma ve zayıf kabul ettiği kimi rivâyetler hakkında da herhangi bir açıklama yapmadığı olmuştur. Örneğin ‘İbn Abbas - Ebû Salih - Kelbî - Sa‘lebî’ tarîkiyle gelen isnâd zinciri için herhangi bir tenkid yapmamıştır³⁵⁰.

3. Cerh ve Ta’dil Âlimlerinin Rivâyetle İlgili Değerlendirmelerinden Örnekler:

a. Dârekutnî’nin tahriç ettiği ve Beyhakî’nin **Sünen**’inde sahîh kabul ettiği (**sahehehu**), Ebû Hureyre’den nakledilen rivâyet...³⁵¹

b. Hâkim en-Nîsâbûrî’nin tahriç ettiği ve sahîh kabul ettiği (**sahehehu**) bir hadiste...³⁵²

c. İbn Ebî Şeybe ve Tirmizî’nin tahriç ettiği, Tirmizî’nin hasen kabul ettiği (**hassenehu**) hadiste...³⁵³

d. İbn Ebî Şeybe, Dârimî ve Tirmizî’nin tahriç ettiği, Tirmizî’nin zayıf kabul ettiği (**za‘afehu**) hadiste...³⁵⁴

Suyûtî’nin sened yönünden bu örneklerle benzer birçok değerlendirmesi olmuştur. Ama metin tenkidine yönelik ciddi anlamda değerlendirmeleri olmamıştır. Fakat rivâyetleri naklederken geniş bir literatürü kullanmıştır. Örneğin “Ve onlar bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah’ı hatırlayarak hemen

³⁴⁹ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s.271.

³⁵⁰ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s.29; 357.

³⁵¹ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s. 11.

³⁵² Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s. 53.

³⁵³ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s. 29.

³⁵⁴ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.1., s. 39.

günahlarının bağışlanmasını dilerler...”³⁵⁵ ayetinin tefsiri ile ilgili rivâyette on beş kaynak kullanmıştır: Tayâlisî (ö.h. 203), Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Şeybe, Abd. b. Humeyd (ö.h. 249), Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, İbn Hibbân, Dârekutnî, Bezzâr, İbn Cerîr et Taberî, İbnü’l-Münzir, İbn Ebî Hâtim, Beyhakî olmak üzere on beş kaynak kullanmıştır³⁵⁶. Bu da gösteriyor ki Suyûtî ciddi anlamda hadis kaynakları kullanmıştır.

Sonuç olarak, Suyûtî bu eserinde geniş bir hadis ve tefsir literatürü kullanmış, ulaşabildiği bütün rivâyetleri toplamıştır. Ama bu rivâyetlerin sıhhati, zayıflığı konusunda değerlendirmeleri az olmuştur. Dolayısıyla sahîh, zayıf, mevzû ayrımı yapmadan mevcut rivâyetleri aktarmıştır. Tefsir tarihinde uydurma olan isrâiliyyatı nakleden et-Taberî, es-Sa‘lebî gibi müfessirlerden de çok nakiller yapmış ve bu rivâyetleri de sened ve metin yönünden değerlendirmemiştir³⁵⁷. Görüldüğü gibi Suyûtî, bu eserinde de rivâyetleri değerlendirmede mütesahil davranmıştır.

6. SUYÛTÎ’NİN SÛNNETE YAKLAŞIMI

Suyûtî’nin sünnet konusundaki görüşlerini ortaya koyarken, onun “*Miftahu’l-Cenne*” adlı eserini esas alarak konuyu inceleyeceğiz. Çünkü Suyûtî, bu eserini Hz. Peygamberin sünnetini savunmak amacıyla yazdığını ifade etmiştir. Kitabının yazılış amacını şu şekilde açıklamıştır:

“Allah’a (c.c.) hamd olsun, uzun zamandır mevcut olmayan fakat şimdilerde (kötü) kokusu yayılan bir görüş var. Oda şu:

³⁵⁵ 3-Âl-i İmrân - 135.

³⁵⁶ Suyûtî, ed-Durru’l-Mensûr, c.2., s.327.

³⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. Şürbacî, Muhammed Yûsuf, el-İmâm es-Suyûtî ve Cuhûduhu fi Ulûmi’l-Kur’ân, Dâru’l-Mektebî, Dimaşk, 2001, s. 266-271; Zuhaylî, Vehbe, es-Suyûtî İmâmu’t-Tefsîr bi’l-Me’sûr fi’l-Karni’l-Âşir, et-Turâsu’l-Arabî, c.8., sy. 51, 1993, s.101-111.

Bir Râfızî zındığı haddi aşarak sünnet-i nebeviyye ve rivâyet edilen hadislerle amel edilemeyeceğini, sadece Kur'ân'ın delil olacağını söylemiştir. Allah Teâlâ (c.c.), hadis-i şeriflerin şerefini artırsın.

Bu kişi bu sözüne delil olarak da şu hadisi getirmiştir:

“Size benden bir hadis geldiğinde bunu Kur'ân'a arz edin. Eğer Kur'ân'da onunla ilgili bir asıl buluyorsanız hadisi alın, bulamıyorsanız reddedin”³⁵⁸.

Râfızî'den hadisi ben de bu şekilde işittim. Başkaları da işitti. Bazıları oralı olmadı. Bazıları ise bu sözün aslını ve nereden çıktığını bilmiyor. Bu sözün aslını ve batıl olduğunu insanlara açıklamak istiyorum”³⁵⁹.

Bu alıntıdan da anlaşılıyor ki Suyûtî, sünneti savunmak amacıyla bu eseri yazmıştır. Suyûtî, bu eserinde sünnetin İslâm kültürü içerisindeki yerini, sünnetin delil oluşunu, sünnet inkârcılarının görüşlerini ve bu görüşlerin çürüklüğünü, sünnetin Kur'ân karşısında konumunu, sünnete uymanın gerekliliğini delillere dayandırarak açıklamıştır.

Suyûtî, bu eserinde geleneksel olan hadis anlayışıyla yani İmam Şâfiî çizgisi çerçevesinde konuyu yorumlamıştır. İmam Şâfiî (ö.h. 204), Beyhakî (ö.h. 458), Dârimî (ö.h.255) gibi muhaddislerin naklettiği rivâyetleri esas alarak konuyu değerlendirmiştir.

³⁵⁸ Bu hadis mevzûdur. Bkz. Aclûnî, c.1, s. 86.

³⁵⁹ Suyûtî, Miftahu'l-Cenne fi'l-İhticâc bi's-Sünne, thk., Mahmud b. İmâm b. Mansûr, Mektebetu's-Sahâbe, Cidde, 1992, s. 13; Suyûtî, Sünnetin İslâm'daki Yeri, çev., Enbiya Yıldırım, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2000, s. 17-18.

a. Sünnetin Kur'ân Karşısında Konumu:

Suyûtî, konuyu açıklarken tamamen İmam Şâfiî ve İmam Beyhakî'nin görüşleri çerçevesinde konuyu değerlendirmiştir. İmam Şâfiî'nin konu ile ilgili *Risâle*'sinde³⁶⁰ şöyle dediğini Beyhakî'nin *Medhal*³⁶¹ adlı eserinden nakletmiştir:

“Allah Teâlâ (c.c.); İslam dini, farzlar ve Kur'ân'la ilgili olarak Rasûlünü (s.a.v.) öyle bir yere koymuştur ki ona itaati farz kılıp asi gelmeyi haram kılmıştır. O'nu dinin kendisiyle bilindiği bir meşale olarak insanlara gönderdiğini açıklamıştır. Ayrıca kendisine imanla Rasûlüne(s.a.v.) imanı beraberce zikrederek Rasûlullah'ın faziletini beyan etmiştir”³⁶².

Suyûtî, konunun devamında ilgili âyetleri nakletmiştir. Yine Şâfiî'den nakil ile Allah'ın insanlara kendi vahyine ve Peygamberin sünnetine uymayı farz kıldığını belirtmiştir³⁶³.

Şâfiî, konunun devamında şöyle bir âyet zikretmiştir:

“Andolsun ki, Allah mü'minlere büyük lütufta bulundu. Çünkü daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlarken onlara, kendi içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, kendilerini yücelten ve kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi”³⁶⁴.

Şâfiî'ye göre, bu âyette geçen kitaptan maksad, Kur'ân-ı Kerîm; âyette geçen hikmet ise Hz. Peygamberin sünnetidir³⁶⁵.

³⁶⁰ Şâfiî, Muhammed b. İdris, er-Risâle, thk. Muhammed Seyyid Geylânî, Kültür Yayınları, İstanbul, 1985, s. 43 vd.

³⁶¹ Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, c.1., s. 20 vd.

³⁶² Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 15.

³⁶³ Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 15; Şâfiî, s. 44.

³⁶⁴ 3-Âl-i İmran, 164.

³⁶⁵ Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 15; s. 18-19; Şâfiî, s. 44-45.

Kısaca, Şâfiî daha birçok âyeti delil getirerek Hz. Peygamberin emrine uymanın, ona itaatin farz olduğunu belirtmiş ve Suyûtî de bu görüşleri nakletmiştir³⁶⁶. Beyhakî de Şâfiî'nin görüşleri ve delilleri perspektifinde konuyu değerlendirmiştir³⁶⁷.

İmam Şâfiî, konunun devamında hadislerin Kur'ân'a arz edilmesi ile ilgili rivâyetlerin bâtil olduğunu söyleyerek şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

“Hadisler, Kur'ân'a muhalif olmaz. Çünkü Hz. Peygamberin hadisleri, Allah'ın âyetle âm, hâs, nâsih, mensûh kabilinden neyi murad ettiğini açıklar. Bundan dolayı Hz. Peygamberin koyduğu sünnetler, Allah'ın farz kılmasıyla insanları bağlar. Bu durumda, Rasûlullah'ın(s.a.v.) emirlerini kabul eden kimse, Allah'ın emirlerini kabul etmiş olur”³⁶⁸.

Suyûtî, İmam Şâfiî'den konu ile ilgili birçok rivâyet ve yorum naklettikten sonra şöyle demiştir:

“Kitabın başından buraya kadar naklettiklerimin tamamı, gerek söz ve gerekse hadislerle delil getirme açısından İmam Şâfiî'nin araştırmasıdır. Allah ondan razı olsun. Kendi zamanında ortaya çıkan onunla tartışarak hadisleri reddeden zındıklar ve Râfîzîlere cevap verme ihtiyacı ortaya çıktığından dolayı, konuyu sağlam bir şekilde ortaya koymuş ve uzunca araştırmıştır. Ondan ise bunları Beyhakî, birtakım ilavelerle kitabında nakletmiştir”³⁶⁹.

Suyûtî'nin kişisel değerlendirmeleri nadir olmuş, Beyhakî ve İmam Şâfiî'nin getirmiş olduğu değerlendirmelere tamamen katılmıştır. Az da olsa birtakım katkıları

³⁶⁶ Geniş bilgi için bkz. Şâfiî, s. 43-54; Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 15 vd.

³⁶⁷ Geniş bilgi için bkz. Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, c.1., s. 20 vd. Ayrıca bkz. Beyhakî, el-Medhal ila's-Süneni'l-Kübrâ, thk. Muhammed Diyâu'r-Rahmân el-A'zamî, Dâru'l-Hulefâ, Kuveyt, t.y., s. 183 vd.

³⁶⁸ Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 30.

³⁶⁹ Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 45.

da bulunmuştur. Beyhakî, hadislerin Kur’ân’a arz edilmesi ile ilgili rivâyetlerin bâtil olduğu ile ilgili değerlendirmeler yaparken bir hadisi şu şekilde değerlendirmiştir:

“Sizlere benden çeşitli hadisler gelecektir. Allah’ın kitabına ve sünnetime uygun gelenler bendendir. Allah’ın kitabına ve sünnetime muhalif olarak gelenler ise bana ait değildir.”

Beyhakî, bu hadis için şöyle der: “Bu hadisin senedinde geçen Sâlih b.Mûsâ et-Talhî bu rivâyetiyle tek kalmıştır. Kendisi zayıf bir râvî’dir. Hadisiyle delil getirilmez.”

Suyûtî, burada Beyhakî’nin değerlendirmelerini yeterli görmemiş, kendisinde nadiren de olsa görülen metin tenkidini bu rivâyette uygulamıştır:

“Ben de diyorum ki: Aslında bu hadis aleyhimize değil lehimizedir. Gördüğünüz gibi hadiste ‘Allah’ın kitabı ve sünnetime’ muvafık olup olmaması ifadesi geçmektedir”³⁷⁰.

Suyûtî, eserinin başka bir yerinde de Kur’ân-sünnet ilişkisine şu şekilde değinmiştir:

“Ben de diyorum ki Kur’ân’ın sünnete muhtaç olmasından anlaşılacak mana şudur: Sünnet Kur’ân’ı açıklar, özet olarak geçen hususları beyan eder. Çünkü Kur’ân-ı Kerîm’in içindekiler hazine olarak düşünülmesi caiz olursa, saklı hazineleri ortaya çıkaracak ve gizli yönlerini açıklayacak birine ihtiyacı vardır. Bu açıklayıcı da Kur’ân’ın kendisine inzal edildiği kimsedir.(s.a.v.). İşte sünnetin Kur’ân üzerinde hüküm koyucu ve açıklayıcı olması, Kur’ân’ın ise sünneti açıklayıcı ve onun üzerinde hüküm koyucu olmasının manası budur. Çünkü sünnetin kendisi açıklamadır. Ayrıca i’câz ve icâz yönüyle Kur’ân-ı Kerîm seviyesinde değildir.

³⁷⁰ Suyûtî, Miftahu’l-Cenne, s. 32.

Böylece sünnet Kur'ân'ı şerh etme durumundadır. Şerhin de haliyle şerh edilenden daha açık, tafsilâtlı ve genişçe olması gerekir. Yine de en iyisini Allah bilir³⁷¹.

Suyûtî, bu son değerlendirmeleriyle sünnetin Kur'ân karşısındaki konumuna değinmiş ve sünnetin Kur'ân'ın bir şerhi olduğunu belirtmiştir. Kur'ân'ın i'câz ve îcâz yönüyle sünnetten daha üstün olduğunu belirtmiş ve bu mücmel ve mu'ciz olan ifadelerinin açıklamasının da Hz. Peygamberin sünnetiyle olacağını vurgulamıştır. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm'in sünnete muhtaç olduğunu söylemiştir.

Suyûtî, Kur'ân-ı Kerîm'deki ayetlerin nüzûl sebeplerini bilmek için de hadislere ihtiyaç olduğunu belirtmiş ve bu konuyla ilgili İmam Şâfiî ve Beyhakî'nin nasih ve mensûh konusunda kanaatlerini belirttikten sonra kendi görüşünü de ifade etmiştir. Şöyle ki:

“Ben de diyorum ki: Bundan anlaşılıyor ki Kur'ân'dan hüküm çıkaracak kimsenin ayetlerin nüzûl sebeplerini bilmesi gerekir. Ayetlerin nüzûl sebepleri de hadislerden öğrenilir. Yine de en iyisini Allah bilir³⁷².

Suyûtî, “*İtmâmü'n-Ni'met fî İhtisâsi'l-İslâm*” adlı risâlesinde de Kur'ân-sünnet ilişkisine işâret etmiştir. Sünnetin Kur'ân-ı Kerîm'deki mücmel, müphem ve muhtemel olan ayetleri açıkladığını ve bu ayetlerdeki maksadın ne olduğunu tavzih ettiğini belirtmiştir. Bu sebeple Kur'ân'ın anlaşılması için sünnete ihtiyaç olduğunu ve bunu en iyi bilenlerin muhaddisler olduğunu söylemiştir³⁷³.

b. Sünnetin Kısımları:

Suyûtî, burada İmam Şâfiî'den nakil ile Hz. Peygamberin sünnetini üç kısma ayırmıştır:

³⁷¹ Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 55; Suyûtî, Sünnetin İslâmdaki Yeri, s. 67. Ayrıca bkz. Şâfiî, s. 52-53.

³⁷² Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 57.

³⁷³ Suyûtî, el-Hâvî, c.2, s. 124.

1. Allah'ın (c.c.) hakkında ayet indirdiği, Hz. Peygamberin de Kur'ân'daki nass gibi aynen sünnet kıldığı hususlar. Yani Kur'ân'ın ayetlerini pekiştirdiği durumlardır.

2. Allah'ın mücmel olarak inzâl ettiği, Rasûlullah'ın(s.a.v.) da Allah'ın (c.c.) bu ayette mücmel olarak neyi kastettiğini açıkladığı, umumi olarak mı yoksa hususî olarak mı farz kıldığını, kullarının bununla nasıl amel edeceklerini açıkladığı durumlar.

3. Kur'ân'da hakkında nass bulunmayan sadece Rasûlullah'ın(s.a.v.) sünnet olarak ortaya koyduğu durumlar³⁷⁴.

Suyûtî, bu tasnifle daha önce İmam Şâfiî'nin ortaya koymuş olduğu kriterleri aynen kabul etmiş ve kendi eserinde nakletmiştir. Bu tasnifle ilgili somut örnekler de aktarmıştır. Nitekim Rasûlullah'ın(s.a.v.) sünnet olarak ortaya koyduğu her sünnetin Kur'ân'da bir aslının var olduğunu belirtmiş ve örneğin namazın rekâtları ve nasıl kılınacağı sünnetinin, Allah'ın (c.c.) Kur'ân'da mücmel olarak namazı farz kıldığı esasına dayandığını ifade etmiştir³⁷⁵.

c. Sünnetin Önemi

Suyûtî, “*Miftahu'l-Cenne fi'l-İhticâc bi's-Sünne*” adlı eserinin başından sonuna kadar sünnetin önemine ve dolayısıyla Hz. Peygamberin konumuna değinmiştir. Bu konuda Hz. Peygambere itaati emreden ayetleri başta olmak üzere, Hz. Peygamberin konuyla ilgili hadisleri, sahabenin, tabiûnun hatta tasavvufçuların sünnete verdiği önem ile ilgili görüşlerine kadar birçok bilgi aktarmıştır.

Hz. Peygambere itaatın Allah'a itaat olduğunu³⁷⁶, Rasûlullah'a(s.a.v.) bey'atın Allah'a bey'at olduğu³⁷⁷ vb. birçok ayet naklederek Hz. Peygamberin Kur'ân'daki

³⁷⁴ Suyûtî, *Miftahu'l-Cenne*, s. 22; Suyûtî, *Sünnetin İslâm'daki Yeri*, s. 29. Ayrıca bkz. Şâfiî, s.52.

³⁷⁵ Suyûtî, *Miftahu'l-Cenne*, s. 22.

³⁷⁶ 4. Nisâ, 80.

³⁷⁷ 48.Fetih, 10.

konumunu ortaya koymuştur. Bu ayetleri yine İmam Şâfiî'nin değerlendirmeleri ile birlikte aktarmıştır³⁷⁸.

Suyûtî, İmam Şâfiî'den nakil ile bu ayetleri tekid mahiyetinde birçok hadis nakletmiştir. Hadislerde Rasûlullah'a(s.a.v.) itaatın Allah'a itaat; Rasûlullah'a(s.a.v.) isyanın Allah'a isyan olduğu³⁷⁹; Rasûlullah'a(s.a.v.) itaat edenin cennete gireceği, isyan edenin ona yüz çevirdiği³⁸⁰ manasında hadisler nakletmiştir³⁸¹.

Suyûtî, bu ve buna benzer ayet ve hadisler çerçevesinde İmam Şâfiî'nin şu değerlendirmesini aktarmıştır:

“Allah (c.c.), Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnet olarak koyduğu her şeye tabi olmamızı farz kılmıştır. Ona uymayı kendisine uymak, ona uymamakta direnmeyi kendisine isyan olarak vaz' etmiştir. Bu (genel) hükümde hiç kimseyi dışarıda tutmadığı gibi, onun sünnetine uymamak için de bir yol bırakmamıştır”³⁸².

Bu değerlendirme çerçevesinde, Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnet olarak ortaya koyduğu hususların Allah'ın (c.c.) emriyle meydana geldiğini delil getirenler bunun iki şekilde söz konusu olduğunu söylerler:

1.Kendisine gelen vahiyle, ki bu insanlara okunuyordu.

2.Ya da Allah tarafından kendisine verilmiş peygamberlik sıfatıyla “şu şekilde hükmediyorum” demesidir³⁸³.

Suyûtî, burada Hz. Peygamberin tasarrufları olarak zikrettiğimiz ikinci maddeyle ilgili örnekler vermiştir. Mesela, Buhârî ile Müslim'in rivâyet ettiği bir hadiste, Hz.

³⁷⁸ Bkz. Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 25 vd.

³⁷⁹ Buhârî, el-Câmiu's-Sahîh, Ahkâm,1; Cihâd,108; Müslim, Ebu'l-Hüseyin b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, es-Sahîh, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, t.y., el-İmâre, 32-33.

³⁸⁰ Buhârî, İ'tisâm, 2.

³⁸¹ Bkz. Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 26-27.

³⁸² Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 25; Şâfiî, s. 51.

³⁸³ Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 23.

Peygamberin zinâkar bir şahsın olayında şöyle buyurmuştur: “Aranızda Allah’ın kitabıyla hükmedeceğim.”

Hz. Peygamber, daha sonra celde (sopa) ve sürgün cezası vermiştir. Hâlbuki sürgün cezası Kur’ân’da yoktur³⁸⁴.

Bu örnekten de anlaşıldığı gibi Hz. Peygamberin şahsî tasarrufları da vahiy mahsulü sayılmıştır.

Yine Suyûtî, Beyhakî’den nakil ile şu ayetin değerlendirmesini şu şekilde aktarmıştır. Ayet meâlen şöyledir: “ Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah’a ve Rasûlüne götürünüz”³⁸⁵.

Âlimler şöyle demiştir: “ Allah’a arz etmekten murad, kitabıdır. Rasûlullah’a arz etmekten murad, vefât ettikten sonra sünnetine arz edilmesidir”³⁸⁶.

Burada Suyûtî, Hz. Peygamberin sünnetinin Kur’ân-ı Kerîm’den sonra ikinci kaynak olduğunu vurgulamıştır.

Suyûtî, “*Miftahu’l-Cenne*” adlı eserinin muhtelif yerlerinde sahâbî ve tabîîn neslinin de sünnete büyük önem verdiklerini farklı örnekler vererek vurgulamıştır. Bu konuda da İmam Şâfiî ve Beyhakî’nin vermiş olduğu örnekleri vererek konuyu açıklamıştır³⁸⁷. Suyûtî, bu örneklerin girişini şöyle bir bâbla yapmıştır: “Sahâbîlerin Hz. Peygamberden gelen habere yönelmeleri.” Suyûtî, birçok örnek rivâyet ettikten sonra İmam Şâfiî’nin şu değerlendirmesi ile konuyu özetlemiştir: “Sahâbeden olsun tabîinden olsun, herhangi bir kimseye Rasûlullah’tan (s.a.v.) bir haber verildiği

³⁸⁴ Suyûtî, *Miftahu’l-Cenne*, s. 23. Buhârî, Sulh, 5; Şurût, 9; Eymân, 3; Hudûd, 30; 34; 38; 46; Ahkâm, 39; Müslim, Hudûd, 11; İbn Mâce, Hudûd, 7; Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, es-Sünen bi Şerh es-Suyûtî, Mısır, 1964, Âdâbu’l-Kudât, 22; Mâlik b. Enes, el-Muvatta’, thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî, Daru İhyai’l-Kütübi’l-Arabîyye, 1951, Hudûd, 1, (c.2., s. 822); Dârimî, Hudûd, 12 (c.2., s. 822); Ahmed b.Hanbel, Müsned, c. 4., s. 115-116.

³⁸⁵ 4.Nisâ, 59.

³⁸⁶ Suyûtî, *Miftahu’l-Cenne*,s. 29. Beyhakî, Delâilu’n-Nübüvve, c.1., s. 21;Beyhakî, el-Medhal, s.184.

³⁸⁷ Farklı örnekler için bkz. Suyûtî, *Miftahu’l-Cenne*, s. 36 vd.

zaman o haberi kabul etmeyen, ona muhalif söz söyleyen ve bu sözü sünnet kabul etmeyen birisini bilmiyorum”³⁸⁸.

Bu yorumdan da anlaşılıyor ki sahâbî ve tabîîn nesli de sünnete sarılma konusunda çok titiz davranmışlardır. Rivâyetleri tenkit süzgecinden geçirmişlerdir. Sağlam bir rivâyet olduğu zaman, kendi görüşlerinden vazgeçip sünnetle amel etmişlerdir.

Suyûtî, devamla İmam Şâfiî’nin şu değerlendirmesi ile konuyu sürdürmüştür: “Tabiundan sonra gelenler ve bizim kendilerine ulaştığımız zevat bu yolu takip etmişlerdir. Hz. Peygamberden gelen haberleri kabul etmişler, sünnet olarak benimsemişlerdir. Bundan dolayı, ona tabi olan övülür, sünnetine muhalefet eden de kınanır. Bu yoldan ayrılan kimse, bizim nazarımızda Rasûlullah’ın (s.a.v.) ashâbının yolundan ve ashâbtan sonra bugüne kadar gelmiş geçmiş ulemânın yolundan ayrılmış ve cahillerden olmuştur”³⁸⁹.

Suyûtî, kitabının devamında sahâbî ve tabîîn neslinden sonra gelen başta mezhep imâmları olmak üzere ulemânın sünnetin önemi konusundaki görüşlerine de işaret etmiştir.

Örneğin, Ebû Hanîfe (ö.h.150)’nin sünnete olan bağlılığını/fıkîhî metodunu şu örnekle belirtmiştir:

Yahya b. Dureys:

“-Sufyan’ın yanındaydım. Bir adam geldi ve “Ebû Hanîfe’yi suçlamıyor musun?” dedi. Sufyan ona şöyle cevap verdi:

-Nesi var ki? Ben onun şöyle dediğini duydum:

³⁸⁸ Suyûtî, Miftahu’l-Cenne, s. 44.

³⁸⁹ Suyûtî, Miftahu’l-Cenne, s. 45.

- Allah'ın (c.c.) kitabıyla amel ederim. Onda bulamazsam Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetiyle amel ederim. Allah'ın (c.c.) kitabı ile Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetinde yoksa ashâbının sözünü alırım. (Aralarında ihtilâf) olursa dilediğimkini alır, dilediğimkini de bırakırım. Onların sözlerinin dışına çıkıp başkasının kavlini almam. Ama iş İbrâhîm, Şa'bî, İbn Sîrîn, Hasan, Atâ, İbnu'l-Museyyeb'e –daha başkalarını da saydı- geldiyse onlar ictihad etmiş kimselerdir. Onların yaptığı gibi ben de ictihad ederim”³⁹⁰.

Suyûtî, İmam Şâfiî'nin sünnete olan bağlılığı ile ilgili şu rivâyeti Rebî'den aktarmıştır:

“Kitabımda Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine aykırı bir şey bulursanız Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetini alın, benim dediğimi bırakın”³⁹¹.

Yine konu ile ilgili Ahmed b. Hanbel'den şu görüşü nakletmiştir:

“Bizim yanıımızda sünnet, Rasûlullah'tan (s.a.v.) gelen rivâyetlerdir, Kur'ân'ı açıklar. Sünnet, Kur'ân'ın işaret ettiği manaların delilleridir”³⁹².

d. Mutasavvıfların Sünnet Hakkındaki Görüşü

Suyûtî, “*Miftahu'l-Cenne*” adlı eserinin son kısmında ise, mutasavvıfların sünnete olan yaklaşımlarına dair çeşitli görüşler aktarmıştır. Bu konuda “*Risâletü'l-Kuşeyrî*” adlı eserden tasavvuf ehlinde olan ehl-i tarîkin sözlerini nakletmiştir.

³⁹⁰Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 60; Suyûtî, Sünnetin İslâmdaki Yeri, s. 74-75; Beyhakî, el-Medhal, s. 203-204; es-Saymerî, Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ali, Ahbâru Ebî Hanîfe ve Ashabihi, Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrut, 1976, s. 10; İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh, el-İntikâ fî Fedâilî's-Selâseti'l-Eimmeti'l-Fukahâ, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1350, s.142.

³⁹¹Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 60; Beyhakî, el-Medhal, s. 205; Hafîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali, Kitâbu'l-Fakîh ve'l-Mutefakkîh, thk. Adil b. Yusuf el-Ğarâzî, Dâru İbnu'l-Cevzî, Riyad, 1996, c.1., s. 389.

³⁹²Suyûtî, Miftahu'l-Cenne, s. 76; Lâlkâî, Ebû'l-Kasım Hibetullah b. Hasan b. Mansûr, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne ve'l-Cemâ'a, thk. Ahmed Sa'd Hamdân, Dâru Tayyibe, Riyad, t.y., c.1.,s. 156.

Suyûtî, Ebû Süleyman ed-Dârânî (ö.h. 215), Zû'n-Nûn el-Mısırî (ö.h. 245), Cunejd el-Bağdâdî (ö.h. 297), Ebû Osman el-Hîrî (ö.h. 311) vb. birçok mutasavvıfın sünnete verdikleri önemi vurgulayan cümleler aktarmıştır.

Tasavvuf pîrlerinden konuyla ilgili birkaç örnek vererek konuyu somutlaştıralım. Örneğin, Zû'n-Nûn el-Mısırî sünnete verdiği önemi şu cümlesiyle vurgulamıştır: “Allah’ı (c.c.) sevenin alameti, Allah’ın sevgilisinin (Peygamberinin) ahlakına, fiillerine, emirlerine ve sünnetlerine tabi olmasıdır”³⁹³. Cunejd el-Bağdâdî ise konuyla ilgili şöyle demiştir: “Kur’an’ı ezberlemeyen, hadis de yazmayan kimseye bu yolda uyulmaz. Çünkü bizim tasavvuf ilmimizin sınırları Kur’an ve sünnetle belirlenmiştir”³⁹⁴. Ebû Osman el-Hîrî de şöyle demiştir: “ Allah ile dostluk ve güzel edeb, devamlı ondan korkmak ve murâkabe halinde bulunmakla olur. Rasûlullah (s.a.v.) ile dostluk da sünnetlerine tabi olmak ve zahiri ilimlere bağlı kalmakla olur”³⁹⁵.

Bütün bu sünnet hakkındaki görüşlerden şu sonuç ortaya çıkıyor: Suyûtî, daha çok mutasavvıfların sünnetle nasıl amel edileceği konusundaki görüşlerini aktarmıştır. Kendisi, kanaatlerini ifade etmemiştir.

7. SUYÛTÎ’YE YÖNELTİLEN TENKİTLER

Suyûtî, asrında parmakla gösterilecek bir seviyeye ulaşmış büyük bir âlim idi. Zamanına kadar gelen bütün hadisleri her türlü teknik bilgilerle beraber ezberlemiş olan bir zattı. Verdiği eserler o kadar çoktu ki hakkında “Hiçbir kerameti olmasa da

³⁹³ Suyûtî, Miftahu’l-Cenne, s. 84; Kuşeyrî, Abdülkerim b. Havâzin, Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İst., 1991, s. 114.

³⁹⁴ Suyûtî, Miftahu’l-Cenne, s. 85; Kuşeyrî, s. 140.

³⁹⁵ Suyûtî, Miftahu’l-Cenne, s. 85; Kuşeyrî, s. 141.

bu kadar eser vermiş olması, ona keramet olarak yeter”³⁹⁶ denmişti. Bu kadar yüksek payeye ulaşmış olan bir âlimin elbet dostları yanında hasetçileri de bulunacaktı.

a. Suyûtî’ye Yöneltilen Tenkitlerin Sebepleri ve Tarihi Arka planı

Suyûtî’ye yapılan muhalefet, iki ana sebebe dayanmaktadır:

1. Suyûtî’nin müctehidlik iddiasında bulunmuş ve kendisinin dokuzuncu asırda gönderilmiş bir müceddid olduğunu savunması. Ona bu mertebeyi layık görmeyenler aleyhine bir akım başlattılar.

2. Görüş Ayrılıkları: Bu tartışmaların büyük çoğunluğu verilen fetvâlardaki görüş ayrılıklarıydı. Suyûtî, kendi muasırlarıyla ilmî polemiklere girmiş ve kendini haklı çıkarmak için, kendi fetvâsının, görüşünün doğru olduğunu savunmuş; diğer âlimleri cehaletle ve hatta bazen küfürle suçladığı risâleler yazmıştır. Suyûtî’nin bu şekilde birçok tartışması olmuştur. *el-Hâvî li’l-Fetâvâ* adlı eseri bu konularda yazmış olduğu fetvâları ihtiva eder³⁹⁷.

Suyûtî’ye yapılan bu muhalefet, onun çok erken yaşlarında başlamış, h. 867 senesinde, kendisi on sekiz yaşlarında iken ilmiyye sınıfına geçişini anlatırken bu duruma şu şekilde işaret etmiştir:

“ ...867 senesinin Zilkâde ayının dokuzuncu gününde Şeyhülislâm el-Bulkînî (ö.h.868), oğlu, üvey oğlu, kâdı vekilleri, pek çok âlim ve öğrenci ve hatta hasetçilerim ve düşmanlarım camiye doldurdu...”³⁹⁸.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki Suyûtî muasırlarıyla erken yaşta tartışmalara başlamış ve daha sonraki süreçte bu ciddi boyutlara ulaşmıştır.

³⁹⁶ Şa‘rânî, et-Tabakâtu’s-Suğrâ, s. 35.

³⁹⁷ Bkz. Suyûtî, el-Hâvî li’l-Fetâvâ. Ayrıca bkz. Şek’a, Celaleddin es- Suyûtî, s. 81-82.

³⁹⁸ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 240.

Suyûtî'nin girdiği ilk tartışmalardan biri de 866/1461 yılında mantığın haram olduğu meselesiydi. Sehâvî(ö.h. 902) bu meselede Suyûtî'nin İbn Teymiyye(ö.h.728)'yi taklit ettiğini söyler³⁹⁹. Sehâvî'nin, Suyûtî'nin hangi eserinden söz ettiği belli değil; zira müellif ilk önce *el-Kaytû'l-Muğrik*'i iki sene sonra ise *el-Kavlu'l-Müşrik fî Tahrîmi'l-İştigâli bi'l-Mantık*'ı yazmıştır⁴⁰⁰. Suyûtî Sehâvî'nin iddiasını, İbn Teymiyye'nin *Nasîhat Ehli'l-Îmân fî'r-Reddi alâ Mantık'il-Yûnân* isimli eserini o dönemde okumadığını söyleyerek reddeder ve bu eseri müçtehid olduğunu göstermek üzere ancak yirmi sene sonra ihtisar ettiğini söyler⁴⁰¹.

Suyûtî, h. 869'un Rebiülahir ayında Hac farızasını yerine getirmek için Hicaz'a gittiğinde babasının öğrencisi olan Mekke'nin Şafîî kadısı Burhaneddîn İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Zuheyre (ö.h. 891) ile buluşmuş ve bir tartışma yüzünden araları açılmıştır⁴⁰². Bu iki âlim arasındaki küskünlük, yirmi sene sürmüştür. Suyûtî h. 888'de İbn Zuheyre'ye dostane bir mektup yazarak bu husumete son vermiştir⁴⁰³.

875/1470'te Suyûtî mutasavvıf şair İbnü'l-Fâriz meselesinde tüm ulemanın, bazı emirlerin hatta Sultan Kayıt bay'ın da taraf olduğu daha büyük bir tartışmanın içine girer. Burhaneddîn İbrahim el-Bukâî(ö.h. 885), Muhibuddîn b. Şihnâh vb. kişilerden oluşan bir âlim grubu, İbnü'l-Fâriz'in *Kaside et-Taiye*'sinin bazı dizelerinde hulul ve ittihad'ı savunduğunu dolayısıyla da mülhîd ve kâfir olduğunu iddia ederler. Zekeriyâ el-Ensârî (ö.h. 925), Zeynuddîn Kasım b. Kutluboga (ö.h.881), Suyûtî'nin hocası el-Kâfiyecî (ö.h. 879) ve Suyûtî'den oluşan karşı taraf İbnü'l-Fâriz'in sunnî olduğunu savunur; Suyûtî, *Kam'u'l-Muariz fî Nusret İbnü'l-Fâriz* isimli eserini bu

³⁹⁹Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c. 4, s. 66.

⁴⁰⁰ Suyûtî, Savnu'l-Mantûku'l-Kelâm an Fenni'l-Mantık ve'l-Kelâm, Kahire, 1970, s. 1; Sartain, Elisabeth, Celâleddîn Suyûtî Hayatı ve Eserleri, s. 40.

⁴⁰¹ Suyûtî, Savnu'l-Mantûk, s. 1-4.

⁴⁰² Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 80.

⁴⁰³ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 80-82.

meseleden dolayı yazar⁴⁰⁴. Bu eserinde, İbnü'l-Fâriz'in Allah'ın dostlarından olduğunu ve bazı insanların birkaç mısrayı yanlış anlayıp onu küfürle suçlamalarının haksız olduğunu ve hatta pek çok takva sahibi âlimin bu mısralarda iddia edildiği türde görüşler saptamadığını bundan başka, İbnü'l-Fâriz'in kendisinin de Müslüman olarak tanındığını ifade etmiştir⁴⁰⁵.

888/1483 yılının Cemaziyülâhir ayında, buna benzer bir tartışma İbn-i Arabî(ö.h.638) hakkında patlak verir. Bu meselede de âlimler arasında ihtilaf olmuştur ve bir kısmı İbn-i Arabî'nin kâfir olduğunu ve bu sebeple eserlerinin yakılması gerektiğini iddia etmiştir. Suyûtî, İbnü'l-Fâriz meselesindeki tavrına benzer bir tavır alır: İbn-i Arabî'nin Allah'ın dostlarından olduğunu, bazı ifadelerinin kelimesi kelimesine anlaşılmaması gerektiğini; ancak bunların kolayca yanlış anlaşılabilceği için yasaklanmaları gerektiği yönünde görüş bildirmiştir⁴⁰⁶.

879/1475 yılının Zilkade ayında, Suyûtî, Şemsüddîn Muhammed el-Bânî(ö.h.895), Şemsüddîn Muhammed b. Abdulmunim el-Cevcerî (ö.h. 889) ve Suyûtî'nin ismini hiç zikretmeden ısrarla cahil lakabını taktığı birinin dâhil olduğu bir grupla uzun sürecek bir münakaşaya girer. Şemsüddîn Muhammed el-Bânî, Suyûtî'nin ders aldığı hocalardan biriydi⁴⁰⁷. Fakat Suyûtî, bu hocanın diğer hocalardan daha düşük bir ilmî seviyesi olması sebebiyle ondan ders almayı kesmişti. el-Bânî'nin, Suyûtî'ye tavır almasının sebebi Suyûtî'ye göre babasıyla bu hocasının arasından husumet bulunmasıydı⁴⁰⁸. el-Cevcerî ile olan anlaşmazlığı daha 869/1464'te Hicaz'da birlikte öğrenim gördükleri senede başlamıştı. Bu ikisi daha sonra Kahire'de aynı kurumların içinde bulundular ve fetvalar verdiler; ancak bu,

⁴⁰⁴ Sartain, s. 40; Lehham, s. 139-140.

⁴⁰⁵ Sartain, s. 40.

⁴⁰⁶ Sartain, s. 40-41. Ayrıca bkz. Lehham, s. 139-140.

⁴⁰⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 61.

⁴⁰⁸ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 168.

kişiliklerinin farklı olmasından dolayı aralarının daha da açılmasına yol açtı. Suyûtî bir mesele üzerinde uzunca düşünmeden fetvâ vermezken el-Cevcerî hiç düşünmeden görüşünü bildirirdi ve bu sebeple zor konulara dair meselelerde yanılırdı⁴⁰⁹.

Bu anlaşmazlıklara rağmen, Suyûtî'nin el-Cevcerî'ye saygısı vardı. Diğer taraftan cahil diye zikrettiği bu şahısla arasında bir saygı söz konusu değildi. Suyûtî, hal tercümesinde bu zatın isminden söz etmez ancak çağdaşları kimden bahsettiğini bilir. Bu “cahil” Abdülberr el-Bânî (ö.h. 895), Celâleddîn el-Bekrî (ö.h. 891) gibi âlimlerden ders alır⁴¹⁰ ve ticaretle iştigal eder, pazarda bir dükkanı vardır⁴¹¹. Ayrıca Suyûtî, *el-Mâkamatü'l-Mustansiriyye* adlı risâlesinde bu zatla ilgili farklı bilgiler de vermiştir. Bu zatın pazar da iş yeri olduğunu ve haram işleyenlerin bulunduğu bölgelere çok uğradığını, günahkâr biri olduğunu vb. pek çok kötü vasfını saymıştır⁴¹².

Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi* adlı eserinde Suyûtî'nin hasımları arasında 828/1424 doğumlu, Şemsüddîn el-Bânî, Celâleddîn el-Bekrî gibi âlimlerden ders almış ve geçimini İbn Tûlûn Camii'nin yanındaki pazardaki dükkanından sağlayan Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed et-Tûlûnî isimli, Suyûtî'nin tasvirlerine uyan ve Suyûtî'yle devamlı tartışmalara girişen bir şahıstan söz etmiştir⁴¹³. Bu bilgilerden de anlaşılıyor ki bu şahıs Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed et-Tûlûnî'dir. Cahil olarak geçen yerlerde Şemsüddîn et-Tûlûnî ismi kullanılacaktır.

⁴⁰⁹ Sartain, s. 41; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 183-185.

⁴¹⁰ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 163; Sartain, s. 41.

⁴¹¹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 178- 185.

⁴¹² Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, Şerhu Mâkamâti Celaleddin es-Suyûtî, thk. Semîr Mahmud ed-Derûbî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1989, c.2., s. 1056-1080.

⁴¹³ Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c. 7., s. 112-113.

Suyûtî'nin Şemsüddîn et-Tûlûnî ile münakaşalarından biri, 886/1481'de Suyûtî'nin şehir civarında kötü adı olan bazı evlerin yıkımına dair verdiği fetvâdır. Hakkında yıkılma fetvâsı bulunan evlere Emir Kansuh eş-Şerefî de sıkça uğramaktadır. Bu evlerden birinde oturan Şemsüddîn et-Tûlûnî, bu fetvânın mesnedsiz olduğunu iddia eder ve şehirdeki diğer âlimlere danışır ve onlar Suyûtî'nin fetvâsına muhalefet ederler. Sorun Emir Kansuh'un başka bir şehre tayininin çıkmasıyla oraya giden topluluğun dağılması ve genelevinin kapatılmasıyla son bulur⁴¹⁴. Suyûtî bu konuyla ilgili “*Hedmu'l-Cânî ale'l-Bânî*” adıyla bir risâle yazmış ve evlerin yıkımına dair verdiği fetvânın detaylarını açıklamıştır⁴¹⁵.

Yine aynı sene içinde Suyûtî, Şemsüddîn et-Tûlûnî ile üç talâkla boşanmış birinin nikâhının akit şartlarının birinin eksik olması neticesinde arada bir muhallil olmadan yeniden evlenmesi konusundaki fetvâsı yüzünden başka bir tartışmaya girer. 888/1483'te kunût dualarındaki bir kelimenin telâffuzu yüzünden tartışılır⁴¹⁶.

888/1483'te, Suyûtî'nin el-Cevcerî ile münakaşaları olmuştur. el-Cevcerî talâktan sonraki yalan yere yemin meselesinde et-Tûlûnî'nin tarafından yer almıştır. Bunun dışında Suyûtî'nin biyografisinde ifade ettiği gibi on beş konuda el-Cevcerî ile arasında ihtilaf olmuştur: Hz. Ebû Bekr'in Hz. Peygamberin en faziletli sahâbîsi olması, İmam Gazâlî(ö.h.505)'nin yaşadığımız dünyanın yaratılabilecek olanların içinde en iyisi olduğu iddiasının doğru olup olmaması, Peygamberlerin çobanlığı gibi konularda tartışmaları olmuş ve bu konularla ilgili risâleler yazmıştır⁴¹⁷.

888/1484'ün Zilhicce ayında, ulemanın ve talebelerinin iki tarafa bölündüğü bir tartışma çıkar. Bir öğrencisi Suyûtî'ye, kadınların cennet'te Allah'ın cemâline

⁴¹⁴ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 175-179; Sartam, s. 42.

⁴¹⁵ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, el-Hâvî li'l-Fetâvâ, c.1., s. 113-114.

⁴¹⁶ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 180-181.

⁴¹⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 186-190; Ayrıca bkz. Suyûtî, el-Hâvî li'l-Fetâvâ.

mazhar olup olmayacaklarını ve bu şerefin yalnız erkeklere ait görüşünün doğru olup olmadığını sorar. Cevap olarak pek çok farklı görüşün olduğu ancak muhtelif hadislerden çıkarttığı kadarıyla kadınların bu şerefe yalnızca ahiret günü sahip olabileceklerini ve Cuma günleri bu şerefe yalnızca erkeklerin mazhar olabileceğine kanaat getirdiğini söyler. Cuma günleri tüm Müslümanların bu şerefe mazhar olacağını ekser ulemanın savunduğunu bilen şahıs aynı soruyu bu sefer el-Cevcerî'ye sorar. el-Cevcerî, Suyûtî'nin hal tercümesinde anlattığı kadarıyla, bu konuya dair hadisleri bilmediği için, Suyûtî'den bu konuyla ilgili yazdığı risâlesini ister ve nasıl bu görüşe vardığına dair fikir sahibi olmaya çalışır; daha sonra teşekkür etmek yerine Suyûtî'ye en olmadık suçlamalarda bulunur ve topluma açık bir yerde Suyûtî'nin hatalarını ortaya çıkartmaya çalışır. Suyûtî ona “*el-Lafzü'l-Cevherî fî Reddî'l-Hubâtî'l-Cevcerî*” risâlesi vasıtasıyla cevap verir⁴¹⁸.

Bu tartışmalar, 889/1484'te Suyûtî'nin müçtehid olduğunu açıklamasıyla yeniden alevlenir. Bazı âlimler bu iddiayı kabul etmez ve el-Cevcerî kendisiyle Suyûtî'nin Sultan'ın önünde münazara yapması için Sultan'ın sır kâtibi Takyuddîn Ebû Bekir b. Muzhir ve diğer emirlere talepte bulunur. Suyûtî böyle bir münazaranın gerçekleşmesi için kendisinden başka, biri hakem diğeri münazaracı iki müçtehidin daha olması gerektiğini söyleyerek el-Cevcerî'nin münazara yapabilecek kabiliyetinin olmadığını söyler. Sultan'ın sır kâtibi Ebû Bekir b. Muzhir ulema arasındaki bu çekişmeyi iyi karşılamadığı için olayları yatıştırmak zorunda kalmıştır. el-Cevcerî'nin iki ay sonra vefat etmesi tartışmayı sona erdirmiştir⁴¹⁹.

Suyûtî'nin *et-Tahaddüs*, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, *Mâkamât* gibi eserlerinden anladığımız kadarıyla el-Bânî, et-Tûlûnî, el-Cevcerî gibi âlimlerin ilmî açıdan karşı

⁴¹⁸Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 190-193; Sartain, s. 42-43.

⁴¹⁹Sartain, s. 43; Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 193-201.

çıkmalarına Suyûtî sert tepki gösteriyordu. Adı geçen bu ulema dışında, Sehâvî, İbnü'l-Kerakî (ö.h. 922), Kastalânî (ö.h.923) gibi âlimlerle de ilmî tartışmaları olmuştur. Bütün bu tartışma konularına ve âlimlere tarihî seyri içinde kısaca değindik. Suyûtî'nin muhalifleri içinde en meşhûr olanlarından birkaçına işaret ederek konuyu değerlendirmeye çalışacağız.

b. Sehâvî'nin Eleştirileri

Sehâvî, büyük bir âlim olmasına rağmen Suyûtî hakkında pek çok ithamlarda bulunan ve Suyûtî aleyhtarı akımın başını çeken zattır. Sehâvî, *ed-Dav'ül-lâmi* adlı eserinde Suyûtî'nin biyografisinde bu eleştirilerini zikretmiştir. Sehâvî'nin bu eleştirilerinden bazıları şunlardır:

1. Sehâvî'nin Suyûtî'ye yönelttiği en önemli suçlama intihaldir. Suyûtî'nin, kendisinin eserlerini çaldığını, Mahmudiye Kütüphanesi ve diğer kütüphanelerde bulunan kitaplara musallat olduğunu, çağdaşlarının bilmediği eski eserleri gasbettiğini ve bunlarda biraz değişiklikler, bir kısım takdim ve tehirler vb. şeyler yaptıktan sonra kendisine mal ettiğini iddia etmiştir ve bu eserlerin müelliflerinden bazılarının isimlerini vermiştir. Mesela Suyûtî'nin Sehâvî'nin hocası olan İbn Hacer el-Askalânî (ö.h. 852)'den intihal ettiği, çaldığını iddia ettiği eserlerin listesini vermiştir: *Lübâbu'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl, Aynu'l-Îsâbe fî Ma'rîfeti's-Sahâbe, en-Nüketü'l-Bediât ale'l- Mevzuât, el-Müdrîc ile'l-Müdrîc, Tezkiretü'l-Mü'tesi bi-men Haddese ve'n-Nesiye, Tuhfetü'n-Nâbih bi-Telhîsi'l-Müteşâbih, Mâ Revâhu'l-Vâ'ûn fî Ahbâri't-Tâ'ûn, el-Esâs fî Menâkibi Benî'l-Abbâs, Cüz' fî Esmâi'l-Müdellisîn, Keşfu'n-Nikâb ani'l-Elkâb, Neşru'l-Abîr fî Tahrîci Ehâdîsi's-Şerhi'l-Kebîr*. Sehâvî bu listeyi verdikten sonra şöyle demiştir: “Bütün bu eserler

şeyhim İbn Hacer'indir. Keşke bu eserlerde intihal yaptığı zaman tahrif yapmasaydı; zira özgün bir nüsha olarak kalsaydı, daha faydalı olurdu”⁴²⁰.

Suyûtî, Sehâvî'nin intihal listesinde isimlerini verdiği eserlerle aynı konularda veya benzer isimlerle ilgili kitaplar yazmıştır. Ama Suyûtî'yi savunacak pek çok nokta vardır. Birincisi, o dönemde âlimler, kendilerinden önceki âlimlerin eserlerinden alıntı yapmak, şerh etmek, zeyl yazmak, ihtisar etmek veya ilaveler yapmak suretiyle kitaplar meydana getirmişlerdir. Böyle bir şey, başkasının 'benimdir' diye sunması (intihal) anlamına gelmez. İkinci husus da Sehâvî'nin söz ettiği kitapların çoğunun hadis ve fetvâ derlemesi olmasıdır. Bu eserler kaynak eserler olduğu için bunların diğer âlimlerce kullanılması gerekliliği açıktır. Üçüncüsü husus ise, Suyûtî *el-Câmiu's-Sağır*⁴²¹, *Hüsnü'l-Muhadara*⁴²² gibi hacimli eserlerinin başında hangi eserlerden yararlandığını belirtmiştir. *el-İtkân* adlı tefsiri, Zerkeşî'nin(ö.794) “*Kitâb el-Bürhân fî ulûmi'l-Kur'ân*” adlı kitabından faydalanılarak genişletilmiş şeklidir⁴²³. Yine daha kısa eserlerinin mukaddimesinde eserinin konusunu belirtirken konuyla ilgili başka eserlerinin olup olmadığını (şerh veya ihtisar olsun) bildirmiştir. Mesela *ed-Dürerü'l-Müntesire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire* adlı eserin mukaddimesinde bu kitabı ez-Zerkeşî'nin *et-Tezkire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire* adlı eserini telhîs edip ilaveler yapmak suretiyle te'lif ettiğini söylemiştir⁴²⁴. *et-Tezyîl ve't Teznîb alâ Nihâyeti'l Garîb* adlı eser, İbnu'l-Esîr el-Cezerî(ö.h.606)'nin “*en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis*” adlı eserini telhisidir ve buna

⁴²⁰ Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c. 7., s. 66-68. Ayrıca bkz. Derviş, Adnan, İttihâmu'l-Celâl es-Suyûtî beyne't-Tebrie ve'l-İdâne, et-Turâsu'l-Arabî, Dimaşk, 1993, c. 13, sy. 51, s. 79-100.

⁴²¹ Suyûtî, el-Câmi'u's-Sağır, s. 5-6.

⁴²² Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c.1, s. 9.

⁴²³ Bkz. Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Kahraman Yay., İst., 1978, c.1., s. 6-8; Karahan, c. 11, s. 261.

⁴²⁴ Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire, s. 17.

birtakım ilavelerde de bulunduğunu belirtmiştir⁴²⁵. Ayrıca eserlerinde sıklıkla hangi âlimin hangi eserinden faydalandığına dair bölümler vardır. Suyûtî'nin *el-Hâvî li'l-Fetâvâ* adlı eserinde ve diğer eserlerinde bunun örnekleri çoktur. Bütün bu hususlar göz önünde tutulduğunda intihal ithamlarının yersiz olduğu açıktır⁴²⁶.

Suyûtî kendisini Sehâvî'ye karşı savunmak için *el-Kâvî fî Târîh-i Sehâvî* adlı risâleyi yazmıştır. Suyûtî bu eserinde Sehâvî'nin “*ed-Dav'ül-Lâmi*” adlı eserine ciddi anlamda eleştiriler yöneltmiş ve kendisine yapılan ithamlara karşı kendisini savunmuştur. Suyûtî Sehâvî'nin hadis ile ilgili eserlerini, hocası İbn Hacer el-Askalânî'nin ölümünden sonra bitmemiş eserlerinin müsveddelerini kullanarak yeniden yazmış olduğunu belirtir. Sözlerinin devamında İbn Hacer'e ait olan “*el-Hisâlu'l-Mûcibe li'l-Zilâl*” adlı eserden intihalen bir eser yazmadığını ispatlamaya çalışır. Buradaki ispatı, kendisinin tüm hadis kitaplarını araştırdıktan sonra ancak Ahiret günü Allah (c.c.) tahtının gölgesinden faydalanacak müminlerin vasıflarından yetmiş tanesini bulmasıdır. Oysa Sehâvî seksen tane bulmuştur. Eğer bu eseri intihal etseydi yetmiş değil seksen vasıf zikretmesi gerektiğini belirtmiştir. Suyûtî sözlerinin devamında şöyle der:

“ ...Te'lif işinde benim âdetimdir ki bir kitaptan nakil yaptığım zaman sözü nakledene nispet ederim...” İbn Hacer'e ait olan bu eserde de Sehâvî'nin yaptığının aynısını yaptığını söylemiştir⁴²⁷.

Ayrıca Suyûtî, kitaplarının Şam, Halep, Irak, Hicaz, Yemen, Sudan vb. dünyanın her tarafına yayıldığını ve Allah'ın çalıntı olan bir kitaba böyle bir yaygınlık nasip

⁴²⁵ Suyûtî, et-Tezyîl ve't Teznîb alâ Nihâyeti'l Garîb, s. 33.

⁴²⁶ Geniş bilgi için bkz. Sartân, s. 52-53; Dervîş, s. 88-89; Ziyâde, Muhammed Mustafâ, el-Müerihûn fî Mısır fî'l-Karni'l-Hâmis Aşar el-Milâdî, s. 61.

⁴²⁷ Suyûtî, Şerhu Mâkamâti Celâleddin es-Suyûtî, c.2., s. 949-951.

etmeyeceğini ve Sehâvî'nin kitaplarının ise evinden daha uzağa gitmediğini ilave etmiştir⁴²⁸.

Suyûtî, *Nazmü'l-İkyan fî A'yani'l-E'yan* adlı eserinde Sehâvî'nin biyografisini verirken onu sert bir şekilde eleştirir:

“O (Sehâvî); hadisi Mısır, Şam ve Hicaz âlimlerinden aldı. Onlardan öğrendiği hadisleri, birçok dil hatası yaptı ve başka bir ilimde uzmanlığı olmamasına rağmen, o bilgileri tahrîç etti ve eser haline getirdi. Onun başka bir ilimde uzmanlığı olmaması sadece hadis ile ilgilenmiş olmasından kaynaklanır. Daha sonra tarih ilmiyle uğraştı ve ömrünün geri kalanını bu işe vakfetti. Ancak bu işi yaparken insanlara dil uzattı, metinleri dedikodu ile doldurdu ve iddialarını ispatlamadan herkesi itham etti. Ben cerh ve ta'dil ilmiyle uğraşıyorum; işim bu diyerek kendini temize çıkarmaya çalıştı. Bu ise Allah katında iftira, hata ve açık bir cehalettir. O çok büyük bir günaha girmiştir”⁴²⁹.

2. Sehâvî, Suyûtî'nin hadis imlâsından anlamadığı halde İbn Tûlûn Camii'nde hadis nakletmeye başladığı ithamında bulunmuştur. Suyûtî'nin hadis alanında ortaya koyduğu geniş bir literatür, Sehâvî'nin bu iddiasında haksız olduğunu ortaya koymaktadır: Suyûtî'nin talebelerinden olan ed-Dâvudî (ö.h. 945), hadis alanında Suyûtî'nin var olan 229 eserinin ismini vermiştir⁴³⁰. Bedî' es-Seyyid Lehham, hadis alanında Suyûtî'nin 304 eserinin ismini zikretmiştir⁴³¹.

Şa'rânî (ö.h. 973), Suyûtî'nin hadis ilimlerinde kendi asrının en bilgini, en çok hadis ezberleyeni olduğunu söylemiş ve onun hadis metinlerinde hüküm çıkarmayı bilen, hadislerdeki garîb kelimelerin anlamına vakıf olan biri olduğunu belirterek

⁴²⁸ Suyûtî, Şerhu Mâkamâtî Celâleddin es-Suyûtî, c.2., s. 951.

⁴²⁹ Suyûtî, Nazmü'l-İkyan fî A'yani'l-E'yan, s. 152.

⁴³⁰ el-Bukâî, Mahtûtâtü Tercümetü'l-Allâme es-Suyûtî li Ebî Abdillâh Şemsüddîn Muhammed ed-Dâvudî, s. 380-394.

⁴³¹ Bkz. Lehham, s. 239-264.

Suyûtî'yi savunmuştur⁴³². eş-Şâzelî (ö. 935) de Suyûtî'nin kendi çağında muhaddislerin imâmı olduğunu; kalemi ve diliyle Hz. Peygamberin sünnetini koruduğunu söylemiştir⁴³³. Suyûtî kendisinin Hadis ilminde İbn Hacer el-Askalânî mertebesine ulaşmak amacıyla zemzem suyunu içtiğini ve hac yaptığını söylemiştir⁴³⁴. Bu ve buna benzer deliller gösteriyor ki Sehâvî'nin bu iddiası yersiz ve tutarsızdır.

Sehâvî, “*ed-Dav'ül-Lâmi*” adlı eserinde bu eleştiriler dışında Suyûtî'yi yalancılık, zeki olmamak, hesap ilmini bilmediğinden dolayı ahmaklıkla itham etmiştir. Ayrıca eserleri âlimlerden değil sadece kitaplardan aldığı için birçok tashîf ve tahrîf yaptığını yani harf ve hareke hatası yaptığını iddia etmiştir. Bunların dışında Suyûtî'nin birtakım lügavî ve gramer hataları yaptığını iddia etmiştir. Ayrıca Suyûtî'nin müçtehitlik iddiasında bulunmasını da eleştirmiş⁴³⁵ ve biz bu konuyu Suyûtî'nin müçtehitliği başlığı altında değerlendireceğiz.

Şevkânî (ö.h. 1250), “*el-Bedru't-Tâli*” adlı eserinde Sehâvî'nin Suyûtî'ye yönelttiği bu ithamları eleştirmiş ve bu iddiaların yersiz olduğunu söyleyerek Suyûtî'yi savunmuştur⁴³⁶. Adnan Dervîş, Şevkânî'nin Sehâvî'ye verdiği cevapları zikrettikten sonra, akıl ve feraset sahibi olan her insanın Şevkânî'nin Sehâvî'ye karşı Suyûtî'yi savunmasında kullandığı delilleri gördükten sonra Sehâvî'nin iddiasının tutarsız ve sözlerinin geçersiz olduğunu göreceğini ifade etmiştir⁴³⁷.

⁴³² Şa'rânî, s. 27-28.

⁴³³ Şübacî, s. 148.

⁴³⁴ Suyûtî, Hüsnü'l-Muhadara, c. 1, s. 290.

⁴³⁵ Geniş bilgi için bkz. Sehâvî, ed-Dav'ül-Lâmi, c. 7., s. 66-70.

⁴³⁶ Geniş bilgi için bkz. eş-Şevkânî, el-Bedru't-Tâli, c.1., 330-334; Şek'a, s. 86.

⁴³⁷ Dervîş, s. 97.

c. İbn Kerakî'nin Eleştirileri

İbn Kerakî (ö.h. 922), dönemin sultanlarıyla iyi geçinen bir zattı. Sultan Kayıtbay (ö.h. 901) Mısır'da emirken onun lütfunu kazandı ve sultan olunca onu sarayda vazifelendirdi ve ona görevler verdi. Sultan Kayıtbay ile Suyûtî arasındaki anlaşmazlıklarda önemli bir rol oynadı⁴³⁸.

Suyûtî'nin "*Tarzu'l-Amâme fî'l-Fark beyne'l-Mekâme ve'l-Kumâme*"si İbn Kerakî'yi eleştirmek ve onun ithamlarına cevap vermek için yazdığı birçok risâleden biridir. Risâle iki âlimin üzerinde münakaşa ettikleri hadis ve nahiv meseleleri üzerinedir⁴³⁹.

Suyûtî kitabının giriş bölümünde, risâlenin konusunun İbn Kerakî ile olan münakaşalarının hakikatini yazmak olduğunu belirtir ve eğer kendi tarafından olayların nasıl bilindiği aktarılmazsa daha sonra tarihçilerin ve tabakat yazarlarının olayları yanlış aktaracaklarından korktuğunu belirtir. Daha sonra İbn Kerakî'nin ithamlarını sıralar ve onların cevaplarını verir. İbn Kerakî ilk olarak Suyûtî'nin müceddidlik iddiasına karşı gelir ve gökten hiçbir meleğin inip de bunu ilan etmediğini söyler. Suyûtî de bu iddiaya karşı, kendisi kadar meşhur ve eserleri diğer ülkelerde okunan önceki müceddidler için de bu şekilde bir ilanın olmadığını söyleyerek kendisini savunur⁴⁴⁰.

İbn Kerakî, Suyûtî'nin yazmada ve konuşmada Allah'ın halk ettikleri arasındakilerin en âlimi olması iddiasına da karşı çıkar. Buna karşı çıkmasının tek sebebi ise iddianın melekleri, Hz. Hızır'ı ve Hz. İsa'yı da iddia kapsamına sokmasıdır. Suyûtî bu itirazı ahmaklık olarak kabul eder ve iddiasının sadece o gün yaşayan insanları kapsadığını ve fetvâ verenleri mevzu ettiğini bildirir.

⁴³⁸ Sartain, s. 53. Ayrıca bkz. Tez metni, s. 6 -9; Şa'rânî, s. 32-35.

⁴³⁹ Sartain, s. 54.

⁴⁴⁰ Sartain, s. 54. Bkz. Suyûtî, Şerhu Mâkamâti Celaleddin es-Suyûtî, c.2., s. 782.

Bundan başka İbn Kerakî, Suyûtî'nin hayatı boyunca insanları kırmasını, risâleler yazmak suretiyle âlimlere sataşmasını eleştirir. Suyûtî bu risâleleri sadece âlimlerin hatalarını düzeltme amacıyla yazdığını söyler ve bunun mükafatlandırılacak bir dinî görev olduğunu ekler⁴⁴¹.

İbn Kerakî, Suyûtî'yi fakir olmasından dolayı ayıplar. Suyûtî ise fakirliğin Allah'ın bir lütfu olduğunu söyler. İnsanların İbn Kerakî'nin kapısını ilim almak veya fetva istemek için değil sadece dünyevî makam ve menfaat için çaldığını söyler. Suyûtî ise ne onun ne de başka birisinin kapısını böyle işler için çalmadığını söyler⁴⁴².

Suyûtî "*Tarzu'l-Amâme*" risâlesi dışında başka risâleler de yazmıştır. "*ed-Devrânu'l- Felekî alâ İbn Kerakî*" adlı bir eser daha yazmıştır. Bu eseri de Suyûtî, İbn Kerakî'yi eleştirmek ve iddialarına cevap vermek üzere yazmıştır⁴⁴³.

Kastalânî de Suyûtî'ye ağır eleştirilerde bulunmuş; ama bu muhalefeti can ü gönülden olmamıştır. Sehâvî'nin öğrencisi olduğu için, onun etkisinde kalmıştır. Kendisi âlim, zahid ve sufi meşrep bir zattı. Kişi ilim öğrenme devresinde hocasından etkilenir; kendisinde bir kudret bulunca bağımsızlığa daha yakın bir yol edinir. Nitekim Kastalânî'de durum böyle olmuştur. Hatasını anlayınca Suyûtî'yi hoşnut etmeye karar verir. Yalın ayakla Suyûtî'nin er-Revze'deki evine gelir ve özür diler; Suyûtî de kendisini affeder⁴⁴⁴.

Abdülvehhâb Abdüllatif, *Tedribu'r-Râvî*'nin mukaddimesinde bütün bu tartışmalarda iki grubun hasıl olduğunu söylemiş, bir kısmının Sehâvî'nin taraftarları, diğer bir kısmının da Suyûtî'nin taraftarları olduğunu belirtmiştir. Sehâvî'nin

⁴⁴¹ Sartain, s. 54.

⁴⁴² Sartain, s. 55; Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif Mukaddime, s. 5.

⁴⁴³ İki ulema arasındaki farklı tartışmalar için bkz. Suyûtî, *Şerhu Mâkamâti Celaleddin es-Suyûtî*, c.1., s. 370-419. Ayrıca bkz. Şek'a, s. 98-101.

⁴⁴⁴ Şek'a, 95-96.

tarafatları, yukarıda değinildiği gibi başta İbn Kerakî olmak üzere Kastalânî, el-Cevcerî, Şemsüddîn el-Bânî ve diğerleri. Suyûtî'yi de savunanlar ise Eminü'd-dîn el-Aksarâî (ö.h. 880), İbn Kutluboğa (ö.h. 881), Sırâcüddîn el-Ubâdî (ö.h. 885) gibi âlimlerdir⁴⁴⁵.

Suyûtî bütün bu tartışmalara, iftiralara ve istihzalara karşı seyirci kalmamış, birçok eserle hasımlarına karşı kendisini savunmuş ve hasımlarına karşı ağır sözler söylemekten, onlara meydan okumaktan da kendini alamamıştır. “*el-Keşf an Mücavezeti Hazihi'l-Ümmeti'l-Elf*” adlı risâlesinin giriş kısmında hasımlarına şöyle seslenmiştir:

“İnsanlar arasında gezin dolaşın, bakın görün ki avurtlarını şişiren, benimle tartışmak isteyen şu dokuzuncu asırda ilimde zirvede olduğumu ve müçtehidlik iddiamı inkar eden, bana, karşı durabileceğini, galip gelebileceğini zannedenle onun taraftarları bir yerde toplansalar; ben de onlara bir üflesem toz duman oluverirler”⁴⁴⁶.

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki Suyûtî hasımlarıyla mücadelede mütevazî davranmamış ve onları sert bir dille eleştirmiş, kendi ilmî birikimine güvenmiştir.

Abdülvehhâb Abdüllatif de bütün bu ithamlara karşı Suyûtî'nin haklılığını şöyle ortaya koymuştur: “Gerçekten Suyûtî büyük bir âlim, birçok ilimde imâmdır. Sehâvî'ye nazaran fıkıhta hüküm çıkarmada daha basiretli, (hadis) metinleri ezberlemede daha mahir birisidir. Arapça, tefsir ve metinleri bir araya getirmede derin bilgiye sahip ve kendi çağının âlimlerinin vakıf olamadığı birçok esere muttali olan birisidir...”⁴⁴⁷.

⁴⁴⁵ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif, Mukaddime, s. 6; Tahhan, s. 328-329.

⁴⁴⁶ Suyûtî, el-Hâvî li'l-Fetâvâ, c.2., s. 86.

⁴⁴⁷ Suyûtî, Tedribu'r-Râvî, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif, Mukaddime, s. 6.

8. SUYÛTÎ'NİN MÜÇTEHİDLİK VE MÜCEDDİDLİK İDDİASI

Suyûtî'nin muasırlarının yaptıkları eleştirilerden biri de Suyûtî'nin müçtehidlik ve müceddidlik iddiasında bulunmasıdır. Dokuzuncu asrın sonlarına doğru Suyûtî'nin mutlak müçtehid olduğunu iddia etmesi, muasırlarının şiddetli itiraz ve taarruzlarına sebep olmuş Suyûtî aleyhine bunun tesiri uzun zaman devam etmiştir⁴⁴⁸. Suyûtî de bu eleştirilere karşı kendini savunmuştur.

Suyûtî “*er-Redd ‘alâ men Ahlede ila’l-Arz ve Cehile enne’l-İctihâd fî Külli Asrın Fard*” adlı eserin mukaddimesinde içtihadın gerekliliği konusunda şöyle demiştir: “İnsanlar arasında cehalet artmış ve genelleşmiş; aynı zamanda ilmî sağırlık ve inatlaşma da artmıştır. Âlimlerin cehaletinden dolayı, içtihadın her asırda farz-ı kifâye olduğunun farkında olunmamasından dolayı, içtihad davasında bulunmak önem kazanmıştır. Her asırda birilerinin içtihadda bulunmaları gerekir”⁴⁴⁹.

Bu ifadelerden de anlıyoruz ki Suyûtî, müçtehidliği kendisine Allah tarafından verilmiş bir görev olarak görmüştür. Kendisi de açık olarak söylemese de bazı eserlerinde bir müçtehidde bulunması gereken ilimlere haiz olduğunu söylemiştir. Şöyle ki:

“Yedi ilimde derinleşme şerefine erdim: Tefsir, Hadis, Fıkıh, Nahiv, Meânî, Beyân ve Bed’i. (Son dört ilmi) acemler ve felsefecilerin metoduna göre değil, Araplar ve edebiyatçıların metoduna göre öğrendim. Öyle inanıyorum ki bu yedi ilimde ulaştığım mertebeye-bu ilimlerde muttali olduğum nakiller ile fıkıh ilmi hariç-hocalarımdan hiçbirisi ulaşamamış ve buna vakıf olamamışlardır. Onların seviyesinden alt derecede olanlar ise zaten benim dereceme ulaşamazlar. Ancak iş fıkıh ilmine gelince böyle diyemem. Zira hocam bu konuda daha geniş incelemelere ve daha uzun

⁴⁴⁸ Karaman, Hayreddin, İslam Hukukunda İctihad, D.İ.B. Yay., Ankara, 1975, s. 185.

⁴⁴⁹ Suyûtî, er-Redd ‘alâ men Ahlede ila’l-Arz ve Cehile enne’l-İctihâd fî Külli Asrın Fard, thk. Halil el-Mîs, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1983, s. 65; Karaman, s. 188-189.

görüŖe sahiptir. Bu yedi ilme nispeten az bildiğim ilimler Ŗunlardır: Fıkıh usûlü, cedel ve sarf. Bunlardan daha az bildiğim ilimler inŖa, tevessûl (tasavvuf) ve ferâizdir. Kıraatlere dair bilgim ise daha azdır. Zira bunları bir üstadın öğrenemedim. En az bildiğim ilim ise tıp ilmidir. Matematik ilmi ise bana en zor gelen, zihnimden en uzak olan ilimdir. Bir matematik problemine baktığımda kendimi bir dağı yüklenmeye hazırlanıyormuş gibi hissediyorum.

Allah’a hamdolsun Ŗu an içtihad için gerekli olan malzemeyi kendimde topladım. Bunu övünmek için değil, Allah’ın nimetini anmak için söylüyorum... Ŗayet her bir konuda içtihad farklılıklarıyla, naklî ve kıyasî delilleriyle, kaynaklarıyla, itiraz ve bu itirazların cevaplarıyla ve mezheplerin o konudaki ihtilaflarını karşılaştırmak suretiyle bir kitap yazmaya kalksam kendi gücüm kudretimle değil, Allah’ın lütfu ile elbet buna güç yetirebilirim...”⁴⁵⁰

Müellif, bu ifadeleriyle kendisinin bir müçtehidin bilmesi gereken ilimlere vakıf olduğunu söylemiş ve kendisinin Takiyuddîn es-Sübkî (ö.h. 756)’den beri kimsenin ulaşamadığı fıkıh, hadis ve nahiv ilmini kapsayan üç ilimde müçtehidlik mertebesine ulaştığını ifade etmiştir. Ayrıca içtihad edebilecek seviyeye ulaşmak için fıkıh ilmini bilmenin yeterli olmadığını, bu ilimle birlikte hadis ve Arap diline ait ilimlerde de söz sahibi olmak gerektiğini vurgulamıştır⁴⁵¹.

Suyûtî, “*er-Redd ‘alâ men Ahlede ila’l-Arz ve Cehile enne’l-İctihâd fî Külli Asrın Fard*” adlı risâlesinde de içtihad kurumunun gerekliliği, bir müçtehidde bulunması gereken vasıflar, müçtehid sınıflandırmaları, kaynağı belli olmayan fikhî

⁴⁵⁰ Suyûtî, Hüsni’l-Muhadara, c. 1, s. 290; Ayrıca bkz. Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 203- 205.

⁴⁵¹ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 205.

hükümlerinin taklidinin haramlılığı vb. birçok içtihad konusıyla ilgili bilgiler vermiştir⁴⁵².

Pek çok eserinde bu konuya değinen ve her defasında kendisinin müctehid ve müceddid olduğunu sergileyen Suyûtî'nin "*er-Redd 'alâ men Ahlede ila'l-Arz ve Cehile enne'l-İctihâd fî Külli Asrın Fard*" adlı risâlesinden bazı nakiller yapmak suretiyle onun içtihad kurumuna bakış açısı da ortaya çıkmış olacaktır.

"İctihâd, her asırda farz-ı kifâyedir. Her asrın insanları arasından müctehid çıkması gereklidir..."⁴⁵³

"Mukallid kişinin müftü, aynı zamanda kadı da olmaması gerekir..."⁴⁵⁴

"İlmin kesintiye uğradığı zamanlar dahil, hiçbir zaman müctehitsiz kalınmaması gerekir. Zira böyle bir durum olursa ümmet hata üzerine olur"⁴⁵⁵.

"Bu asırda mutlak müctehid yerine, mukayyed müctehid vardır. Mutlak müctehid, müstakil müctehid, mukayyed müctehid ve müntesib müctehid kavramları âlimler tarafından yanlış bilinmektedir. Bu kavramlar arasındaki farklar bilinmemektedir. Doğrusu şudur ki Mutlak müctehid, müstakil müctehid kavramından daha geneldir. Müstakil müctehid, yaygın dört mezhep haricinde fıkıh sistemi inşa edebilen ve kimseyi taklit etmeyen kimsedir ve gerçekten bu çeşit müctehid artık bu zamanda yoktur..."⁴⁵⁶

⁴⁵²Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, er-Redd; Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 203-227; Dihlevî, Şâh Veliyyullah, Nablûsî, Suyûtî, Şeyh Davud, Sıdk Hasan Han, Mezheplerin Doğuşu ve İctihat Tartışması, çev. Şükrü Özen, Pınar Yay., İst., 2003; Zuheylî, Vehbe, es-Suyûtî ve'd-Da'vetu ila'l-İctihâd, Mecelletu Mecme'u'l-Luğati'l-Arabiyye bi'd-Dımaşk, 1992, c. 67, s. 612- 633.

⁴⁵³Suyûtî, er-Redd, s. 67.

⁴⁵⁴Suyûtî, er-Redd, s. 87.

⁴⁵⁵Suyûtî, er-Redd, s. 99.

⁴⁵⁶Suyûtî, er-Redd, s. 112-113. Ayrıca bkz. Dihlevî, İctihât Risâlesi, çev. Rahmi Yaran, Gelenek Yay., İst., 2002, s. 60-61.

“Selef ve halef âlimler içtihad etmeyi emretmiş ve teşvik etmişler. Herhangi bir kaynağa dayanmayan ve anlaşılmayan hükmü taklid etmeyi yasaklamış ve çirkin görmüşler”⁴⁵⁷. Suyûtî, bu görüşü savunan âlimleri başta İmâm Şafiî (ö.h. 204), İbn Hazm (ö.h. 456), İbn Dakîkî'l-İd (ö.h. 702), İbn Kayyım el-Cevziyye(ö.h.751), ez-Zerkeşî(ö.h. 794) ve başka zatları ve görüşlerini zikrettikleri kaynakları belirtmiştir⁴⁵⁸.

Suyûtî, bu ve buna benzer görüşlerini zikrettikten sonra kendisinin mutlak müntesib müçtehid⁴⁵⁹ olduğunu şu şekilde ilan etmiştir:

“Çağımızda yaşayan insanlar mutlaka müstakil müçtehidî eş anlamlı sandıkları için hata ediyorlar. İmâm Şafiî'nin mezhebine mensubum ve içtihad ederken onun yolunu takip ediyorum. Ancak hadis ve nahiv alanındaki ilmimle Şark'tan Garb'a Hızır, kutub ve Allah'ın dostlarından bazıları hariç, hiç kimse benim kadar bilmezken benim mukayyed müçtehid olduğum nasıl zannedilebilir?”⁴⁶⁰

Suyûtî'nin bu ifadelerinden şu sonuca varmak mümkündür: Kendisinin fıkıh ilminde Şafiî mezhebine bağlı “*mutlak müntesib müçtehid*” olduğu; ama Arapça ve hadis ilminde “*mutlak müçtehid*” olduğu sonucuna varılabilir⁴⁶¹.

Suyûtî'nin fıkıh ilminde içtihadı Şafiî mezhebinin sınırları içinde dahi olsa, fikhî muhakeme olarak kabul ettiğimizde Suyûtî'nin müçtehidlik iddiasının haklı bir iddia olduğunu görürüz. Hiçbir zaman yeni bir fıkıh sistemi getirdiğini iddia etmez. İctihadlarında Şafiî mezhebine istinat eder ve fetvâlarında Şafiî mezhebinin dışına

⁴⁵⁷Suyûtî, er-Redd, s. 117.

⁴⁵⁸ Suyûtî, er-Redd, s. 117 vd.

⁴⁵⁹Suyûtî, dördüncü asrın başından itibaren mutlak müstakil müçtehidin olmadığını söylemiştir. Mutlak müntesib müçtehidin ise kıyamete kadar baki olduğunu söylemiştir. Sözlerine şöyle devam etmiştir: “Mutlak müntesib müçtehidin mevcudiyeti, farz-ı kifâyedir ve bulunmaması dinen caiz değildir. Müslümanlar her asırda böyle bir müçtehid yetiştirmezler ve bu farzı terk ederlerse toptan günahkâr olurlar ve asi durumuna düşerler... Bu âlimlerin Şafiî mezhebinden olmaları, onları mutlak müntesib müçtehid olmaktan çıkarmaz.” Dihlevî, İctihât Risâlesi, s. 60.

⁴⁶⁰Suyûtî, er-Redd, s. 116.

⁴⁶¹Karaman, s. 199.

çıkamaz. Fetvâ verirken izlediği yolu *el-Hâvî li'l-Fetâvâ* isimli eserinde görebiliriz⁴⁶². Suyûtî ilk önce meseleyi ortaya koyar, sonra kendi kararını belirtir ve daha sonra kararını Kur'an-ı Kerim'den varsa ilgili âyetler, hadisler ve selef âlimlerinin görüşlerine dayanarak temellendirir. Selefîn bu mesele üzerinde varsa birden fazla görüşüne müracaat eder ve onların zayıf olanlarını belirttikten sonra kendi kararını temellendirdiği selef âlimine ait fetvâları serdedir. Bu muhakeme usûlü taklit olarak nitelenemez ve kitaplarda verilen içtihad tanımına uyar⁴⁶³.

Suyûtî, müçtehidlik iddiasıyla yetinmemiş ve kendisinin dokuzuncu asrın sonunda gelmesi beklenen asrın müceddidi olabileceğini biyografisinde belirtmiştir. Her asrın başında dini tecdid edecek müceddidin müjdelendiği hadisine⁴⁶⁴ hal tercümesinde değinir ve müceddidin zahiri ilimlere vakıf olması, bid'atlara karşı sünneti koruması ve muasırlarının onun ilminden ve eserlerinden faydalanması gerektiğini belirtir ve müceddid oldukları selef âlimlerinin isimlerini verir. Kıyamet alametlerinin henüz zuhur etmediği kabul edilebileceği için Allah'tan dokuzuncu asrın sonu /onuncu asrın başında müceddidliği kendisine bahşetmesini diler⁴⁶⁵. Müceddidlik ile ilgili konuyu şu temenniyle bitirir:

“Şu an hicri 896 yılındayız. Ne Mehdî ne İsâ ve ne de kıyamet alametlerinin zuhur etmediği şu zamanda Allah'tan tek dileğim şu fakire onuncu asrın başında müceddidliği ihsan etmesidir”⁴⁶⁶.

Suyûtî'nin muasırlarından hiçbiri onun müceddid veya müçtehid olduğunu kabul etmedikleri gibi onunla münazara etmek istemişler. Fakat Suyûtî muhaliflerini ciddiye almamıştır. “Ben ancak kendim gibi müçtehidle münazara ederim.”

⁴⁶² Bkz. Suyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*.

⁴⁶³ Sartân, s. 47.

⁴⁶⁴ Ebû Dâvud, *Melâhim*, 1, (c.4., s. 109).

⁴⁶⁵ Geniş bilgi için bkz. Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 215-227.

⁴⁶⁶ Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 227. Benzer bir görüş için bkz. Suyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, c.2., s. 86 vd.

demıştır⁴⁶⁷. Suyûtî içtihad kapısının kapandığı kanaatine katılmayıp içtihadın her zaman mümkün olduğuna ve hatta her dönemde dini yenileyecek müçtehidlerin bulunmasının zaruri olduğuna inanmış; hatta kendisinin müçtehid olduğunu açıkça söylemiştir⁴⁶⁸. Suyûtî, İslâmî ilimlerinin her alanında yazdığı pek çok eserle muasırlarını kışkırtacak şekilde eserler vermiş ve eleştirilere cevaplar vermiştir. Aynı çağda yaşayan âlimler arasında daima bir çekememezlik var olagelmıştır. Kendisi için umduğu onuncu asrın müceddidliği her ne kadar tartışmalı olsa da Suyûtî, büyük bir İslâm âlimi ve asırlar geçmesine rağmen gıptayla bakılan bir imâmdır.

Pek çok âlim onun hakkında övücü sözler söylemiş ve onu savunmuştur. Onu savunanlardan birkaç âlimin sözleriyle konuyu bağlayalım:

Şevkânî (ö.h. 1250) bu âlimler arasındaki çekememezliği şu şekilde değerlendirerek Suyûtî'yi savunmuştur : “Her durumda muarızı Sehâvî (ö.h. 902)’nin Suyûtî hakkında söyledikleri makbul değildir. Zira bilindiği üzere, cerh ve ta’dil imâmları, muasırların birbirleri hakkında söylediklerinin kabul edilmemesini belirtmişlerdir. Birbirleri aleyhine eser te’lif etmeye sürükleyen bu iki zât arasındaki böyle bir rekabete hangi nazarla bakmalı? Oysa bundan daha azı bile kabul etmemeyi gerektiriyor. Sehâvî (Allah’ın rahmeti üzerine olsun), her ne kadar şeksiz şüphesiz büyük bir imâmsa da ileri gelen muasırlarına oldukça çok hücum eden bir kimsedir”⁴⁶⁹.

Abdülvehhâb Abdüllatif de Suyûtî’nin müçtehidlik şartlarına haiz olduğunu söyleyerek konuyu şu şekilde değerlendirmiştir: “Gerçek şudur ki Suyûtî mutlak

⁴⁶⁷ Suyûtî, et-Tahaddüs, s. 193.

⁴⁶⁸ Nazlıgül, Hâbil, Hadislerin Kaynak Değerini Tespitte İçtihat Tartışmaları, Marife Dergisi, c. 5., sy. 1, Konya, 2005, s. 14-15.

⁴⁶⁹ eş-Şevkânî, el-Bedru’t-Tâli, c.1., 333. Ayrıca bkz. Derviş, s. 97.

müçtehid olma vasfına haizdir. Usûl âlimlerinin koymuş oldukları içtihâd şartları kendisinde mevcuttur: Kendisi hüküm ifade eden ayet ve hadisleri bilen, kıyasın şartlarını, icma‘ ve hilâf ilimlerine vakıf olan biridir”⁴⁷⁰.

⁴⁷⁰ Suyûtî, Tedribu’r-Râvî, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif, Mukaddime, s. ص.

SONUÇ

Müellifimiz Suyûtî'nin hadis anlayışını ortaya koymaya çalıştığımız bu tezden çıkartabildiğimiz ilk önemli sonuç, Suyûtî'nin hadis ve sünnetle çok meşgul olduğu hususudur. Kendisi çocuk yaşta ilmî bir çevrede yetişmiş ve yaşamı boyunca dönemin birçok âliminden istifade etmiştir. İlmî yolculuklar yapmış, birçok hocadan ders almış ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Suyûtî, yedi ilimde mahir olduğunu söylemiştir: Tefsir, Hadis, Fıkıh, Nahv, Maani, Beyan, Bedi' ilimleri. Suyûtî, hayatı boyunca çeşitli alanlarda çok sayıda kitap telif etmiştir. Suyûtî'nin talebelerinden İbn İyâs, hocasının eserlerinin sayısının 600 adedi bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Suyûtî'nin eserlerini bir araya toplayan eserler de yazılmıştır.

Suyûtî'nin hayatına bu kadar eseri sığdırıp sığdıramayacağı noktası sürekli tartışma konusu olmuştur. Kendisinden pek hoşlanmayan dönemin âlimlerinden Sehâvî vb. âlimlerle başta bu konu olmak üzere belli konularda tartışmaları olmuştur. Suyûtî, bu eleştirilere karşı kendisini savunmuştur.

Suyûtî, hadis ilimlerinin hemen her dalında eser vermiştir. Suyûtî'nin en meşhur talebelerinden olan ed-Dâvudî, Suyûtî'nin hadis alanında 229 eserinin ismini belirtmiştir. Bedi' es-Seyyid Lehham, bu alanda yazmış olduğu eserinde, Suyûtî'nin 304 eserinin ismini zikretmiştir. Bu eserlerin bir kısmı müstakil eserlerdir. Bir kısmı da küçük hacimli eserlerdir.

Suyûtî, yaşamı boyunca pek çok görev almıştır. Müderrislik, müftülük, Baybarsiye Hankâhı Şeyhliği vb. görevler yapmıştır.

Hadis ilmi, Suyûtî'nin mahir olduğu ve çok sayıda eser verdiği bir ilim dalıdır. Suyûtî, güçlü bir hafızaya sahip olduğu için hadis rivâyetlerinin çoğunu

ezberlemiştir. Kendisinin 200 bin hadis ezberlediği rivâyet edilmiştir. Bütün hadis rivâyetlerini derlemeye çalışmıştır. Bu anlamda Suyûtî bir ansiklopedisttir.

Araştırmamızda ulaştığımız sonuçlardan biri de Suyûtî'nin hadis alanındaki bazı eserlerinin başka eserlerin ihtisarı olmasıdır. Bu anlamda bu eserler özgün değildir. Fakat "Suyûtî dönemi"ne kadar yazılmış hadis literatürünü kendi dönemine taşıması, kültürel mirâs açısından önemlidir.

Suyûtî, hadis usûlcülüğünü İbnu's-Salâh'ın hadis usûlü açısından meşhur olan "*Ulûmu'l-Hadis*" adlı eserini genişleterek ortaya koymuştur. Bu anlamda Suyûtî, var olan geleneksel hadis usûlünü devam ettirmiştir. Şafiî usûl geleneğiyle başlayan, İbnu's-Salah'ın eseriyle bir başvuru kaynağı olan hadis usûlü, Suyûtî'nin birtakım ilaveleriyle genişletilmiştir. Eserinde geleneksel Şafiî usûl ulemasının metodunu takip etmiş, isnâd merkezli değerlendirmeler yapmıştır. Metin tenkidine yönelik ciddi değerlendirmeler mevcut değildir. Kendi dönemine kadar var olan hadis usûlü literatürünü iyi kullanmıştır.

Suyûtî, rivâyetlerin sıhhatini belirlemede isnâd merkezli değerlendirmeler yapmıştır. Ama bazen de *el-Leâliu'l-Mesnûa* gibi eserlerinde metin tenkidi yaptığı da olmuştur. Buna rağmen Suyûtî'nin hadis usûlcülüğü ile uyuşmayan birçok nakil, onun eserlerinde vardır. Risâle türü olan küçük hacimli eserler başta olmak üzere *el-Câmiu's-Sağîr*, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, *ed-Durru'l-Mensûr* vb. kitaplarında uydurma, mesnedsiz çok nakiller yapmıştır. Hadislerin kritiğinde seçici davranmamıştır. Gelişigüzel rivâyetleri toplamıştır. Bu rivayetlerin kritiğinde, sened ve metin açısından kendisinin yazmış olduğu usûl perspektifiyle ciddi değerlendirmeler yapmamıştır. Bazı risâlelerinde ise kendi usûlü açısından ciddi değerlendirmeler yaptığı da varid olmuştur.

Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlardan biri de Suyûtî'nin hadis senedlerini değerlendirmede mütesâhil davranmış olmasıdır. Suyûtî, metinden çok isnâd üzerinde durmuştur. Her ne kadar *Tedrib*'de birtakım kriterler koymuşsa da *el-Câmi'u'sağîr*, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, *ed-Durru'l-Mensûr* başta olmak üzere, diğer risâlelerinde birçok uydurma ve zayıf rivâyet nakletmiştir. Kanaatimizce metin tenkidine önem vermemiş olması, uydurma ve zayıf rivâyetlerin Suyûtî'nin eserlerinde görülmesinin sebeplerinden birisidir. Bir hadisi bir eserinde uydurma olarak verirken bir başka eserinde alıp rahatça kullanabilmesi onun ilmî titizliğinde ve dikkatinde zaafı olduğunun bir göstergesi olsa gerektir. Söz konusu bu durum Suyûtî'nin tesahülünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bazı muhaddislerin uydurma kabul ettiği bir rivâyeti Suyûtî, savunmaya, birtakım zayıf rivâyetlerle korumaya çalışmış, örneğin *el-Hasâis*'te hiçbir değerlendirme yapmazken *el-Hâvî* adlı eserinde zayıf kabul etmiştir.

Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr* adlı eserinde geniş bir hadis ve tefsir literatürü kullanmış, ulaşabildiği bütün rivâyetleri toplamıştır. Ama bu rivâyetlerin sıhhati, zayıflığı konusunda değerlendirmeleri az olmuştur. Dolayısıyla sahîh, zayıf, mevzû ayrımı yapmadan mevcut rivâyetleri aktarmıştır. Tefsir tarihinde uydurma olan isrâiliyyatı nakleden et-Taberî, es-Sa'lebî gibi müfessirlerden de çok nakiller yapmış ve bu rivâyetleri de sened ve metin yönünden değerlendirmemiştir. Görüldüğü gibi Suyûtî, diğer bazı eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de rivâyetleri değerlendirmede mütesahil davranmıştır.

Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlardan biri de Suyûtî'nin hadis uydurmayı önleme ve sünneti müdafaa alanında ciddi katkılarının olmasıdır. Suyûtî, sünneti savunmak amacıyla *Miftahu'l-Cenne* adlı eseri yazmıştır. Suyûtî, bu eserinde

sünnetin İslâm kültürü içerisindeki yerini, sünnetin delil oluşunu, sünnet inkârcılarının görüşlerini ve bu görüşlerin çürüklüğünü, sünnetin Kur’ân karşısında konumunu, sünnete uymanın gerekliliğini delillere dayandırarak açıklamıştır.

Tezimizde ulaştığımız önemli sonuçlardan biri de Suyûtî’nin bir âlim olarak dostlarının yanında hasetçilerinin de olması idi. Abdülvehhâb Abdüllatif, *Tedribu’r-Râvî*’nin mukaddimesinde bütün bu tartışmalarda iki grubun hâsıl olduğunu söylemiş, bir kısmının Sehâvî (ö.h.902)’nin taraftarları, diğer bir kısmının da Suyûtî’nin taraftarları olduğunu belirtmiştir. Sehâvî’nin taraftarları, başta İbn Kerakî(ö.h.922) olmak üzere el-Cevcerî(ö.h.889), Şemsüddîn el-Bânî(ö.h.895), Kastalânî(ö.h.923) ve diğerleri; Suyûtî’yi savunanlar ise Eminü’l-dîn el-Aksarâî (ö.h. 880), İbn Kutluboğa (ö.h. 881), Sırâcüddîn el-Ubâdî (ö.h. 885) gibi âlimlerdir. Suyûtî bütün bu tartışmalara, iftiralara ve istihzalara karşı seyirci kalmamış, birçok eserle hasımlarına karşı kendisini savunmuş ve hasımlarına karşı ağır sözler söylemekten, onlara meydan okumaktan da kendini alamamıştır.

Tezimizde ulaştığımız sonuçlardan biri de Suyûtî’nin müçtehidlik ve müceddidlik iddiasında bulunmuş olmasıdır. Kendisinin fıkıh ilminde Şafî mezhebine bağlı “*mutlak müntesib müçtehid*”; Arapça ve hadis ilminde ise “*mutlak müçtehid*” olduğunu belirtmiştir. Hiçbir zaman yeni bir fıkıh sistemi getirdiğini iddia etmemiştir. Fetvâ verirken izlediği yolu *el-Hâvî li’l-Fetâvâ* isimli eserinde ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Suyûtî, geleneksel hadis anlayışını günümüze taşımış, çok hacimli bir hadis literatürünü bize mirâs bırakmış büyük bir âlimdir. Suyûtî’nin eserlerinin, çağımızda gerek rivayet yönünden gerekse dirayet yönünden Hadis ilimleri ile uğraşanların temel kaynakları arasında yer aldığını ifade etmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA

Kur'an-ı Kerîm

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs ammâ İštehera*

mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,

Beyrut, 1988.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, y.y., 1314.

Ahmed Naim, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*

(*Mukaddime*), D.İ.B. Yay., Ankara, 1991.

Akdemir, Caner, *Suyûtî'nin "Mukadderâtu'l-Kur'ân" Adlı Eserinin Edisyon*

Kritiği, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Y.Y.Ü.S.B.E., Van, 2000.

Aliyyu'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfû'a fî'l-Ahbâri'l-Mevdûa*, thk. Muhammed

Sabbağ, Dâru'l-Emâne, Beyrut, 1971.

....., *Mevzûât-i Aliyyu'l-Kârî Tercemesi*, çev. Ahmed Serdaroğlu, Ankara,

1966.

....., *Şerhu's- Şîfâ*, İstanbul, 1290.

Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, Timaş Yay., İstanbul, 1987.

Bağcı, H. Musa, *Hız. Peygamber'in Beşerî Yönü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi,

A.Ü.S.B.E., Ankara, 1999.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn, *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifetu*

Ahvâli Sâhibi's-Şerîa, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1405/1985.

....., *el-Medhal ila's-Süneni'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Diyâu'r-Rahmân el-

A'zamî, Dâru'l-Hulefâ, Kuveyt, t.y.

Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh (Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi)*,

çev. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987.

el-Bukâî, Muhammed Hayri, “Mahtûtatu Tercümetü’l-Allâme es- Suyûtî li Ebî

Abdillah Şemsüddîn Muhammed ed-Dâvudî”, *el-Arabiyye*, Ocak,

2001, sy. 13.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1988.

Çakan, İsmail L., *Hadis Edebiyatı*, M.Ü.İFAV Yay., İstanbul, 1989.

....., *Hadis Usûlü*, M. Ü.İ. F.Yay., İstanbul, 1989.

Çakın, Kamil, “Teşbih ve Tecsim Karşısında Bir Hadisçi: Celaleddin es-Suyûtî”,

Dinî Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2001, c. 4, sy. 10.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman, *es-Sünen*, Dâru İhyâi’s-

Sünneti’n-Nebeviyye, Dimaşk, 1349.

ed-Dehlevî, Abdülaziz, *Bustânu’l-Muhaddisîn*, çev. A. O. Koçkuzu, T.D.V.

Yay., Ankara, 1997.

Dayfullah, Muhammed Hasan, *Feyzu’l-Kadir Şerhu’l-Câmii’s-Sağır*, el-

Mektebetü’l-Halebî, Kahire, 1964.

Derviş, Adnan, “İttihâmu’l-Celâl es-Suyûtî beyne’t-Tebrie ve’l-İdâne”,

et-Turâsu’l-Arabî, Dimaşk, 1993, c. 13, sy. 51.

Dihlevî, Şâh Veliyyullah, *Hüccetullâhi’l-Bâliğa (İslâm Düşünce Rehberi)*, çev.

Mehmet Erdoğan, İstanbul, 2003.

....., *İçtihât Risâlesi*, çev. Rahmi Yaran, Gelenek Yay., İst., 2002.

....., Nablûsî, Suyûtî, Şeyh Davud, Sıddık Hasan Han,

Mezheplerin Doğuşu ve İçtihat Tartışması, çev. Şükrü Özen, Pınar

Yay., İstanbul, 2003.

- Durmuş, M.Ali, *Mehdî Hadislerinin Tedkiki*, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 2000.
- Ebû Alî, Muhammed Tevfik, Kaşmar, Salih, *el-İmam Celâleddin Suyûtî: Fakîhen ve Lügaviyyen ve Muhaddisen ve Muctehiden*, Dâru't-Takrîb, Beyrut, 2001.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as, *es-Sünen*, Nşr. M. M. Abdulhamid, t.y.
- Ebû Gudde, Abdulfettah, *Mevzû Hadisler*, çev. Enbiya Yıldırım, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.
- Ergüven, Şahabettin, *Celâleddîn es-Suyûtî ve Galatî'l-Avam'ı*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İst., 1998.
- Erul, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, T.D.V. Yay. , Ankara, 2000.
- Geoffroy, E., al-Suyûtî, *The Encyclopedia of Islam*, Leiden, 1997, c.9, s. 913-916.
- el- Ğumârî, Muhammed b. es-Siddîk, *el-Muğîr 'ala'l-Ehâdîsi'l-Mavdû'ati fî'l-fi'l-Câmi's-Sağîr*, Beyrut, 1982.
- Hâkim, Ebû Abdullah en-Neysâbûrî, *el-Mustedrek alâ's-Sahîhayn*, Beyrut, t.y.
- Halife, Reşâd, *Medresetu'l-Hadis fî Mısır*, Kahire, 1983.
- Hamude, Tahir Süleyman, *Celâleddin es- Suyûtî: Asruhu ve Hayâtuhu ve Âsâruhu ve Cuhûduhu fî'd-Dirâseti'l-Lugavi*, el-Mektebü'lil-İslamiyye, Beyrut, 1410/1989.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali, *Kitâbu'l-Fakîh ve'l-Mutefakkîh*, thk. Adil b. Yusuf el-Ğarâzî, Dâru İbni'l-Cevzî, Riyad, 1417/1996.
- Haznedar, Ahmed, eş-Şeybânî, Muhammed İbrahim, *Delilu Mahtûtâtî's-Suyûtî ve Emâkinu Vücûdihâ*, Mektebetü İbn Teymiye, Kuveyt, 1983.

el-Hût, Muhammed Derviş, *Esne'l-Metâlib fî Ehâdisi Muhtelifeti'l-Merâtib*,
Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1983.

Irâkî, *et-Takyid ve'l-Îzâh Limâ Utlika ve Uğlika min Mukaddimeti İbni's-Salâh*, Müessesetu'l-Kütübi's-Sakâfiyye, Beyrut, 1991.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh, *el-İntikâ fî Fedâili's-Selâseti'l-Eimmeti'l-Fukahâ*, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1350.

İbn Arrâk, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Tenzîhu's-Şerîati'l-Merfû'a ani'l-Ahbâri's-Şenâti'l-Mevdû'a*, thk. Abdulvehhâb Abdullatif,
Muhammed Sıddîk, Mektebetu Kahire, Mısır, t.y.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Kinânî el-Askalânî, *el-Kavlu'l-Musedded fî'z-Zebbi 'ani'l-Müsned*, Haydarâbâd, 1319.

....., *Lisânu'l-Mîzân*, Haydarâbâd, 1330.

....., *Takrîbu't-Tehzîb*, thk. Halîl Me'mûn Şîhâ, Dâr'l-Marife, Beyrut,
1997.

....., *Tehzîbu't-Tehzîb*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1325.

İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed, *Mukaddime*, çev. Halil Kendir, Yeni
Şafak Kültür Armağanı, Ankara, 2004.

İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed el-Bustî, *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1952.

....., *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*,
thk. Hamdî Abdulmecid es-Selefi, Dâru's-Samiî, Riyad, 2000.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr, *el-Menâru'l-Munîf fî's-Sahîh ve'd-Da'îf*, çev. Muzaffer Can, Cantaş
Yay., İstanbul, 1992.

- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (*Büyük İslâm Tarihi*), çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1994.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabîyye, 1952.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, Kahire, 1358.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l- Ferec Abdurrahman b. Ali, *Kitâbu'l-Mevzûât*, thk. Nureddîn b. Şükrî b. Ali Boyacılar, Mektebetü Edvâu's-Selef, y.y., 1997.
- İbnu'l-İmâd, Ebu'l-Felah Abdulhay, *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri Men Zeheb*, thk. Abdulkadir Arnavud, Mahmud Arnavud, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk, 1993.
- İbnu's-Salah, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman, *Ulûmu'l-Hadîs*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1978.
- İkbâl, Ahmed eş-Şerkâvî, *Mektebetü'l-Celâl es-Suyûtî*, Dâru'l-Mağrib, Rabat, 1977.
- İsbehânî, Ebû Nuaym, *Delâilu'n-Nübüvve*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1991.
- Kandemir, M.Yaşar, *Mevzû Hadîsler*, D.İ.B.Yay., Ankara,1991.
- Karacabey, Salih, *Hadis Tenkidi*, Sır Yay., İstanbul, 2001.
- Karahan, Abdülkadir, “Suyûtî” maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970; c.11, s. 258-263.
- Karaman, Hayreddin, *İslam Hukukunda İctihad*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1975.
- Karayılan, Mevlüt, *Suyûtî'nin Leâli'deki Kaynakları Ve Tenkid Metodu*, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 1994.
- Karnî, Abdülhafız Fergulî, *el-Hâfız Celâleddin es-Suyûtî İmâmü'l-Müctehidin ve'l- Müceddidîn fî Asrihi*, el-Hey'etü'l Mısriyyetil-Amme, Mısır,

1990.

Kastallânî, Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibu'l-Leduniyye bi'l-Minâhi'l-Muhammediyye*, thk. Salih Ahmed eş-Şâmî, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1991.

Katib Çelebi, Mustafa b. Abdullah Hacı Halife, *Keşfu'z-Zunun an Esâmi'l-Kutub ve'l-Funûn*, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1971.

Kavaklıoğlu, Mahmud, *Suyûtî'nin "el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmâi'n-Nebeviyye" Adlı Eseri*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İst., 1989.

Kavas, Ahmet, "İbn Tolun", *DİA*, c.20., s. 415-416.

Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu'cemü'l-Müellifin*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, t.y.

Kettânî, Muhammed b. Cafer, *Hadis Literatürü*, çev. Yusuf Özbek, İz Yay., İstanbul, 1994.

Kırbaçoğlu, M. Hayri, *İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1999.

....., *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Kitâbiyât, Ankara, 2002.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, A.Ü.İ.F.Yay., Ankara, 1988.

....., *Hadis Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara, 1992.

Kuddusî, Süleyman Murad b. Ömer b. Ahmed, *Terceme-i Kuddusî li'l-Mükenterât*, y.y., t.y.

Kuşeyrî, Abdülkerim b. Havâzin, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 1991.

Lâlkâî, Ebû'l-Kasım Hibetullah b. Hasan b. Mansûr, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-*

- Sünne ve'l-Cemâ'a*, thk. Ahmed Sa'd Hamdân, Dâru Tayyibe, Riyad, t.y.
- Lehham, Bedi' es-Seyyid, *el-İmâm el-Hâfız Celâleddin Suyûtî ve Cuhûduhu fî'l-Hadis ve Ulûmih*, Dâru Kuteybe, Dımaşk, 1994.
- el-Leknevî, Muhammed Abdulhay, *el-Ecvibetu'l-Fâdile li Es'ileti'l-'Aşrati'l-Kâmile*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Dâru's-Selâm, Kahire, 1997.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabîyye, 1951.
- Mekrem, Abdül'âl Salim, *Celâleddin es-Suyûtî ve Eseruhu fî'd-Dirâseti'l-Lügaviyye*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1989.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *es-Sahîh*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, t.y.
- Nazlıgül, Habil, Hadislerin Kaynak Değerini Tespitte İçtihat Tartışmaları, *Marife Dergisi*, c. 5., sy. 1, Konya, 2005.
- Nesâî, Ebû Abdırrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen bi Şerh es-Suyûtî*, Mısır, 1964.
- Nevevî, Muhyiddin Yahya b. Şeref, *et-Takrib ve't-Teysîr li Ehâdisi'l-Beşîr ve'n-Nezîr*, Dâru'l-Cinân, Beyrut, 1986.
- Razûk, Muhammed, "İbn İyâs", *DİA*, c.20., s. 97-98.
- Sandıkçı, Kemal, *Sahîh-i Buhârî Üzerine Yapılan Çalışmalar*, T.D.V.Yay., Ankara, 1991.
- Sartan, Elisabeth, *Celâleddîn Suyûtî*, Cambridge, Cambridge University, 1975.
-, *Celâleddîn Suyûtî Hayatı ve Eserleri*, çev. Hasan Nureddin, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2002.

- es-Saymerî, Ebû Abdillâh Hüseyn b. Ali, *Ahbâru Ebî Hanîfe ve Ashabihi*,
Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrut, 1976.
- Sehâvî, Şemsüddin Muhammed b. Abdîrrahman, *ed-Dav'ül-Lâmi li Ehli'l-Karn et-Tâsi*, Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrut, trs.
- Selâme, Nasır b. Suud b. Abdullah, *Mu'cemu Müellefâti's-Suyûtî el-Mahtûtâ*,
Mektebetü'l-Fehd el-Vataniyye, Riyad, 1996.
- Sezgin, Fuad, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, İbrahim Horoz
Basımevi, İstanbul, 1956.
- Sıbâî, Mustafa, *es-Sünnetu ve Mekânetuhâ fî't-Teşri'i'l-İslâmî*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1985, 4. Baskı.
- Sıddîkî, Muhammed Zübeyr, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, çev. Yusuf Ziya Kavakçı,
İrfan Yayınevi, İstanbul, 1966.
- Subhi Sâlih, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları*, çev. M. Yaşar Kandemir,
D.İ.B. Yay., Ankara, 1988.
- Suyûtî, Celâluddin Ebu'l-Fadl b. Ebi Bekr, *el-Bâhir fî Hükmi'n-Nebiyyi (s.a.v.) bi'l-Bâtın ve'z-Zâhir*, thk. M. Hayri Kırbasoğlu, Dâru's-Selâm,
Kahire, 1987.
-, *el-Bahrü'l-Lezî Zehar fî Şerhi Elfiyeti'l-Eser*, thk. Ebû Enes Enis b. Ahmed b. Tahir el-Endunusî, Mektebetü'l-Gurebai'l-Eseriye, Medine, 1999.
-, *el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
-, *ed-Dürerü'l-Müntesire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.

-, *Edebü'l-Fityâ*, thk. Muhammed Abdulfettah Süleyman Amâvî,
Muhammed Ahmed Revâşide, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1985.
-, *Elfiyetü'l-Hadis*, Matbaatü'l- İstikame, Beyrut, 1352.
-, *el-Emru bi'l-İttiba' ve'n-Nehy ani'l-İbtida'*, thk. Mustafa Abdulkadir
Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1408/1988.
-, *Esbâb-u Vurûdi'l- Hadis*, thk. Yahya İsmail Ahmed, çev. Necati Tetik,
Abdulmecid Okçu, İhtar Yayıncılık, Erzurum, 1996.
-, *el- Hasâisu'l-Kubrâ*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
-, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
-, *Buğyetü'l-Vu'at fi Tabâkâti'l-Lugaviyyin ve'n-Nuhât*, thk.
Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut,
1964.
-, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsiri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ,1983.
-, *Hüsnü'l-Muhadara fî Ahbâri Mısır ve'l-Kâhire*, Dâru'l-Kütübi'l-
İlmiyye, Beyrut, 1997.
-, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Kahraman Yay., İstanbul, 1978.
-, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, çev. Sakıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik,
Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1987.
-, *İsâ'fu'l-Mubatta bi Ricâli'l-Muvattâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,
Beyrut, t.y. (Tenvîrü'l- havâlik ile beraber basılmıştır.)
-, *Katfü'l-Ezhâri'l-Mütenâsire fî'l Ahbâri'l-Mütevâtire*, thk. Halil
Muhyiddin el-Meys, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1405/1985.
-, *el-Leâl'l-Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,
Beyrut, 1996.

-, *Lübâbu'n-Nükûl fî Esbâbî'n-Nüzûl*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,
Beyrut, t.y.
-, *Mâ Revâhû'l-Esâtin fî Ademi'l-Mecû ila's-Selâtin*, thk. Ebu Ali Tâhâ
Busrih, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1992.
-, *Menâhîlu's-Safâ fî Tahrici Ehâdîsi Şifâ*, thk. Semîr Kâdî, Dâru'l-
Cinân, Beyrut, 1408/1988.
-, *Miftâhu'l-Cenne fî'l-İhticâc bi's-Sünne*, thk. Mahmud b. İmâm b.
Mansûr, Mektebetu's-Sahâbe, Cidde, 1992.
-, *el-Muncem fî'l Mu'cem: Mu'cemu Şuyhi's- Suyûtî*, thk. İbrahim
Bacis Abdülmecid, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1415/1995.
-, *Mü'terekü'l-Akrân fî İ'câzi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,
Beyrut, 1988.
-, *el-Müzhir fî Ulûmi'l-Lüğâ ve Envâiha*, thk. Muhammed Ahmed
Câd el-Mevlâ, Alî Becâvî, Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, Dâru
İhyai'l-Kütübi'l-Arabîyye, Kahire, t.y.
-, *Nazmü'l-İkyan fî A'yani'l-E'yan*, thk. Filip Hitti, el-Mektebetü'l-
İlmiyye, Beyrut, 1927.
-, *en-Nüketü'l-Bediât ale'l- Mevzu'ât*, thk. Amir Ahmed Haydar,
Dâru'l-Cinan, y.y., 1411/1991.
-, *er-Redd 'alâ men Ahlede ila'l-Arz ve Cehile enne'l-İctihâd fî Külli
Asrın Fard*, thk. Halil el-Mîs, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1983.
-, *Savnu'l-Mantûku'l-Kelâm an Fenni'l-Mantık ve'l-Kelâm*, Kahire,
1970.

-, *Sünnetin İslâmdaki Yeri*, çev. Enbiya Yıldırım, Rağbet Yay., İstanbul, 2000.
-, *Şerhu Makâmâtî Celâleddîn es-Suyûtî*, thk. Semîr Mahmud ed-Derûbî, Müessestü'r-Risâle, Beyrut, 1989.
-, *Şerhu's-Sudûr bi Şerhi Hâli'l-Mevtâ ve'l-Kubûr*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1994.
-, *Tabâkâtü'l-Huffâz*, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetu Vehbe, Kahire, 1973.
-, *et-Tahaddüs bi Nimetillah*, thk. Elisabeth Sartain, Cambridge University, Cambridge, 1975.
-, *Tahzirü'l-Eykaz min Ekâzibi'l Vu'az*, Haz. Ali Toksarı, Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi, Kayseri, 1993.
-, *Tahzirü'l-Havas min Ekâzibi'l-Kussas*, thk. Muhammed b. Lutfi Sabbağ, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut, 1984.
-, *Târihu'l-Hulefâ*, Dâru's-Sekâfe, t.y.
-, *Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takribi'n-Nevâvî*, thk. Abdülvehhâb Abdüllatif, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Medine, 1959.
-, *Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takribi'n-Nevâvî*, thk. A.Ömer Haşim, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1999.
-, *Te'vilu'l Ehâdisi'l-Mühime li't-Teşbihi*, thk. el-Besyûnî Mustafa İbrahim el-Kûmî, Dâru Şuruk, Cidde, 1399/1979.
-, *et-Tevşih ale'l-Câmî's-Sahih li'l-Buhârî*, thk. Rıdvan Câmi' Rıdvan, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1998.
-, *et-Tezyîl ve't Teznîb alâ Nihâyeti'l Garîb*, thk. Abdullah Muhammed

- Cubûrî, Darü'r-Rufâî, Riyad, 1403/1983.
-, *Ukûdu'z-Zeberced alâ Müsnedi'l İmâm Ahmed*, thk. Ahmed Abdülfettâh Temmâm, Semir Hüseyin Halebî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1987.
-, *Zeylû Tezkiretü'l-Huffâz li Zehebî*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1955.
- Şâfiî, Muhammed b. İdris, *er-Risâle*, thk. Muhammed Seyyid Geylânî, Kültür Yay., İstanbul, 1985.
- Sami, Ş., *Kâmûsu'l-A'lâm*, İstanbul, 1311.
- Şahin, Sami, *Hiz. Peygambere Mahsus Fülleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü.S.B.E., Ankara, 1991.
- Şa'rânî, Abdulvehhâb b. Ahmed, *et-Tabâkâtü's-Suğrâ*, thk. Abdulkadir Ahmed Atâ, Mektebetü'l- Kâhire, Mısır, 1990.
- Şek'a, Mustafa, *Celâleddin es- Suyûtî*, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1981.
- Şentürk, Recep, *Toplumsal Hafıza (Hadis Rivayet Ağı, 610-1505)*, çev. Mehmet Fatih Serenli, Gelenek Yay., İstanbul, 2004.
- Şeref, Muhammed Celâl, *Celâleddin es-Suyûtî: Menhecuhu ve Âraûhü'l-Kelâmiyye*, Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, t.y.
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini min Be'di'l-Karni's-Sâbi'*, Dâru'l-Marife, Beyrut, t.y.
- Şeyh, Abdüsettâr, *İbn Hacer el-Askalânî: el-Hâfız Emirü'l-Mü'minin fi'l-Hadis*, Dâru'l-Kalem, Dimaşk, 1992.
- Şürbacî, Muhammed Yûsuf, *el-İmâm es-Suyûtî ve Cuhûduhu fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Mektebî, Dimaşk, 2001.

- Tabba', İyad Halid, *Celâleddin Suyûtî: Ma'lemetü'l-Ulûmi'l-İslâmiyye*,
Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 1996.
- Tahhan, Mahmud Ahmed, "es-Suyûtî Muhaddisen", *el-İmâm Celâleddîn Suyûtî
Fakîhen ve Lüğaviyen ve Muhaddisen ve Müctehiden*, Dâru't-Takrîb,
Beyrut, 2001.
- Telîdî, Abdullah, *Tehzibu'l-Hasâisi'n-Nebeviyeti'l-Kubrâ*, Dâru'l-Beşâiri'l-
İslâmiyye, Beyrut, 1410.
- Temel, Ali Rıza, "Dâvudî, Muhammed b. Alî", *DİA*, c.9., s. 51-52.
- Teymur, Ahmed, "Kabrü'l-İmâm es-Suyûtî ve't-Tahkîki'l-Mevzi'ihî",
Mecelletü'z-Zehrâ, Kahire, 1346, c. 4.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şakir,
Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1356/1937.
- Uğur, Mücteba, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, T.D.V.Yay., Ankara, 1996.
- Ünal, İsmail Hakkı, "Seçmecî ve Eleştirel Yaklaşım veya Hz. Peygamber'i
(s.a.v.) Anlamak", *İslâmî Araştırmalar*, Hadis-Sünnet Özel Sayısı,
c.10, sayı: 1, 1997.
- Yardım, Ali, *Hadis I*, D.E.Ü.Yay., İzmir, 1984.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Mizânu'l-İ'tidâl fî
Nakdi'r-Ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-
Arabîyye, Kahire, 1963.
-, *el-Muğnî fî'd-Duafâ*, thk. Nureddîn İtr, Dâru'l-Maârif, Halep, 1971.
- ez-Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh, *Hz. Aişe'nin Sahabeye
Yönelttiği Eleştiriler*, çev. Bünyamin Erul, Kitâbiyât, Ankara, 2000.
-, *et-Tezkire fî'l-Ehâdisi'l-Müştehire*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata,

Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.

Ziyâde, Muhammed Mustafâ, *el-Müerihûn fî Mısr fî'l-Karni'l-Hâmis Aşar el-*

Milâdî, Matbaatu Lecneti't-Te'lîf, Kahire, 1954.

Zirikli, Hayreddin, *el-Alâm Kâmûs Terâcim li Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ mine'l-*

Arab ve'l-Müstarabîn ve'l-Müsteşrikîn, Beyrut, t.y.

Zuhaylî, Vehbe, “es-Suyûtî İmâmu't-Tefsîr bi'l-Me'sûr fî'l-Karni'l-Âşir”, *et-*

Turâsu'l-Arabî, c.8., sy. 51, 1993.

....., “es-Suyûtî ve'd-Da'vetu ila'l-İctihâd”, *Mecelletu Mecme'i'l-*

Luğati'l-Arabiyye bi'd-Dimaşk, c. 67, sy. 3, 1992.

ÖZET

Aslan, Recep, Suyûfî'nin Hadis İlmindeki Yeri, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Kamil Çakın, 185+VII s.

Bu çalışma, İslâmî ilimlerin her dalıyla ilgilenmiş olan Suyûfî'nin hadis ilmindeki yerini tespit etmek, özgünlüğünün nereden kaynaklandığını araştırmak, dolayısıyla bir bütün olarak hadis anlayışını ortaya koymayı amaçlamaktadır. “Suyûfî'nin Hadis İlmindeki Yeri” başlığında yapılan bu çalışma, giriş bölümü dışında iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında araştırmanın amaç, önem ve yöntemine değindikten sonra Suyûfî'nin yaşadığı asra kısaca göz atarak siyasî, sosyal ve ilmî durumu incelenmiştir.

Birinci bölümde Suyûfî'nin hayatı, seyâhatleri, hocaları, talebeleri, yaptığı vazifeler ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Suyûfî'nin hadis anlayışı incelenmeye çalışılmıştır. Suyûfî'nin hadis ilmindeki yeri, usûlcülüğü, hadis tenkidçiliği, Suyûfî'nin “el-Hasâisu'l-Kübrâ” eseri çerçevesinde hadisleri değerlendirmesi, Suyûfî'nin “ed-Durru'l-Mensûr” adlı tefsirinden hareketle hadis kullanımı ve sünnete yaklaşımı gibi konular çerçevesinde hadis ve sünnet anlayışı değerlendirmeye çalışılmıştır. Ayrıca Suyûfî'nin muasırlarıyla yaptığı tartışmaları ve kendisinin müçtehidlik ve müceddidlik iddiaları da değerlendirilmiştir.

Bu çalışmadan çıkartabildiğimiz ilk önemli sonuç, Suyûfî'nin hadis ve sünnetle çok meşgul olduğu hususudur. Suyûfî, hadis usûlcülüğünü İbnu's-Salâh'ın hadis usûlü açısından meşhur olan “Ulûmu'l-Hadis” adlı eserini genişleterek ortaya koymuştur. Bu anlamda Suyûfî, var olan geleneksel hadis

usûlünü devam ettirmiştir. Suyûfî, rivâyetlerin sıhhatini belirlemede isnâd merkezli değerlendirmeler yapmıştır. Risâle türü olan küçük hacimli eserler başta olmak üzere el-Câmiu's-Sağîr, el-Hasâisu'l-Kübrâ, ed-Durru'l-Mensûr vb. kitaplarında uydurma, mesnedsiz çok nakiller yapmıştır. Hadislerin kritiğinde seçici davranmamış, hadis senedlerini değerlendirmede mütesâhil davranmıştır. Suyûfî, hadis uydurmayı önleme ve sünneti müdafaa alanında ciddi katkıları olmuştur.

ABSTRACT

Aslan, Recep, The Importance of al-Suyûtî in the Study of Hadiths, Ph D. Thesis, Adviser, Prof. Kamil Çakın, 185+ VII p.

This study aims to determine the importance of al-Suyûtî dealing with all the branches of İslamic Science in the study of Hadiths, to find out where his originality sourced from; and as a result to put forward the understanding of Hadiths as a whole. This study being carried out under the topic of “The Importance of al-Suyûtî in the Study of Hadiths” includes two chapters except from the introduction part.

In the introduction part, after explaining the aim, importance and method of the study, the era in which al-Suyûtî lived is briefly glanced at in order to examine its political, social and scientific situation.

In the first chapter, information about al-Suyûtî’s life, voyages, teachers, students, duties and his works are given.

In the second chapter, al-Suyûtî’s understanding of Hadiths is tried to be examined. Namely, al-Suyûtî’s importance in the study of Hadiths, his methods, the criticism he made on Hadiths, the evaluations he made in the light of the work “el-Hasâisu’l-Kübrâ” upon Hadiths, and his understanding of hadiths and Sunnah in parallel to both “ed-Durru’l-Mensûr”, a commentary he wrote on the Koran and the subjects such as his approach to the use of Hadiths and Sunnah are tried to be evaluated. Moreover, al-Suyûtî’s discussions with his contemporaries and his claims to be a mujtahid and the mujaddid are evaluated.

The first important result to be concluded from this study is al-Suyûtî’s being very busy with Hadith and Sunnah. Al-Suyûtî was putting forward the methods he

applied for Hadith by expanding Ibn al-Salah's work "Ulûmu'l-Hadis", a famous work on the ground of Hadith methods. At this point, al-Suyûtî continued the already existed traditional hadith method. In order to indicate the truth of narrations, al-Suyûtî resorted references while making evaluations. He made too much untrue and unbased narrations especially in his short works written in booklet type and in his books like el-Câmiu's-Sağîr, el-Hasâisu'l-Kübrâ, ed-Durru'l-Mensûr and etc. He was not selective of criticisms on hadiths and he was also lax in evaluating Hadith Documents. However, al-Suyûtî showed great effort in preventing fictitious hadiths and to defending sunnah.